

**צעירים בישראל במעבר לבגרות: רקע, הישגים ואתגרים
מעקב אחר ארבעה שנתוני לידה**

**Young People in Israel:
A follow up on four Birth-cohorts**

ד"ר עדנה שמעוני*
ד"ר תהילה רפאלי**

אבי עבוד*, אגת סולד, נעמה גורדון*, מרים ועקנין*, יהונתן בובליל***

Edna Shimoni*, Tehila Refaeli, Avi Abud*, Agat Sold**
Naama Gordon*, Miryam Vaknin*, Yehonatan Bublil***

31.7.22

*** הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – אגף חינוך וחברה, תחום מעקבים ומהלכי לימודים**

**** המחלקה לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב**

**Central Bureau of Statistics, Department of Education and Society, *
Learning Transitions and Follow-up Sector**

**** Department of Social-Work, Ben-Gurion University of the Negev**

המחקר נערך במימון קרן גנדיר

תודות

תודתנו נתונה לקרן גנדיר על המענק לביצוע המחקר הנוכחי. אנו מאמינות כי נתוני המחקר תומכים בפעילותה החשובה של הקרן למען קבוצות שונות של צעירים מודרים בישראל.

ברצוננו להודות מקרב לב לפרופ' רמי בנבנישתי על הסיוע, ההכוונה והזמינות הרבה עבורנו אשר סייעו לנו רבות במהלך כתיבת דוח זה.

תקציר

תקופת המעבר לבגרות הינה תקופת משמעותית במסלול החיים של צעירים בה הם מגבשים את זהותם ומקבלים החלטות חשובות לגבי חייהם הנוגעות, לדוגמה, לבחירת מסלול לימודים, תעסוקה, זוגיות ואף הקמת משפחה. על כן, תקופה זו כוללת משימות ייחודיות שעבור צעירים החווים מצבי שוליות וסיכון הן עשויות להיות מאתגרות במיוחד. בשנים האחרונות, מחקרים רבים בוחנים את מצבם של קבוצת הצעירים בישראל, ועדיין, למרות חשיבותם, הם אינם מעניקים ניתוח של כלל הגורמים המסבירים את מצבם של צעירים. יתרה מזו, מרבית המחקרים מתמקדים במדגמים קטנים יחסית של קבוצות מסוימות בתוך הצעירים לדוגמה, בוגרי פנימיות, צעירים בפריפריה וכדומה. בהתאם לכך, למרות המענים שהולכים ומתפתחים עבור צעירות וצעירים בישראל, חסר ידע מעמיק ומקיף על כלל הסוגיות והאתגרים שחווים צעירים בישראל, תוך התייחסות למצבי שוליות וסיכון שונים (בהם מוצא ומגדר) המבוסס על מידע מנהלי.

לאור זאת מטרות המחקר הן:

1. להציג באופן תיאורי את מצבם של צעירים בישראל במגוון תחומי חיים על מנת לספק הבנה רחבה למצבה של קבוצה זו כולל: מאפייני רקע ומאפיינים בילדות והיבטים שונים של חייהם בבגרות, כגון השכלה והכנסה, מעורבות עם החוק, רווחה, הורות.
2. לזהות תתי קבוצות לפי מאפייני רקע בילדות.
3. לבחון מנבאים להשתלבותם של הצעירים במגוון תחומי חיים.

שיטה

אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר הנוכחי מתמקדת בצעירות וצעירים ילידי שנתונים: 1987, 1990, 1993 ו-1998, המחקר מתייחס לנתונים של ארבע אבני דרך משמעותיות בחיי צעירים החיים במדינת ישראל: 1. בגיל 19 (סיום תיכון ותחילת השירות הצבאי); 2. בגיל 24 (תחילת תואר ראשון); 3. בגיל 27 (לאחר סיום תואר ראשון); 4. בגיל 30 (השתלבות בכוח העבודה). המעקב וההשוואה התבצעו בנפרד בכל אחת מאבני דרך אלו לכל שנתון לידה. נתוני המחקר נאספו עד לשנת 2017 (אלא אם צוין אחרת), כאשר בשנה זו מנתה אוכלוסיית הצעירים בישראל בטווח גילאים 18-30 כ-1,760,000 צעירים. מתוכה מנתה אוכלוסיית השנתונים הרלוונטיים בהם המחקר התמקד 540,917 פרטים בשנת 2017, מתוכם 525,292 צעירים פעילים (כלומר, כאלו שלא נפטרו, או לחילופין, חדלו להיות תושבים). 50.9% הינם גברים. בתוך אוכלוסייה זו כ-134,000 ערבים וכ-26,000 נוצרים שאינם ערבים, בני דתות אחרות ותושבים ללא סיווג דת.

משתני המחקר

- א. משתני רקע (דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים) של הצעירים בילדותם ושל הוריהם, כולל גורמי סיכון.
- ב. תיאור מצבם של הצעירים הדמוגרפי, החברתי והכלכלי בשנת 2017.

2.3. שיטת העבודה ותיאור בסיס הנתונים

המחקר התבסס על ניתוח אינטגרטיבי של מאגרי מידע, הנסמכים על מקורות נתונים מנהליים מבסיסי נתונים של רשות האוכלוסין וההגירה, משרד החינוך, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, משרת ישראל, מס הכנסה, צה"ל והלמ"ס, שרוכזו לצורך המחקר. העבודה התבצעה באמצעות קישור רשומות פרט לפי מספר זהות בכל הקבצים המוזכרים לעיל. במחקר נעשה שימוש במגוון רב של שיטות סטטיסטיות באמצעות תוכנת SAS, R ו-ISQL כולל סטטיסטיקה תיאורית ורגרסיות לוגיסטיות לניבוי סיכויי ההשתלבות בהשכלה, תעסוקה והישגים בתחומי חיים נוספים. אוכלוסיית המחקר חולקה לקבוצות דמוגרפיות לפי שנתון הלידה, ולפי השתייכותם לאוכלוסיית יהודים, אחרים וערבים. מתוך אוכלוסיית היהודים והאחרים התמקדנו בעולים (ילידי חו"ל והורים ילידי חו"ל) מן הקהילה האתיופית ומבריה"מ לשעבר (דור ראשון ושני).

ממצאים

מאפייני הצעיר ומשפחתו כקטין

- **השכלת הורים.** נמצא באופן בולט שהורים מהאוכלוסייה האתיופית והערבית ברובם הגדול עם השכלה נמוכה מסיום התיכון או שאיננה ידועה. בנוסף, 10% מהאימהות והאבות מהאוכלוסייה הערבית בעלי השכלה אקדמית זאת לעומת כ-20% בכלל האוכלוסייה.
- **נזקקות.** ממצאי המחקר מורים על הבדלים בולטים בין קבוצות המוצא בהתייחס לנזקקות הצעירים כקטינים וכן המשפחות. כך לדוגמה כ-41% מהצעירים שמוצאם מאתיופיה מוכרים ברווחה בעוד רק כ-14% מהיהודים מוכרים במערכת זו. בקרב האוכלוסייה הערבית כ-20% מהצעירים נזקקים בהסתכלות על קטגוריית הנזקקות אצל המגזר הערבי למעלה מרבע (כ-28%) מהנזקקים הם על רקע של עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה ו-22% בקרב מי שמוצאם מאתיופיה. חשוב לציין כי הקטגוריה השכיחה ביותר הינה תפקוד לקוי של ההורים או הילדים שנעה בין 52% מהנזקקויות אצל הערבים ל-70% אחוז אצל האחרים.
- **מסגרות חינוך.** מרבית הצעירים מכלל הקבוצות והשנתונים למדו בפיקוח ממלכתי (73.1%), ובמגזר הערבי למדו בפיקוח הממלכתי כמעט כל האוכלוסייה הערבית.
- **השכלת הקטינים.** בנות לעומת בנים מסיימות י"ב ונושרות פחות מהלימודים, באוכלוסייה היהודית והערבית כאחד. מנגד, שיעור הנשירה במגזר הערבי גבוה לעומת המגזר היהודי. בהמשך, שיעור הניגשים לבחינת הבגרות גבוה ביותר בקרב יהודים ומי שמוצאם מאתיופיה (71% ו-70.8% בהתאמה), ואילו השיעור הנמוך ביותר הינו בקרב קבוצת האחרים והאוכלוסייה הערבית (45% ו-62%). ככלל, שיעור הזכאות לבגרות נמוך משמעותית משיעור הניגשים, בפרט בקרב מי שמוצאם מאתיופיה (36.8% למול 70.8%) ובאוכלוסייה הערבית (33.1% לעומת 61.6%). ניתן לראות כי חלה מגמת שיפור בקבוצות השונות כך שלאורך השנים הפערים מצטמצמים אולם עודם קיימים. חשוב עוד להתייחס לשיעור

הצעירים שלמדו בבתי ספר תעשייתיים, המהווים 4% מהצעירים הפעילים. שיעור גבוה של תלמידים מהמגזר הערבי לומדים במסגרות אלו (6% לעומת 2.9% אצל היהודים) ושיעור גבוה גם באוכלוסיית מי שמוצאם מאתיופיה (6.2%). בעוד שאצל המגזר הערבי קיימת מגמת עלייה, בקרב מי שמוצאם מברית המועצות וממוצא אחר ישנה מגמת ירידה. מעורבות קב"ס קיימת לגבי קרוב לחמישית (16.9%) מהצעירים הפעילים. מעורבות זו קיימת בשיעור גבוה עבור תלמידים מהמגזר הערבי (20.9% לעומת 15.1% אצל היהודים) ועבור שיעור גבוה עוד יותר באוכלוסיית מי שמוצאם מאתיופיה (30.3%).

- **מסגרות רווחה ופנימיות חינוכיות.** ככלל, שיעור הצעירים שמוצאם מאתיופיה שהושמו במסגרות רווחה בהיותם קטינים גבוה במיוחד ביחס לשאר הקבוצות (13% לעומת 6% בהתאמה). כמו כן, בקבוצות המוצא של ברית המועצות והאחרים ניתן לראות כי יותר צעירים טופלו במסגרות חוץ ביתיות לעומת טיפול במסגרות בקהילה (61.6% ו-62.2% בהתאמה). בקרב הערבים, רק מעטים (4%) הושמו במסגרות רווחה. בהמשך לממצא זה, נמצא כי מעל לשליש מהצעירים ממוצא אתיופי (33.7%) למדו בפנימיות חינוכיות, זאת בפער לשיעור הקטינים מקבוצת האחרים ומברית המועצות (8.7% ו-7.7% בהתאמה). לאורך השנים לא נמצאה מגמה עקבית של ירידה או עלייה בקרב הקבוצות, אך ב-1998 נמצאה ירידה של חניכים בפנימיות החינוכיות בקרב מי שמוצאם מאתיופיה.
- **מעורבות עם החוק.** שיעור יחסי גבוה של תיקים פליליים נפתחו לצעירים שמוצאם מאתיופיה, צעירים ערבים, והאחרים, זאת בהשוואה ליהודים.

- **מצב זוגי ומשפחתי של הצעירים כקטינים.** שיעור הנישואים המוקדמים הגבוה ביותר הינו בקרב הצעירות הערביות, ולאחר מכן בקרב מי שמוצאן מברית המועצות. שיעור הלידות לפני גיל 18 ל-1000, היה הגבוה ביותר בקרב הצעירות הערביות (21.9) ובקרב מי שמוצאן מאתיופיה (4.85), אך שיעורים אלו ירדו באופן משמעותי בכלל הקבוצות לאורך השנים, ייתכן ועל רקע המודעות הגוברת לאמצעי מניעה.

מאפייני הצעיר כבגיר

שירות צבאי

- בהתייחס לשירות הצבאי, נמצא כי ישנו פער בולט בין גברים לנשים בקרב שיעורי הגיוס (56.5% לעומת 41% בהתאמה). בהקשר לכך, כצפוי בעיקר נשים הן אלו שמתנדבות לשירות הלאומי בשיעור גבוה יותר לעומת הגברים (10.8% לעומת 2.7%).
- שיעור הגיוס בקרב היהודים והעולים דומה, והשיעור הנמוך ביותר הינו בקבוצת האחרים והערבים. בהקשר לבעיות התנהגות בשירות הצבאי של נפקדות ועריקות, הן היו נפוצות בקרב מי שמוצאם מאתיופיה (33.6%) ובקרב האוכלוסייה הערבית (27%). בהמשך לכך, הקבוצות הבולטות ביותר באשר לקבלת סיוע כלכלי היו צעירים שמוצאם מאתיופיה עם למעלה מ-40% וצעירים ערבים עם למעלה מרבע (25.9%). ככלל נמצא כי צעירים שלהם היו בעיות התנהגות השתחררו בשחרור מוקדם מסיבות שונות.

השכלה על תיכונית

- בהתייחס לבחינה הפסיכומטרית נמצא, כי על אף שאוכלוסיית הנשים לאורך השנים ניגשת יותר לבחינה זו מאשר הגברים (33.9% לעומת 22.3%), ממוצע הציונים של הגברים גבוה באופן שיטתי ב-40 נקודות. לצד זאת נשים לרוב ממשיכות יותר להשכלה גבוהה בפער של 17%.

- מתוך מספר הניגשים לבחינה הפסיכומטרית, השיעור היחסי הנמוך היה בקרב מי שמוצאם מאתיופיה, ומנגד במגזר הערבי לאורך השנים דווקא ניכרת מגמת עלייה במספר הניגשים. בהמשך לכך, הציונים הנמוכים ביותר בבחינה זו היו בקרב מי שמוצאם מאתיופיה והאוכלוסייה הערבית (443.3 ו- 469.3 בממוצע בהתאמה) לעומת הצעירים היהודים (ממוצע של 575.6).
- בהתאם להישגים בתיכון, שיעור הערבים ומי שמוצאם מאתיופיה שמשלבים בהשכלה על תיכונית אקדמית ועל תיכונית הוא הנמוך ביותר (21.3% ו- 15.8% בהתאמה), זאת לעומת היהודים (39.9%) וצעירים שמוצאם מברית המועצות (34%).
- נתוני ההשכלה בגיל 27 של שלושה מהשנתונים מראים כי ליותר נשים תואר אקדמי מגברים בכל קבוצות המוצא (34% לעומת 14%). לעומת זאת, לגברים יש יותר תעודה על תיכונית לא אקדמית (6% לעומת 4%). השיעור של מי שמוצאם מאתיופיה להם תואר אקדמי הינו מזערי בעיקר בקרב הבנים (2%) ואף במגזר הערבי השיעור הינו נמוך במיוחד בקרב הבנים (12%). יש עליה בשיעור הנשים בעלות תעודה אקדמית בקרב הנשים שמוצאן מאתיופיה וגם בקרב הנשים הערביות.

תעסוקה הכנסה

- שיעור המועסקים לאורך השנים גבוה במיוחד בקרב מי שמוצאם מאתיופיה לעומת שיעורי התעסוקה הנמוכים בקרב האחרים, הערבים ומי שמוצאם מברית המועצות. עוד בולט שיעורם הנמוך של מי שמוצאם מאתיופיה ומהמגזר הערבי בעשירי הכנסה העליונים לעומת שיעור גבוה יחסית של מי שמוצאם מחבר העמים.

נזקקות בבגרות והרשעות בדין

- בדומה לנתונים על הצעירים כקטינים, שיעור הנזקקות הגבוה ביותר הוא גם על רקע של תפקוד לקוי של ההורה או של הילד ולאחריו עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה. לעומת הילדות, בבגרות באופן ניכר נשים מוכרות כנזקקות יותר מגברים, לרוב על רקע של עוני וקשיי הכנסה ותעסוקה וכן תפקוד לקוי של הורים או של ילדים. מנגד, בתחום הסיבות הרפואיות והמוגבלות ובתחום ההתמכרות והעבריינות יש שכיחות גבוהה יותר של גברים.
- בהמשך לנתונים בילדות גם שיעורי הנזקקות בקרב מי שמוצאם מאתיופיה גבוה במיוחד ועומד על כ- 40%, כאשר שני גורמי הנזקקות השכיחים ביותר הינם של תפקוד לקוי של ההורים או ילדיהם ושל עוני וקשיי הכנסה ותעסוקה. בקרב מי שמוצאם מברית המועצות, בדומה לנתונים בילדות בולט במעט שיעור גבוה יחסית של נזקקות על רקע של התמכרות ועבריינות וכן על רקע של אלימות. יש להדגיש שגם במגזר הערבי שיעור הנזקקות גבוה ביחס ליהודים (כ-20%) ושיעור של למעלה מרבע הוא על רקע של עוני.
- בסך הכל, שיעור העומדים לדין פלילי נמצא כפחות מחמישה אחוז, ומתוך שיעור זה הרוב עמדו לדין פלילי בבגרותם. שיעור הערבים שעמדו לדין פלילי נמצא גבוה משיעור היהודים, בעיקר כבגירים ו/ או עמדו לדין פלילי לפחות פעם אחת.

מצב משפחתי של הצעירים כבגירים

כצפוי, בשנתונים הצעירים יותר, יש מספר רב יותר של רווקים ורווקות. כך לדוגמה, שיעור הנשים הערביות הנשואות בשנת 1993 הינו 73% ובשנתון 1998 39.2%. ניתן לראות פער מגדרי משמעותי בין הרווקים לנשואים, כך שבכל שנתון שיעור הרווקים לעומת הרווקות היה גבוה משמעותית. בהתאם

לכך, נמצא כי כצפוי שיעור הנשים הנשואות בגילאי 18-20 גבוה יותר בהשוואה לגברים, בעיקר בקרב הנשים מהמגזר הערבי ומי שמוצאן מברית המועצות. כמו כן, שיעור האימהות גבוה יותר בקרב מי שמוצאן מהאוכלוסייה הערבית והאתיופית. עוד עלה כי מרבית האימהות החד הוריות ממוצא אתיופי הינן רווקות ושיעורן אף עולה עם השנים, זאת לעומת האוכלוסייה הערבית בה מדובר בעיקר באימהות חד הוריות גרושות. בקרב האימהות היהודיות החד הוריות לאורך השנתונים שכיחות הילדים יורדת. לעומת זאת, בקרב האימהות הערביות ואלו שמוצאן מאתיופיה יש שכיחות גבוהה יותר של שני ילדים ומעלה.

ניתוח רב משתני

בניתוחים הרב משתניים ערכנו סידרה של רגרסיות לוגיסטיות זיהינו מספר משתנים מרכזיים המסכנים את יכולת הצעירים להשיג הישגים שונים בבגרות. הישגים אלו כוללים תעודת בגרות, בגרות העומדת בתנאי הסף, רכישת השכלה אקדמית או על תיכונית, תעסוקה, גיוס לצה"ל והשלמת שירות צבאי, וכן בכיוון ההפוך - להיות מוכר כבגיר כנזקק ברווחה. את המשתנים המסבירים הגדרנו או כמאפייני השוליות של הצעירים או כגורמים העשויים להיות מאפיינים מגנים.

במאפייני השוליות מצאנו כי נישואין כקטין וטיפול על ידי קצין ביקור סדיר (קב"ס) בהיותם תלמידים בבית הספר בילדותם הינם משתנים שקשורים לסיכויים נמוכים בתחום ההשכלה: להיות זכאים לתעודת בגרות ולתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף וכן להשיג השכלה אקדמית ו/או על תיכונית. לימודים בבית ספר תעשייתי מנבאים גם הם הישגים נמוכים בתחום ההשכלה בתיכון. הכרות של משפחת הקטין ו/או של הצעיר עצמו ברווחה וכן מעורבות בפלילים הייתה קשורה גם כן להישגים נמוכים בתחום ההשכלה ולסיכוי גבוה יותר להיות מוכר ברווחה כבוגר.

בין המאפיינים המגנים מצאנו כי השכלת הורים היא מנבא משמעותי להישגים שונים בתחום ההשכלה, בעיקר בהשכלה התיכונית. עוד מצאנו כי ההישגים הלימודיים בתיכון מנבאים סיכוי גבוה יותר להישגים שונים בבגרות כמו גיוס לצה"ל, קבלת תואר אקדמי או תעודה על תיכונית, ותעסוקה בגילאי 24 ו-27. מגורים בישוב המצוי באשכול חברתי כלכלי גבוה בהיותם בגיל 12 גם הם מנבאים הישגים חיוביים בתחום ההשכלה.

משתנה המגדר הורה על ממצאים בכיוונים שונים, כך לדוגמה מחד גברים מתגייסים יותר, אולם הם משלימים פחות שירות. נשים משתלבות יותר בהשכלה הגבוהה, אבל גם מוכרות יותר ברווחה כנזקקות.

באופן מפתיע, מאפייני המוצא תרמו לרוב פחות ממשתנים אחרים לניבוי ההישגים במודלים הרב משתניים. דבר זה עשוי להעיד על כך שכצפוי מה שמבחין בין ההישגים של אנשים ממוצא שונה אינו עצם המוצא אלא שאר המאפיינים השכיחים בקרב קבוצות מודרות בחברה, כמו הישגים נמוכים בתיכון ונזקקות בשירותי הרווחה. לצד זאת, בלט כי הסיכוי של מי ששייך לאוכלוסייה הערבית להיות מטופל ברווחה גדול משל היהודים והאחרים וכך גם לגבי הסיכוי להיות פחות מועסק.

מסקנות

ממצאי המחקר מצביעים על פערים משמעותיים במצבם בילדות ובהישגיהן בבגרות של שתי קבוצות מרכזיות: צעירים ערביים וצעירים שמוצאם מאתיופיה. הפערים בולטים במיוחד בתחום ההשכלה אשר לגבינו נבחנו מימדים רבים, אולם גם בתחומים האחרים שנבחנו הם קיימים. הממצאים מצביעים

על הצורך בתוכנית לאומית רחבה שתפעל בהיבטי החיים השונים לקידום שתי הקבוצות שזוהו כפגיעות ביותר. הכוונה היא לתכנן תוכנית שתפעל לקדם את ההישגים בהשכלה של הקבוצות הללו כקטינים וכבגירים, לקדם את השתלבותם בצבא ו/או בשירות הלאומי-אזרחי, ולתכנן מענים כלכליים ושירותי רווחה למשפחות החוות מחסור. חשוב מאד לזהות ולמזער את הפערים המשמעותיים בין הקבוצות למען עתיד טוב עבורן ומניעת העברה בין דורית של עוני, פשיעה ועוד.

הניתוחים הרב משתניים מצביעים על סוגיה אחרת הנוגעת לצדק חברתי, בהקשר זה בולט הקושי ליצור מוביליות חברתית בחברה הישראלית. הממצאים מציגים באופן עקבי כי למי שיש משאבים בילדות, הן כאלו הנוגעים להשכלת הוריו והן הנוגעים להישגיו בלימודים, יש סיכוי טוב יותר להצליח בתחומי חיים שונים בבגרותו. לצד זאת, מי שהיה כבר בסיכון בילדות, בין על רקע לימודי ובין על רקע אחר, יתקשה מאד לצמצם את הפער - להשיג הישגים שונים בבגרותו - וצפוי להמשיך את המעגל של להיות מוכר ומטופל בשירותי הרווחה. בשל המקום החשוב של השכלה בניבוי היכולת של צעירים לצאת ממצבי שוליות, כפי שמעידים מחקרים רבים וממצאי המחקר הנוכחי מחזקים אותם, נראה כי זהו ציר מרכזי להתערבות עם צעירים המצויים במצבי שוליות מרובה, על מנת לסייע בחילוצם מעוני ולהגביר את המוביליות החברתית בישראל.

תוכן עניינים

מבוא	1
הרקע המדעי	1
מעבר לבגרות של צעירים וצעירות	1
צעירים במצבי סיכון	3
השירות הצבאי ומאפייניו בקרב צעירים במצבי סיכון	4
השכלה בקרב צעירות וצעירים	5
תעסוקה בקרב צעירות וצעירים	9
הכנסה בקרב צעירות וצעירים	11
הורות צעירה	11
רציונל המחקר	13
מטרות המחקר	13
שיטה	15
אוכלוסיית המחקר	15
משתני המחקר	15
שיטת העבודה ותיאור בסיס הנתונים	16
הגדרת קבוצות באוכלוסייה הנחקרת	16
תכנית אנליטית	16
יתרונות, מגבלות ותרומה אפשרית	16
ממצאים	18
פרק 1: משתני רקע של הצעירים בילדותם והוריהם וגורמי סיכון	18
תיאור אוכלוסיית הצעירים ומאפייני רקע בילדות	18
מאפיינים חברתיים-כלכליים של משפחת הצעיר	21
השכלת ההורים	21
נזקקות הצעירים ומשפחות הצעירים בילדותם	22
הורים שעמדו לדין במשפט פלילי	24
מאפייני מהלך הלימודים של הקטין	25
סוג פיקוח בבתי הספר בפיקוח משרד החינוך	25
לימודים בבתי ספר תעשייתיים	27
השלמת תיכון ומאפייני הלימודים בתיכון	29
מבחני בגרות	31

41	מאפייני הצעיר כקטין
41	קבלת שירותים במסגרות רווחה כקטינים
43	חניכי פנימיות חינוכיות
44	תיקים פליליים של הצעירים כקטינים עד גיל 18
46	נישואין מוקדמים
47	לידות מוקדמות והפסקות הריון
50	פרק 2: מאפייני הקטינים במעבר לבגרות
50	שירות צבאי ולאומי
50	צעירים ששירתו בצה"ל ובשירות הלאומי
54	השכלה על תיכונית
54	פסיכומטרי
57	השכלה גבוהה (אקדמית ועל תיכונית לא אקדמית)
58	התעודה הגבוהה ביותר
60	השתלבות בעבודה והכנסה
65	מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים
65	מצב משפחתי של הצעירים בבגרות
68	הורות
71	אימהות חד הוריות
73	אשכול חברתי-כלכלי
74	מאפייני מעורבות במערכת הרווחה והרשעות כבוגרים
74	נוקות בבגרות
75	עמד לדין פלילי
78	פרק 3: ניתוח רב משתני
85	סיכום ומסקנות
85	מאפייני הרקע ומאפייני הצעירים בילדות
89	מאפיינים בבגרות
92	הצטלבות מיקומי שוליים
95	רשימת מקורות

18	פרק 1: משתני רקע של הצעירים בילדותם והוריהם וגורמי סיכון
19	לוח 1: אוכלוסיית המחקר בחלוקה לשנים על פי מגדר וקבוצות מוצא
23	לוח 2: שיעורי הנזקקות של משפחות הצעירים והצעירים כקטינים
25	לוח 3: תלמידי כיתות א-ח בביקוח משרד החינוך, לפי סוג מגזר ופיקוח
28	לוח 4: שיעור הצעירים שלמדו בבתי ספר תעשייתיים
29	לוח 5: תלמידים במסגרות חינוך תיכוניות, לפי מגדר וקבוצות מוצא
31	לוח 6: שיעור הניגשים לבגרות, הזכאים לבגרות והעומדים בדרישות הסף, לפי קבוצות מוצא*
33	לוח 7: שיעור הניגשים לבגרות, הזכאים לבגרות והעומדים בדרישות הסף לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה
34	לוח 8: שיעור הזכאים לבגרות, כולל נבחני משנה לפי שנתוני לידה
36	לוח 9: ציוני התקן במתמטיקה לילידי 1987
36	לוח 10: ציוני התקן במתמטיקה לילידי 1998
37	לוח 11: ציוני התקן באנגלית לילידי 1987
38	לוח 12: ציוני התקן באנגלית לילידי 1998
39	לוח 13: שיעור הנבחנים בבגרות במתמטיקה ואנגלית, לפי מספר יחידות לימוד וקבוצות אוכלוסייה
41	לוח 14: שיעור הצעירים שקיבלו שירותים במסגרות רווחה כקטינים, לפי מוצא
43	לוח 15: שיעור חניכי פנימיות חינוכיות מתוך קבוצת האוכלוסייה
44	לוח 16: תיקים פליליים שנפתחו לקטינים עד גיל 18, לפי מוצא
49	לוח 17: הפסקות הריון עד גיל 18 ועד גיל 20, לפי מוצא ושנתוני לידה
50	פרק 2: מאפייני הקטינים במעבר לבגרות
51	לוח 1: נתוני גיוס ושירות בצה"ל
53	לוח 2: מאפייני השירות בצה"ל
54	לוח 3: ציוני פסיכומטרי, לפי שנתוני לידה ומגדר
56	לוח 4: נתוני פסיכומטרי לפי שנים וקבוצות מוצא
57	לוח 5: נתוני השכלה גבוהה (אקדמית ועל תיכונית) לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה
61	לוח 6: נתוני הכנסה בגיל 24
63	לוח 7: נתוני הכנסה בגיל 27
75	לוח 8: שיעורי הנזקקות הצעירים בבגרות
76	לוח 9: עמד לדין פלילי לפי שנתוני לידה וקבוצות מוצא
78	פרק 3: ניתוח רב משתני

- לוח 1: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי הישגים במערכת החינוך.....79
- לוח 2: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי גיוס לצה"ל והשלמת שירות צבאי.....81
- לוח 3: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי רכישת השכלה אקדמית ועל תיכונית.....82
- לוח 4: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי תעסוקה בגיל 24 ובגיל 27.....83
- לוח 5: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי נזקקות ברווחה כבגיר.....84

18	פרק 1: משתני רקע של הצעירים בילדותם והוריהם וגורמי סיכון
20	תרשים 1: אוכלוסיית המחקר על פי מגדר, מוצא ושנתוני לידה
20	תרשים 2: צעירים שחדלו להיות תושבים, לפי מוצא ושנתוני לידה
21	תרשים 3: השכלת האם בהיות הצעירים בני 21, לפי מוצא ושנתוני לידה
22	תרשים 4: השכלת האב בהיות הצעירים בני 21, לפי מוצא ושנתוני לידה
23	תרשים 5: נזקקות של משפחות הצעירים והצעירים כקטינים על פי סוג הנזקקות וקבוצות מוצא
24	תרשים 6: הורים שהועמדו לדין במשפט פלילי, לפי מוצא ושנתוני לידה
26	תרשים 7: תלמידי א-ח לפי סוג הפיקוח, לפי קבוצות מגדר וקבוצות מוצא
27	תרשים 8: שיעור הצעירים שלמדו בבתי ספר תעשייתיים כאחוז מסך הצעירים, לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה
30	תרשים 9: תלמידים במוסדות חינוך תיכוניים, לפי מגדר וקבוצות מוצא
30	תרשים 10: תלמידי חינוך מיוחד ושילוב לפי קבוצת אוכלוסייה מגדר
32	תרשים 11: נתוני בגרות, ניגשים, זכאים ועומדים בדרישות הסף, לפי קבוצות מוצא
35	תרשים 12: זכאות לבגרות כולל נבחני משנה, לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה
38	תרשים 13: ציוני תקן של ציוני הבגרות לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה
40	תרשים 14: מספר יחידות בבגרות במתמטיקה לפי מוצא
40	תרשים 15: מספר יחידות בבגרות באנגלית לפי מוצא
42	תרשים 16: צעירים שהושמו במסגרות רווחה כקטינים, לפי מוצא וכאחוז מכלל הצעירים
44	תרשים 17: צעירים בפנימיות חינוכיות לפי מוצא ושנתוני לידה ובמספרים מוחלטים
45	תרשים 18: תיקים פליליים כקטינים, לפי מוצא ושנתוני לידה
46	תרשים 19: שיעור ל-1000 של צעירות שנישאו מתחת לגיל 18, לפי מוצא
47	תרשים 20: שיעור ל-1000 של צעירים/ות שנישאו בגילי 18-20, לפי מגדר ומוצא
48	תרשים 21: שיעור ל-1000 של צעירות שילדו לפני גיל 18, לפי מוצא ושנתוני לידה
49	תרשים 22: צעירות הפסקות הריון עד גיל 18 ועד גיל 20, לפי מוצא ושנתוני לידה
50	פרק 2: מאפייני הקטינים במעבר לבגרות
51	תרשים 1: נתוני גיוס ושירות בצה"ל
54	תרשים 2: נתוני פסיכומטרי לפי שנים וקבוצות מוצא
55	תרשים 3: נתוני פסיכומטרי לפי שנים וקבוצות מוצא
58	תרשים 4: התעודה הגבוהה ביותר בגיל 27 לפי מגדר וקבוצות מוצא
59	תרשים 5: התעודה האחרונה ביותר, לפי מגדר, קבוצות מוצא ושנתוני לידה
62	תרשים 6: עשירוני הכנסה בגיל 24, לפי קבוצת מוצא ושנתוני לידה

64	תרשים 7: עשירוני הכנסה בגיל 27, לפי קבוצת מוצא ושנת לידה
65	תרשים 8: צעירים/ות שנישאו בגילי 18-20 לפי קבוצות מוצא
66	תרשים 9: מצב משפחתי של הצעירים בשנת 2022 על פי מגדר ושנתוני לידה
67	תרשים 10 : מצב משפחתי של צעירים בשנת 2022, לפי מגדר ומוצא לשנתונים 1987-1990
67	תרשים 11 : מצב משפחתי של צעירים בשנת 2022 לפי מגדר ומוצא לשנתונים 1993-1998
69	תרשים 12: הורות של הצעירות בשנת 2022 לפי מוצא ושנתוני לידה
70	תרשים 13: הורות של הצעירים בשנת 2022 לפי מוצא ושנתוני לידה
71	תרשים 14: אימהות חד הוריות לפי מצב אישי, מוצא ושנתוני לידה ב-2022
72	תרשים 15: אימהות חד הוריות מספר ילדים
73	תרשים 16: אשכול חברתי כלכלי בשנת 2008 ו-2022 לפי קבוצות מוצא
75	תרשים 17 : נזקקות של הצעירים בבגרות על פי סוג הנזקקות וקבוצות מוצא
77	תרשים 18: הרשעות כקטינים וכבגירים לפי מוצא ושנתוני לידה

מבוא

בשנים האחרונות, מתפתחת ההכרה כי שנות ה-20 לחיי הצעירים מהוות שנים בהן הצעירים מעצבים את עתידם בתחום המקצועי והכלכלי, ובהתאם העניין במעבר לבגרות של צעירים הולך וגובר. כיום מחקרים מרחבי העולם מצביעים על המעברים התכופים בין מקומות תעסוקה והשכלה בשנים שבין הגילאים 18 ל-29 ועל איחור בנטילת המחויבויות הקשורות בנישואין והקמת משפחה, זאת בהשוואה לעבר. לצד זאת, בישראל קיים מידע מצומצם על מצבם של כלל הצעירים בתחומים כגון: השתלבות בלימודים ובתעסוקה, יכולת השתכרותם, מאפייני התעסוקה שלהם, שיעור הצעירים הנזקקים לשירותי רווחה, המעורבים בפליליים. מעבר לכך, ישנו ידע מועט על קבוצות בחברה הישראלית, החוות אתגרים ייחודיים במעבר לבגרות והמתמודדות עם קשיים משמעותיים בניהול חיים בוגרים זאת לדוגמה על רקע מוצאן, מקום מגוריהן, אירועי חיים מוקדמים (כמו שהות באומנה או בפנימייה), נישואין והורות בגיל צעיר. במחקר הנוכחי נעשה שימוש בניתוח נתונים מנהליים על מנת להציג תמונה רחבה העונה על הסוגיות הנ"ל ועל סוגיות נוספות על מצבם של צעירים בישראל. למחקר שתי מטרות:

1. המחקר מבקש לקדם את הידע אודות צעירים בישראל בכלל ובפרט אודות צעירים בסיכון, וזאת באמצעות ניתוח נתונים מנהליים הנוגעים למצבה של כלל אוכלוסיית הצעירים ולתתי קבוצות של צעירים בישראל.
2. המחקר מבקש לבחון את המנבאים למצב הצעירים בתחומי חיים שונים.

הרקע המדעי

מעבר לבגרות של צעירים וצעירות

תקופת המעבר לבגרות הינה תקופת זמן בה צעירים מגבשים את זהותם ומקבלים החלטות משמעותיות לגבי חייהם. בעשורים האחרונים התרחשו שינויים ביולוגיים והתפתחותיים בחברה המערבית שהובילו לכך שתקופת המעבר לחיים עצמאיים כיום ארוכה משהייתה בעבר, כך שקבלת החלטות אשר נוגעות לקריירה, זוגיות והקמת משפחה נדחות (Arnett, 2000; Furlong & Cartmel, 2007; Silva, 2013). לפי ארנט (Arnett, 2004, 2014) תקופת הבגרות בהתהוות (18-29) מהווה תקופה שתשפיע על עתידו של האדם שכן בחירותיו בתקופה זו יקבעו את מאפייני חייו הבוגרים, הישגיו וכן את מידת האושר והסיפוק מחייו.

לטענתו של ארנט (Arnett, 2004, 2014) תקופת הבגרות בהתהוות כוללת בתוכה חמישה ממדים המייחדים אותה משאר התקופות האחרות במהלך חיים: א. תקופה של בחינת הזהות האישית; ב. תקופה של תחושת בין לבין, כך צעירות וצעירים רבים לא תופסים את עצמם עוד כמתגברים אך גם עוד לא כמבוגרים; ג. תקופה של מגוון אפשרויות לבחירות מסלול חיים לדוגמה בתחומים של השכלה, תעסוקה, זוגיות ומשפחה; ד. תקופה של התמקדות ודאגה לצרכים האישיים; ה. תקופה של חוסר יציבות, זאת בשל העובדה ששינויים רבים נגרמים כתוצאה מהתנסויות שונות בתחומי העבודה, זוגיות ולימודים. לאור כל אלו, לצד האפשרות לחוויות חיוביות, זו תקופה מאתגרת לצעירים וצעירות רבים שכן היא כוללת בתוכה תחושות הקשורות ללחץ, חוסר ודאות והיעדר יציבות (Arnett, 2000, 2004).

תקופת הבגרות בהתהוות עשויה להיות מאתגרת במיוחד עבור צעירים וצעירות במצבי סיכון. ארנט (Arnett, 2007) מציג את המאפיינים של חמשת הממדים של תקופת ה"בגרות בהתהוות" בקרב בוגרי השמה חוץ ביתית אשר עשויים להיות רלוונטיים לכלל הצעירים במצבי סיכון, ומסביר כי האפשרויות של הצעירים הללו לחוות את האפשרויות השונות שמציעה תקופה זו הינן מוגבלות. כך

לדוגמה, האפשרות לבחינת הזהות האישית מוגבלת משום שהקשיים הכלכליים והעדר התמיכה המשפחתית מונעים מהצעירים לרכוש השכלה גבוהה או הכשרה מקצועית בתחום אותו הם בוחרים (Arnett, 2007). הצעירים הללו עסוקים בהישרדות כלכלית ועובדים בכל עבודה שתאפשר להם להתקיים. לעומת זאת, המאפיין של חוסר יציבות בתקופה זו בולט במיוחד בקרב בוגרי השמה ועלול להתבטא במקרים קיצוניים של אבטלה ואף העדר מקום מגורים. לפי ארנט (Arnett, 2007), התמקדות בעצמי אצל צעירים בוגרי השמה נושאת אופי שונה משל צעירים אחרים. בעוד צעירים אחרים מתמקדים בעצמם מתוך בחירה ויודעים שברגע שיזדקקו יוכלו לפנות לעזרת משפחתם, העצמאות של בוגרי השמה הינה כפויה עם היציאה מההשמה, אף אם הם אינם בשלב שהם מוכנים לכך. כמו כן, צעירים רבים בחברה רואים את השלמת המעבר לבגרות בהעדר תלות כלכלית ובקבלת החלטות עבור עצמם. צעירים אלו חווים תהליך הדרגתי במהלך תקופת הבגרות בהתהוות עד שיעדים אלו מושגים. לעומתם, לצעירים בוגרי השמה אין את האפשרות לחוות תהליך הדרגתי להשגת מטרות אלו. מיד עם צאתם ממסגרות ההשמה עליהם להיות עצמאים מבחינה כלכלית ולקבל החלטות עבור עצמם. בהתאם לכך, ארנט (Arnett, 2007) מעלה שאלה האם בוגרי השמה יכולים לנצל את הפוטנציאל של התקופה הזו כדי לעשות שינוי חיובי בחייהם או שתקופה זו מהווה בעיקר סיכון פוטנציאלי עבורם. ניתן לשאול שאלה זו עבור כלל הצעירים מאוכלוסיות פגיעות המתמודדים עם אתגרים דומים.

בהתייחס לכך, גישתה של ג'ונס (Jones, 2002, 2005) מוסיפה כי "המסלול האיטי" במעבר לבגרות הינו כזה אשר מאפשר לצעירים להשתלב בהשכלה על תיכונית, ולהתחייב לתעסוקה מלאה ולדחות את הקמת המשפחה עד תחילת שנות השלושים. מסלול זה מאפיין צעירים שמקבלים תמיכה משפחתית ושמסלול התפתחותם במהלך הילדות היה מיטיב. כך, מקור תמיכה משמעותי שיכול לסייע לצעירות וצעירים להצליח בתקופה זו הינם בני המשפחה שיכולים להעניק להם עזרה הן מבחינה רגשית והן מבחינה כלכלית (הישראלי, 2016; סולימני-אעידן, 2016). יחד עם זאת, פעמים רבות עבור צעירות וצעירים החווים מצבי שוליות וסיכון לא קיים מקור משפחתי בו הם יכולים להיתמך בתחומים שונים (גרופר, 2018; יקיר, 2019; Sulimani-Aidan, 2018), והם נאלצים להתמודד עם קשיים שמאייצים את התבגרותם ומובילים אותם לחוות תקופה זו "במסלול המהיר" (Jones, 2002, 2005). מסלול זה מתייחס לדוגמה לצעירים המסיימים את הלימודים התיכוניים באופן חלקי, מתקשים במציאת תעסוקה ובכניסה להשכלה גבוהה וחווים חורות מוקדמת. גישתה של ג'ונס (Jones, 2002, 2005) מוסיפה על גישתו של ארנט (Arnett, 2000, 2004) שכן היא מאפשרת לזהות מסלולים שונים במעבר לבגרות. כך, מלבד האתגרים שמציין ארנט (Arnett, 2014), צעירים המגיעים ממצבי סיכון ושוליות עשויים לחוות את התקופה הזו כמגבירה את הסיכון בו הם היו נתונים עוד קודם. גישות אלו ישמשו אותנו כבסיס לזיהוי מצבם של קבוצות שונות של צעירים בחברה הישראלית במחקר הנוכחי. הסקירה שלהלן תפרט אודות האתגרים המשותפים לכלל הצעירות והצעירים בישראל, ותתייחס לאתגרים הייחודיים של צעירים שחווים מצבי סיכון מגוונים. אתגרים אלו יכללו היבטי חיים מרכזיים בחיי צעירים בישראל הקשורים לשירות הצבאי, השכלה, תעסוקה, הכנסה והורות צעירה.

לאורך השנים, ההגדרות הקיימות לצעירים במצבי סיכון משתנות ואינן אחידות בקרב השיח המקצועי והאקדמי (גרופר ועמיתיו, 2014; Etzion & Romi, 2015). לצד היעדר אחידות זו, על פי משרד הרווחה והביטחון החברתי בישראל: "צעירים במצבי סיכון מוגדרים כצעירים בני 18-25 הסובלים ממחסור ו/או מצוקה מתמשכים באחד או יותר מתחומי החיים הבאים: השכלה, תעסוקה ומיומנות; רווחה ובריאות רגשית; קיום פיזי, בריאות ומוגנות; השתייכות חברתית ומשפחתית" (<https://www.yated.org/>). פורום הארגונים למען צעירים בסיכון בישראל (ללא תאריך) מציג את מי שנכללים בקבוצת הצעירים במצבי סיכון במדינה, בהם: חיילות וחיילים בודדים, צעירים חסרי עורף משפחתי, יוצאי מסגרות חוץ ביתיות, יוצאים בשאלה, עולים ומהגרים, צעירים אשר גדלו בפריפריה החברתית וצעירים שנולדו למשפחות בעלות רקע סוציו-אקונומי נמוך. מצבי הסיכון בקרב צעירים וצעירות יכולים לכלול מחסור או מצוקה מתמשכת באחד או יותר מהתחומים הקשורים להשכלה, תעסוקה ומיומנויות, רווחה, בריאות נפשית, קיום פיזי, מוגנות והשתייכות משפחתית וחברתית (משרד ראש הממשלה, 2018; LeCroy & Bozzini et al., 2021; Etzion & Romi, 2015). יש לציין כי מצבי סיכון אלו אינם נפרדים זה מזה, אלא פעמים רבות מצטלבים זה בזה ויוצרים מיקומי שוליות ייחודים לכל צעירה וצעיר.

במחקרים שהתמקדו בצעירות וצעירים החווים מצבי סיכון ושוליות עלה כי לקבוצה זו מספר מאפיינים מרכזיים (בן-נון, 2017; בנבנישתי, 2015; סולימני-אעידן, 2016; Etzion & Romi, 2015). תחילה, רוב צעירות וצעירים אלו אינם מקבלים תמיכה כלכלית מבני משפחתם ועל כן, הם נאלצים להתנהל באופן הישרדותי בשל החסך במשאבים הכלכליים העומדים לרשותם. הישרדות כלכלית זו מקשה עליהם להתפנות לתכנון עתידם ולבניית חלומותיהם האישיים והמקצועיים (סולימני-אעידן, 2016). כמו כן, מלבד היעדר התמיכה הכלכלית מבני משפחתיהם, צעירות וצעירים אלו לרוב אין כל כתובת מהמשפחה שאליה יכולים לפנות בעת מצוקה, או כמקור ליעוץ והכוונה לבחירות שבחיהם, זאת על אף שמשימה זו הינה אחת מהמרכזיות בתקופה זו כפי שציין ארנט (Arnett, 2007). כך, רבים מצעירות וצעירים אלו מדווחים על תחושת של היעדר אמון בעצמם וחוסר מודעות ליכולותיהם, שכן פעמים רבות לאורך חייהם לא חוו מבני משפחותיהם תמיכה שתטמיע בתוכם ביטחון אישי. לבסוף, נמצא כי רוב הצעירים הללו מתקשים לפנות לעזרה או לממש ולנצל את הזכויות המגיעות להם כחוק זאת מתוך תחושת בלבול, קושי ואי ידיעה (סולימני-אעידן, 2016; Kaim & Romi, 2015).

חשוב לציין כי בישראל שיעורם המדויק של צעירות וצעירים במצבי סיכון אינו ידוע שכן חלקם אינם מטופלים באף מסגרת, או שאינם בוגרי מסגרות אשר יכולות "לסמן" אותם כצעירים בעלי סיכון פוטנציאלי (כרם-גילה ופרל, 2018). לצד זאת, לפי ההערכות של משרד הרווחה, מתוך מיליון צעירות וצעירים בגילאי 18 עד 25 כ-200,000 חווים מצבי סיכון שונים, כאשר 18,343 מלווים במחלקות לשירותים חברתיים (יתד, 2020).

אחד המונחים שמציגים את המורכבות של מצבם של צעירים וצעירות במצבי סיכון הינו הצטלבות מיקומי שוליים (Intersectionality). מושג זה פותח על ידי הזרם הפמיניסטי השחור ומבוסס על התפיסה כי מגננוני הדרה ודיכוי המובנים בשורשי החברה כגון מעמד, שיוך אתני, גזע ונטייה מינית מצטלבים זה בזה ויוצרים מצבי שוליות ייחודים לכל אישה אשר השפעתם גדולה מסך חלקיהם

(Collins, 2000; Crenshaw, 1989). תיאוריה זו מסייעת להבין כי הצטלבותם של מיקומים חברתיים מתבטאת בדיכוי חברתי לקבוצות מסוימות ויוצרת מחסום לאפשרויות ולהזדמנויות שינתנו להם בחברה בהתאם למיקומי השוליים הספציפיים שבהם הם מצויים (ויטנברג, 2018; Krumer-Nevo & Komem, 2015). במהלך השנים, חוקרים אשר עוסקים בבני נוער וצעירות וצעירים בסיכון טענו כי תיאוריה זו רלוונטית במיוחד לאוכלוסייה זו (ויטנברג, 2018; רפאלי ועמיתותיה, 2021; Refaeli et al., 2020; Robards et al., 2019). כך לדוגמה במחקר שנערך בקרב 1416 צעירות וצעירים באוסטרליה נמצא כי ככל שהצעיר דיווח על יותר מצבי שוליות, כך הסיכוי שלו לחוות מחלות בריאותיות כרוניות, מצב נפשי ירוד ופציעה או מחלה המקשה על הימצאותו בלימודים ו/או בעבודה היה גבוה (Robards et al., 2020). בדומה לכך, גם בישראל ויטנברג (2018) מצוין כי תיאוריה זו מאפשרת להבין לעומק את האתגרים שיש לבני נוער במצבי סיכון במדינה. לאור זאת, תיאוריית הצטלבות מיקומי שוליים מאפשרת להבין כי קיים צורך מהותי להעריך את מצבי הסיכון הייחודיים של כל צעירה וצעיר אשר שזורים זה בזו כפי שנעשה במחקר הנוכחי.

השירות הצבאי ומאפייניו בקרב צעירים במצבי סיכון

לפי חוק שירות הביטחון (1986) כל אזרח ישראלי במדינת ישראל מעל גיל 18 מחויב להתגייס לצבא (זאת למעט אוכלוסיות שניתן להן פטור קודם). לשירות הצבאי יש מקום ייחודי ומהותי בהתייחס לתקופת הבגרות בהתהוות של צעירות וצעירים בישראל (מייזלס, 2005; רפאלי ועמיתיה, טרם פורסם). תהליך הגיוס והשירות הצבאי מאפשרים תהליכים של התפתחות אישית וצמיחה לצד התמודדות עם אתגרים רבים (רפאלי, 2015; תובל- משיח וקורב, 2018). במסגרת השירות הצבאי, צעירות וצעירים נאלצים להסתגל במהירות למסגרת הצבאית הנוקשה, היררכית המפרידה אותם מסביבתם המוכרת, מחבריהם וממשפחותיהם (Shelef et al., 2015; Mergui et al., 2018; Lubin et al., 2018). מלבד זאת, השירות הצבאי עלול לכלול חשיפה לאירועים קשים ואף טראומטיים, כגון אובדן של חברים קרובים בעת לחימה (Dela Cruz Fajarito et al., 2017; Phillips et al., 2010).

לצד כל אלו, על אף האתגרים הרבים שהצבא מעמיד בפני צעירות וצעירים בישראל, הוא גם מהווה מסגרת ייחודית המאפשרת התפתחות אישית וחברתית. עבור צעירים מאוכלוסיות מוחלשות ומודרות השירות הצבאי מאפשר מקפצה להשתלבות והתקדמות בחברה (Zeira, 2008; Benbenishty, 2015). במחקר שנערך בקרב צעירות וצעירים במצבי סיכון נמצא כי מרביתם דיווחו שהצבא אפשר להם לפתח תחושת מסוגלות עצמית. מתוך דבריהם עלה כי בעקבות השירות הצבאי הם תופסים את עצמם כבעלי יכולות גבוהות להצליח בחיים בתחומי התעסוקה וההשכלה, זאת בהשוואה לאופן שתפסו זאת לפני הגיוס (לב ארי ועמיתותיה, 2016).

בהמשך לכך, מי שאינו מתגייס או משלים שירות מלא עשוי לחוות קשיים להשתלב בחברה, בתעסוקה ובהשכלה (לב ארי ועמיתותיה, 2016; קרומר-נבו ועמיתיה, 2013). לפיכך, חשוב לזהות אלו אוכלוסיות חוות קשיים בעת הגיוס לצבא ובמהלכו. בהקשר לכך נמצא כי כ-35% צעירים ממוצא אתיופי שנולדו בישראל וכ- 43% ילידי אתיופיה חוששים מהגיוס לצבא, זאת לעומת 20-30% מכלל הצעירים העולים ממדינות אחרות (קוד-דבדוביץ', 2011). עוד נמצא כי ממוצע הציונים למבחני הקבלה ליחידות בצבא נמוכים בקרב יוצאי אתיופיה בהשוואה לציונים של כלל הצעירים שעתידיים להתגייס,

ובהתאם לכך שיעור המשתלבים במסלולים בכירים ובקצונה נמוך באופן ניכר בקרב קבוצה זו לעומת שאר הצעירים (2% לעומת 7%). כמו כן, נתון בולט הינו ש-12% מהחיילים הכלואים בבתי כלא צבאיים הינם צעירים יוצאי אתיופיה (קוך-דבדוביץ', 2011). קבוצה נוספת המתקשה בשירות הצבאי הם צעירות וצעירים יוצאי מסגרות חוץ ביתיות. הממצאים מורים כי קרוב לשני שלישים מהם נשפטו לפחות פעם אחת במהלך השירות, למעלה מרבע היו עריקים או נפקדים וכמעט אחד מכל חמישה היה בכלא צבאי (רפאלי, 2015).

המסגרת הצבאית מנסה לסייע ולקדם את גיוסם של צעירות וצעירים המגיעים מרקע של מצבי סיכון ושוליות, הן בעזרת פתיחת מחזורי גיוס הייחודים להם והן באמצעות הענקת מעמד של "חייל בודד" שמאפשר להם לקבל סיוע כספי ותמיכה במהלך השירות הצבאי (פקודת מטכ"ל 35.0808). לצד כל אלו, מתחדדת ההבנה שעבור אוכלוסיית המתגייסים ככלל ובפרט אלו שמגיעים ממצבי סיכון ושוליות ישנה חשיבות מהותית להכנה לא רק לגיוס עצמו, אלא גם להכנה לחיים האזרחיים. זאת כיוון שמרביתם נדרשים מייד לאחר השחרור לנהל חיים עצמאיים בכל הקשור להכנסה, תעסוקה, רכישת השכלה והתנהלות חברתית וכלכלית בחיים האזרחיים (רפאלי, 2015). בהתייחס לכך, צעירות וצעירים במצבי סיכון שלא שירתו בצה"ל עשויים לחוות קושי מהותי בכניסה לשוק העבודה (יקיר, 2019, נאון ועמיתיו, 2013). זאת מפני ששירות צבאי נתפס בחברה הישראלית כגורם התפתחותי משמעותי בחייהם של צעירות וצעירים המאפשר להם להתפתח אישית, להיפגש עם אנשים מגוונים וללמוד מיומנויות רבות הקשורות לשוק התעסוקה. בחלק שלהלן סקירה זו תבחן את תחומי חיים שונים לאחר השירות הצבאי, תוך התייחסות להתמודדות של אוכלוסיות במיקומי שוליים וסיכון למול המשימות השונות של ניהול חיים עצמאיים.

השכלה בקרב צעירות וצעירים

השכלה על תיכונית הינה מושג רחב הכולל בתוכו את כל סוגי ההשכלה לאחר בית הספר התיכון כגון השכלה אקדמית באוניברסיטאות ובמכללות הן ציבוריות והן פרטיות, והכשרה או לימודים מקצועיים (The World Bank, 2019). השכלה על תיכונית משפיעה על ההזדמנויות החברתיות והכלכליות שעשויות להיפתח בפני האדם ובהתאם על רמת החיים שלו (Arsani et al., 2020; Goldberg et al., 2019; Ma et al., 2016; Phillips et al., 2016). מחקרים רבים מציינים כי השכלה גבוהה מהווה כלי משמעותי שעשוי למנוע כניסה למעגל העוני ואף לסייע לאדם לצאת ממנו (Arsani et al., 2020; Mannon, 2018; Mihai et al., 2015; Serneels & Dercon, 2021). לפיכך, השכלה על תיכונית מהווה את אחד מהגורמים העיקריים לניבוי המוביליות החברתית בחברה.

בהתייחס לצעירות וצעירים, ובפרט במצבי סיכון, השכלה גבוהה מהווה כלי משמעותי שעשוי לפתוח בפניהם הזדמנויות חברתיות וכלכליות (יקיר, 2019; רפאלי ועמיתותיה, 2021). לצד זאת, עבור אוכלוסיות שנמצאות בשוליים, וביניהן צעירות וצעירים במצבי סיכון, רכישת השכלה גבוהה מהווה אתגר מהותי (יקיר, 2019; רפאלי ועמיתותיה, 2021). צעירות וצעירים במצבי סיכון ושוליות חווים קשיים רבים בדרך להשתלב בהשכלה גבוהה (קריל ועמרייה, 2019; רפאלי ועמיתותיה, 2021; Guerrero et al., 2016). בנוסף, הם חווים קשיים משמעותיים לאחר השתלבותם בלימודים. כך לדוגמה במחקר שנערך על ידי ואן קאופמן ועמיתיה (2016) בקרב סטודנטים מקבוצות מיעוט נמצא כי קבוצה

זו חווה קשיים אקדמיים רבים בהשוואה לשאר האוכלוסייה, אשר נובעים בחלקם מפערים קודמים כגון הקושי הכלכלי שעמו הם מגיעים שאליו מתווסף הצורך במימון לימודיהם, וכן פערים לימודיים שבאים לעיתים לידי ביטוי במהלך לימודיהם האקדמיים.

אחד האתגרים המהותיים לרכישת השכלה על תיכונית בקרב צעירות וצעירים במצבי סיכון ושוליות הינו הישגיהם הנמוכים בלימודים התיכוניים. צעירות וצעירים במצבי סיכון פעמים רבות מתמודדים עם פערים לימודיים רבים כגון ציונים נמוכים וחסרים בתעודת הבגרות ואף אי זכאות לה (יקיר, 2019). כך לדוגמה במחקר שנערך בקרב צעירות וצעירים בוגרי השמה חוץ ביתית על ידי בננישתי ועמיתיו (2016) נמצא כי כ- 70% מהם דיווחו שנזקקים לסיוע בהשלמת מבחני הבגרות בכדי להצליח לעמוד בתנאי הקבלה הבסיסיים של מוסדות הלימוד. עוד אוכלוסייה שנמצאת בסיכון בהקשר לכך הינה צעירים יוצאים בשאלה שכן רובם גדלו במסגרות חינוכיות חרדיות שאופי הלימודי בהן אינו תואם את דרישות המוסדות להשכלה הגבוהה. כמו כן, מרבית הצעירים הללו מגיעים מרקע של היעדר ידע באנגלית שמהווה אחד מהקריטריונים לכניסה ללימודים גבוהים (שנפלד, 2015).

בהתייחס להבדלים האתניים קיימים הבדלים מהותיים בין צעירים (18-24) יהודיים לערבים, כאשר 21% מהצעירים הערבים לא סיימו תיכון, זאת לעומת 12% מהצעירים היהודים (כאהן-סטרבצינסקי ועמיתיו, 2016). זאת ועוד שחשוב להתייחס לכך שבחברה הבדואית קיימת תופעה של נשירה סמויה בקרב צעירים וצעירות שאינם מגיעים לבית הספר ובשל כך נשארים ללא תעודת בגרות. נשירה זו נותרת ללא אכיפה מצד הגורמים הממסדיים (בן-אשר, 2020; וייסבלאי, 2017). יש לציין אף פער משמעותי נוסף בין הצעירות והצעירים בין בוגרי תיכון יוצאי אתיופיה בהשוואה לשאר הצעירים היהודים. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2019) שיעור הזכאות לתעודת בגרות בקרב יוצאי אתיופיה נמוך (66.2%) משיעור הזכאים בקרב כלל התלמידים היהודיים (80.2%).

מלבד חשיבותה של תעודת הבגרות, כיום ישנה חשיבות רבה למבחן הפסיכומטרי שלו יש משקל משמעותי בסיכוי של הצעיר להצליח להיכנס למוסד הלימודים (הכנסת, 2018; קריל ועמרייה, 2019). בדומה להישגים בהקשר לתעודת הבגרות, גם בבחינה הפסיכומטרית קיימים פערים מהותיים בהשוואה בין צעירות וצעירים ערבים ליהודים. בהתייחס לאוכלוסייה הערבית, חלקם היחסי של הצעירות והצעירים אשר ניגשים לבחינה הפסיכומטרית גבוה יחסית, ביחס לאחוז הממשיכים להשכלה גבוהה (פוקס, 2017). עם זאת, למרות שבמשך השנים חלק ממוסדות הלימודים הנמיכו את הדרישות לקבלה, עדיין סטודנטים ערבים רבים אינם מצליחים להשיג את רף הפסיכומטרי הנדרש להתקבל למוסדות הלימוד להשכלה גבוהה (קריל ועמרייה, 2019). כך לדוגמה בשנת 2012 אחוז הניגשים באוכלוסייה הערבית לבחינת פסיכומטרי חוזרת עמד על 56%, זאת לעומת 32% בלבד מהניגשים לבחינה חוזרת בקרב היהודים (הכנסת, 2018). כמו כן, ממוצע הציונים בבחינה הפסיכומטרית של האוכלוסייה הערבית נמוך בהרבה לעומת ממוצע הציונים של האוכלוסייה היהודית, דבר שמהווה חסם עבורם להצליח להתקבל למוסדות ההשכלה הגבוהה (הכנסת, 2018). מלבד הבדלים אלו, לפי דוח סטטיסטי של המרכז הארצי לבחינות והערכה (2016) קיים הבדל משמעותי נוסף בהתייחס לציוני הבחינה הפסיכומטרית בין צעירות וצעירים יוצאי אתיופיה לבין כלל האוכלוסייה. בשנת 2016, הציון הממוצע של יוצאי אתיופיה בבחינה הפסיכומטרית עמד על 451, בעוד שהציון הממוצע לכלל האוכלוסייה עמד על 545.

מחקרים אף מציינים כי פערים וקשיים בכניסה להשכלה נפוצים יותר בקרב צעירות וצעירים שמגיעים מרקע סוציאקונומי נמוך (וורגן, 2009; קריל ועמרייה, 2019). בהתאם לכך, מחקרים רבים מציינים כי השכלה גבוהה נמצאת מחוץ להישג ידם של צעירות וצעירים המגיעים ממשפחות בעלות מעמד סוציו אקונומי נמוך, לעומת צעירים שמגיעים ממשפחות בעלות מעמד סוציו אקונומי גבוה. בהתאם לכך, במהלך הלימודים הקבוצה השנייה, המגיעה ממעמד סוציו אקונומי גבוה, פחות נושרת ובעלת סיכוי גבוה יותר לסיים את הלימודים בהצלחה ובזמן קצר יותר (Bozick & DeLuca, 2011; Christofides et al., 2015; De Marco & Berzin, 2008; Diemer & Li, 2012; Finnie et al., 2015; Frempong et al., 2012; Hossain & Bloom, 2015; Ou & Reynolds, 2014). טענות אלו מתכתבות עם הנחותיו של הסוציולוג בורדייה (Bourdieu, 1986). לפי הנחותיו, הון אינו רק מתייחס להון כלכלי, אלא גם להון סימבולי שהינו היוקרה והכבוד שהחברה רוכשת לאדם. על פי בורדייה, מקור הכוח העצום ביותר לצבירת הון סימבולי הינו השכלה. כך, ילד שכבר מגיל צעיר יצבור משאבי השכלה ובהמשך ירכוש השכלה גבוהה, יקבל יתרון בחברה על פני אחרים (איילון ועמיתיו, 2019; Arsani et al., 2020).

עם זאת, צעירות וצעירים במצבי סיכון מגיעים כאמור ממשפחות וסביבה שאינה יכולה לרוב להעניק להן משאבים כלכליים למימון השכלתם. זאת לצד העובדה כי בישראל השכלה על תיכונית ככלל ובפרט השכלה אקדמית כרוכה בהוצאות כלכליות רבות כולל: הוצאות מחיה למשך תקופת הלימודים, מימון שכר הלימוד והוצאות נלוות אחרות. בהתאם, נמצא כי סטודנטים ממשפחות בעלות מעמד סוציו אקונומי גבוה יכולים יותר להתפנות להשקיע בלימודיהם ופחות לדאוג להוצאות הכלכליות הכרוכות בלימודים, זאת לעומת סטודנטים מרקע סוציו אקונומי נמוך שצריכים לכלכל את עצמם ולעיתים אף לסייע ולתמוך כלכלית בבני משפחותיהם, ופנויים לכן פחות להשקיע בלימודים (Glennie et al., 2015; OECD, 2018; Sulimani-Aidan, 2017).

הצרכים הכלכליים בתחום ההשכלה של צעירים במצבי סיכון עולים ממחקרים רבים. כך לדוגמה, בישראל נמצא כי כ-80% מצעירות וצעירים בוגרי מסגרות חוץ ביתיות דיווחו על כך שעל מנת שיוכלו להשתלב בהשכלה גבוהה הם זקוקים לסיוע כלכלי משמעותי (בבנישתי ועמיתיו, 2016). מחקר נוסף של יתד, התוכנית הלאומית למען צעירים במצבי סיכון (2020) מצא כי במהלך שנת 2020, 15% מהצעירות והצעירים דיווחו כי הפסיקו את לימודיהם בשל סיבות כלכליות. על כן, בהתאם לגישתו של בורדייה (Bourdieu, 1986) ניתן להניח כי צעירים אשר מגיעים ממשפחות בעלות מעמד סוציו אקונומי גבוה יקבלו כוח משמעותי בחברה בשל משאבי ההשכלה שלהם, על פני צעירים במצבי סיכון שמגיעים ממשפחות ממעמד סוציו אקונומי נמוך אשר מתקשים לרכוש השכלה על תיכונית(איילון ועמיתיו, 2019; Arsani et al., 2020).

על פי גישת הצטלבות מיקומי השוליים, חשוב להתייחס לפן המגדרי בהקשר לאתגרים בהשתלבות בהשכלה על תיכונית בקרב צעירות במצבי סיכון. מחקר שנערך בקרב צעירות יהודיות ובדואיות שמתמודדות עם מצבי שוליות וסיכון מצא כי 34.6% מהיהודיות ו-35.2% מהבדואיות דיווחו שהן אינן מתחילות ללמוד בשל הצורך לטפל בבית ובבני משפחתן, זאת לעומת 5% מהצעירות בקבוצת ההשוואה, שאינן מגיעות מרקע כזה (רפאלי ועמיתותיה, 2021). עוד נמצא במחקר כי רק 10% מהצעירות ציינו שהן מקבלות עזרה כלכלית מהמשפחה ו-60.6% מהן דיווחו כי הן עוזרות כלכלית

להוריהן. בהתאם, צעירות שגדלות במשפחות בעלות רקע סוציאקונומי נמוך הינן בעלות סיכוי גבוה שלא ללמוד לימודים גבוהים (Craig et al., 2016; McDonald et al., 2011). חשוב אף לציין בהקשר זה כי החברה הערבית ככלל ובפרט הבדואית מתמודדת עם מצוקה כלכלית קשה ביותר משאר החברות בישראל (וייסבלאי, 2017; רודינצקי, 2011), ובשל עובדה זו נשים צעירות רבות מתקשות להתפנות ללימודים שכן מצופה מהן לעזור לכלכלת המשפחה ולטפל בבית (Abu-Rabia-Quder, 2014; Abu-Saad et al., 2017). בהתאם לכך, מן הנתונים הקיימים בישראל אחוז הנשים היהודיות (שאינן חרדיות) בעלות תואר ראשון ומעלה עומד על 45.7% לעומת 19.8% מהנשים הערביות (קריל ועמרייה, 2019).

מלבד הקושי הכלכלי שתורם להעמקת הפערים, השכלת הורים הינה משתנה חשוב לניבוי הישגיהם הלימודיים של ילדיהם בבית הספר ולהשתלבות ילדיהם בלימודים על תיכוניים. בקרב משפחות מרקע סוציו אקונומי נמוך לעיתים ההורים הינם עם רמות השכלה נמוכות, גורם משמעותי שמשפיע על היכולת של הילדים להאמין ביכולותיהם להשתלב בהשכלה על תיכונית, ואף להיחשף להשכלה גבוהה ולמשמעותיות החיוביות שהיא עשויה להביא עמה (Etzion & Romi, 2015; Idris, 2020; O'shea, 2016). כך, מחקרים מעידים כי הורים פחות משכילים ובעלי הכנסה נמוכה נוטים להביע ציפיות נמוכות יותר בהתייחס להשכלתם ילדיהם, בהשוואה להורים משכילים אשר מגיעים ממעמד כלכלי גבוה (Benner et al., 2016; OECD, 2018). ציפיות נמוכות של ההורים מילדיהם בהתייחס להשכלה עשויות להוביל לפערים לימודיים ולקשיים בכניסה להשכלה גבוהה (קריל ועמרייה, 2019). בהתאם, מחקר שנערך בקרב צעירים מפרו מצא כי היעדר תמיכה מהמשפחה מהווה אתגר משמעותי בהתייחס להגשמת השאיפות האקדמיות (Guerreo et al., 2016). במחקר נוסף שנערך נמצא כי הורים בעלי השכלה גבוהה נוטים לקדם ולהשקיע משאבים רבים בהשכלת ילדיהם ותופסים זאת כתחום מהותי (Idris et al., 2020).

ככלל, צעירים שלומדים בבתי ספר באיכות נמוכה נוטים בהמשך להיות בסיכוי נמוך יותר להמשיך להשכלה גבוהה בהשוואה לשאר הצעירים (OECD, 2012a). דוגמה לכך ניתן למצוא במחקר של רפאלי ועמיתותיה (Refaeli et al., 2019) שנערך בקרב צעירות במצבי סיכון המתגוררות בפריפריה. במחקר נמצא כי רק רבע מהן דיווחו על כך שהן מחזיקות בתעודת בגרות מלאה שכאמור מהווה דרישה בסיסית לכניסה למוסדות ההשכלה. יש לציין כי מלבד איכות הלימוד בבתי ספר בפריפריה, נמצא כי צעירות וצעירים המתגוררים באזורים אלו מתמודדים עם נגישות מוגבלת בהתייחס למוסדות ההשכלה העל תיכוניים (קטן, 2009; רפאלי, 2015; Hossain & Bloom, 2015). על כן, למרות כניסתם של מוסדות הלימודים לפריפריה בישראל, עדיין קיים אי שוויון בהתייחס להשתלבות הצעירות והצעירים בהשכלה הגבוהה לעומת קבוצת הצעירים שמתגוררים במרכז הארץ (פניגר ועמיתיו, 2013). קושי זה בולט בעיקר בהתייחס לחברה הבדואית שמתמודדת עם תשתיות רעועות והיעדר נגישות למוסדות הלימוד (Abu-Rabia-Quder, 2014; Abu-Saad et al., 2017).

לאור כל זאת, צעירות וצעירים ככלל, ובפרט כאלו החווים מצבי שוליות וסיכון עשויים לחוות אתגרים רבים ברכישת השכלה על תיכונית. נשוב ונדגיש כי היעדר השכלה או לחילופין השכלה נמוכה מהווה חסם מהותי להשתלבות האדם בחברה ככלל ובפרט במעגל התעסוקה שמהווה את אחד הנדבכים המרכזיים ביותר בחייו של האדם. כך לדוגמה היעדר השכלה עשויה להוביל להעסקה בעבודות

ללא אופק תעסוקתי ואף בתנאים פוגעניים (Arsani et al., 2020; Baah-Boateng, 2014; Butler & Muir, 2017; Buzzeeo, 2016) כפי שיורחב להלן.

תעסוקה בקרב צעירות וצעירים

תעסוקה מהווה ממד מרכזי בחיים, ובפרט עבור צעירות וצעירות, שכן מסגרת זו מאפשרת להם הזדמנות לעצב לעצמם חיים עצמאיים, ליצור קשרים חברתיים, לבנות את זהותם האישית והמקצועית, לרכוש מיומנויות אישיות ולבנות רשת ביטחון כלכלית שתאפשר רמת חיים נאותה בגיל מאוחר (Tamesberger & Bacher, 2020). לאור זאת, מציאת תעסוקה מהווה נדבך מרכזי בהתפתחות האישית של צעירות וצעירים רבים (יקיר, 2019; Ose & Jensen, 2019; Buzzeeo et al., 2016; ILO, 2020). בהתאם, אבטלה עשויה להעמיד אותם בפני מגוון השלכות שליליות כגון מצב כלכלי ירוד, קושי לחזור למעגל התעסוקה, תחושות בדידות, הדרה וניתוק מהחברה ואף להוביל לפשיעה ואלימות (Achdut & Refaeli, 2020; Tamesberger & Bacher, 2020).

אוכלוסיית הצעירות והצעירים עשויה להיתפס כמי שכל ההזדמנויות התעסוקתיות עוד עתידות להיפרס בפניה. עם זאת, לפי הערכותיו של ארגון העבודה העולמי (ILO, 2020) בשני העשורים האחרונים לצעירות וצעירים בגילאי 16-24 היה סיכוי גבוה פי שניים ואף שלושה להיות מובטלים בהשוואה לאוכלוסיית המבוגרים (ILO, 2020). אחת הסיבות המרכזיות למצב זה נובעת מכך ששוק העבודה עבר שינויים רבים הנובעים בין השאר מן המהפכה הטכנולוגית שהובילה לצמצום בצורך בכוח אדם שאינו מקצועי. שינויים אלו מעמידים אתגרים וקשיים רבים עבור אוכלוסיית הצעירות והצעירים, ובפרט לאלו שאינם בעלי הכשרה מקצועית כלשהי (כאהן-סטרבצינסקי, 2013; Nikitas et al., 2021; Zervoudi et al., 2020). כפועל יוצא, אוכלוסיית הצעירים הינה הראשונה להיפגע בזמני שפל וירידה כלכלית (Bell & Blanchflower, 2011; ILO, 2020; Inanc, 2020; Sironi et al., 2018). אחת הראיות לכך היא המשבר הכלכלי הגדול שפקד את העולם בשנים 2007-2008 שהוביל לפגיעה תעסוקתית קשה בכלל האוכלוסייה, ובפרט בקרב צעירות וצעירים (Bell & Blanchflower, 2011). כמו כן, גם במשבר הקורונה שהחל בשנת 2019, שיעור גבוה של צעירים בעולם ובישראל איבדו את עבודתם (אחדות, 2020; בנגו, 2020; שבע, 2020; ILO, 2020).

אוכלוסיית הצעירות והצעירים, ובפרט אלו שחווים מצבי סיכון, מתמודדת עם מגוון של חסמים ואתגרים בשוק התעסוקה (Buzzeeo, 2016; Lindsay & Ahmed, 2021) הקשורים לדוגמה לרמת השכלתם, אזור מחייתם ולמגדר שיפורטו להלן. כפי שצוין לעיל, היעדר השכלה (כגון העדרם של תעודת בגרות, תעודה מקצועית, הכשרה מקצועית והשכלה אקדמית) מהווה חסם משמעותי להשתלבות בתעסוקה. מחקרים רבים מתייחסים לכך כי קיים קשר חיובי מובהק בין השכלה לתעסוקה, כך שככל שהאדם משכיל כך הסיכוי שלו להשתלב בתעסוקה ובפרט בתעסוקה איכותית גוברים (אקשטיין ועמיתיו, 2018; Baah-Boateng, 2014; Huma, 2016). בישראל נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מצביעים על כך שככל שמספר שנות ההשכלה של האדם גבוהות כך גם שכרו עולה והסיכוי שלו להפוך להיות מובטל או להתקשות במציאת עבודה קטן (בן-דוד וחובב, 2013; מרגלית, 2019). בהתאם לכך, במצבי משבר, כמו משבר הקורונה האחרון, הפגיעה התעסוקתית הקשה ביותר התרחשה בקרב אנשים בעלי השכלה נמוכה (Daly et al., 2020; Parkinson, 2020; OECD, 2020a).

השכלה נמוכה מובילה צעירות וצעירים רבים לעבוד במסגרות עבודה בעלות אופק תעסוקתי נמוך וכן בתנאים פוגעניים (כאהן-סטרבצ'ינסקי, 2017; לזרוס ומיעארי, 2015; Baah-Boateng, 2014; Ose & Jensen, 2017; Buzzeo, 2016; Butler & Muir, 2017). בהקשר לכך, צעירים שהינם בעלי השכלה נמוכה לעיתים קרובות מגיעים מקבוצות מיעוט בעלות רקע סוציו אקונומי נמוך ומתקשים להצליח להשתלב ולמצוא תעסוקה (יקיר, 2019; The World Bank, 2019; Butler & Muir, 2017). כך לדוגמה, כהאן-סטרבצ'ינסקי ועמיתיו (2016) מצאו במחקרם כי אחוז הצעירים הערבים שאינם לומדים ואינם עובדים עומד על כ- 32% לעומת 16% אחוז מהצעירים היהודים (18-24). במחקר נוסף שנערך בקרב 442 צעירים ערבים ישראליים (19-23) נמצא כי 37.2% ציינו שהם באף מסגרת פורמלית, ו- 51.6% מהם ציינו שאינם מוצאים עבודה (מיעארי וחדאד-חאג'י- יחיא, 2017). כמו כן, גם בהתייחס לצעירים יוצאי אתיופיה נמצא כי אחוז תובעי האבטלה בשנת 2019 מבין קבוצה זו עמד על 35% לעומת 28% מהאוכלוסייה הכללית (פרנקל, 2019).

מלבד זאת, אזורים פריפריאליים מתאפיינים לרוב בהיצע עבודה נמוך שמוביל לאפשרויות תעסוקה מצומצמות ודלות למדי (לב ארי וגץ, 2011). על כן, צעירות וצעירים אשר מגיעים מאזורים אלו מתמודדים מול אתגר מהותי במציאת עבודה (נאון ועמיתיו, 2013; Clayton & Williams, 2014). לרוב התחבורה באזורים אלו הינה בתדירות נמוכה ולא יציבה דבר שמוסיף לקושי של הצעירים למצוא עבודה מחוץ למקום מגוריהם (נאון ועמיתיו, 2013; רפאלי ועמיתותיה, 2021). בסקר שנערך על ידי צעירות וצעירים מבריטניה עלה כי מגורים בפריפריה מקשה על מציאת עבודה ולכן, הם נאלצים לחפש במקומות מרוחקים וזקוקים לרישיון נהיגה. עם זאת, לרובם אין יכולת כלכלית לממן זאת והם נשארים ללא תעסוקה (McCreary Centre Society, 2014). בישראל, סוגייה זו בולטת עבור צעירות וצעירים בדואים. יישובים בדואים מתאפיינים בהיעדר היצע מקומות תעסוקה וגם אפשרויות התחבורה אינן מספקות ובכך אינן מאפשרות לצעירים גישה ראויה למציאת תעסוקה (פרגיון, 2018; רפאלי ועמיתותיה, 2021).

יש לציין כי נשים, ובפרט צעירות, עשויות לחוות קשיים ייחודיים במציאת תעסוקה (רפאלי, 2021). בהתאם, דוח ה-OECD (2019) מדגיש כי למרות שנשים רוכשות השכלה על תיכונית בשיעור גבוה יותר מגברים, עדיין שיעור ההשתתפות שלהן בתעסוקה נמוך יותר בהשוואה אליהם. בנוסף קיימים פערים רבים בשוק העבודה עבור נשים. בין השאר, נשים צעירות נוטות לחוות יותר מגברים אפליה וסטריאוטיפים מעצם השתייכותן המגדרית מצד המעסיקים (חרמון ועמיתיו, 2018; Cardoso & Marques, 2008; Luzzo & McWhirter, 2001). במחקרן של חסון ודגן-בוזגלו (2013) נמצא כי 29.2% מהנשים עובדות כמטפלות, מורות או מזכירות וכן בתפקידים עם תנאי העסקה נמוכים ושלא מאפשרים להתקדם. כמו כן, נשים עשויות להיות מועסקות בעבודות אשר פוגעות בתנאיהן וזכויותיהן הבסיסיות ביותר (לדוגמה העסקה קבלנית שאיננה עומדת בתנאי שכר מינימום, ימי חופשה ומחלה, קרן פנסיה וכל היוצא בזה) (גרופר, 2015; מן, 2018). כמו כן, נשים פעמים רבות מרוויחות פחות מהגברים. לפי נתונים משנת 2018 השכר החודשי הממוצע של אישה בישראל עמד על 68.4% משכרו של גבר (דגן-בוזגלו וחסון, 2020). זאת ועוד, על פי נתוני ארגון ה-OECD (2012b) בתפקידי ניהול בכירים היחס הוא אישה אחת לכל עשרה גברים. כל אלו, מצריכים התייחסות רגישה למצבן התעסוקתי של נשים, בייחוד עבור נשים צעירות הנמצאות בתחילת דרכן התעסוקתית.

הכנסה בקרב צעירות וצעירים

על פי דוחות ארגון ה-OECD (2016a, 2020b) רמת הכנסה גבוהה הינה אחד מההיבטים המרכזיים שתורמים לתחושת שביעות רצון של הפרט מחייו. ממצא זה חשוב במיוחד עבור צעירים מתחת לגיל 35 (Balestra et al., 2018). אף כי האמרה הרווחת טוענת כי לא ניתן לקנות אושר, הכנסה מאפשרת גישה נוחה למשאבים הקשורים לבריאות, תעסוקה והשכלה (OECD, 2020b), כך שרמת הכנסה הולמת מאפשרת לאדם להתמודד בצורה טובה יותר עם הוצאות המחיה, לצבור משאבים, להתמודד עם משברים פתאומיים, ועל ידי כך היא מאפשרת לו לקבל תחושת ביטחון ויציבות ולקבל כוח ומעמד חברתי (Productivity Commission, 2020; OECD, 2020b). בהתאם, רמת הכנסה הולמת מאפשרת לצעירים לצבור משאבים חברתיים וכלכליים שעשויים לתרום לרמת מחייתם ולרווחתם הנפשית (Productivity Commission, 2020).

בהקשר לכך, כפי שצוין, על פי בורדייה (Bourdieu, 1986) הון אינו מתייחס רק להכנסה הכלכלית אלא הוא גם סימבולי. לטענתו, ילדים שמקבלים מגיל צעיר משאבים שמטפחים את יכולותיהם בהתייחס להשכלה ותעסוקה, גדלים להיות משכילים ובכך מקבלים מהחברה כבוד וכוח חברתי (Bourdieu, 1986). יחד עם זאת, מי שיכול לרכוש הון סימבולי הם לרוב ילדים המגיעים מסביבה משפחתית בעלת משאבים כלכליים, לעומת משפחות המגיעות מרקע סוציו-אקונומי שעוסקות בהישרדות כלכלית ועל כן אין להם את הפניות והיכולת לאפשר לילדיהם לרכוש הון סימבולי גבוה. בהתאם לכך, צעירות וצעירים המגיעים ממצבי שוליות וסיכון ואשר גדלו במצוקה כלכלית פעמים רבות מתמודדים עם משאבים כלכליים מצומצמים ולעיתים אף חסרים, שמובילים אותם לחוות אתגרים בכניסה לשוק התעסוקה, ברכישת השכלה ובכלל בהתנהלות חיי היום יום (יקיר, 2019; סולימני-אעידן, 2016; קומם ועמיתותיה, 2019; רפאלי, 2021; רפאלי ועמיתותיה, 2021; Refaeli et al., 2019). דוגמה לכך ניתן למצוא במחקרן של לוי וכאהן-סטרבצ'ינסקי (2016) שנערך בקרב צעירים בוגרי חסות הנוער, ובו נמצא כי 80% מהם ציינו שהם זקוקים לסיוע כלכלי בכלל היבטי החיים. מלבד זאת, במחקר שנערך בקרב צעירות יהודיות ובדואיות במצבי שוליות וסיכון נמצא כי כמחציתן (40.4% מהיהודיות ו-55.7% מהבדואיות) הגדירו את מצבן הכלכלי "כקשה" ואף "קשה מאוד" (רפאלי ועמיתותיה, 2021). גם לפי הדוח של תוכנית יתד, התוכנית הלאומית למען צעירות וצעירים במצבי סיכון, נמצא ש-33% מהצעירות והצעירים מתמודדים עם קושי כלכלי מהותי ו-14% מהם ציינו שחוששים שהם עתידים להיות חסרי דיור (יתד, 2020). מחקרים נוספים שנערכו בקרב צעירות וצעירים במצבי שוליות וסיכון מצביעים על כך שעבור אוכלוסייה זו היעדר משאבים כלכליים מהווה היבט שגורם לחוסר ניעות ומוביליות חברתית (יקיר, 2019; סולימני-אעידן, 2016; קומם ועמיתותיה, 2019; Powel et al., 2018).

הורות צעירה

הורות מהווה משימה משמעותית שקשורה באתגרים מורכבים עבור הפרט. אתגרים אלו משמעותיים עוד יותר בקרב הורים צעירים, שמלבד ההורות עצמה מתמודדים עם המורכבויות שמתלוות לתקופת הבגרות בהתהוות (Sick et al., 2018; Johansen et al., 2020; Hadley & Ingham, 2018) כפי שצוינו בסקירה זו. כמו כן, צעירות וצעירים שחווים מצבי שוליות וסיכון והופכים להורים לעיתים נאלצים

להתמודד עם תפקיד זה לבדם שכן פעמים רבות אינם מקבלים תמיכה כלכלית ורגשית מצד משפחתם (יקיר, 2019). על כן, קבוצה זו עשויה לחוות אתגרים מהותיים בהתייחס לשאר ההורים הצעירים (Sick et al., 2019). אתגר מרכזי בולט בקרב הורים צעירים הינו הקושי בשילוב בין ניהול חיים עצמאיים הכולל רכישת מיומנויות חיים שונות ויכולות לצד רכישת השכלה לבין ההורות (Hadley & Ingham, 2018). כך, הורות צעירה מקשה על האפשרות לרכוש השכלה גבוהה שדורשת הוצאות רבות (Johansen et al., 2020). כמו כן, צעירות וצעירים רבים נאבקים ביכולת לממן את הוצאות מחייתם, והורות מביאה עמה הוצאות כלכליות נוספות (Johansen et al., 2020; Hadley & Ingham, 2018).

יש להתייחס להתמודדות הייחודית של נשים שהינן אימהות צעירות (Johansen et al., 2020). מחקר שנערך על ידי ג'והנסן ועמיתיו (Johansen et al., 2020) הצביע על כך שתפקידי המגדר המסורתיים נמצאים גם בקרב אימהות ואבות צעירים, כך שהקשיים שאבות צעירים יחוו מועטים יותר לעומת האימהות הצעירות, ובפרט כאשר מדובר באימהות חד הוריות. במחקר נמצא עוד כי אימהות צעירות מתקשות לרוב להצליח לרכוש השכלה גבוהה לעומת אימהות שאינן צעירות, ואף מתקשות למצוא עבודה איכותית (Johansen et al., 2020). ממצאיהם של מחקרים נוספים מדגישים כי אימהות צעירות עשויות להתמודד מול אתגרים וקשיים הקשורים לסיכוי גדול לנשור מהלימודים, להיות בעלות רמות השכלה והכנסה נמוכות דבר שעשוי להוביל אותן ואת ילדיהן לחיים בעוני (Ferri & Smith, 2007; Hallem & Creech, 2003).

אמנם בישראל לא נעשו עד כה מחקרים אשר בוחנים את האתגרים שאיתן מתמודדות אימהות צעירות, אך ממחקר שנערך בקרב צעירות במצבי שוליות וסיכון בהתייחס לחסמים להשכלה גבוהה נמצא כי צעירות שהינן אימהות ציינו זאת כחסם בולט (רפאלי ועמיתותיה, 2021). מתוך ראיונות איכותניים עמן עלה כי האימהות דורשת מהנשים להתמודד עם משימות רבות הקשורות לגידול הילדים שמוטלת ברובה עליהן. זאת לצד הצורך לעבוד, להתפרנס ולכלכל את המשפחה, דבר אשר מותיר את רכישת ההשכלה הגבוהה כחלום רחוק ואף בלתי אפשרי (רפאלי ועמיתותיה, 2021). במחקר שבחן את החסמים לתעסוקת צעירות במצבי סיכון, נמצא כי אימהות צעירות חוות אפליה בקבלה לעבודה לעומת אבות (רפאלי, 2021).

לסיכום, הסקירה לעיל התייחסה למספר סוגיות מרכזיות בחייהם של צעירים בישראל, בהם השירות הצבאי, השכלה, תעסוקה, הכנסה והורות צעירות. ארגון ה-OECD עורך בשנים האחרונות השוואות בין לאומיות אשר נוגעות למצבם של צעירות וצעירים ברחבי העולם (Carcillo et al., 2015; OECD, 2016b). למרות חשיבותם הרבה, לרוב הם אינם מעניקים ניתוח של כלל הגורמים אשר מסבירים את מצבם של הצעירים, ומכאן יכולתם לתרום לפיתוח של המדיניות הינה מצומצמת. לאור כל זאת, מטרתה של הסקירה הנוכחית הייתה לבחון את הספרות הקיימת על מצבם של כלל הצעירים בעולם ובישראל בתחומי החיים המרכזיים ואת האתגרים שחווים צעירים ככלל וצעירים במצבי סיכון בתחומים אלו. לאורך סקירה זו התייחסנו למצבי השוליות והסיכון הייחודיים של צעירות והצעירים בישראל כגון מגדר, מקום מגורים, ומוצא ככאלו העשויים להסביר את הישגיהם בתחומי חיים שונים בהם השירות הצבאי, השכלה, תעסוקה והכנסה. המחקר הנוכחי יבחן סוגיות אלו על בסיס נתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

רציונל המחקר

בישראל כיום קיים מידע מצומצם על מצבם של כלל הצעירים בישראל בתחומי החיים השונים, כגון: השתלבותם בשירות הצבאי, בלימודים גבוהים, בתעסוקה, ועל הכנסותיהם. מעבר לכך, קיים ידע מועט יותר על קבוצות בחברה הישראלית, החוות אתגרים ייחודיים במעבר לבגרות זאת לדוגמה על רקע מוצאן, מקום מגוריהן ואירועי חיים בילדותן.

על כן, רציונל המחקר הוא שימוש בתשתיות המידע של מדינת ישראל, המפותחות על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) לאורך שנים, באמצעות ריכוז ואינטגרציה של נתונים מנהליים ממקורות שונים וגישה למספר רב של תחומי חיים. ללמ"ס מאגרי מידע עשירים, הכוללים מידע לאורך זמן. עם זאת, עד כה לא התמקדה הלמ"ס בהנפקת נתונים אודות אוכלוסיית הצעירים. מחקר זה מאפשר הצגת מידע נרחב למעצבי המדיניות על מצב הצעירים בישראל ולצורך מעקב אחר השלכות של מדיניות והקצאות משאבים.

בשל היותו של מחקר זה ראשון בהיקפו הוא מתמקד במטרות המחקר ולא בהשערות. מטרות המחקר הן לספק תמונה מפורטת על מצבם של כלל הצעירים, ולזהות תתי קבוצות עם פרופילים ייחודיים לפי משתנים דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים (לדוגמה, צעיר ממוצא אתיופיה שגדל בפנימייה). המחקר יבחן את השתלבותם של צעירים בתחומי החיים השונים ואת סיכוייהם לרכוש השכלה על תיכונית, תעסוקה יציבה, הכנסה ממוצעת ועוד על בסיס מאפייני הרקע שלהם. בכך תהיה תרומה למודעות הציבורית לנושא שטרם נחקר בהיקף נרחב ויתאפשר תכנון מענים לקבוצות שונות.

מטרות המחקר:

א. להציג באופן תיאורי את מצבם של צעירים בישראל במגוון תחומי חיים מרכזיים, זאת על מנת לספק הבנה רחבה למצבה של קבוצה זו.

נתונים אלו יוצגו בחלקם בנפרד לגבי בנים ובנות, לפי קבוצות מוצא, ובשנתונים הנבחרים על פי הרלוונטיות לגילם (גילאי 19, 24, 27 ו-30). מנתונים אלו ניתן יהיה ללמוד על מצבם וצרכיהם של צעירים בתחומי חיים שונים. לצורך הדוגמה: מה שיעור הצעירים הזקוקים לעזרה בהשלמת בגרות, והאם נתונים אלו משתנים בהגיעם לבגרות. נתונים אלו אף יפולחו בהתאם לקבוצת האוכלוסייה אליה שייכים הצעירים (צעירים יהודים, ערבים, ממוצא אתיופיה וממוצא ברית המועצות). מטרתה של שאלת מחקר זו לספק תמונה רחבה על מצבם של צעירים בישראל, אשר תאפשר לתת מידע נוסף ומדויק על הצרכים של קבוצות שונות (כגון, בהשלמת השכלה, בתעסוקה, בשירותים בתחום ניהול ותכנון המשפחה).

ב. לזהות תתי קבוצות לפי מאפייני רקע בילדות. על בסיס הספרות ועל בסיס הנתונים שיוצגו לעיל יזוהו מספר גורמים הקשורים בילדותו של הצעיר המהווים גורמים העשויים להקשות על השתלבותו במגוון תחומי חיים בבגרות בהם, לדוגמה, אי השלמת או סיום תיכון, נזקקות לשירותי רווחה של ההורים ודירוג נמוך חברתי-כלכלי של יישוב מגורים. אלו ישמשו כמשתנים מנבאים שייבחנו במסגרת שאלת המחקר הבאה.

ג. לבחון מנבאים להשתלבותם של הצעירים במגוון תחומי חיים. במחקר הנוכחי יבחנו מספר מודלים של ניבוי ואמידת סיכויי ההשתלבות של הצעירים בתחומים שונים, כגון השכלה

ותעסוקה באמצעות מבחני רגרסיה לוגיסטית. כמשתנים תלויים יכללו הישגים בבגרות, שירות צבאי, רכישת השכלה גבוהה (אקדמית ועל תיכונית), השתלבות בתעסוקה ונזקקות לשירותי הרווחה כבוגר. כמשתנים בלתי תלויים יכללו משתני הרקע, משתני ההשכלה בילדות, מעורבות עם החוק כקטין ומשתני הרקע של ההורים, כגון השכלה, תעסוקה, אשכול כלכלי חברתי בילדות.

הממצאים בשלב זה יאפשרו ללמוד על **מאפייני שוליות של צעירים מול מאפיינים מגנים** אשר מאפשרים להם להשתלב בחברה במגוון תחומים. ממצאים אלו יאפשרו לזהות מהם הגורמים המרכזיים אשר מנבאים את מצבם של צעירים בבגרות המעידים על צרכיהן של קבוצות ספציפיות בחברה הישראלית ההטרוגנית. בהתאם לכך, ניתן יהיה להציע התערבויות אשר מגבירות את גורמי החוסן ומצמצמות את גורמי הסיכון בקרב צעירים. לצורך ההדגמה הפשוטה, אם תמצא תרומה נמוכה יותר של מגורים ביישוב בעל ציון חברתי-כלכלי נמוך להשתלבות הצעירים בהשכלה הגבוהה, בהשוואה לתרומה גבוהה יותר של הולדת הצעירים בחו"ל (עולים), אזי ניתן יהיה להבין כי יש צורך בחשיבה מחדש על הפניית משאבים לתוכניות שונות.

שיטה

אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר הנוכחי מתמקדת בצעירות וצעירים ילידי שנתונים: 1987, 1990, 1993 ו-1998. המחקר מתייחס לנתונים של ארבע אבני דרך משמעותיות בחיי צעירים החיים במדינת ישראל: 1. בגיל 19 (סיום תיכון ותחילת השירות הצבאי); 2. בגיל 24 (תחילת תואר ראשון); 3. בגיל 27 (לאחר סיום תואר ראשון); 4. בגיל 30 (השתלבות בכוח העבודה). המעקב וההשוואה התבצעו לכל שנתון לידה. נתוני המחקר נאספו עד לשנת 2017 (אלא במקומות שצוין בממצאים אחרת), כאשר בשנה זו בשנה זו מנתה אוכלוסיית צעירים זו בטווח גילאים 18 עד 30 כ-1,760,000 צעירים, מתוכה מנתה אוכלוסיית השנתונים הרלוונטיים בהם המחקר התמקד כ-541,000 צעירים (כ-134,000 ערבים וכ-26,000 נוצרים שאינם ערבים, בני דתות אחרות ותושבים ללא סיווג דת).

משתני המחקר

משתני רקע של הצעירים בילדותם והוריהם וגורמי סיכון:

- 1) מאפיינים דמוגרפיים של אוכלוסיית המחקר: גיל, מין, קבוצת אוכלוסייה ומוצא (יהודים, ערבים, אחרים, מוצא ברית המועצות ומוצא אתיופיה)
- 2) מאפיינים חברתיים-כלכליים של ההורים: השכלה, נזקקות ברווחה, העמדה לדין פלילי, האם יש קשר עם אב/אם על פי מרשם האוכלוסין
- 3) מאפייני מהלך לימודיהם של הקטין: סוג מסגרת לימודים (בית ספר בפקוח משרד החינוך, בית ספר תעשייתי וישיבה), פיקוח בית הספר (ממלכתי, ממלכתי-דתי או חרדי), לימודים בחינוך המיוחד, טיפול על-ידי קצין ביקור סדיר, סיום כיתה י"ב, הגשה לבגרות, זכאות לבגרות, ציוני תקן בבגרות במתמטיקה ובאנגלית, עמידה בתנאי הסף של האוניברסיטה.
- 4) מאפייני הצעיר כקטין: טיפול בקהילה או במסגרת חוץ-ביתית (פנימיות חינוכיות בפקוח משרד החינוך או מסגרות בפקוח משרד הרווחה), תיקים פליליים והעמדה לדין פלילי, נישואים מוקדמים, לידות מוקדמות והפסקת הריון בגיל העשרה, ציון חברתי-כלכלי של יישוב מגורים

תיאור מצבם של הצעירים באבני הדרך בבגרות:

- 1) שירות בצה"ל: התגייס לצה"ל, סיים שירות, עבר קורסי פיקוד, יצא לקצונה, קיבל תנאי שירות, נפקד, נכלא, ערק.
- 2) הישגים בפסיכומטרי
- 3) השתלבות בהשכלה הגבוהה: התעודה הגבוהה ביותר
- 4) השכלה על-תיכונית לא אקדמית (זו כוללת לימודי י"ג – י"ד, לימודי הנדסאים טכנאים).
- 5) השתלבות בעבודה: עשירוני הכנסה מעבודה עבור מי שהם בגיל 27 ו-24.
- 6) מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים: מצב משפחתי ונישואין מוקדמים, הפסקות הריון ולידות, הורות, חד-הוריות, ציון חברתי-כלכלי של יישוב מגורים
- 7) מאפייני מעורבות במערכת הרווחה- נזקקות ברווחה ועמידה לדין פלילי כבוגרים הוחלט לוותר על נתוני בעלות על רכב ודירה, מכיוון שאלו רישומים חלקיים ולעיתים רשומים על שם ההורים או קרובי משפחה אחרים.

שיטת העבודה ותיאור בסיס הנתונים

המחקר התבסס על ניתוח אינטגרטיבי של מאגרי מידע, הנסמכים על מקורות נתונים מנהליים מבסיסי נתונים של רשות האוכלוסין וההגירה, משרד החינוך, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, משרת ישראל, מס הכנסה, צה"ל והלמ"ס, שרוכזו לצורך המחקר. העבודה התבצעה באמצעות קישור רשומות פרט לפי מספר זהות בכל הקבצים המוזכרים לעיל. המחקר עשה שימוש במגוון רב של שיטות סטטיסטיות באמצעות תוכנות SAS, R ו-ISQL. ונעשה שימוש בשיטות של גרסיות לוגיסטיות רב משתניות לניבוי גיוס והשלמת השירות הצבאי, ההישגים בהשכלה בתיכון, סיכויי ההשתלבות בהשכלה הגבוהה, תעסוקה ונזקקות לשירותי רווחה.

הגדרת קבוצות באוכלוסייה הנחקרת

מתוך מרשם האוכלוסין 2017 נגזרה האוכלוסייה הנחקרת, אשר מנתה 540,917 צעירים, מתוכם 525,292 פעילים (שהינם בחיים ומתגוררים בישראל). ילידי ארבעה שנתוני המחקר (1987, 1990, 1993 ו-1998) קושרו לכל הקבצים לשם קבלת מידע על מאפייני הרקע שלהם ושל הוריהם ולשם מעקב אחר השתלבותם בחברה בתחומי החיים השונים.

האוכלוסייה הנחקרת חולקה לקבוצות דמוגרפיות לפי השתייכותם לאוכלוסיית היהודים, הערבים (מוסלמים, נוצרים-ערבים ודרוזים) והאחרים (נוצרים לא-ערבים, בני דתות אחרות ואנשים שלא סווגו במרשם האוכלוסין כיהודים, כמוסלמים או כנוצרים). מתוך אוכלוסיות היהודים והאחרים התמקדנו בעולים (ילידי חו"ל והורים ילידי חו"ל) מן הקהילה האתיופית ומבריה"מ לשעבר.

בנוסף, האוכלוסייה הנחקרת הוצגה בבגרותה לפי שנתוני לידה ואבני הדרך (בגילים 19, 24, 27 ו-30).

חשוב לציין כי מפאת גילם הצעיר של שנתון 1993, ובעיקר של שנתון 1998, לא נמדדה יכולת השתלבותם בכל תחומי החיים. ילידי 1998, לדוגמה, היו בני 19 בשנת 2017, ועל כן לא צברו מספיק שנות חשיפה בתחומים הנמדדים. כמו כן, עבור ילידי 1987 לא היו מספיק נתונים מנהליים מספיק שנים לאחור. הנתונים המנהליים זמינים החל משנת 2000, כאשר ילידי 1987 היו בני 13.

תכנית אנליטית

בחלק הראשון של פרק הממצאים מוצגת אוכלוסיית הצעירים במחקר, בחלק השני מוצגים המאפיינים החברתיים-כלכליים של משפחת הצעיר, בחלק השלישי מוצגים מאפייני הצעיר כקטין, בחלק הרביעי מוצגים מאפייני הצעירים בבגרות ובחלק האחרון נבחנים מודלים לניבוי ההשתלבות של צעירים במספר תחומי חיים, בהם שירות צבאי, השכלה, תעסוקה ונזקקות לשירותי רווחה.

יתרונות, מגבלות ותרומה אפשרית

למחקר הנוכחי, הנסמך על ניתוח אינטגרטיבי של נתונים מנהליים, יש יתרונות וחסרונות. היתרון הגדול טמון ביכולתה של הלמ"ס לספק תמונת-על רחבה, כמו גם תמונה ממוקדת באופן ספציפי במאפייני הרקע ובגורמי הסיכון של קבוצות אוכלוסייה ייחודיות. יתרון זה מאפשר לבחון את מצבם

של כלל הצעירים תוך בחינה והשוואה של שנתוני הלידה ובין קבוצות שונות באוכלוסייה. לצד יתרונות משמעותיים אלו, למחקר הנוכחי ישנן מספר מגבלות. תחילה, בסיסי נתונים אלה מציגים תמונה אובייקטיבית על סמך הנתונים הקיימים בדינו, אך ישנם נתונים שאינם בדינו. בנוסף, נתונים אלו חסרים מידע על משתנים רכים שאינם מצויים בקבצים, כגון הקשר בין מאפייני האינטראקציה הבין-אישית בין הצעירים בילדותם לבין הוריהם, קבוצת השווים ובני קהילתם לבין מצבם בהווה כמבוגרים. כאמור, מאחר שמספר קובצי נתונים של הלמ"ס מתחילים משנת 2000, כמו נתוני רווחה, חלק מהנתונים אינם זמינים עבור ילידי 1987, שבשנת 2000 היו בני 13, כך שחסר מידע על קבוצה זו לפני גיל 13. בנוסף, ישנם מספר נתונים החסרים עבור ילידי 1998, זאת בשל העובדה כי בשנת 2017, עת קובצו הנתונים קבוצה זו הייתה צעירה מדי כדי להספיק כמה אבני דרך בחיים כגון נישואין ותעסוקה. כך לדוגמה לא היו נתונים השלמת בגרות בגיל מאוחר יותר עבור ילידי שנתון 1998 וכן לא נכללו עבורם נתוני ההשתלבות בהשכלה גבוהה.

חשיבותו המדעית של מחקר זה הינה בהיותו אחד המחקרים הבודדים בישראל אשר יספקו מידע אודות אוכלוסיית צעירים. שימוש במתודולוגיה זו תצמצם הטיות הנובעות, לדוגמה, מאופן הדגימה ומהקושי לבחון הבדלים בקרב תתי קבוצות. תרומתו החברתית של המחקר הינה במתן מענה לצורך בידע תקף באשר למצבם ולצרכיהם של צעירים בישראל לפי מאפיינים דמוגרפיים, חברתיים כלכליים (לדוגמה, השתלבותם של צעירים ערבים ועולים בהשכלה ובתעסוקה). אמנם הטיפול בצעירים בישראל מצוי כיום בשיח הציבורי, ותוכניות ממשלתיות ושל מגזר שלישי מתפתחות בהתמדה. עם זאת, בהעדר מידע על היקף אוכלוסיית הצעירים ומאפייניה עולה הקושי להציע מדיניות ההולמת את צרכיה של אוכלוסייה הטרוגנית זו. המחקר הנוכחי נועד לספק לראשונה מידע רחב ככל הניתן על מצבם של צעירים בישראל במגוון תחומי חיים ועל המנבאים למצבם. על כן תרומתו בטווח הקצר תהיה בהצגת הצרכים לשינויי מדיניות המתאימה לצרכיה של אוכלוסיית הצעירים ככלל, ושל תתי אוכלוסיות בתוכה. מחקר זה אף יאפשר בטווח הארוך את יצירתה של מסורת מחקר הממוקדת באוכלוסיית הצעירים בישראל.

ממצאים

כאמור, אוכלוסיית המחקר הנוכחי מתמקדת בצעירות וצעירים ילידי שנתונים: 1987, 1990, 1993 ו-1998, המחקר מתייחס לנתונים של ארבע אבני דרך משמעותיות בחיי צעירים החיים במדינת ישראל: 1. בגיל 19 (סיום תיכון ותחילת השירות הצבאי); 2. בגיל 24 (תחילת תואר ראשון); 3. בגיל 27 (לאחר סיום תואר ראשון); 4. בגיל 30 (השתלבות בכוח העבודה). המעקב וההשוואה התבצעו בנפרד בכל אחת מאבני דרך אלו לכל שנתון. נתוני המחקר נאספו עד לשנת 2017 (אלא אם צוין אחרת), כאשר בשנה זו מנתה אוכלוסיית הצעירים בישראל בטווח גילאים 18-30 כ-1,760,000 צעירים. מתוכה מנתה אוכלוסיית השנתונים הרלוונטיים בהם המחקר התמקד כ-541,000 צעירים (מתוכם כ-134,000 ערבים וכ-26,000 נוצרים שאינם ערבים, בני דתות אחרות ותושבים ללא סיווג דת).

פרק 1: משתני רקע של הצעירים בילדותם והוריהם וגורמי סיכון

פרק זה כולל מאפיינים דמוגרפיים של אוכלוסיית המחקר, מאפיינים חברתיים-כלכליים של ההורים (לדוגמה, השכלה וזקקות ברווחה), מאפייני הצעיר כקטין (לדוגמה, טיפול במסגרת חוץ ביתית, לידות מוקדמות) ומאפייני מהלך הלימודים (לדוגמה, סיום י"ב או זכאות לבגרות).

תיאור אוכלוסיית הצעירים ומאפייני רקע בילדות

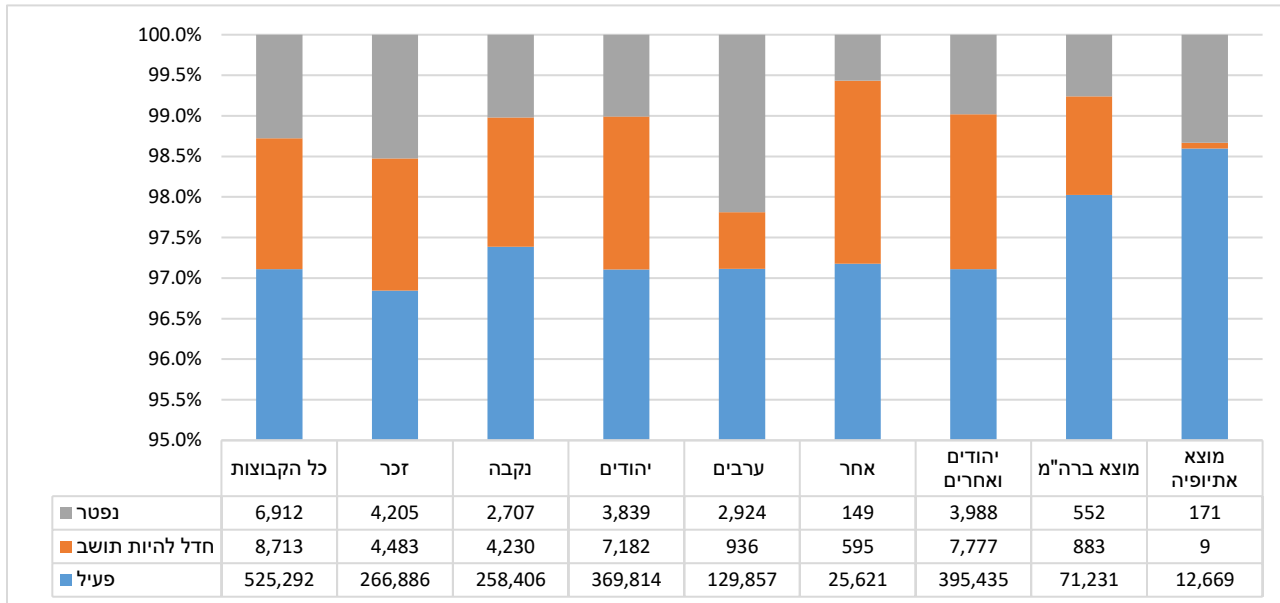
מלוח מספר 1 ומתרשים מספר 1 ניתן ללמוד כי סך כל הצעירים בשנתונים שנבחנו (בני-ה-24, 27, 30 ו-19) בשנת 2017 היה 540,917, מתוכם נמצאו 525,292 צעירים פעילים (כלומר כאלו שלא נפטרו או לחילופין חדלו להיות תושבים). בחלוקה בין הקבוצות עבור הצעירים הפעילים (להלן האוכלוסייה, אוכלוסיית המחקר), 50.9% הינם גברים. המוצא הוגדר לפי ארץ לידת הצעיר/ה או הוריהם. כלומר, דור ראשון ושני של יוצאי ברית המועצות ואתיופיה. שיעור הצעירים מברית המועצות הינו 13.4% ו-2.4% צעירים ממוצא אתיופי. בנוסף, 24.7% הינם ערבים. בבחינת ההבדלים הדמוגרפיים בין הקבוצות לאורך השנים, ניתן לראות כי שיעור הערבים באוכלוסייה עולה (מ-20.3% ב-1987 ל-30.1% ב-1998), בהשוואה לשיעור העולים מברית המועצות ומאתיופיה שנשאר יציב למדי. עוד בולט כי שיעור הנפטרים גדול במיוחד בקרב צעירים ערבים, המהווים למעלה מ-40% מהצעירים שנפטרו. כמו כן, שיעור זה הינו במגמת עליה לאורך השנים. לצד זאת, בקבוצת הערבים שיעור הצעירים שחדלו להיות תושבים נמוך ביחס לגודל הקבוצה באוכלוסייה. זאת ועוד, נמצא שיעור נמוך של עולים שחדלו להיות תושבים, אך ניכרת מגמת עליה בקרב העולים מברית המועצות, עד לכך שבקרב ילידי 1998 שיעור מי שחדלו להיות תושבים גבוה משיעורם באוכלוסייה. נציין כי השיעור הגבוה ביותר של מי שחדלו להיות תושבים הינו של צעירים עולים ממוצא אחר (לא מוצג בטבלה).

לוח 1: אוכלוסיית המחקר בחלוקה לשנים על פי מגדר וקבוצות מוצא

מוצא אתיופיה	מוצא בריה"מ	יהודים ואחרים	אחרים	ערבים	יהודים	נקבה	זכר	סה"כ		
12,849 2.4%	72,666 13.4%	407,200 75.3%	26,365 4.9%	133,717 24.7%	380,835 70.4%	265,343 49.1%	275,574 50.9%	540,917 100.0%	סה"כ	הכול סך
12,669 2.4%	71,231 13.6%	395,435 75.3%	25,621 4.9%	129,857 24.7%	369,814 70.4%	258,406 49.2%	266,886 50.8%	525,292 100.0%	פעיל	
9 0.1%	883 10.1%	7,777 89.3%	595 6.8%	936 10.7%	7,182 82.4%	4,230 48.5%	4,483 51.5%	8,713 100.0%	חדל להיות תושב	
171 2.5%	552 8.0%	3,988 57.7%	149 2.2%	2,924 42.3%	3,839 55.5%	2,707 39.2%	4,205 60.8%	6,912 100.0%	נפטר	
2,958	22,040	104,608	7,840	27,150	96,768	65,098	66,660	131,758	סה"כ	1987
23.0%	30.3%	25.7%	29.7%	20.3%	25.4%	24.5%	24.2%	24.4%	אחוז מתוך סה"כ כללי	
2,902 2.3%	21,656 17.0%	101,308 79.5%	7,613 6.0%	26,110 20.5%	93,695 73.5%	63,221 49.6%	64,197 50.4%	127,418 100.0%	פעיל	
4 0.2%	213 9.9%	1,939 90.5%	169 7.9%	203 9.5%	1,770 82.6%	1,048 48.9%	1,094 51.1%	2,142 100.0%	חדל להיות תושב	
52 2.4%	171 7.8%	1,361 61.9%	58 2.6%	837 38.1%	1,303 59.3%	829 37.7%	1,369 62.3%	2,198 100.0%	נפטר	1990
3,161	17,790	100,595	6,772	31,505	93,823	65,085	67,015	132,100	סה"כ	
24.6%	24.5%	24.7%	25.7%	23.6%	24.6%	24.5%	24.3%	24.4%	אחוז מתוך סה"כ כללי	
3,113 2.4%	17,480 13.6%	97,621 76.2%	6,575 5.1%	30,456 23.8%	91,046 71.1%	63,289 49.4%	64,788 50.6%	128,077 100.0%	פעיל	
- 0.0%	177 8.3%	1,907 88.9%	162 7.6%	237 11.1%	1,745 81.4%	1,055 49.2%	1,089 50.8%	2,144 100.0%	חדל להיות תושב	1993
48 2.6%	133 7.1%	1,067 56.8%	35 1.9%	812 43.2%	1,032 54.9%	741 39.4%	1,138 60.6%	1,879 100.0%	נפטר	
3,428	16,211	98,418	5,864	34,845	92,554	65,096	68,167	133,263	סה"כ	
26.7%	22.3%	24.2%	22.2%	26.1%	24.3%	24.5%	24.7%	24.6%	אחוז מתוך סה"כ כללי	
3,380 2.6%	15,873 12.3%	95,619 73.8%	5,621 4.3%	33,900 26.2%	89,998 69.5%	63,409 49.0%	66,110 51.0%	129,519 100.0%	פעיל	1998
3 0.1%	205 9.5%	1,913 88.8%	212 9.8%	242 11.2%	1,701 78.9%	1,044 48.4%	1,111 51.6%	2,155 100.0%	חדל להיות תושב	
45 2.8%	133 8.4%	886 55.8%	31 2.0%	703 44.2%	855 53.8%	643 40.5%	946 59.5%	1,589 100.0%	נפטר	
3,302	16,625	103,579	5,889	40,217	97,690	70,064	73,732	143,796	סה"כ	
25.7%	22.9%	25.4%	22.3%	30.1%	25.7%	26.4%	26.8%	26.6%	אחוז מתוך סה"כ כללי	1998
3,274 2.3%	16,222 11.6%	100,887 71.9%	5,812 4.1%	39,391 28.1%	95,075 67.8%	68,487 48.8%	71,791 51.2%	140,278 100.0%	פעיל	
2 0.1%	288 12.7%	2,018 88.8%	52 2.3%	254 11.2%	1,966 86.5%	1,083 47.7%	1,189 52.3%	2,272 100.0%	חדל להיות תושב	
26 2.1%	115 9.2%	674 54.1%	25 2.0%	572 45.9%	649 52.1%	494 39.6%	752 60.4%	1,246 100.0%	נפטר	

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה: מרשם האוכלוסין 2017

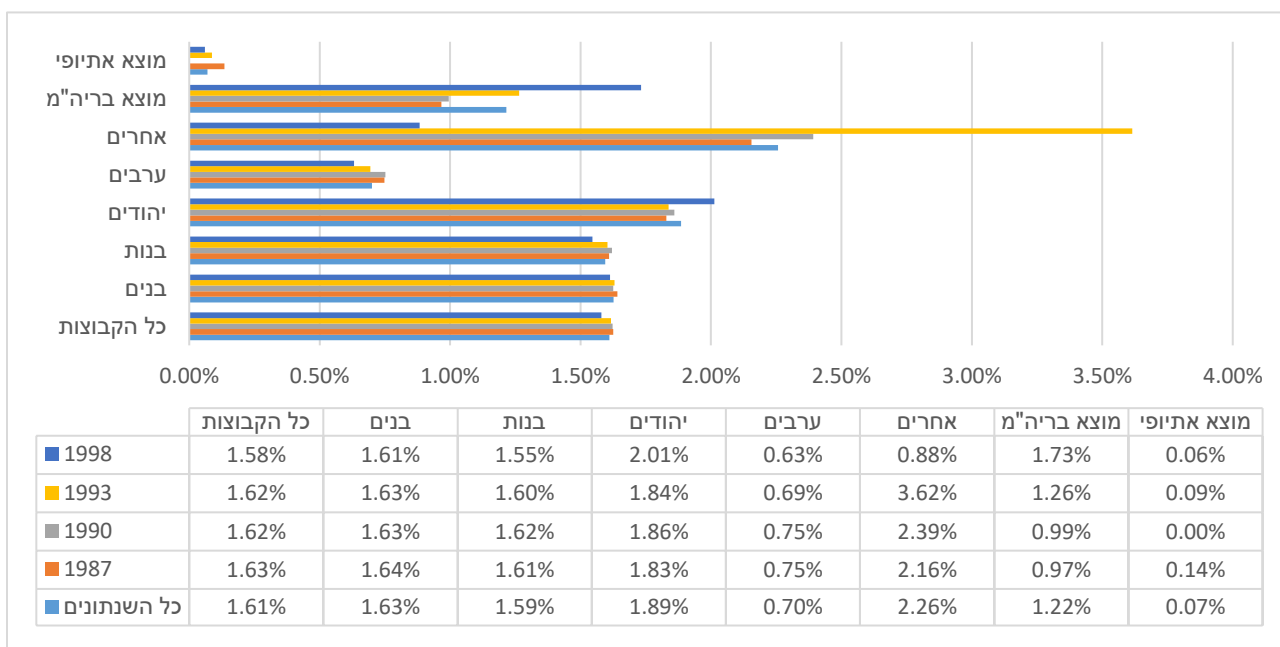
תרשים 1: אוכלוסיית המחקר על פי מגדר, מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה: מרשם האוכלוסין 2017

תרשים 2 מציג את שיעור הצעירים שחדלו להיות תושבים (עזבו את הארץ). ככלל מדובר בכל קבוצות המוצא בעד שני אחוזים מהאוכלוסייה למעט האחרים ששיעורם גבוה יותר, לאחר מכן השיעור הגדול מבין קבוצות המוצא הינו של מי שמוצאם מברית המועצות והשיעור הנמוך ביותר הינו של מי שמוצאם מאתיופיה. שיעור הערבים ביחס ליהודים שחדלו להיות תושבים מהווה פחות מחצי.

תרשים 2: צעירים שחדלו להיות תושבים, לפי מוצא ושנתוני לידה

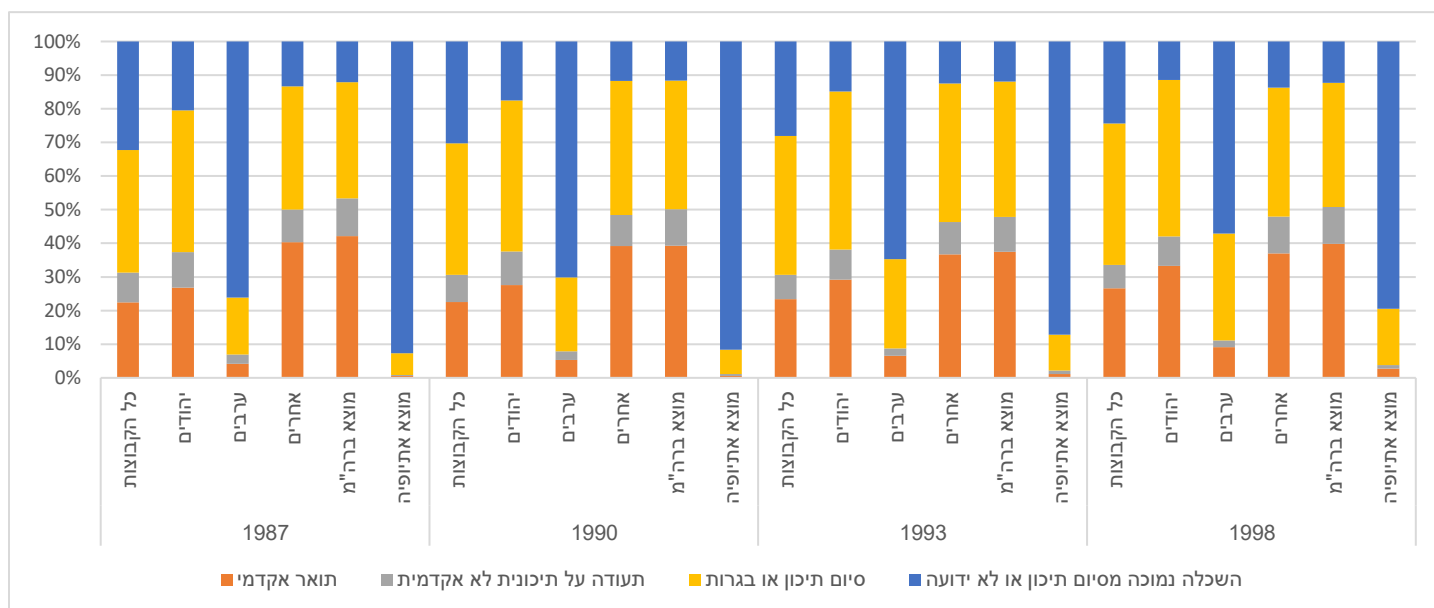
מאפיינים חברתיים-כלכליים של משפחת הצעיר

בפרק הבא יוצגו המאפיינים החברתיים-כלכליים של משפחת הצעיר, כולל השכלת האם והאב, הנזקקות של משפחות הצעירים בילדותם והרשעות ההורים בדין.

השכלת ההורים

התרשים הבא כולל את נתוני השכלת האם כאשר הצעירים היו בני 21¹. באופן בולט בקרב צעירים שמוצאם מאתיופיה, הרוב הגדול של האימהות הינן עם השכלה נמוכה מסיום התיכון או שאיננה ידועה. שכיחות רמת השכלה זו גבוהה גם בקרב האימהות הערביות, אולם לעומת האימהות של הצעירים שמוצאם מאתיופיה, ניתן לזהות מגמה ברורה יותר של שיפור ברמות ההשכלה של האימהות לאורך השנותונים ואף עליה בשיעור האימהות להן השכלה אקדמית (0.57% לשנתון 1987 לעומת 2.76% לשנתון 1998). בהקשר לכך, ניתן לראות את השיעור הזעום של אימהות בעלות השכלה אקדמית בקרב מי שמוצאן מאתיופיה, ואת השיעור הנמוך שעומד על פחות מ-10 אחוזים בקרב האימהות הערביות-זאת בהשוואה לממעלה מ-20 אחוז בכלל המדגם. בקרב צעירים שמוצאם מברית המועצות וקבוצות האחרים ישנה שכיחות גבוהה יחסית (קרובה ל-40%) של אימהות להן ישנה השכלה אקדמית.

תרשים 3: השכלת האם בהיות הצעירים בני 21, לפי מוצא ושנותוני לידה

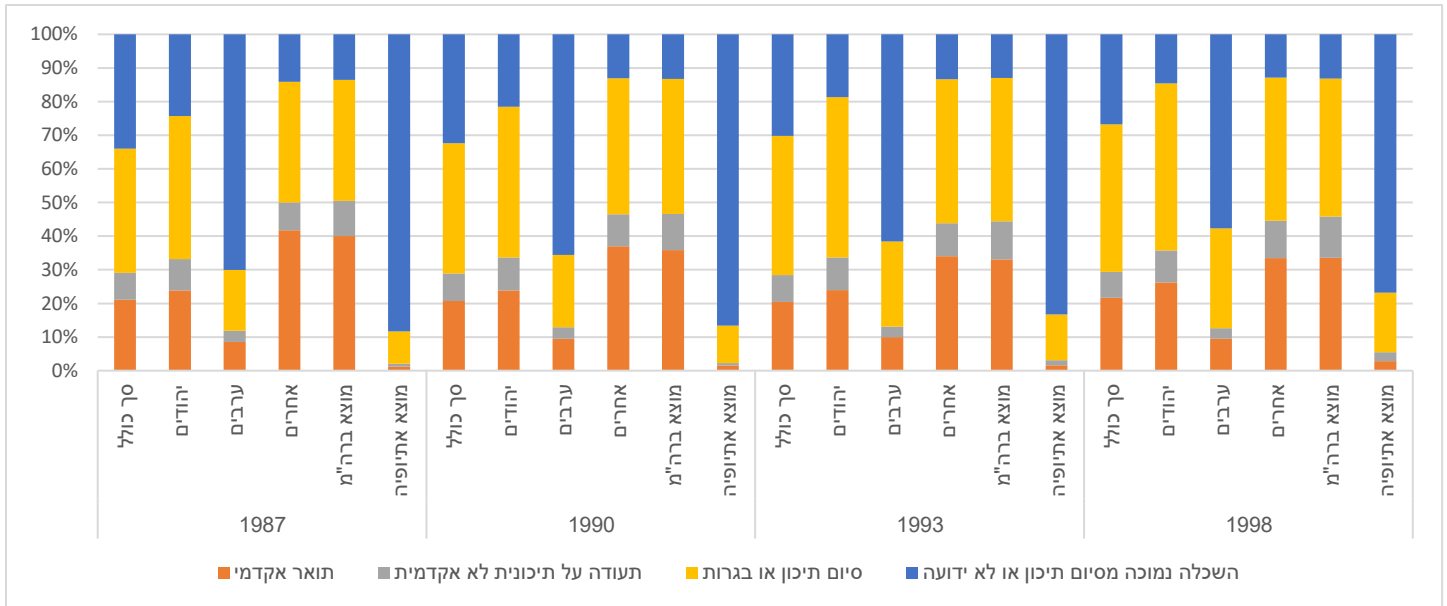
לא כולל 20,820 צעירים שאינם אינה מופיעה במרשם האוכלוסין. מקור הנתונים: מרשם ההשכלה עד שנת 2020, למ"ס

התרשים הבא מציג את השכלת האב. התרשים מציג תמונה דומה ללוח השכלת האם. גם כאן ניתן לזהות את הפערים בקרב מי שמוצאם מאתיופיה ומהאוכלוסייה הערבית, אצלם קיימת שכיחות גבוהה של השכלה נמוכה מסיום תיכון או לא ידועה וגם שיעורים זעומים של בעלי השכלה אקדמית בקרב

¹ בחרנו בגיל זה בשל מגבלות זמינות נתוני מרשם השכלה, הכולל בתוכו נתונים מלאים עבור האוכלוסייה הצעירה יותר במדינת ישראל.

יוצאי אתיופיה. בדומה לאימהות, שיעור בעלי התואר האקדמי עומד על כ- 10% אחוזים אצל הערבים, זאת בהשוואה ללמעלה מ-20% בכלל האוכלוסייה ובהשוואה לשיעורים נמוכים יותר בקרב האימהות בכל השנתונים. חשוב לציין כי פער זה מצטמצם לאורך השנתונים. בדומה להשכלת האימהות, גם אצל האבות ישנו שיעור גבוה של בעלי תואר אקדמי בקבוצת האחרים ומי שמוצאם מברית המועצות של בין 30 ל-40 אחוזים.

תרשים 4 : השכלת האב בהיות הצעירים בני 21, לפי מוצא ושנתוני לידה

לא כולל 32,406 צעירים שאביהם אינו מופיע במרשם האוכלוסין
מקור הנתונים : מרשם ההשכלה עד שנת 2020, למ"ס

נזקקות הצעירים ומשפחות הצעירים בילדותם

הלוח והתרשים הבא מציגים את מאפייני הנזקקות של משפחות הצעירים והצעירים עצמם בילדותם, זאת בהתאמה לקטגוריות הנזקקות המוגדרות על ידי משרד הרווחה. קטגוריות אלו נבחרו לפי הנזקקות הראשונה של הקטין אי פעם. מן הנתונים עולה כי הנזקקות השכיחה ביותר הינה תפקוד לקוי של הורים או של ילדים/נוער ולאחריה עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה ככלל ועבור כל קבוצות המוצא. כמו כן, בולט כי ככלל משפחות הבנים והבנים עצמם היו מוכרים כנזקקים יותר מאשר משפחות הבנות והבנות עצמן.

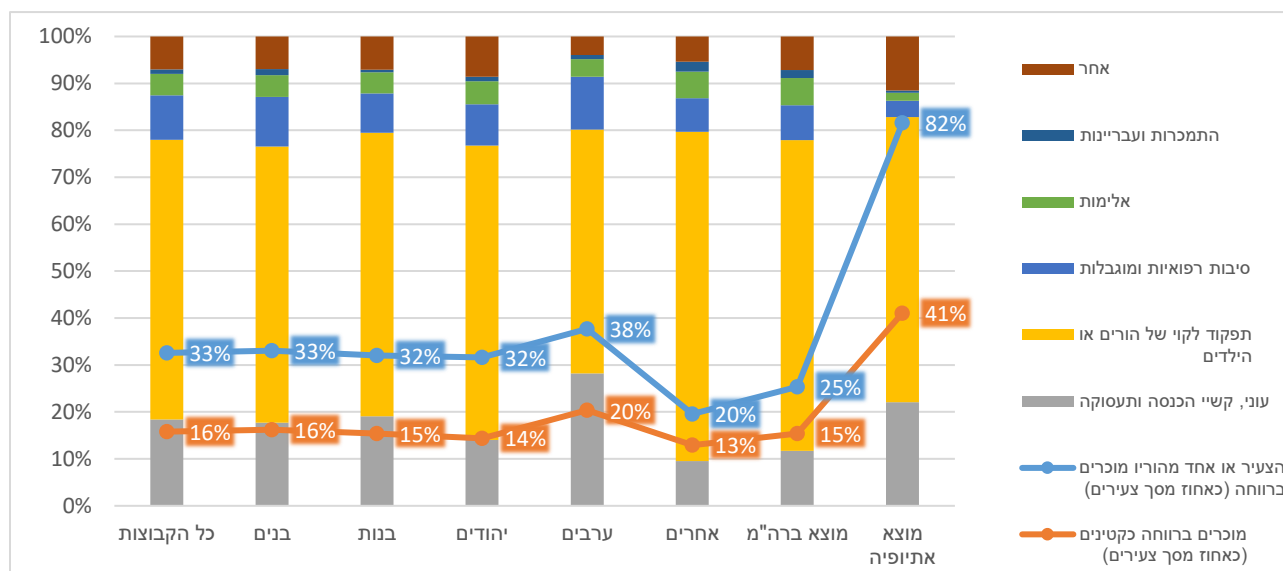
באשר להבדלים בין קבוצות המוצא, בולטת השכיחות הגבוהה של הנזקקות באוכלוסייה הערבית של המשפחות או הקטינים (כ-38% לעומת כ-32% באוכלוסייה היהודית) והשכיחות הגבוהה עוד יותר של האוכלוסייה האתיופית, כך ש-82% מהאוכלוסייה מוכרים כנזקקים ברווחה. בקרב האוכלוסייה הערבית וביחס לשאר קבוצות המוצא בולטת השכיחות היחסית של הנזקקות על רקע של עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה (כ-28% מהמוכרים כנזקקים לעומת כ-14% אצל היהודים). קטגוריה זו גם בולטת בשכיחותה בקרב יוצאי אתיופיה (כ-22%). בקרב קבוצת המוצא של ברית המועצות והאחרים, בולטות מעט בשכיחותן הנזקקות הקשורה לרקע של אלימות (5.8% ו-5.7%, בהתאמה לעומת 4.6% בכלל הקבוצות).

לוח 2: שיעורי הנזקקות של משפחות הצעירים והצעירים כקטינים

מוצא אתיופיה	מוצא ברה"מ	אחרים	ערבים	יהודים	בנות	בנים	כל הקבוצות	
12,666	71,231	25,621	129,857	369,814	258,406	266,886	525,292	סך הכול צעירים
הצעיר או אחד מהוריו מוכרים ברווחה (כקטין)								
10,453	19,589	5,608	49,800	121,556	86,079	90,885	176,964	N
81.6	25.3	19.6	37.7	31.7	32.0	33.1	32.6	אחוז מסך צעירים
צעיר מוכר ברווחה (כקטין)								
5,200	10,960	3,311	26,416	53,283	39,768	43,242	83,010	N
41.1	15.4	12.9	20.3	14.4	15.4	16.2	15.8	אחוז מסך צעירים
סוג נזקקות של הצעיר								
1,148	1,285	316	7,458	7,472	7,582	7,664	15,246	עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה
22.1	11.7	9.5	28.2	14.0	19.1	17.7	18.4	אחוז ממוכרים
3,160	7,253	2,323	13,723	33,436	24,028	25,454	49,482	תפקוד לקוי של הורים או הילדים
60.8	66.2	70.2	51.9	62.8	60.4	58.9	59.6	אחוז ממוכרים
180	818	236	2,967	4,686	3,325	4,564	7,889	סיבות רפואיות ומוגבלות
3.5	7.5	7.1	11.2	8.8	8.4	10.6	9.5	אחוז ממוכרים
88	634	189	997	2,607	1,788	2,005	3,793	אלימות
1.7	5.8	5.7	3.8	4.9	4.5	4.6	4.6	אחוז ממוכרים
26	189	69	222	504	237	558	795	התמכרות ועבריינות
0.5	1.7	2.1	0.8	0.9	0.6	1.3	1.0	אחוז ממוכרים
598	781	178	1,049	4,578	2,808	2,997	5,805	אחר
11.5	7.1	5.4	4.0	8.6	7.1	6.9	7.0	אחוז ממוכרים

מקור הנתונים: משרד הרווחה: קובץ נתוני יסוד רב שנתי עד 2017

תרשים 5: נזקקות של משפחות הצעירים והצעירים כקטינים על פי סוג הנזקקות וקבוצות מוצא

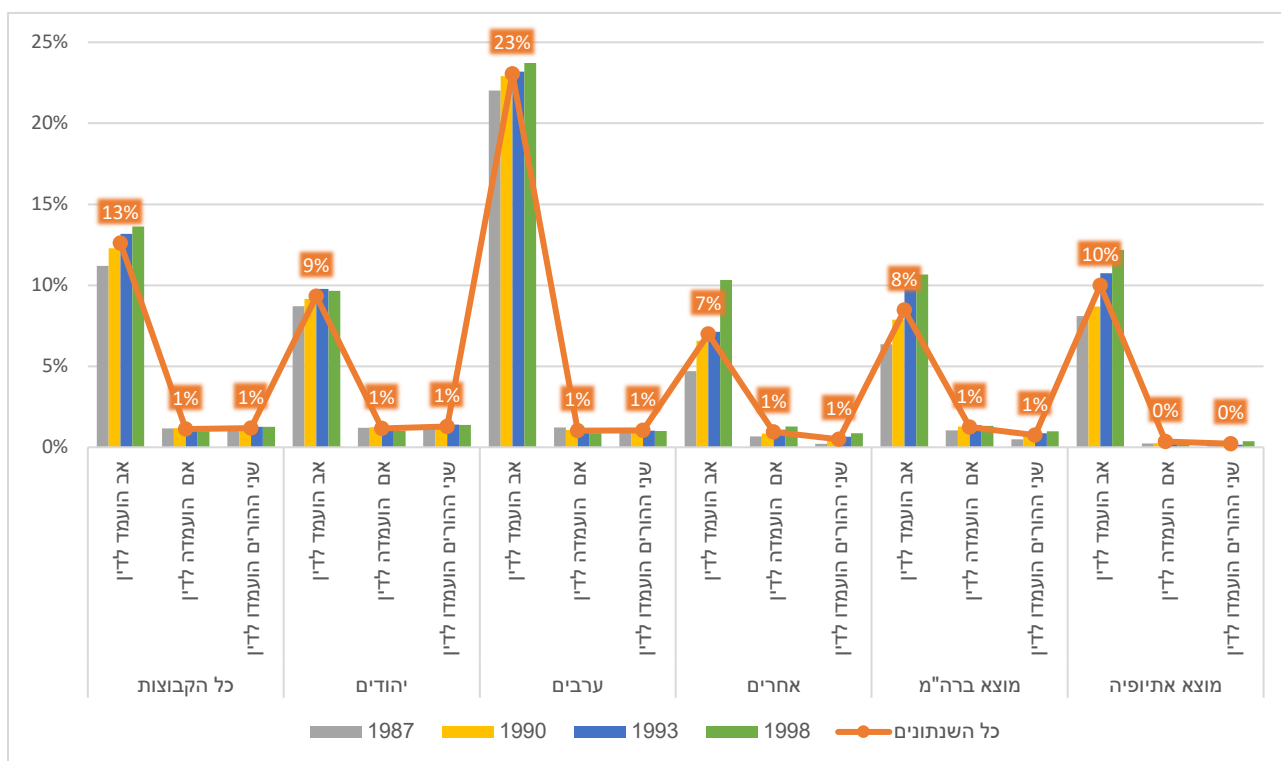

מקור הנתונים: משרד הרווחה: קובץ נתוני יסוד רב שנתי עד 2017

הורים שעמדו לדין במשפט פלילי

התרשים הבא מציג את המספר המצטבר של ההורים שהועמדו לדין במשפט פלילי בין השנים 2017-2000 בהיות הצעירים קטינים. שיעור האבות שהועמדו לדין בסך הקבוצות גבוה ביחס לשיעור האימהות (13% לעומת 1%). ככלל ניתן לראות כי בעוד ששיעור האבות מהמגזר הערבי גדול פי שניים מזה שבמגזר היהודי (23% ו-9%, בהתאמה), שיעור האימהות שהועמדו לדין דומה ועומד על אחוז אחד. בנוסף, בעוד שהשיעור של האימהות ושל שני ההורים נשאר יציב, שיעור האבות שהועמדו לדין עולה במקצת, הן ככלל והן בקבוצת הערבים והיהודים בנפרד. לעומת זאת, בקבוצת האחרים יש מגמת עליה בשיעור האבות שהועמדו לדין, האימהות ושני ההורים (בקרב האבות ב-1998 היו כ-10% לעומת כ-5% ב-1987, בקרב האימהות ושני ההורים מדובר בסך הכל על פחות מאחוז).

תרשים 6: הורים שהועמדו לדין במשפט פלילי, לפי מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: מערכת מרשם פלילי של משטרת ישראל

מאפייני מהלך הלימודים של הקטין

פרק זה כולל את ההיבטים הבאים בהשכלת הצעירים: פיקוח בית הספר (ממלכתי, ממלכתי-דתי או חרדי) המייצג את רמת הדתיות של הצעיר, נתוני השלמת י"ב ונשירה, לימודים בחינוך המיוחד וטיפול על-ידי קצין ביקור סדיר (קב"ס), השכלה תיכונית מקצועית ולימודים כתלמיד ישיבה. כמו כן, הנתונים כוללים הגשה לבגרות, זכאות לבגרות, איכות הבגרות, עמידה בתנאי הסף של האוניברסיטה.

סוג פיקוח בבתי הספר בפיקוח משרד החינוך

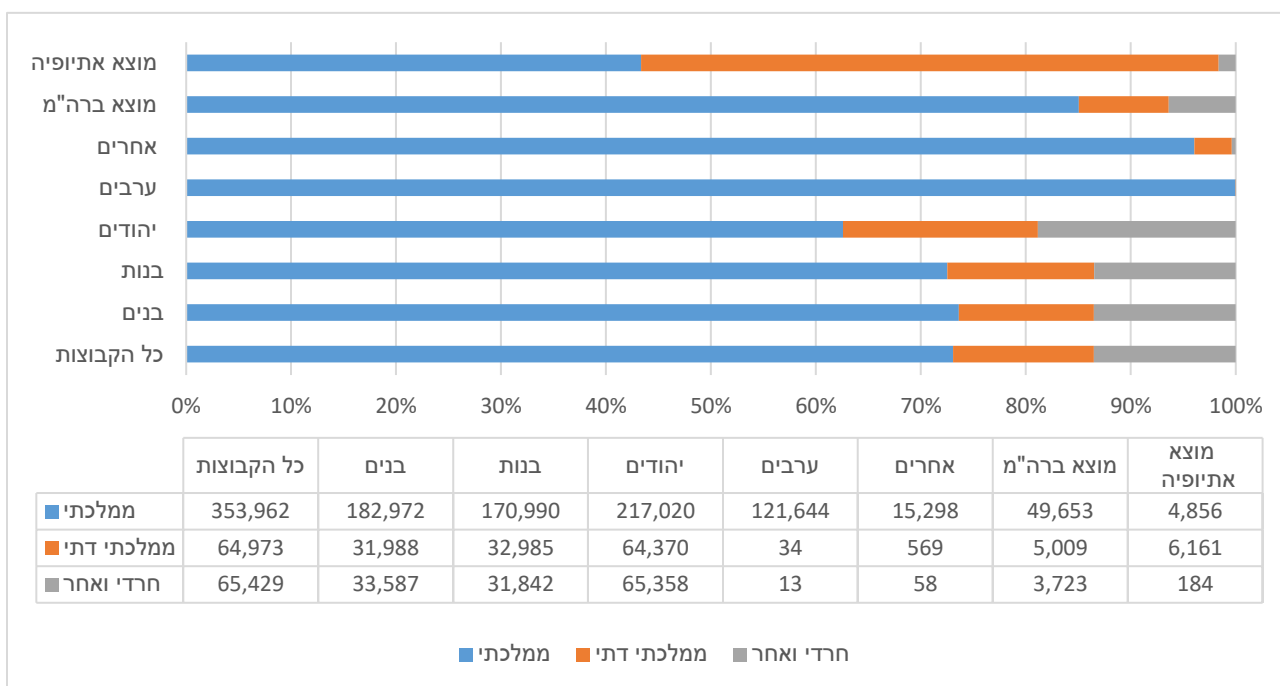
הלוח והתרשים הבא מציגים את קבוצות האוכלוסייה לפי סוג המגזר והפיקוח בבית הספר בו למדו בשנתם האחרונה. מתוך 524,292 צעירים פעילים, נמצאו בקובץ 484,364 תלמידים של משרד החינוך (92.2%). עוד ניתן לראות כי סוג הפיקוח הממלכתי שכיח, בעיקר בקרב קבוצת הערבים, מי שמוצאם מברית המועצות וקבוצת האחרים. בחינוך הממלכתי דתי, לומדים מעט יותר מעשירית מהאוכלוסייה (13.4%), אולם למעלה ממחצית מהעולים מאתיופיה לומדים בחינוך זה. בפיקוח החרדי לומדים 13.5% אחוזים, וישנה שכיחות נמוכה של עולים במסגרות אלו.

לוח 3: תלמידי כיתות א-ח בפיקוח משרד החינוך, לפי סוג מגזר ופיקוח

מוצא אתיופיה	מוצא בריה"מ	אחרים	ערבים	יהודים	בנות	בנים	סך כולל		
12,666	71,231	25,621	129,857	369,814	258,406	266,886	525,292	N	סך הכול צעירים
11,201	58,385	15,925	121,691	346,748	235,817	248,547	484,364	N	נמצאים בקובץ תלמידים
88.4	82.0	62.2	93.7	93.8	91.3	93.1	92.2	אחוז מסך צעירים	בכיתות א-ח
סוג פיקוח									
4,856	49,653	15,298	121,644	217,020	170,990	182,972	353,962	N	ממלכתי
43.4	85.0	96.1	99.9	62.6	72.5	73.6	73.1	אחוז מסך תלמידים	
6,161	5,009	569	34	64,370	32,985	31,988	64,973	N	ממלכתי דתי
55.0	8.6	3.6	0.0	18.6	14.00	12.9	13.4	אחוז מסך תלמידים	
184	3,723	58	13	65,358	31,842	33,587	65,429	N	חרדי ואחר
1.64	6.4	0.4	0.0	18.9	13.5	13.5	13.5	אחוז מסך תלמידים	

מקור הנתונים: משרד החינוך: קובץ תלמידים רב שנתי

תרשים 7: תלמידי א-ח לפי סוג הפיקוח, לפי קבוצות מגדר וקבוצות מוצא

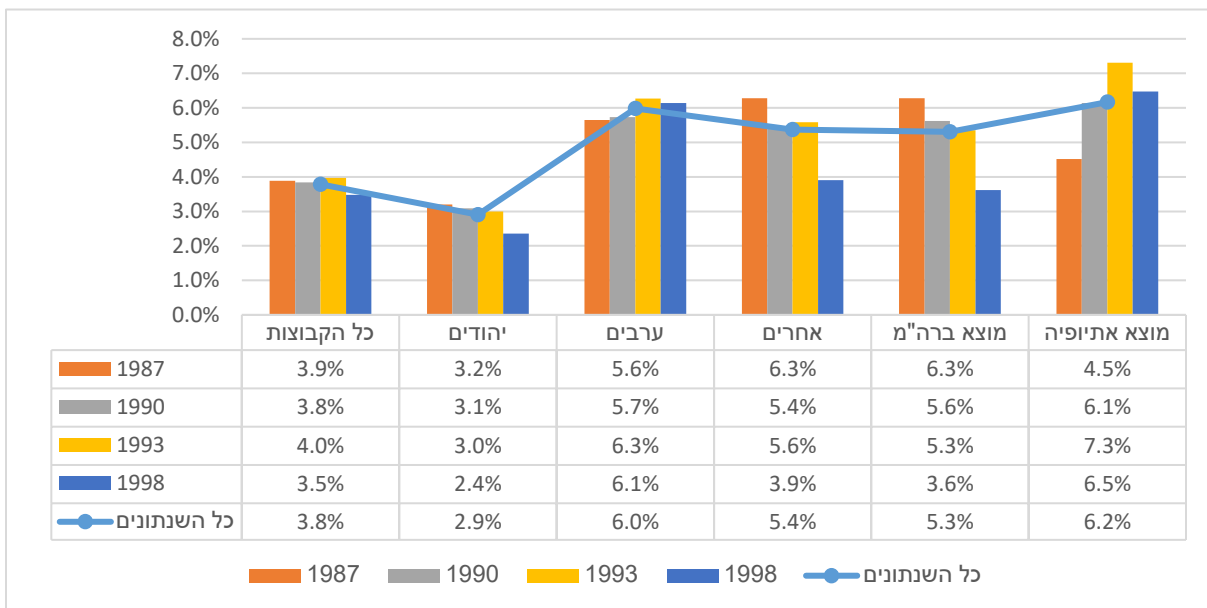

מקור הנתונים: משרד החינוך: קובץ תלמידים רב שנתי

לימודים בבתי ספר תעשייתיים

הלוח והתרשים הבאים מציגים את שיעורם של מי שלמדו בבתי ספר תעשייתיים (השכלה מקצועית) דרך משרד העבודה והרווחה אי פעם. ככלל ניתן לראות כי קבוצה זו מהווה כ-4% מאוכלוסיית הצעירים הפעילים וכי אין מגמה ברורה של ירידה או עליה במספרם לאורך השנים. ככלל רוב הלומדים במסגרות הללו הינם בנים (כ-84% לעומת כ-16% בכלל אוכלוסיית המחקר). מגמה זו קיימת גם בכל קבוצות המוצא אולם הפער קטן במקצת בקרב האחרים ומי שמוצאם מבריה"מ, שם הבנות מהוות כרבע מהלומדות במסגרות הללו. עוד בולט השיעור הגבוה של תלמידים מהמגזר הערבי למול המגזר היהודי בבתי ספר תעשייתיים (6% לעומת 2.9% בהתאמה). בנוסף, במגזר הערבי קיימת מגמת עליה בשיעור התלמידים בבתי ספר אלו לאורך השנים למול ירידה אצל היהודים. עוד ניתן לראות כי בקרב מי שמוצאם מברית המועצות ישנה מגמת ירידה בתלמידי בתי הספר התעשייתיים, בקרב מי שמוצאם מאתיופיה השיעור היחסי גדל במהלך השנים. בשתי הקבוצות ישנו שיעור גבוה יחסית הלומד בבתי ספר תעשייתיים ביחס לשיעור היהודים הכללי במסגרות אלו, הפער גדול בייחוד בקרב מי שמוצאם מאתיופיה.

תרשים 8: שיעור הצעירים שלמדו בבתי ספר תעשייתיים כאחוז מסך הצעירים, לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: משרד העבודה והרווחה: תלמידים בבתי ספר תעשייתיים

לוח 4: שיעור הצעירים שלמדו בבתי ספר תעשייתיים

שנת לידה				סך כולל			
1998	1993	1990	1987				
140,278	129,519	128,077	127,418	525,292		סך הכול צעירים	
4,880	5,136	4,916	4,949	19,881	N	מהם : למדו בתמ"ת	סך כולל
3.5	4.0	3.8	3.9	3.8	אחוז מסך צעירים		
4,004	4,351	4,173	4,131	16,659	N	בנים	
82.1	84.7	84.9	83.5	83.8	%		
876	785	743	818	3,222	N	בנות	
18.0	15.3	15.1	16.5	16.2	%		
2,236	2,698	2,812	2,996	10,742	N	סך כולל	יהודים
2.4	3.0	3.1	3.2	2.9	אחוז מסך צעירים		
1,829	2,169	2,315	2,441	8,754	N	בנים	
81.8	80.4	82.3	81.5	81.5	%		
407	529	497	555	1,988	N	בנות	
18.2	19.6	17.7	18.5	18.5	%		
2,417	2,124	1,747	1,475	7,763	N	סך כולל	ערבים
6.1	6.3	5.7	5.6	6.0	אחוז מסך צעירים		
2,014	1,943	1,585	1,330	6,872	N	בנים	
83.3	91.5	90.7	90.2	88.5	%		
403	181	162	145	891	N	בנות	
16.7	8.5	9.3	9.8	11.5	%		
227	314	357	478	1,376	N	סך כולל	אחרים
3.9	5.6	5.4	6.3	5.4	אחוז מסך צעירים		
161	239	273	360	1,033	N	בנים	
70.9	76.1	76.5	75.3	75.1	%		
66	75	84	118	343	N	בנות	
29.1	23.9	23.5	24.7	24.9	%		
587	849	982	1,359	3,777	N	סך כולל	מוצא ברה"מ
3.6	5.3	5.6	6.3	5.3	אחוז מסך צעירים		
445	658	764	1,018	2,885	N	בנים	
75.8	77.5	77.8	74.9	76.4	%		
142	191	218	341	892	N	בנות	
24.2	22.5	22.2	25.1	23.6	%		
212	247	191	131	781	N	סך כולל	מוצא אתיופיה
6.5	7.3	6.1	4.5	6.2	אחוז מסך צעירים		
179	199	169	109	656	N	בנים	
84.4	80.6	88.5	83.2	84.0	%		
33	48	22	22	125	N	בנות	
15.6	19.4	11.5	16.8	16.0	%		

מקור הנתונים : משרד העבודה והרווחה : תלמידים בבתי ספר תעשייתיים

השלמת תיכון ומאפייני הלימודים בבתי הספר

הלוח והתרשימים הבאים מציגים את חלוקת התלמידים למוסדות חינוך תיכוניים מסוגים שונים, לפי מגדר וקבוצות מוצא. הנתונים כוללים את תלמידי בתי-הספר בביקוח משרד החינוך, בתי הספר התעשייתיים, ישיבות ומדרשות, כמו גם את מי שלמדו בחינוך המיוחד ומי שהקב"ס היה מעורב בעניינם.

לוח 5: תלמידים במסגרות חינוך תיכוניות, לפי מגדר וקבוצות מוצא

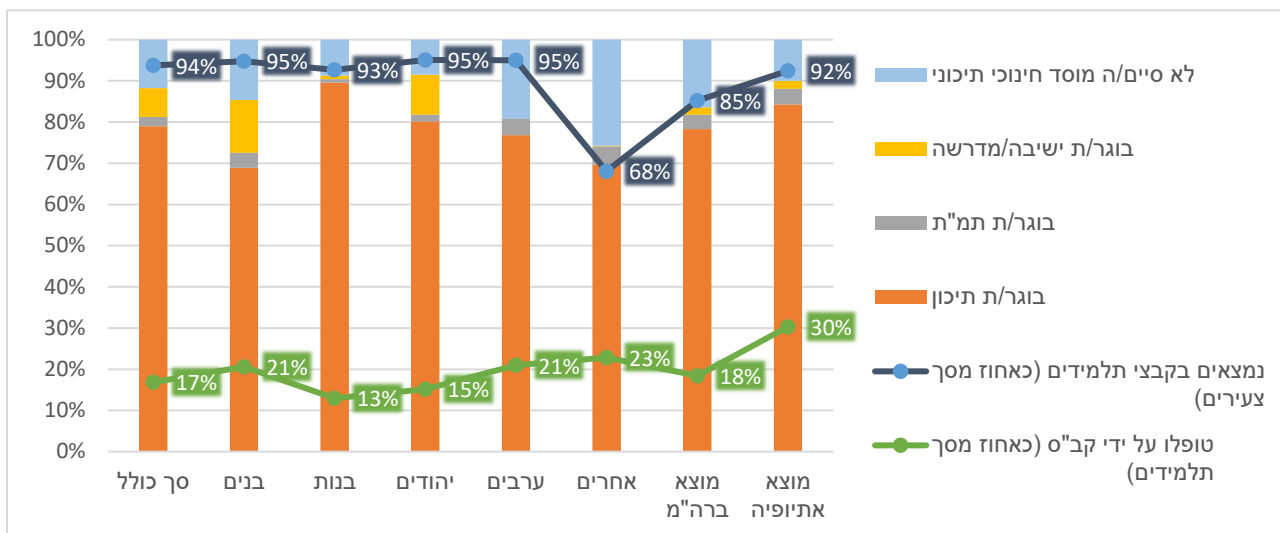
סך כולל	בנים	בנות	יהודים	ערבים	אחרים	מוצא בריה"מ	מוצא אתיופיה		
525,292	266,886	258,406	369,814	129,857	25,621	71,231	12,666	N	סך הכול צעירים
492,314	252,890	239,424	351,564	123,306	17,444	60,672	11,704	N	נמצאים בקבוצי חינוך
93.7	94.8	92.7	95.1	95.0	68.1	85.2	92.4	אחוז מסך צעירים	בוגר/ת תיכון
388,730	174,214	214,516	281,873	94,702	12,155	47,499	9,860	N	בוגרי בתי ספר תעשייתיים
79.0	68.9	89.6	80.2	76.8	69.7	78.3	84.2	אחוז מסך תלמידים	בוגרי בתי ספר תעשייתיים
11,267	9,334	1,933	5,581	4,916	770	2,117	449	N	בוגרי בתי ספר תעשייתיים
2.3	3.7	0.8	1.6	4.0	4.4	3.5	3.8	אחוז מסך תלמידים	בוגרי בתי ספר תעשייתיים
34,322	32,311	2,011	34,298	2	22	1,109	225	N	בוגרי בתי ספר תעשייתיים
7.0	12.8	0.8	9.8	-	0.1	1.8	1.9	אחוז מסך תלמידים	בוגרי בתי ספר תעשייתיים
57,995	37,031	20,964	29,812	23,686	4,497	9,947	1,170	N	לא סיימו מוסד חינוכי תיכוני
11.8	14.6	8.8	8.5	19.2	25.8	16.4	10.0	אחוז מסך תלמידים	לא סיימו מוסד חינוכי תיכוני
45,373	27,339	18,034	32,156	11,796	1,421	4,884	1,520	N	מוכרים בחינוך מיוחד
9.2	10.8	7.5	9.2	9.6	8.2	8.1	13.0	אחוז מסך תלמידים	מוכרים בחינוך מיוחד
83,038	52,018	31,020	53,228	25,820	3,990	11,150	3,548	N	טופלו על ידי קב"ס
16.9	20.6	13.0	15.1	20.9	22.9	18.4	30.3	אחוז מסך תלמידים	טופלו על ידי קב"ס

מקורות הנתונים: משרד החינוך: קובץ תלמידים, משרד העבודה והרווחה: תלמידים ב בתי ספר תעשייתיים רב שנתי. משרד הדתות: קובץ ישיבות רב שנתי

בסך הכל נמצאים בקבוצי התלמידים כ-94% מהאוכלוסייה. שיעורי השלמת הלימודים בתיכון הינם גבוהים יותר אצל הבנות בהשוואה לבנים, ובהתאם שיעור הבנים שלא סיימו מוסד חינוכי גבוה יותר. עוד ניתן לראות כי שיעור גבוה של בנים בקרב מי שהשלימו תיכון יותר ולמדו בבתי ספר תעשייתיים, למדו בחינוך המיוחד וטופלו על ידי קב"ס בהשוואה לבנות.

השיעור של מי שלא השלימו תיכון בין קבוצות המוצא הכי גבוה אצל האחרים ועומד על כ-26% אחוזים, לאחר מכן בקרב הערבים (19%) ובקרב מי שמוצאם מחבר העמים (16%). שיעור גבוה יחסית של תלמידים אחרים, ערבים וממוצא אתיופי (כ-4% בכל קבוצה לעומת 1.5% אצל היהודים בסך הכל) סיימו תיכון בבתי ספר תעשייתיים. שיעור מי שטופלו על ידי קצין ביקור סדיר (קב"ס) ממוצא אתיופי הוא הגבוה ביותר ומהווה כ-30%, מעט פחות בקבוצת האחרים (כ-23%) ובקבוצת הערבים (כ-21%) זאת בהשוואה לשיעור של כ-13% בקרב היהודים שטופלו על ידי קב"ס.

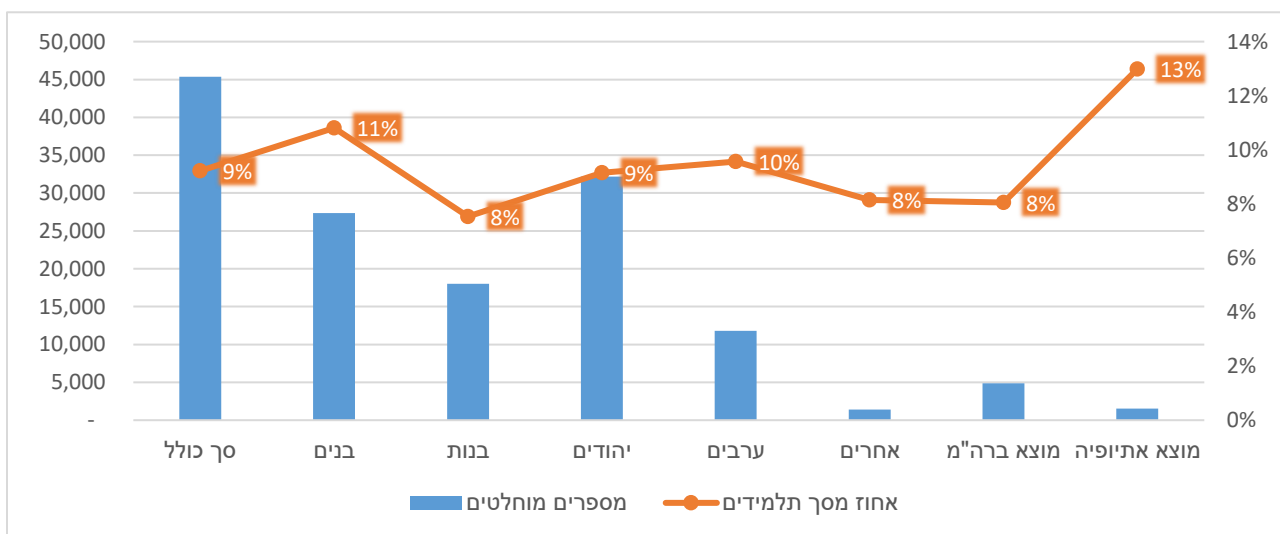
תרשים 9: תלמידים במוסדות חינוך תיכוניים, לפי מגדר וקבוצות מוצא

מקורות הנתונים: משרד החינוך: קובץ תלמידים, משרד העבודה והרווחה: תלמידים בתי ספר תעשייתיים רב שנתי. משרד הדתות: קובץ ישיבות רב שנתי

בתרשים הבא ניתן לראות את שיעור המשולבים בחינוך המיוחד. מהתרשים עולה כי שיעור מי שמוצאם מאתיופיה בחינוך המיוחד גבוה במיוחד ועומד על 13% מסך התלמידים בקבוצה זו, ובקרב הערבים גם כן עשירית הינם בחינוך המיוחד, בהשוואה לכ-9% באוכלוסייה היהודית. עוד בולט כי שיעור הבנות בחינוך המיוחד (כ-8%) נמוך מזה של הבנים (כ-11%).

תרשים 10: תלמידי חינוך מיוחד ושילוב לפי קבוצת אוכלוסייה מגדר

מקור הנתונים: משרד החינוך: קובץ תלמידים רב שנתי, קבצי חינוך מיוחד

מבחני בגרות

הלוח והתרשים הבא מציגים את שיעורי הניגשים לבגרות, הזכאים והעומדים בדרישות הסוף לקבלה למוסדות להשכלה גבוהה לפי קבוצות אוכלוסייה ומוצא. נתונים אלו אינם כוללים את מי שהשלים בגרות בשלב מאוחר יותר (נבחני משנה). שיעור הניגשים לבחינות הגבוה ביותר הינו בקרב היהודים ולאחר מכן בקרב אלו שמוצאם מאתיופיה (71% ו-70.8% בהתאמה). כמו כן, השיעור הנמוך ביותר של הניגשים לבחינות הינו בקרב קבוצת ה"אחרים" (45%) ובקרב התלמידים הערבים (62%).

שיעור הזכאות לבגרות נמוך משמעותית משיעור הניגשים בכלל האוכלוסייה (45.3% לעומת 67.4%). הפער הגדול ביותר בין הניגשים לבגרות לזכאים לה, הינו בקרב מי שמוצאם מאתיופיה (36.8% למול 70.8%) ובקבוצת הערבים (33.1% לעומת 61.6%). חשוב לציין כי שיעור הזכאות הינו נמוך במיוחד בקרב קבוצת ה"אחרים" (28%).

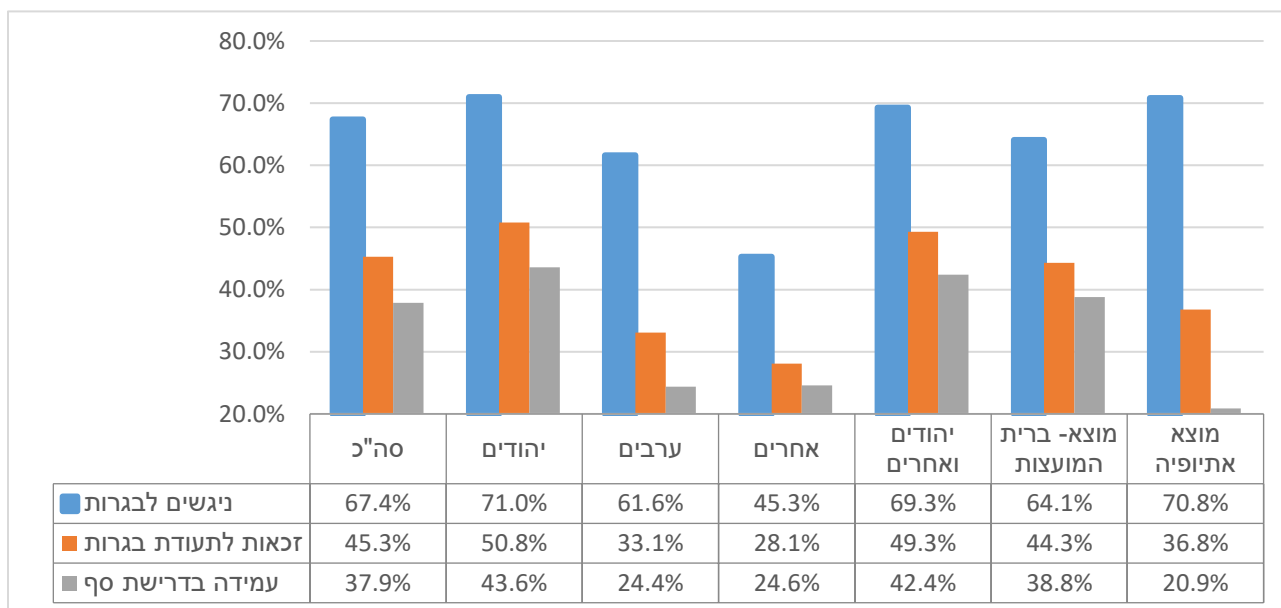
באשר לזכאות לבגרות העומדת בדרישות הסף, גם כאן בולט כי בקרב מי שמוצאם מאתיופיה הפער בין שיעור הזכאות לבגרות לבין שיעור העמידה בדרישות הסף של האוניברסיטאות (איכות התעודה) הוא הגבוה ביותר ועומד על 16%, ולאחר מכן בקרב קבוצת הערבים (9%). כך יוצא שבעוד שבקרב יוצאי אתיופיה שיעור הניגשים לבגרות גבוה כמעט כמו באוכלוסייה היהודית, שיעור הזכאים לבגרות העומדת בדרישות הסף הינו נמוך במיוחד ועומד על חמישית בלבד מקבוצה זו. עוד בולט כי בקרב הערבים והאחרים שיעור העומדים בדרישות הסף הינו כרבע בלבד (24.4% ו-24.6% בהתאמה). אף בקרב מי שמוצאם מברית המועצות קיים פער משמעותי בשיעור הזכאות לבגרות העומדת בתנאי הסף ביחס לאוכלוסיית היהודים ילידי הארץ, אולם מדובר בפער קטן יותר (38.3% אחוז לעומת 43.6%).

לוח 6: שיעור הניגשים לבגרות, הזכאים לבגרות והעומדים בדרישות הסף, לפי קבוצות מוצא*

מוצא אתיופיה	מוצא ברה"מ	יהודים ואחרים	אחרים	ערבים	יהודים	סה"כ	
12,669	71,231	395,435	25,621	129,857	369,814	525,292	סך הכל
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	אחוז מסך צעירים
8,969	45,626	274,089	11,600	79,944	262,489	354,033	ניגשים לבגרות
70.8%	64.1%	69.3%	45.3%	61.6%	71.0%	67.4%	אחוז מסך צעירים
4,657	31,568	195,081	7,208	42,978	187,873	238,059	זכאות לתעודת בגרות
36.8%	44.3%	49.3%	28.1%	33.1%	50.8%	45.3%	אחוז מסך צעירים
2,642	27,666	167,663	6,314	31,683	161,349	199,346	עמידה בדרישת סף
20.9%	38.8%	42.4%	24.6%	24.4%	43.6%	37.9%	אחוז מסך צעירים

* הלוח אינו כולל נתונים עבור צעירים שהשלימו בגרויות בשלב מאוחר יותר בחייהם (נבחני משנה). מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

תרשים 11 : נתוני בגרות, ניגשים, זכאים ועומדים בדרישות הסף, לפי קבוצות מוצא

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

כאשר בוחנים את הנתונים לפי שנתונים, כפי שמופיעים בלוח הבא, ניתן לראות שחלה מגמת שיפור בקבוצות השונות, הפערים מצטמצמים אבל עודם קיימים. כך לדוגמה בקרב ילידי 1998, שיעור מי שזכאי לבגרות בקרב יוצאי אתיופיה הינו 50% ו- 32% עומדים בדרישות הסף. אולם בשנה זו באוכלוסיית היהודים ילידי הארץ שיעור הזכאות הינו 59% ושיעור העומדים בדרישות הסף הינו 50%. מגמה דומה קיימת בקרב הערבים, אולם שם מלכתחילה שיעור הניגשים לבחינות הינו נמוך מהשיעור באוכלוסייה. לדוגמה ב-1998, ניגשו לבגרויות 65% לעומת 73% בכלל האוכלוסייה. שיעור הזכאות עמד על 40% בלבד ורק ל-30% תעודה העומדת בדרישות הסף.

לוח 7: שיעור הניגשים לבגרות, הזכאים לבגרות והעומדים בדרישות הסף לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה

מוצא אתיופיה	מוצא בריה"מ	אחרים	ערבים	יהודים	סך כולל	
1987						
2,902	,65621	7,613	26,110	93,695	,418127	סה"כ צעירים
1,814	12,919	2,713	15,453	65,930	84	ניגשים לבגרות
62.5%	59.7%	35.6%	59.2%	70.4%	66.0%	אחוז
774	8,136	1,426	7,813	43,591	52,830	זכאות לתעודת בגרות
26.7%	37.6%	18.7%	29.9%	46.5%	41.5%	אחוז
390	7,231	1,249	5,787	38,024	45,060	עמידה בדרישת סף
13.4%	33.4%	16.4%	22.2%	40.6%	35.4%	אחוז
1990						
3,113	17,480	6,575	30,456	91,046	,077128	סה"כ
2,142	10,536	2,640	18,232	63,127	83,999	ניגשים לבגרות
68.8%	60.3%	40.2%	59.9%	69.3%	65.6%	אחוז
977	6,816	1,461	8,248	42,715	52,424	זכאות לתעודת בגרות
31.4%	39.0%	22.2%	27.1%	46.9%	40.9%	אחוז
537	6,050	1,276	6,091	37,056	44,423	עמידה בדרישת סף
17.3%	36.4%	19.4%	20.0%	40.7%	34.7%	אחוז
1993						
3,380	15,873	5,261	33,900	89,998	,519125	סה"כ
2,514	10,557	2,793	20,070	63,672	87,185	ניגשים לבגרות
74.4%	66.5%	49.7%	61.1%	70.8%	67.3%	אחוז
1,267	7,325	1,699	10,925	45,902	58,526	זכאות לתעודת בגרות
37.5%	46.2%	30.2%	32.2%	51.0%	45.2%	אחוז
678	6,377	1,502	7,883	38,915	48,300	עמידה בדרישת סף
20.1%	40.2%	26.7%	23.3%	43.2%	37.3%	אחוז
1998						
3,274	16,222	5,812	39,391	95,075	,278140	סה"כ
2,499	11,614	3,454	25,539	69,760	98,753	ניגשים לבגרות
76.3%	71.6%	59.4%	64.8%	73.4%	70.4%	אחוז
1,639	9,921	2,622	15,992	55,665	74,279	זכאות לתעודת בגרות
50.1%	57.3%	45.1%	40.6%	58.6%	53.0%	אחוז
1,037	8,008	2,287	11,922	47,354	61,563	עמידה בדרישת סף
31.7%	49.4%	39.4%	30.3%	49.8%	43.9%	אחוז

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

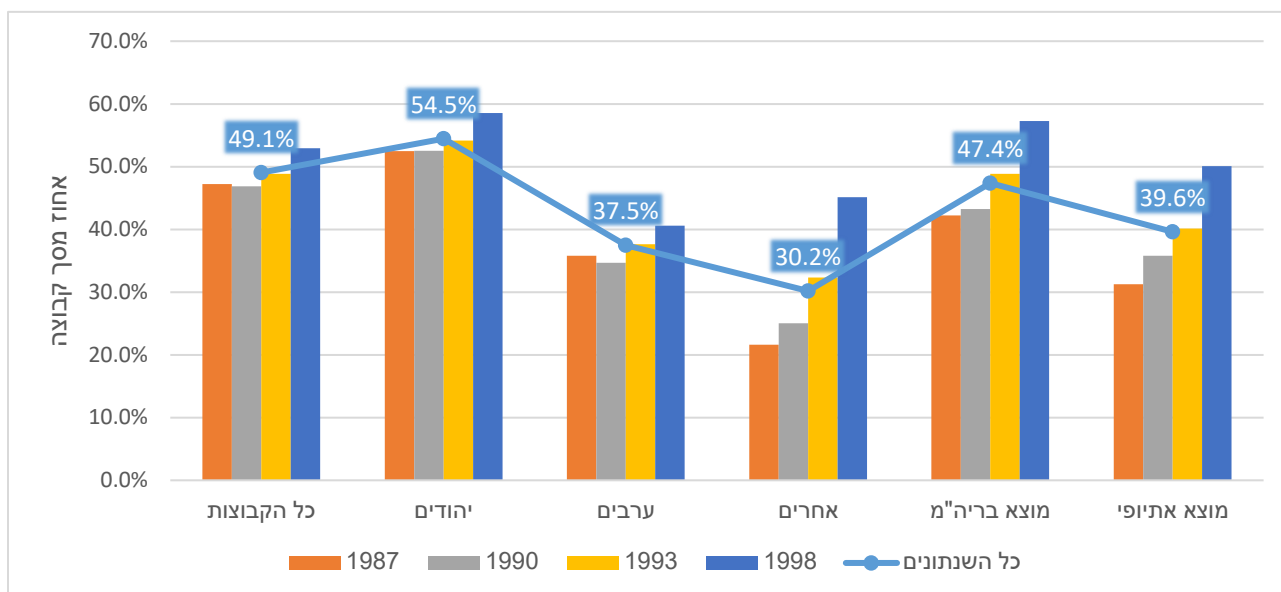
הלוח והתרשים הבא מציגים את שיעור צעירים הזכאים לבגרות, כולל נבחני משנה, כלומר מי שהשלימו בגרויות בשנים שלאחר סיום התיכון. בסך השנתונים בולט כי שיעורם של צעירים ערבים ויוצאי אתיופיה נמוך במיוחד בקרב הזכאים לבגרות. שיעור הזכאים לבגרות נמוך עוד יותר בקרב הצעירים מקבוצת ה"אחרים". בנוסף, גם בקרב צעירים שמוצאם מברית המועצות ישנו פער משמעותי בזכאות לבגרות ביחס לכלל קבוצת היהודים. בהסתכלות על השנתונים השונים ניתן לראות כי שיעור הזכאות לבגרות עלה בהדרגה (חריג הינו שנתון 1990, נתון שעשוי להיות מושפע משיעורי העלייה בשנתון זה). מגמת העלייה הגדולה ביותר בשיעור הזכאות לבגרות הינה בולטת במיוחד בקבוצת מי שמוצאם מברית המועצות והצעירים ממוצא אתיופיה. כך בשנתון האחרון של 1998 ניתן לראות כי שיעור הזכאות בקרב מי שעלו מברית המועצות וממוצא אתיופיה, מתקרב לאחוז באוכלוסיית היהודים הכללי. לעומתם, במגזר הערבי השינוי קיים אולם הוא מצומצם למדי ואף בשנתון האחרון ישנו פער משמעותי מאד של 18% בשיעור הזכאות לבגרות בהשוואה ליהודים.

לוח 8: שיעור הזכאים לבגרות, כולל נבחני משנה, לפי שנתוני לידה

שנתון לידה	סה"כ	יהודים	ערבים	אחרים	מוצא בריה"מ	מוצא אתיופיה
סה"כ	257,772	201,392	48,648	7,732	33,750	5,017
אחוזים	49.1%	54.5%	37.5%	30.2%	47.4%	39.6%
1987	60,171	49,183	9,342	1,646	9,142	907
אחוזים	47.2%	52.5%	35.8%	21.6%	42.2%	31.3%
1990	60,022	47,822	10,553	1,647	7,562	1,114
אחוזים	46.9%	52.5%	34.7%	25.1%	43.3%	35.8%
1993	63,300	48,722	12,761	1,817	7,755	1,357
אחוזים	48.9%	54.1%	37.6%	32.3%	48.9%	40.2%
1998*	74,279	55,665	15,992	2,622	9,291	1,639
אחוזים	53.0%	58.6%	40.6%	45.1%	57.3%	50.1%

*שנתון זה איננו מופיע בקובץ נבחני משנה המעודכן ולכן נתוניו זהים לנתונים בשורת "זכאות בקובץ בגרויות". מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

תרשים 12: זכאות לבגרות כולל נבחני משנה, לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

מאחר שלא ניתן להשוות בין ציוני הבגרות לאורך השנים (כי אינם מכויילים), נציג בלוחות הבאים ובתרשים את ציוני התקן במתמטיקה ובאנגלית של ילידי 1987 וילידי 1998. מקצועות אלו נבחרו מאחר שמתמטיקה ואנגלית מהווים את המקצועות החשובים להשתלבות בהשכלה הגבוהה. ציוני התקן מציגים את מיקומן (המרחק מן הממוצע) של קבוצות האוכלוסייה ביחס לממוצע באוכלוסייה הכללית, תוך התחשבות בפיזור ההתפלגות של האוכלוסייה הכללית (סטיית התקן). בלוחות הבאים מהווה הציון 0 את הממוצע, כך שכל ערך המופיע בעמודת "ממוצע ציוני התקן" מציג את המרחק מן הממוצע (מתחת או מעל לממוצע).

בכל לוח מופיע מספר הצעירים מתוך ילידי השנתון שגם זכאים לבגרות וגם בוגרי 3, 4 ו-5 יחידות לימוד במקצוע הנבחר. מאחר ששנתון לידה אינו חופף לשנתוני לימודים, בלוח להלן מופיעה השנה בה למדו רוב ילידי השנתון הנבחר והשנה העוקבת בה למדו הצעירים מתוך שנתון הלידה הנבחר. ציון התקן חושב עבור כל שנת לימודים ולפי מספר יחידות הלימוד.

בלוחות ובתרשים שלהלן ערכנו השוואות בין השנתון הבוגר ביותר (1987) לצעיר ביותר (1998) כדי לבחון אם חלו שינויים בציוני התקן לאורך זמן ואם הצטמצמו הפערים בין ובתוך הקבוצות. ניתן לראות כי רק בקבוצת היהודים הציונים גבוהים מהממוצע, וכי באופן עקבי בקבוצת מי שמוצאם מאתיופיה, המרחק מהממוצע הוא הגדול ביותר ובכיוון השלילי. הציון הכללי במתמטיקה של שני שנתוני הלימודים יחד שהמרחק של יוצאי אתיופיה הוא הגדול ביותר מן הממוצע (-0.41 ו-0.45), בהתאמה), ולאחריו של הערבים (-0.21 ו-0.37, בהתאמה). הפערים הגדולים ביותר בקרב יוצאי אתיופיה נצפים בקרב הניגשים לבגרות במתמטיקה ברמת 5 יחידות לימוד (-1.17) בשנת הלימודים 2005. ואולם, פערים אלה הצטמצמו בקרב יוצאי אתיופיה משנתון 1998 שניגשו לבחינת 5 יח"ל (-0.74). בעוד שהפערים לגבי מי שמוצאם מאתיופיה הצטמצמו במעט בין שנתוני הלידה 1987 ו-1998, עבור נבחני 4 ו-5 יחידות בגרות, הפערים ברמת 3 היחידות דווקא גדלו.

לוח 9: ציוני התקן במתמטיקה לילידי 1987

חזור	יחידות	סך כולל		יהודים		ערבים		אחרים		מוצא בריה"מ		מוצא אתיופיה	
		ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים
	סך כולל	0	51,944	0.04	42,883	-0.21	7,695	-0.14	1366	-0.1	7,928	-0.41	597
			40.8%		45.8%		29.5%		17.9%		36.6%		20.6%
2005	סה"כ אחוזים	0	44,559	0.05	36,360	-0.22	7,371	-0.17	828	-0.11	5,819	-0.40	390
			85.8%		84.8%		95.8%		60.6%		73.4%		65.3%
	3 אחוזים	0	18,397	0.04	15,230	-0.21	2,801	-0.08	366	-0.06	2,169	-0.32	293
			41.3%		41.9%		38.0%		44.2%		37.3%		75.1%
	4 אחוזים	0	15,215	0.09	12,398	-0.39	2,562	-0.26	255	-0.13	1,911	-0.51	77
			34.1%		34.1%		34.8%		30.8%		32.8%		19.7%
2006	5 אחוזים	0	10,947	0.01	8,732	-0.01	2,008	-0.2	207	-0.14	1,739	-1.17	20
			24.6%		24.0%		27.2%		25.0%		29.9%		5.1%
	סה"כ אחוזים	0	7,385	0.01	6,523	-0.13	324	-0.1	538	-0.1	2,109	-0.43	207
			14.2%		15.2%		4.2%		39.4%		26.6%		34.7%
	3 אחוזים	0	3,895	0	3,461	-0.11	188	0.02	246	-0.01	926	-0.41	169
			52.7%		53.1%		58.0%		45.7%		43.9%		81.6%
	4 אחוזים	0	2,227	0.03	1,945	-0.35	89	-0.18	193	-0.12	714	-0.55	30
			30.2%		29.8%		27.5%		35.9%		33.9%		14.5%
	5 אחוזים	0	1,263	0.01	1,117	0.21	47	-0.24	99	-0.24	469	-0.41	8
			17.1%		17.1%		14.5%		18.4%		22.2%		3.9%

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנותי

לוח 10: ציוני התקן במתמטיקה לילידי 1998

מחזור	יחידות	סך כולל		יהודים		ערבים		אחרים		מוצא בריה"מ		מוצא אתיופיה	
		ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים
	סך כולל	0	73,701	0.11	55,256	-0.37	15,833	-0.13	2,612	-0.09	9,226	-0.45	1,627
			52.5%		58.1%		40.2%		44.9%		56.9%		49.7%
2016	סה"כ אחוזים	0	63,332	0.13	46,297	-0.15	15,103	-0.15	1,932	-0.08	7,409	-0.44	1120
			85.9%		83.8%		95.4%		74.0%		80.3%		68.8%
	3 אחוזים	0	34,649	0.17	24,567	-0.06	8,951	-0.06	1,131	-0.06	3,839	-0.43	939
			54.7%		53.1%		59.3%		58.5%		51.8%		83.8%
	4 אחוזים	0	17,258	0.1	12,633	-0.22	4,144	-0.22	481	-0.2	1,981	-0.44	150
			27.3%		27.3%		27.4%		24.9%		26.7%		13.4%
	5 אחוזים	0	11,425	0.04	9,097	-0.35	2,008	-0.35	320	-0.16	1,589	-0.74	31
			18.0%		19.6%		13.3%		16.6%		21.4%		2.8%
	סה"כ אחוזים	0	10,369	0.04	8,959	-0.09	730	-0.09	680	-0.09	1,817	-0.48	507
2017			14.1%		16.2%		4.6%		26.0%		19.7%		31.2%
	3 אחוזים	0	6,612	0.04	5,662	-0.04	503	-0.04	447	-0.04	1,137	-0.49	460

מחזור	יחידות	סך כולל		יהודים		ערבים		אחרים		מוצא בריה"מ		מוצא אתיופיה	
		ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים
	אחוזים	63.8%	63.2%	68.9%	65.7%	62.6%	90.7%						
4		0	2,177	0.04	1,881	-0.13	149	-0.13	147	-0.23	387	-0.32	37
	אחוזים	21.0%	21.0%	20.4%	21.6%	21.3%	7.3%						
5		0	1,580	0.02	1,416	-0.25	78	-0.25	86	-0.17	293	-0.39	10
	אחוזים	15.2%	15.8%	10.7%	12.6%	16.1%	2.0%						

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

המגמות באשר לבחינות באנגלית שונות במעט. כאן הפערים ניכרים בין מי שממוצא מאתיופיה והצעירים הערבים לבין השאר. היהודים, האחרים ומי שמוצאו מברית המועצות הינם בעלי ציון גבוה או דומה לממוצע. ישנו שיפור מסוים המעיד על צמצום פערים בקרב הערבים בין ילידי 1987 ל-1998 (0.24 ו-0.12, בהתאמה).

לוח 11: ציוני התקן באנגלית לילידי 1987

מחזור	יחידות	סך כולל		יהודים		ערבים		אחרים		מוצא בריה"מ		מוצא אתיופיה	
		ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים
2005	סך כולל	0	51,959	0.04	42,900	-0.24	7,696	0.04	1,363	0.11	7,925	-0.30	597
	אחוזים	40.8%	45.8%	29.5%	17.9%	36.6%	20.6%						
	סה"כ	0	44,567	0.05	36,370	-0.24	7,371	0.05	826	0.12	5,817	-0.26	390
	אחוזים	85.8%	84.8%	95.8%	60.6%	73.4%	65.3%						
	3	0	5,556	0.19	3,821	-0.45	1,659	0.12	76	0.28	521	-0.28	146
	אחוזים	12.5%	10.5%	22.5%	9.2%	9.0%	37.4%						
2006	4	0	15,869	0.08	11,187	-0.22	4,425	0.12	257	0.15	1,557	-0.10	172
	אחוזים	35.6%	30.8%	60.0%	31.1%	26.8%	44.1%						
	5	0	23,142	0	21,362	-0.04	1,287	0	493	0.09	3,739	-0.57	72
	אחוזים	51.9%	58.7%	17.5%	59.7%	64.3%	18.5%						
	סה"כ	0	7,392	0.01	6,530	-0.22	325	0.03	537	0.09	2,108	-0.39	207
	אחוזים	14.2%	15.2%	4.2%	39.4%	26.6%	34.7%						
2006	3	0	1,298	0.01	1,109	-0.23	124	0.22	65	0.14	261	-0.32	96
	אחוזים	17.6%	17.0%	38.2%	12.1%	12.4%	46.4%						
	4	0	2,701	0.01	2,330	-0.33	169	0.11	202	0.18	756	-0.43	86
	אחוזים	36.5%	35.7%	52.0%	37.6%	35.9%	41.5%						
	5	0	3,393	0	3,091	0.39	32	-0.08	270	0.01	1,091	-0.52	25
	אחוזים	45.9%	47.3%	9.8%	50.3%	51.8%	12.1%						

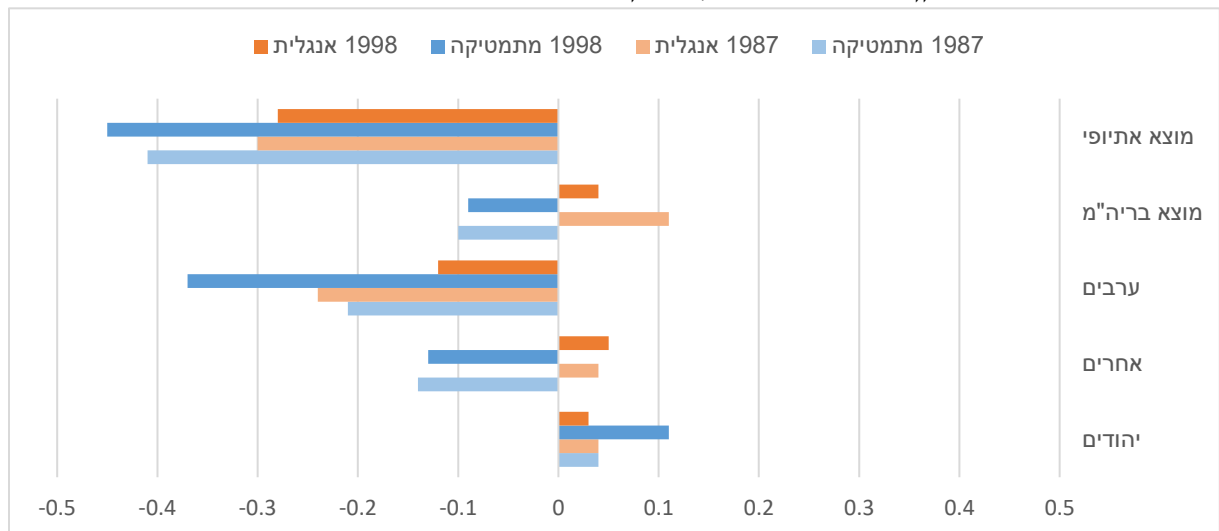
מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

לוח 12: ציוני התקן באנגלית לילידי 1998

מחזור	יחידות	סך כולל		יהודים		ערבים		אחרים		מוצא בריה"מ		מוצא אתיופיה	
		ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים	ממוצע ציוני תקן	סה"כ צעירים
2016	סך כולל אחוזים	0	73,816	0.03	55,350	-0.12	15,855	0.05	2,611	0.04	9,231	-0.28	1,634
	סה"כ אחוזים	0	63,411	0.04	46,357	-0.12	15,124	0.03	1,930	0.04	7,411	-0.28	1,125
	3 אחוזים	0	9,287	0.22	5,875	-0.43	3,241	0.42	171	0.33	796	-0.11	351
	4 אחוזים	0	21,935	0.05	13,431	-0.1	7,959	0.14	545	0.07	1,984	-0.21	472
	5 אחוזים	0	32,189	-0.01	27,051	0.11	3,924	-0.08	1,214	-0.03	4,631	-0.58	302
	סה"כ אחוזים	0	10,405	0.01	8,993	-0.24	731	0.12	681	0.06	1,820	-0.27	509
2017	3 אחוזים	0	2,108	0.04	1,773	-0.51	219	0.3	116	0.15	323	-0.22	223
	4 אחוזים	0	3,440	0.01	2,880	-0.22	347	0.24	213	0.13	573	-0.32	203
	5 אחוזים	0	4,857	0	4,340	0.06	165	-0.02	352	-0.02	924	-0.33	83
	סה"כ אחוזים	0	46.7%	48.3%	4.6%	22.6%	51.7%	50.8%	16.3%				

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות

תרשים 13: ציוני תקן של ציוני הבגרות, לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות

הלוח הבא והתרשימים הבאים מציגים את סך הנבחנים בבגרות במתמטיקה ואנגלית לפי מספר יחידות לימוד וקבוצות אוכלוסייה. האחוזים בלוח מחושבים מתוך סך כל הניגשים ל- 3 עד 5 יחידות בגרות במקצועות אלה. בתרשימים ניתן לראות כי ככלל באנגלית ובמתמטיקה שיעור הניגשים הנמוך ביותר הוא בקרב קבוצות האחרים, הערבים ומי שמוצאם מאתיופיה (על פי שכיחות).

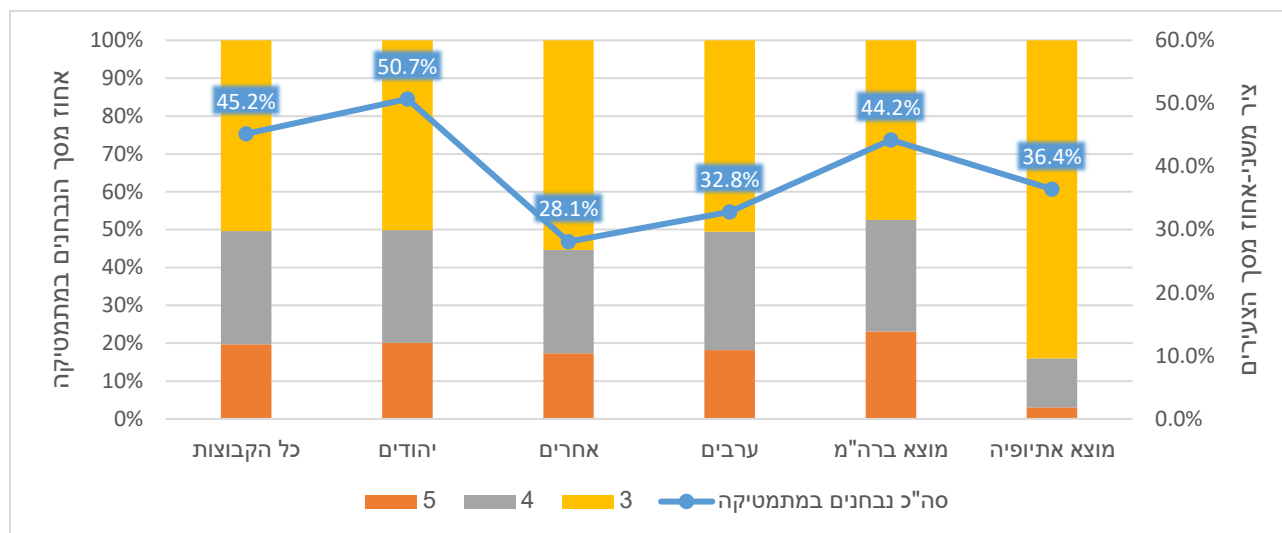
בקרב יוצאי אתיופיה שיעור גבוה במיוחד של 84.6% הינם בעלי 3 יחידות במתמטיקה, זאת לעומת כ-50.4% מכלל אוכלוסיית המחקר. השיעור הגבוה ביותר של בעלי 5 יחידות בגרות במתמטיקה הוא בקרב יוצאי ברית המועצות (23.1%), אולם במקרה זה הפער פחות ניכר ביחס לסך הכולל שעומד על כ-19.7%. באופן דומה, גם באשר לבגרות באנגלית קיימות מגמות זהות, אולם כאן ישנה שכיחות גבוהה יותר בקרב מי שמוצאו מאתיופיה גם בשיעור בעלי 4 יחידות, שעומד על 40.6%. בתחום זה, אף בולט שיעורם הנמוך של תלמידים ערבים בעלי 5 יחידות בגרות באנגלית שעומד על 20.9% בעוד שבקבוצת היהודים מדובר ב-55.6% מהאוכלוסייה.

לוח 13: שיעור הנבחנים בבגרות במתמטיקה ואנגלית, לפי מספר יחידות לימוד וקבוצות אוכלוסייה

קבוצת אוכלוסייה		סה"כ	יהודים	ערבים	אחרים	יהודים ואחרים	מוצא בריה"מ	מוצא אתיופיה
מספר יחידות במתמטיקה								
סה"כ	סה"כ	237,197	187,454	42,556	7,187	194,641	31,499	4,612
	אחוזים מתוך פעילים	45.2%	50.7%	32.8%	28.1%	49.2%	44.2%	36.4%
3	סה"כ	119,465	93,884	21,592	3,989	97,873	14,965	3,901
	אחוזים	50.4%	50.1%	50.7%	55.5%	50.3%	47.5%	84.6%
4	סה"כ	71,258	55,936	13,359	1,963	57,899	9,295	598
	אחוזים	30.0%	29.8%	31.4%	27.3%	29.7%	29.5%	13.0%
5	סה"כ	46,727	37,750	7,729	1,248	38,998	7,272	143
	אחוזים	19.7%	20.1%	18.2%	17.4%	20.0%	23.1%	3.1%
מספר יחידות באנגלית								
סה"כ	סה"כ	237,777	187,755	42,828	7,194	194,949	31,534	4,627
	אחוזים מתוך הפרויקט	45.3%	50.8%	33.0%	28.1%	49.3%	44.3%	36.5%
3	סה"כ	34,601	24,300	9,538	763	25,063	3,378	1,902
	אחוזים	14.6%	12.9%	22.3%	10.6%	12.9%	10.7%	41.1%
4	סה"כ	85,608	59,070	24,318	2,220	61,290	9,218	1,880
	אחוזים	36.0%	31.5%	56.8%	30.9%	31.4%	29.2%	40.6%
5	סה"כ	117,568	104,385	8,972	4,211	108,596	18,938	845
	אחוזים	49.4%	55.6%	20.9%	58.5%	55.7%	60.1%	18.3%

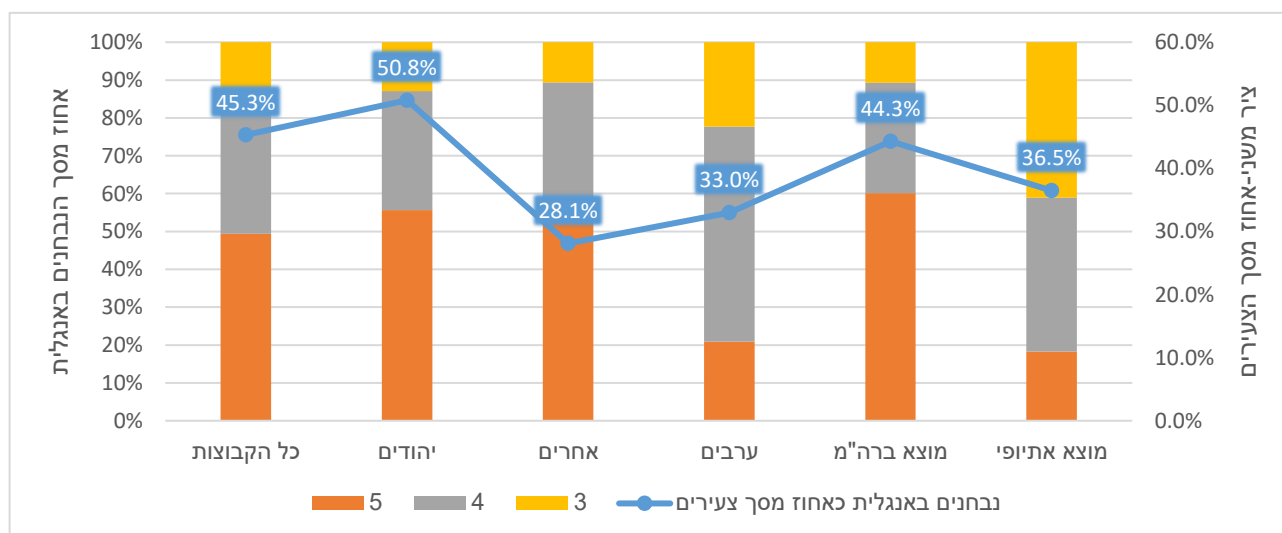
מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

תרשים 14: מספר יחידות בבגרות במתמטיקה, לפי מוצא

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

תרשים 15: מספר יחידות בבגרות באנגלית, לפי מוצא

מקור הנתונים: משרד החינוך, קובץ נבחני בגרות רב שנתי

מאפייני הצעיר כקטין

הפרק הבא כולל את מאפייני הצעיר כקטין כולל טיפול במסגרות בקהילה או במסגרת חוץ-ביתית (בפיקוח משרד הרווחה או משרד החינוך), תיקים פליליים והרשעות, נישואים מוקדמים, לידות מוקדמות והפסקת הריון בגילאי העשרה וציון חברתי-כלכלי של יישוב מגורים.

קבלת שירותים במסגרות רווחה כקטינים

הלוח והתרשים הבא מציגים את שיעור הצעירים שקיבלו שירותים כקטינים במסגרות רווחה הן במסגרות בקהילה והן במסגרות חוץ ביתיות² (מס"ר), לפי קבוצות מוצא. מסגרות חוץ ביתיות בקהילה כוללות לדוגמה מועדונים, מרכז קשר, תחנה לטיפול במשפחה. האחוזים מסתכמים ליותר מ-100%, זאת מכיוון שישנם צעירים שטופלו הן במסגרות בקהילה והן במסגרות חוץ ביתיות. מתוך הנתונים ניתן ללמוד כי ככלל שיעור הצעירים שמוצאם מאתיופיה במס"ר הינו גבוה מאד ביחס לכל שאר הקבוצות (כ-13% בהשוואה לכ-6% בסך הכל), אולם חשוב לציין כי חלק גדול מהם (67%) שהו במסגרות בקהילה ולא מסגרות חוץ ביתיות. לעומת זאת, בקרב הערבים מדובר על שיעור נמוך ביחס לכלל הקבוצות הרשומים במס"ר (כ-4%), וגם כאן השיעור הגבוה ביותר (79%) הינו של מי שהיו מטופלים במסגרות בקהילה. בקבוצות המוצא של ברית המועצות והאחרים, ניתן לראות כי יש יותר צעירים שטופלו במסגרות חוץ ביתיות לעומת הטיפול בקהילה (62%-ו-62% לעומת 49.5%-ו-51% בהתאמה).

לוח 14: שיעור הצעירים שקיבלו שירותים במסגרות רווחה כקטינים, לפי מוצא

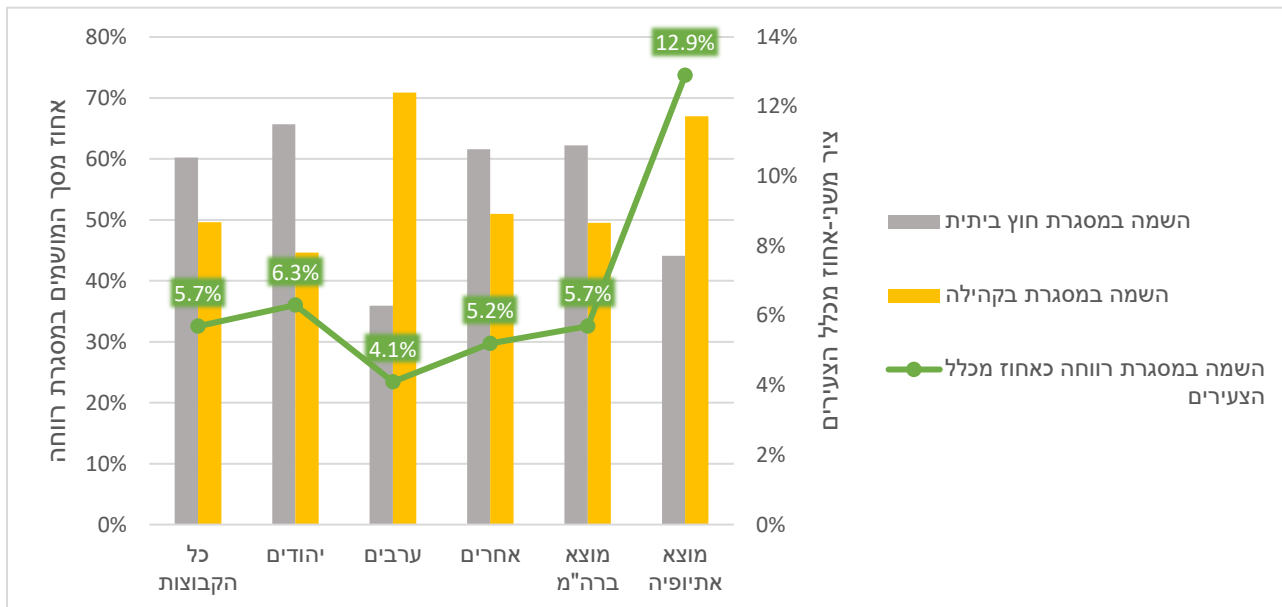
סך כולל	יהודים	ערבים	אחרים	מוצא בריה"מ	מוצא אתיופיה		
525,292	369,814	129,857	25,621	71,231	12,666	N	סך כולל
קיבלו שירותים במסגרות רווחה							
29,735	23,121	5,295	1,319	4,048	1,636	N	
5.7	6.3	4.1	5.2	5.7	12.9	אחוז מסך הכול	
מהם: צעירים שגם אחד ההורים קיבל שירותים במסגרות רווחה							
5,008	3,811	939	258	741	452	N	
16.8	16.5	17.7	19.6	18.3	27.6	% (מהמופיעים במסגרות רווחה)	
סוג המסגרת							
צעירים ששהו במסגרת חוץ ביתית							
17,902	15,191	1,899	812	2,518	722	N	
60.2	65.7	35.9	61.6	62.2	44.1	% (מהמופיעים במסגרות רווחה)	
צעירים שקיבלו שירותים במסגרות בקהילה							
14,744	10,315	3,756	673	2,005	1,096	N	
49.6	44.6	70.9	51.0	49.5	67.0	% (מהמופיעים במסגרות רווחה)	

מקור הנתונים: משרד הרווחה והביטחון החברתי קובץ מסגרות רווחה (מס"ר)

² מקבל שירותים במסגרות בקהילה: אדם הממשיך להתגורר עם משפחתו הטבעית ומקבל שירותים בקהילה ותמיכה בהתאם למדיניות "עם הפנים לקהילה" של משרד הרווחה והביטחון החברתי. דוגמאות למסגרות בקהילה: מעון יום, מועדונים, משפחות, מרכז הורים וילדים, מרכז למניעת אלימות. מקבל שירותים במסגרות חוץ-ביתיות: אדם שאינו יכול לגור עם משפחתו עקב חשיפה למצבי מצוקה וסכנה של האדם או משפחתו. דוגמאות למסגרות חוץ-ביתיות: משפחת אומנה, פנימייה, מרכז חירום.

עוד ניתן לראות בטבלה את שיעור הצעירים שאחד מהוריהם קיבל שירותים במסגרות רווחה, כלומר ניתן לזהות מגמה של רב דוריות בטיפול במסגרות הרווחה. בהתייחס לכך, נראה כי בעוד שכלל מדובר על שיעור של פחות מ-20% בכלל האוכלוסייה, בקרב צעירים שמוצאם מאתיופיה השיעור הינו הגבוה ביותר בהשוואה לשאר הקבוצות ועומד על קרוב ל-28%.

תרשים 16: צעירים שהושמו במסגרות רווחה כקטינים, לפי מוצא וכאחוז מכלל הצעירים

מקור הנתונים ממשרד הרווחה והביטחון החברתי קובץ מסגרות רווחה (מס"ר)

חניכי פנימיות חינוכיות³

שיעור הצעירים ששהו בפנימיות חינוכיות (כולל כפרי נוער) מוצג בלוח ובתרשים הבאים. ניתן לראות מהלוח כי שיעור החניכים באוכלוסייה עלה במחצית האחוז לאורך השנים. כמו כן, ניתן לראות מהנתונים כי השיעור היחסי הגבוה ביותר של החניכים בפנימיות החינוכיות הינו בקרב מי שמוצאו מאתיופיה, זאת בפער ניכר לשיעור החניכים מקבוצת האחרים ומקבוצת המוצא של ברית המועצות. יש לציין כי מגמה זו נותרת די יציבה לאורך השנים, ורק בקרב ילידי 1998 ניכרת ירידה בשיעור מי שמוצאם מאתיופיה שהינם חניכים בפנימיות החינוכיות. מנגד, בהסתכלות על כלל האוכלוסייה וקבוצות העולים בנפרד אין מגמה עקבית של ירידה או עליה אלא תנודות ובשנתון האחרון, 1998, ישנה דווקא עליה קלה בשיעור הצעירים שהתחנכו במסגרות הללו.

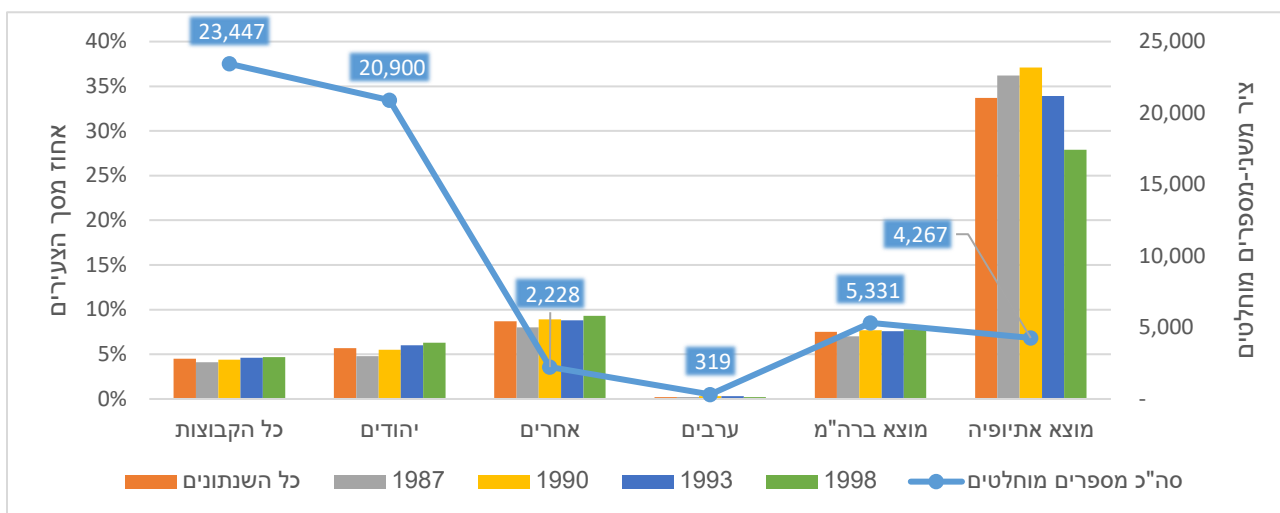
לוח 15: שיעור חניכי פנימיות חינוכיות מתוך קבוצת האוכלוסייה

סך כולל		יהודים		ערבים		אחרים		מוצא בריה"מ		מוצא אתיופיה	
תלמידי פנימיות חינוכיות	סה"כ	תלמידי פנימיות חינוכיות	סה"כ	תלמידי פנימיות חינוכיות	סה"כ	תלמידי פנימיות חינוכיות	סה"כ	תלמידי פנימיות חינוכיות	סה"כ	תלמידי פנימיות חינוכיות	סה"כ
525,292	23,447	369,814	20,900	129,857	319	25,621	2,228	71,228	5,331	12,669	4,267
4.5%		5.7%		0.2%		8.7%		7.5%		33.7%	
127,418	5,185	93,695	4,528	26,110	49	7,613	608	21,656	1,509	2,902	1,050
4.1%		4.8%		0.2%		8.0%		7.0%		36.2%	
128,077	5,663	91,046	4,975	30,456	102	6,575	586	17,478	1,354	3,113	1,156
4.4%		5.5%		0.3%		8.9%		7.7%		37.1%	
129,519	5,988	89,998	5,407	33,900	87	5,621	494	15,872	1,206	3,380	1,146
4.6%		6.0%		0.3%		8.8%		7.6%		33.9%	
140,278	6,611	95,075	5,990	39,391	81	5,812	540	16,222	1,262	3,274	915
4.7%		6.3%		0.2%		9.3%		7.8%		27.9%	

מקור הנתונים: משרד החינוך: תלמידים בפנימיות חינוכיות וכפרי נוער

³ פנימייה חינוכית היא מסגרת חינוך שבה מתגוררים תלמידי בית ספר בגילאי 12-18. המסגרת מספקת לתלמידים מגורים, מעטפת חינוכית, חברתית וטיפולית במשך כל שעות היממה - בשעות הלימודים הפורמליות ומעבר להן. מסגרת זו הוכרה על ידי המינהל לחינוך התיישבותי, נמצאת בפיקוחו וניתן לה סמל מוסד מזהה. חלק מהפנימיות החינוכיות מוכרות בשם כפר נוער. כפר נוער הוא מוסד המקיים פעילות חינוכית, המשלב במתחם גאוגרפי אחד שלוש מסגרות חינוך - בית ספר, פנימייה ומשק חקלאי או ימי, אשר הוכר על ידי המינהל לחינוך התיישבותי ככפר נוער בהתאם לקריטריונים שנקבעו לעניין זה ומפורסמים מעת לעת על ידי המינהל לחינוך התיישבותי. כפרי נוער הם בבעלות תאגידים מסוגים שונים - ממשלתיים (בבעלות המדינה), עמותות, חברות לתועלת הציבור, חברות ממשלתיות וכיוצא באלה.

תרשים 17: צעירים בפנימיות חינוכיות לפי מוצא ושנתוני לידה ובמספרים מוחלטים

מקור הנתונים: משרד החינוך; תלמידים בפנימיות חינוכיות וכפרי נוער

תיקים פליליים של הצעירים כקטינים עד גיל 18

הלוח והתרשים שלהלן מציגים מידע לגבי התיקים הפליליים שנפתחו לקטינים מתוך אוכלוסיית המחקר בין השנים 2000 ל-2017. סך כל התיקים: מורכב מתיקי חקירה – פרטי אירוע (פ"א) ותיקי טיפול (ט"י) וטיפול מותנה (ט"מ). הלוח מציג רק תיקי פ"א⁴. מהלוח ניתן לראות כי ככלל קיימת מגמת עליה לאורך שנתוני הלידה, אך ירידה בשנתון האחרון. מגמה זו תואמת מגמת ירידה במספר התיקים הפליליים שנפתחים לבני נוער בשנים האחרונות שהחלה בשנת תש"ע (2009) ([השנתון הסטטיסטי](#)

[ישראל, 2011-2017](#))

שיעור הקטינים שנפתחו להם תיקים פליליים גבוה בקרב כל קבוצות המוצא, בהשוואה ליהודים. עוד בולט כי השיעור הגבוה ביותר של מי שנפתחו להם פליליים, ביחס לשיעורם באוכלוסייה, הוא של מי שמוצאו מאתיופיה ולאחר מכן של קבוצת האחרים.

לוח 16: תיקים פליליים שנפתחו לקטינים עד גיל 18, לפי מוצא

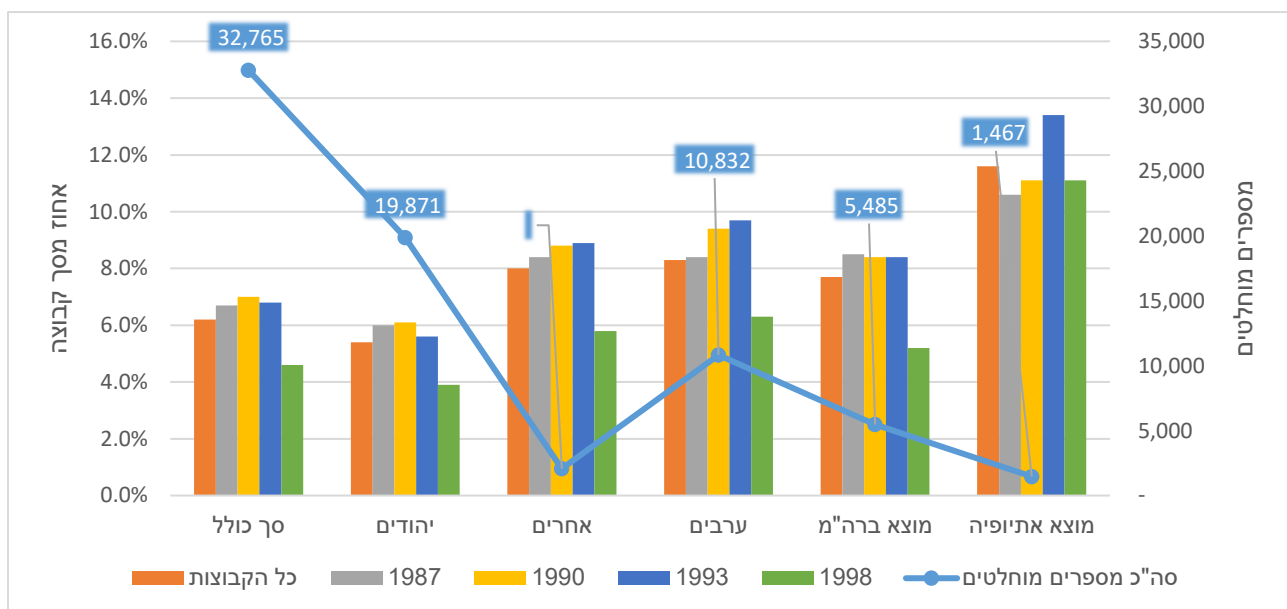
1998		1993		1990		1987		סה"כ		סך כולל סה"כ
140,278		129,519		128,077		127,418		525,292		
4.6% 6,503		6.8% 8,818		7.0% 8,953		6.7% 8,491		6.2% 32,765		מתוכם : נפתחו להם תיקים פליליים
67.8% 95,075		69.5% 89,998		71.1% 91,046		73.5% 93,695		70.4% 369,814		יהודים
3.9% 3,673		5.6% 5,038		6.1% 5,513		6.0% 5,647		5.4% 19,871		מתוכם : נפתחו להם תיקים פליליים
28.1% 39,391		26.2% 33,900		23.8% 30,456		20.5% 26,110		24.7% 129,857		סה"כ באוכלוסייה
										ערבים

⁴ באשר לטיפול (ט"י) וטיפול מותנה (ט"מ) - בעבירות קלות רשאי קצין משטרה בדרגת פקד ומעלה להורות שלא לחקור בעניין העבירה ולסגור את התיק מחוסר עניין לציבור, מתוך שהוא שוקל את חומרת המעשה, נסיבות ביצוע העבירה ועוד. במקרה כזה ייגזר חומר החקירה בהליך חקירה המכונה טיפול מותנה, שמטרתו לאפשר את חקירת הקטין אך להימנע מתיוגו כעבריין. משמעות הדבר היא שהקטין לא יעמוד לדין בגין אותה עבירה ופרטיו האישיים לא יופיעו במאגר הממוחשב של המשטרה.

1998	1993	1990	1987	סה"כ	מתוכם: נפתחו להם תיקים פליליים	אחרים
6.3% 2,492	9.7% 3,277	9.4% 2,862	8.4% 2,201	8.3% 10,832	סה"כ באוכלוסייה	מתוכם: נפתחו להם תיקים פליליים
4.1% 5,812	4.3% 5,621	5.1% 6,575	6.0% 7,613	4.9% 25,621	מתוכם: נפתחו להם תיקים פליליים	מוצא בריה"מ
5.8% 338	8.9% 503	8.8% 578	8.4% 643	8.0% 2,062	סה"כ באוכלוסייה	מוצא אתיופיה
11.6% 16,222	12.3% 15,872	13.6% 17,478	17.0% 21,656	13.6% 71,228	מתוכם: נפתחו להם תיקים פליליים	
5.2% 837	8.4% 1,337	8.4% 1,467	8.5% 1,844	7.7% 5,485	סה"כ באוכלוסייה	
2.3% 3,274	2.6% 3,380	2.4% 3,113	2.3% 2,902	2.4% 12,669	מתוכם: נפתחו להם תיקים פליליים	
11.1% 364	13.4% 452	11.1% 344	10.6% 307	11.6% 1,467		

לוח זה מציג תיקי פ"א, ללא תיקי טיפול וטיפול מותנה.
מקור הנתונים: משטרת ישראל: תיקים פליליים של בני נוער, עד שנת 2017

תרשים 18: תיקים פליליים כקטינים, לפי מוצא ושנתוני לידה

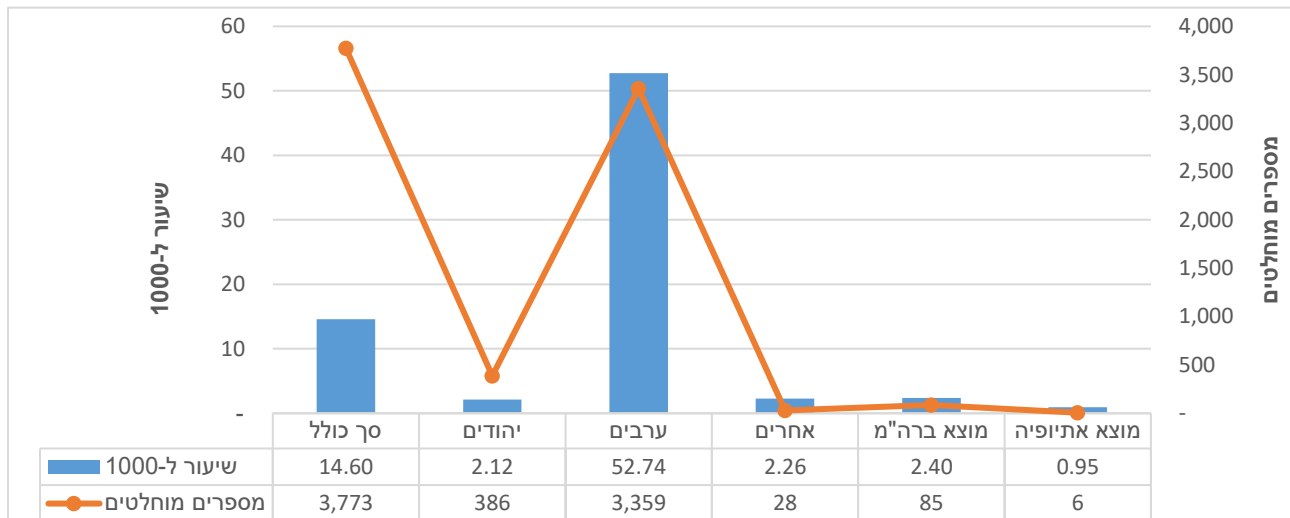

תרשים זה מציג תיקי פ"א, ללא תיקי טיפול וטיפול מותנה.
מקור הנתונים: משטרת ישראל: תיקים פליליים של בני נוער, עד שנת 2017

נישואין מוקדמים

התרשים הבא מציג את השיעור ל-1,000 של צעירות שנישאו מתחת לגיל 18. ניתן לראות את השיעור הגבוה במיוחד (52.74) בקרב הצעירות הערביות לעומת שאר קבוצות האוכלוסייה. כמו כן, בקרב היהודים השיעור הגבוה ביותר הינו של מי שמוצאן מברית המועצות (2.40) ולאחר מכן של האחרות (2.26).

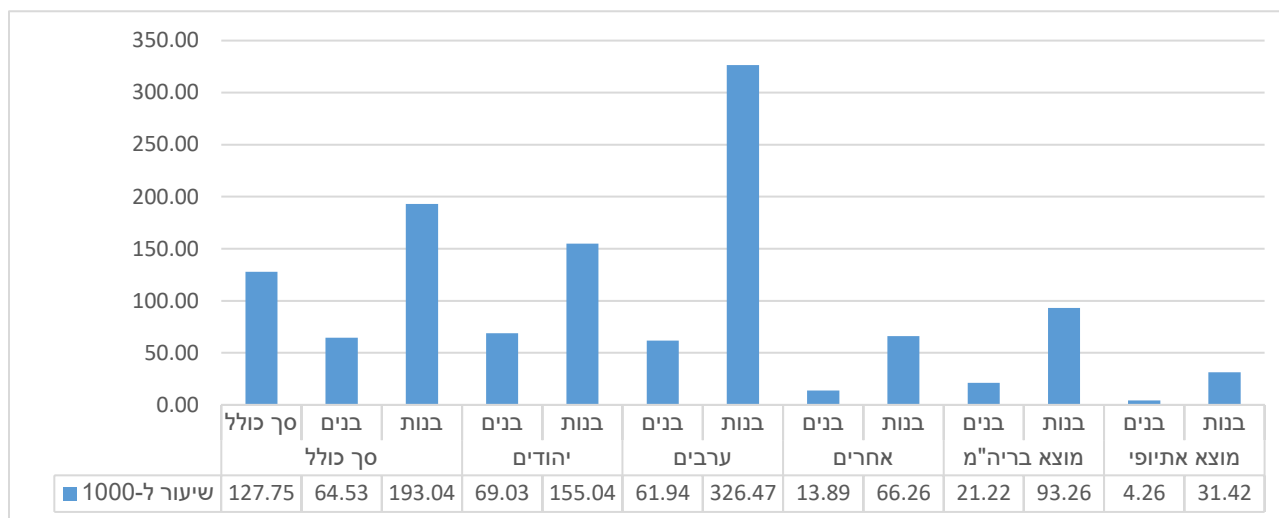
תרשים 19: שיעור ל-1000 של צעירות שנישאו מתחת לגיל 18, לפי מוצא

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין 2000-2016

התרשים הבא מציג את השיעור ל-1000 של מי שנישאו בין גילאי 18 ל-20. ניתן לראות כי שיעורי הבנות שנישאות בגילאים הללו גבוה משמעותית מהבנים ככלל ואף בכל קבוצות המוצא. עוד בולט הפער המשמעותי שקיים בין צעירות ערביות לכל שאר הקבוצות, הן ביחס לצעירים הערבים והן ביחס לצעירות בשאר הקבוצות. בהתייחס לקבוצות המוצא האחרות, שיעור הבנות שנישאות בגילאים הללו הינו גבוה בקרב מי שמוצאן מברית המועצות בהשוואה לשאר הקבוצות.

תרשים 20: שיעור ל-1000 של צעירים/ות שנישאו בגילי 18-20, לפי מגדר ומוצא

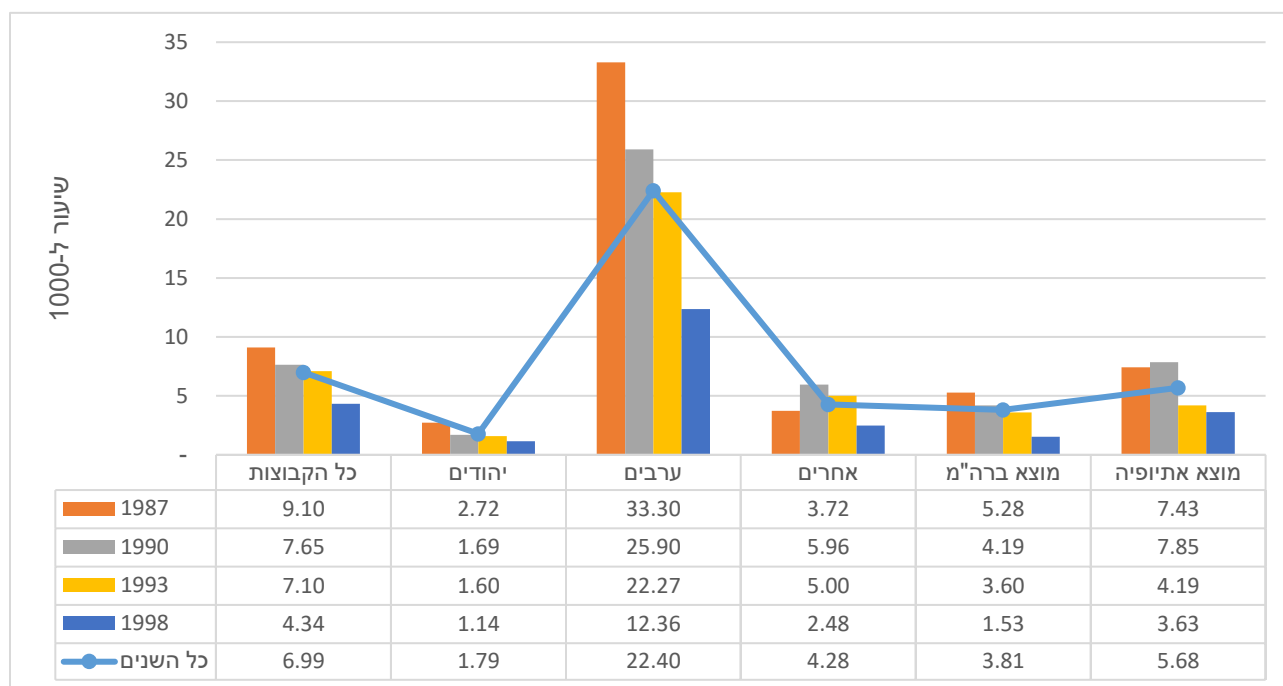

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין 2000-2018

לידות מוקדמות והפסקות הריון

התרשים הבא מציג את שיעור הצעירות שילדו לפני גיל 18 ל-1000 בקבוצות האוכלוסייה השונות ולפי שנתונים. יש לציין כי הנתונים אינם כוללים את מי שילדה בחו"ל. מהתרשים ניתן לראות באופן בולט את הפער המשמעותי בין הצעירות הערביות (22.4) לבין שאר קבוצות האוכלוסייה. עוד עולה כי בקרב היהודיות, שיעור הלידות הגבוה ביותר הוא בקרב צעירות שמוצאן מאתיופיה (5.68). מן התרשים ניתן לראות עוד, כי ככלל קיימת מגמת ירידה בכל קבוצות המוצא בשיעור הנשים שילדו לפני גיל 18 בשנתונים השונים. מגמה זו משמעותית במיוחד בקרב האוכלוסייה הערבית. כך לדוגמה, בשנת 1987 שיעור הלידות ל-1000 היה 33.3 לעומת 12.4 בשנת 1998.

תרשים 21: שיעור ל-1000 של צעירות שילדו לפני גיל 18, לפי מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: הנתונים מבוססים על טפסים אחידים לאישור בקשה להפסקת הריון, הממלאים בוועדות להפסקת הריון ונשלחים ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הלוח והתרשים הבא מציגים את שיעור ההפסקות הריון (בעקבות פניות לוועדה להפסקות הריון), על פי חוק העונשין (הפסקת הריון) 1977.

הפסקות ההריון בישראל מאושרות בהתאם לאחד מסעיפי החוק האלה:

א. האישה היא מתחת לגיל הנישואין המינימלי (18) או שמלאו לה 40 שנה ויותר.

ב. ההריון נובע מיחסים אסורים לפי החוק הפלילי, מגילוי עריות או שלא מנישואין.

ג. הילד עלול להיות בעל מום גופני או נפשי.

ד. המשך ההריון עלול לסכן את חיי האישה או לגרום לה נזק גופני או נפשי. כל הנתונים המופיעים בדו"ח זה מבוססים על הפסקות הריון חוקיות.

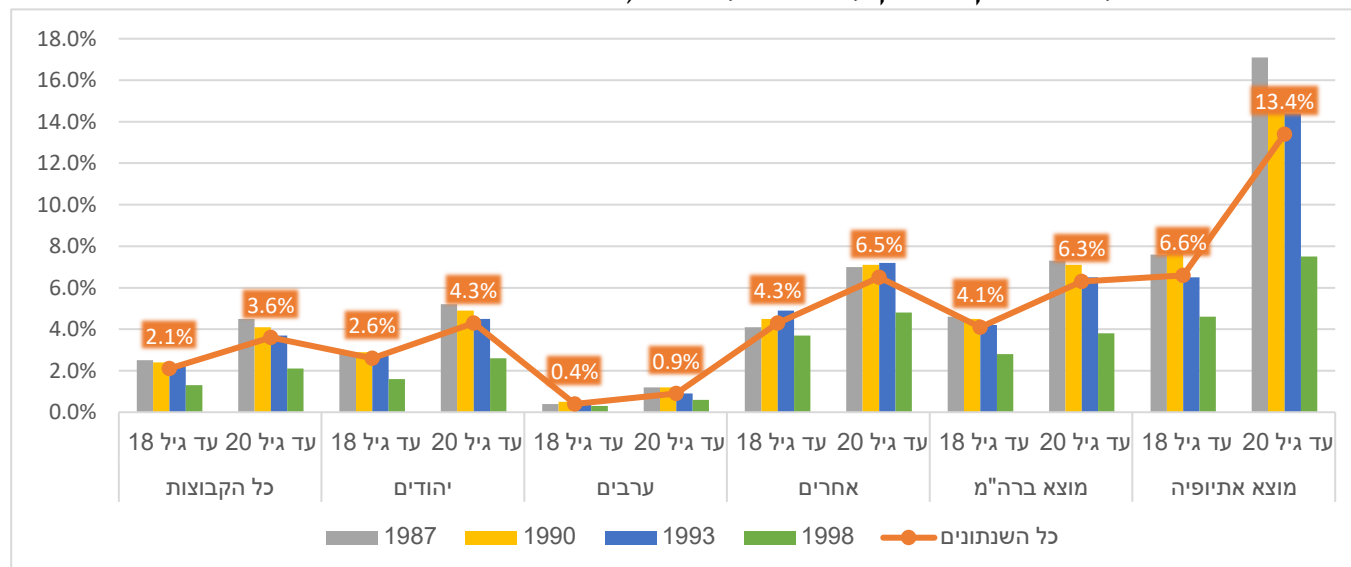
בקרב צעירות עד גיל 18 כולל וכן עד גיל 20 כולל נצפתה מגמת ירידה במספר הפסקות ההריון בקבוצות השונות, זאת ייתכן שעל רקע המודעות הגוברת במהלך השנים לשימוש באמצעי מניעה וגלולת היום שאחרי. השיעור היחסי הגבוה ביותר של ההפסקות הריון הינו בקרב מי שמוצאן מאתיופיה, ואילו השיעור הנמוך ביותר בקרב הצעירות הערביות. בנוסף, שיעור ההפסקות הריון הן בקרב מי שמוצאן מברית המועצות והן בקרב מי שמוצאן אחר, גבוה משל הצעירות היהודיות ילידות הארץ.

לוח 17 : הפסקות הריון עד גיל 18 ועד גיל 20, לפי מוצא ושנתוני לידה

	סה"כ	אחוז מסך הבנות בכל קבוצה	1987	אחוז מסך הבנות בכל קבוצה	1990	אחוז מסך הבנות בכל קבוצה	1993	אחוז מסך הבנות בכל קבוצה	1998	אחוז מסך הבנות בכל קבוצה
סה"כ	סה"כ בנות		258,406	63,221	63,289	63,409	68,487			
	עד גיל 18	5,416	1,564	1,538	1,391	923	1.3%			
	עד גיל 20	9,224	2,820	2,621	2,352	1,431	2.1% 4.5%			
יהודים	סה"כ בנות	182,337	46,392	45,077	44,369	46,499				
	עד גיל 18	4,650	1,357	1,326	1,202	765	2.6%			
	עד גיל 20	7,823	2,407	2,217	2,013	1,186	4.3% 5.2%			
ערבים	סה"כ בנות	63,694	13,065	15,022	16,438	19,169				
	עד גיל 18	237	53	69	62	53	0.4%			
	עד גיל 20	592	151	179	151	111	0.4% 0.9%			
אחרים	סה"כ בנות	12,375	3,764	3,190	2,602	2,819				
	עד גיל 18	529	154	143	127	105	4.3%			
	עד גיל 20	809	262	225	188	134	6.5%			
מוצא בריה"מ	סה"כ בנות	35,460	10,992	8,830	7,770	7,868				
	עד גיל 18	1,447	501	397	326	223	4.1%			
	עד גיל 20	2,221	798	624	502	297	6.3%			
מוצא אתיופיה	סה"כ בנות	6,334	1,481	1,529	1,669	1,655				
	עד גיל 18	420	112	123	109	76	6.6%			
	עד גיל 20	848	253	231	240	124	13.4%			

מקור הנתונים: הנתונים מבוססים על טפסים אחידים לאישור בקשה להפסקת היריון, הממלאים בוועדות להפסקת היריון ונשלחים ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

תרשים 22: צעירות הפסקות הריון עד גיל 18 ועד גיל 20, לפי מוצא ושנתוני לידה

הנתונים מבוססים על טפסים אחדים לאישור בקשה להפסקת היריון, הממלאים בוועדות להפסקת היריון ונשלחים ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס)

פרק 2: מאפייני הקטינים במעבר לבגרות

פרק זה כולל את מאפייני השירות בצה"ל (לדוגמה השלמת שירות, קבלת תנאי שירות), הישגים בפסיכומטרי, השתלבות בהשכלה גבוהה אקדמית ומקצועית והתעודה הגבוהה ביותר, עשירוני הכנסה מעבודה, מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים (לדוגמה מצב משפחתי או ציון חברתי כלכלי של ישוב המגורים) ומאפייני המעורבות במערכת הרווחה והחוק.

שירות צבאי ולאומי

הנתונים שיוצגו בפרק הבא כוללים את המידע על הגיוס לצה"ל, סיום שירות, קורסי פיקוד וקצונה, קבלת תנאי שירות, ובעיות התנהגות בשירות (נפקדות, כליאה ועריקות) כמו גם נתונים על התנדבות לשירות לאומי.

צעירים ששירתו בצה"ל ובשירות הלאומי

נתוני צה"ל כוללים את האוכלוסייה שמחויבת בגיוס, בעיקר מהאוכלוסייה היהודית. בלוח הבא מתוך נתוני צה"ל ניתן לזהות כי שיעור הגיוס בכלל המדגם בקרב הגברים הינו 56.5% ואילו שיעור הנשים נמוך משמעותית ועומד על 41%. שיעור הגיוס בקרב היהודים והעולים הינו דומה, והשיעור הנמוך ביותר הוא בקבוצת האחרים. בקרב היהודים קרוב ל-80% אחוז השלימו שירות צבאי, כאשר נשים משלימות יותר שירות צבאי ונושרות פחות.

השיעורים הנמוכים ביותר של השלמת שיעור צבאי הינם בקרב מי שמוצאם מאתיופיה ובקרב קבוצת ה"אחרים". השיעור בקרב הערבים נמוך במיוחד וחשוב לראות נתון זה לאור שיעור הגיוס הנמוך של ארבעה אחוזים. שיעור הנושרים דומה בקרב העולים בקבוצות השונות. גם באשר לבעיות התנהגות בצה"ל שנבחנו באמצעות שיעור מי שהיה נפקד או עריק נמצא כי קיימת שכיחות גבוהה של מי שמוצאם מאתיופיה שכן כשליש מתוכם שהיו נפקדים או עריקים. גם בקרב האוכלוסייה הערבית, על אף אחוז הגיוס הנמוך, מדובר על שיעור גבוה של 27% אחוזים שהיו נפקדים או עריקים. השיעור היחסי הגבוה ביותר של מי שהם חיילים בודדים הינו בקרב קבוצת ה"אחרים". אולם, האוכלוסייה האתיופית בולטת באשר לקבלת סיוע כלכלי עם למעלה מ-40%. עם זאת, גם הצעירים הערבים מקבלים סיוע בשיעור גבוה של 25%.

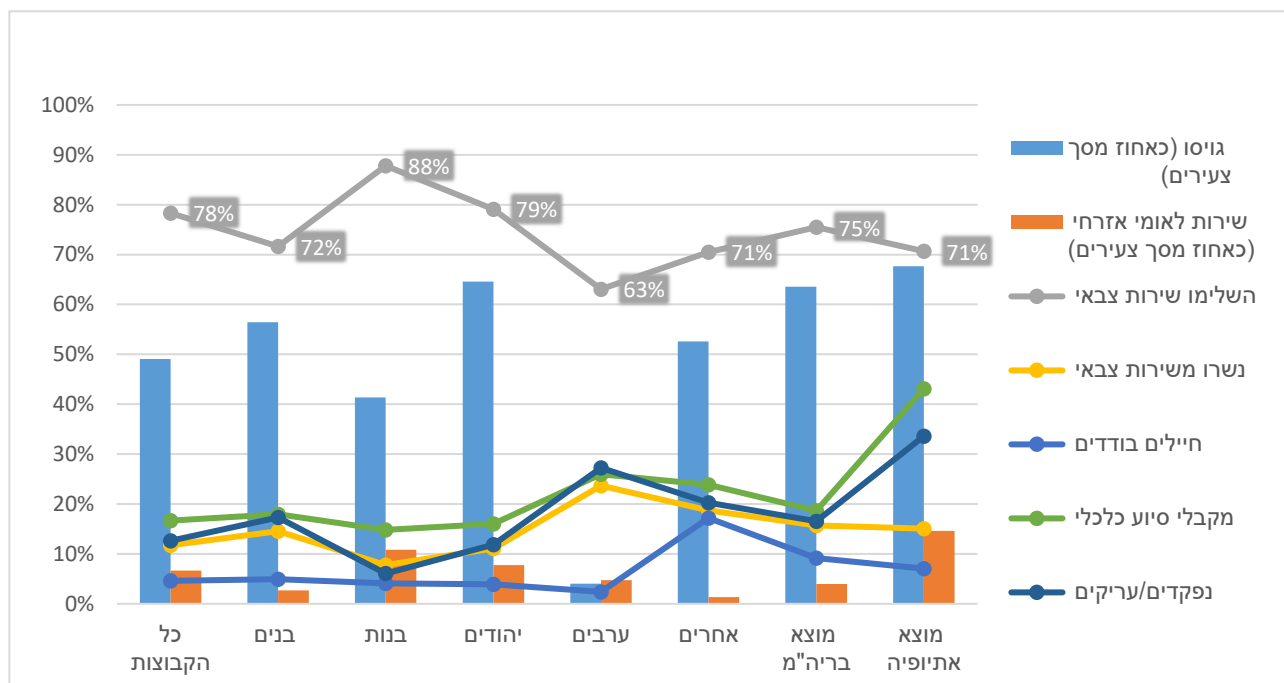
הנתונים לגבי השירות הלאומי מורים כי בקרב מי שמוצאם מאתיופיה, לצד שיעורי הגיוס שהינם גבוהים מיתר קבוצות האוכלוסייה גם שיעור המתנדבים לשירות אזרחי לאומי גבוה במיוחד (14.6%) כאשר הקבוצה הבאה בשכיחותה הינה יהודים ילידי הארץ בפער ניכר (7.7%). עוד בולט כי בעיקר נשים הן אלו שמתנדבות לשירות הלאומי, ובהתאם השכיחות באוכלוסיית הנשים גבוהה משמעותית לעומת הגברים (10.8% לעומת 2.7%).

לוח 1: נתוני גיוס ושירות בצה"ל

מוצא	מוצא	אחרים	ערבים	יהודים	בנות	בנים	סה"כ	
אתיופיה	בריה"מ							
12,669	71,231	25,621	129,857	369,814	258,406	266,886	525,292	פעיל
12,294	66,971	21,460	7,809	365,121	188,630	205,760	394,390	נמצאים בקובץ צה"ל
97.0%	94.0%	83.8%	6.0%	98.7%	73.0%	77.1%	75.1%	אחוז מסך צעירים
8,570	45,251	13,473	5,253	238,918	106,959	150,685	257,644	גיוסו
67.6%	63.5%	52.6%	4.0%	64.6%	41.4%	56.5%	49.0%	אחוז מסך צעירים
6,056	34,152	9,499	3,313	188,999	93,904	107,907	201,811	השלימו שירות צבאי
70.7%	75.5%	70.5%	63.1%	79.1%	87.8%	71.6%	78.3%	אחוז מסך מתגייסים
1,289	7,104	2,521	1,244	26,499	8,323	21,941	30,264	נשרו משירות צבאי
15.0%	15.7%	18.7%	23.7%	11.1%	7.8%	14.6%	11.7%	אחוז מסך מתגייסים
605	4,157	2,316	126	9,369	4,362	7,449	11,811	חיילים בודדים
7.1%	9.2%	17.2%	2.4%	3.9%	4.1%	4.9%	4.6%	אחוז מסך מתגייסים
3,693	8,441	3,217	1,363	38,360	15,849	27,091	42,940	מקבלי סיוע כלכלי
43.1%	18.7%	23.9%	25.9%	16.1%	14.8%	18.0%	16.7%	אחוז מסך מתגייסים
2,880	7,481	2,729	1,431	28,415	6,487	26,088	32,575	נפקדים/עריקים
33.6%	16.5%	20.3%	27.2%	11.9%	6.1%	17.3%	12.6%	אחוז מסך מתגייסים
1,854	2,817	350	6,189	28,624	28,009	7,154	35,163	שירות לאומי אזרחי
14.6%	4.0%	1.4%	4.8%	7.7%	10.8%	2.7%	6.7%	אחוז מסך צעירים

מקור הנתונים: צה"ל: קובץ משרתים בצה"ל

תרשים 1: נתוני גיוס ושירות בצה"ל

הקטגוריות המוצגות בקווים הן כאחוז מסך מתגייסים
מקור הנתונים: צה"ל: משרתי צה"ל

הנתונים על מאפייני השירות שמופיעים בלוח הבא, כוללים התייחסות לקשיי הסתגלות, סיבת השחרור, קבלת תנאים מיוחדים בשירות וכן יציאה לקורס קצינים וקורס פיקוד זוט. כצפוי, ניתן לראות כי שכיחות קשיי ההסתגלות גבוהים בקרב מי שהיו עריקים, נפקדים ו/או נכלאו. לצד זאת, בקרב מי שיש להם קשיי הסתגלות בולטת גם השכיחות הגבוהה יחסית של חיילים בודדים וממצא זה רלוונטי גם למי שנבדקו אצל קב"ן ולא זוהו אצלם קשיי הסתגלות.

הנתונים מראים כי שיעור גבוה מאד של צעירים אינם משתחררים בשחרור רגיל. חלק מההסבר לכך נובע מכך ש-11.5% היו בקבע ו-9.9% עדיין שרתו בעת איסוף הנתונים. לצד זאת בולטת השכיחות הגבוהה של פטורים על רקע רפואי. ככלל צעירים להם בעיות התנהגות בצבא פחות משרתים בקבע ומשחררים בשכיחות גבוהה על רקע של מגוון סיבות. כך לדוגמה, ניתן לראות כי קרוב לשני שליש מהעריקים ולמעלה מ-40% ממי שנפקדו או נכלאו במהלך השירות משתחררים בשחרור מוקדם מסיבות שונות.

הנתונים לגבי החיילים הבודדים מראים על קשיי הסתגלותם של אלו לצבא. כך לדוגמה ניתן לראות כי שיעור גבוה יחסית מהם משתחרר בשחרור מוקדם בעיקר על רקע רפואי ורקע אחר (פטור מסיבה אחרת כולל פטור על רקע של פרט, צמצום והיות החייל פקוד). עוד ניתן לראות כי שיעור נמוך יחסית מהם משרתים בקבע.

שיעור היוצאים לקצונה מכלל המשרתים אינו גבוה ועומד על פחות מ-10% אחוזים, כאשר רוב מי שנכנס לקורס מסיים אותו. לצד זאת, בולט שיעור נמוך במיוחד של מי שהיו לו בעיות התנהגות שיצא לקורס קצינים, ואף בקרב מי שיצאו מתוכם שיעור המסיימים את הקורס נמוך באופן יחסי לשאר האוכלוסייה. לגבי החיילים הבודדים קיימת תמונה דומה, שיעור נמוך יחסית יוצא לקורס קצינים ושיעור נמוך יחסית מסיים אותו, אולם כאן הפערים קטנים יותר. הממצאים דומים בכל הנוגע ליציאה לקורס פיקוד זוט.

בחנו את ההיבט של קבלת סיוע במהלך השירות הכולל הלנה, היתר עבודה וסיוע כלכלי. ככלל ניתן לראות כי הלנה ניתנת לשיעור מועט מאד של חיילים. והשיעור כצפוי גבוה בקרב החיילים הבודדים אולם עומד על פחות מ-10%. ניתן גם לראות מהלוח כי אחוז מי שיש לו בעיות התנהגות שקיבל הלנה גבוה יחסית. היתר עבודה ניתן אף הוא לשיעור נמוך של כ-5% מהחיילים. עם זאת, השכיחות כפולה בקרב החיילים הבודדים וכמעט כפולה בקרב מי שהיו נפקדים. מתן סיוע כלכלי, שכיח יותר ביחס לסוגי העזרה האחרים וניתן לקרוב ל-15% מהחיילים. גם כאן, בולטת השכיחות הגבוהה של חיילים בודדים המקבלים סיוע זה, שעומדת על למעלה משליש מהם. לצד זאת, ניתן גם לראות שהשכיחות של סיוע כלכלי גבוהה יחסית בקרב כל מי שהיו לו בעיות התנהגות מהסוגים השונים.

לוח 2: מאפייני השירות בצה"ל

בדדים	כליאה	נפקדים	עריקים	מתגייסים		
11,806	38,439	26,984	14,772	257,644		סה"כ
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%		
10,091	31,197	21,519	11,583	237,236	ללא קה"ס	קשיי הסתגלות (קה"ס)
85.5%	81.2%	79.7%	78.4%	92.1%	אחוז	
195	523	365	219	2,350	נבדק ולא קיבל קה"ס	
1.7%	1.4%	1.4%	1.5%	0.9%	אחוז	
1,520	6,719	5,100	2,970	18,058	עם קה"ס	
12.9%	17.5%	18.9%	20.1%	7.0%	אחוז	
7,555	19,537	14,544	5,271	166,493	רגיל	
64.0%	50.8%	53.9%	35.7%	64.6%	אחוז	
641	1,032	430	87	29,587	בקבע	
5.4%	2.7%	1.6%	0.6%	11.5%	אחוז	
1,302	2,847	-	-	25,569	עדיין משרת	
11.0%	7.4%	-	-	9.9%	אחוז	
1,025	6,734	5,448	3,565	20,950	רפואי	
8.7%	17.5%	20.2%	24.1%	8.1%	אחוז	
309	4,702	3,487	3,999	4,826	התנהגות	
2.6%	12.2%	12.9%	27.1%	1.9%	אחוז	
178	1,470	1,044	865	1,946	אי התאמה	
1.5%	3.8%	3.9%	5.9%	0.8%	אחוז	
796	2,117	2,031	985	8,273	אחר	
6.7%	5.5%	7.5%	6.7%	3.2%	אחוז	
2,308	15,023	12,010	9,414	35,995	סך הכל שחרור מוקדם	
19.5%	39.1%	44.5%	63.7%	14.0%	אחוז	
11,362	37,957	26,901	14,764	236,597	לא יצאו לקצונה	
96.2%	98.7%	99.7%	99.9%	91.8%	אחוז	
444	482	83	8	21,047	התחילו קורס קצינים	
3.8%	1.3%	0.3%	0.1%	8.2%	אחוז	
403	425	67	5	19,527	מתוכנן סיימו	
90.8%	88.2%	80.7%	62.5%	92.8%	אחוז מתוך מתחילים	
3.4%	1.1%	0.2%	0.0%	7.6%	אחוז מסיימים מתוך קבוצה	
11,070	36,784	26,533	14,702	233,682	לא יצאו לפיקוד	
93.8%	95.7%	98.3%	99.5%	90.7%	אחוז	
736	1,655	451	70	23,962	יצאו לפיקוד	
6.2%	4.3%	1.7%	0.5%	9.3%	אחוז	
654	1,380	309	43	21,861	מתוכנן סיימו	
88.9%	83.4%	68.5%	61.4%	91.2%	אחוז מתוך מתחילים	
5.5%	3.6%	1.1%	0.3%	8.5%	אחוז מסיימים מתוך קבוצה	
784	870	744	410	2,609	עם הלנת פרט	
6.6%	2.3%	2.8%	2.8%	1.0%	אחוז מסך מתגייסים	
1,250	3,000	2,613	975	13,350	עם היתר עבודה	
10.6%	7.8%	9.7%	6.6%	5.2%	אחוז מסך מתגייסים	
4,308	8,149	5,804	2,597	37,064	עם סיוע	
36.5%	21.2%	21.5%	17.6%	14.4%	אחוז מסך מתגייסים	

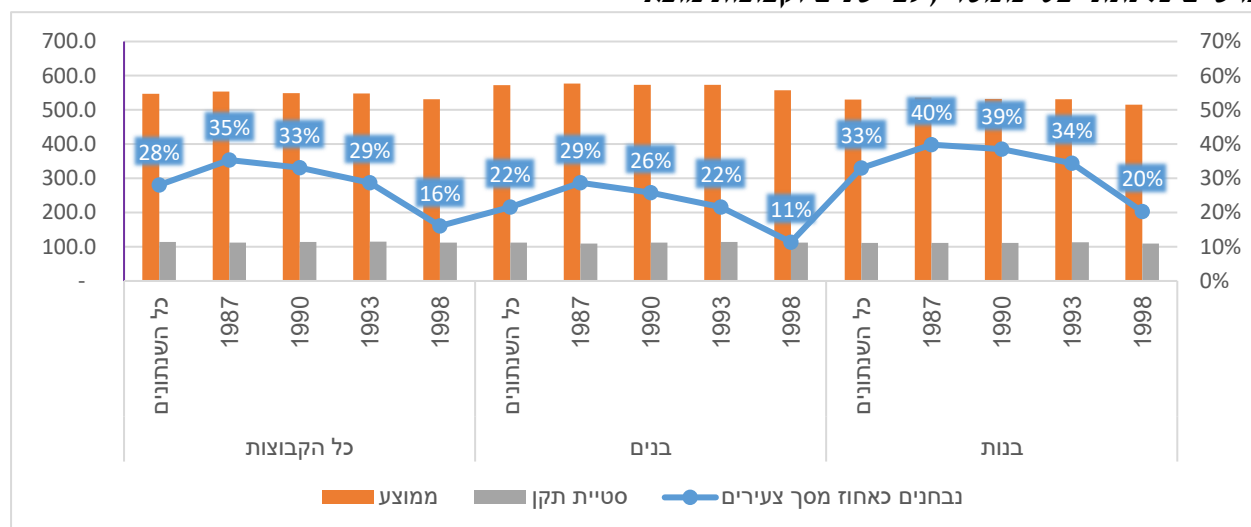
מקור הנתונים: צה"ל: משרתי צה"ל

השכלה גבוהה (אקדמית ועל תיכונית)

פסיכומטרי

בלוח ובתרשים שלהלן מוצגים נתוני הפסיכומטרי לפי שנתון ומגדר. נתוני הפסיכומטרי מוצגים לפי הציון הגבוה ביותר שקיבל כל צעיר/ה. בסך הכל 28.0% מהצעירים בארבעת השנתונים נבחנו בבחינה הפסיכומטרית עד 2017 (יתכן שישנם צעירים בעיקר מהשנתון האחרון שנבחנו בשלב מאוחר יותר). מתוך אוכלוסיית הגברים 22.3% נבחנו בבחינה הפסיכומטרית ומתוך אוכלוסיית הנשים 33.9%. הנשים מהוות כ-60% מכלל הנבחים בבחינה הפסיכומטרית לאורך השנים, ואף ישנה מגמת עליה בשיעור הנשים מתוך הנבחים לפסיכומטרי וירידה בקרב הגברים. לצד זאת, ממוצע הציונים של הגברים באופן שיטתי גבוה בכ-40 נקודות משל הנשים בשנתונים השונים. הפיזור לעומת זאת דומה אצל נשים וגברים.

תרשים 2: נתוני פסיכומטרי, לפי שנים וקבוצות מוצא

מקור הנתונים: מרשם נבחני הבחינה הפסיכומטרית - קבצים מהמרכז הארצי לבחינות ולהערכה

לוח 3: ציוני פסיכומטרי, לפי שנתוני לידה ומגדר

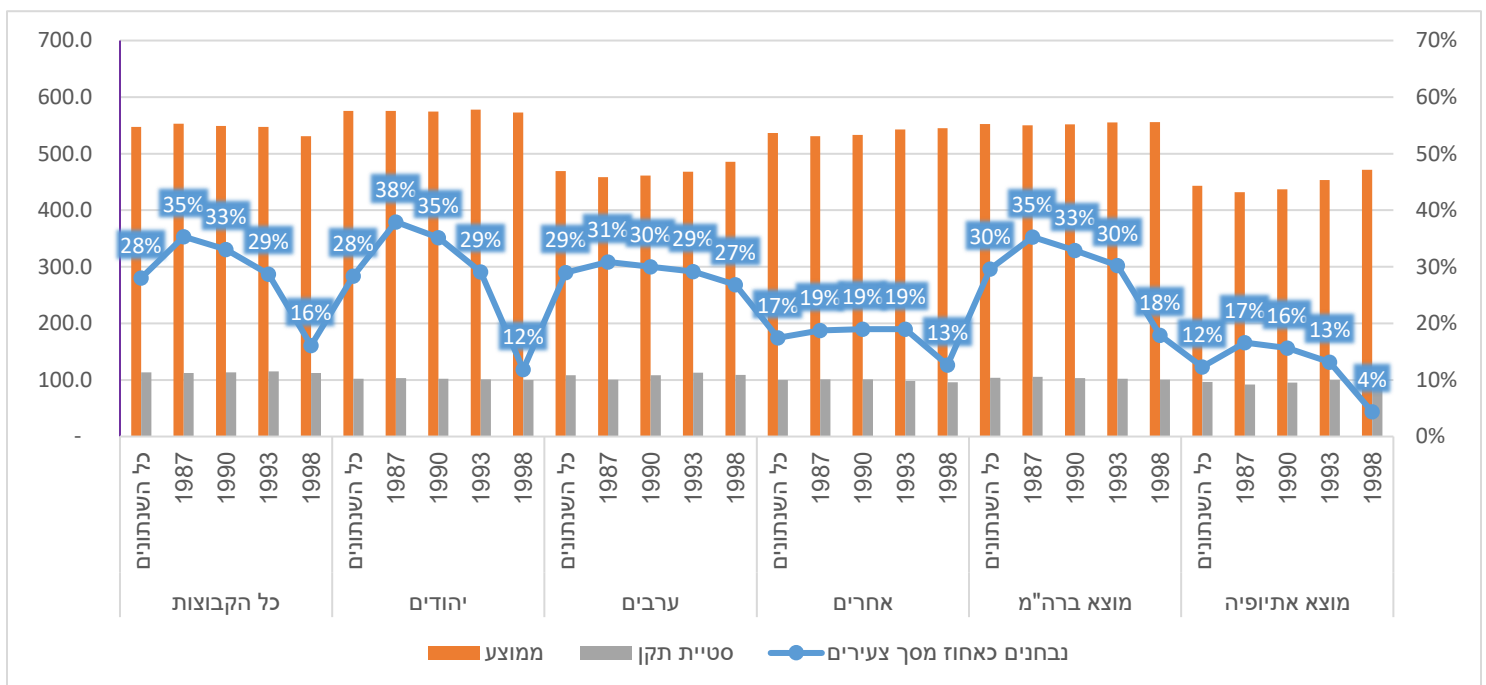
סך כולל	בנות			בנים			סך כולל		
	סה"כ	ממוצע ציון גבוה ביותר	סטיית תקן	סה"כ	ממוצע ציון גבוה ביותר	סטיית תקן	סה"כ	ממוצע ציון גבוה ביותר	סטיית תקן
סך כולל	147,161	547.2	113.6	59,504	572.2	112.0	87,657	530.2	111.6
אחוזים	100.0%			40.4%			59.6%		
1987	45,039	553.2	112.2	19,107	577.2	109.4	25,932	535.5	111.0
אחוזים	100.0%			42.4%			57.6%		
1990	42,387	549.0	113.6	17,281	573.4	112.2	25,106	532.2	111.6
אחוזים	100.0%			40.8%			59.2%		
1993	37,163	547.6	115.0	14,751	572.9	113.9	22,412	531.0	112.7
אחוזים	100.0%			39.7%			60.3%		
1998	22,572	531.0	112.5	8,365	557.0	112.5	14,207	515.7	109.7
אחוזים	100.0%			37.1%			62.9%		

מקור הנתונים: מרשם נבחני הבחינה הפסיכומטרית - קבצים מהמרכז הארצי לבחינות ולהערכה

הלוח והתרשים הבאים מציגים את נתוני הפסיכומטרי לפי קבוצות המוצא. כפי שניתן לראות קיים שיעור יחסי נמוך של הצעירים שמוצאם מאתיופיה מבין כלל הנבחנים ושיעור גבוה יחסית של מי שמוצאם מחבר העמים. בקבוצת האחרים קיימים שיעורי נבחנים נמוכים ביחס לשאר הקבוצות. לצד הנתון המורה כי שיעור הנבחנים דומה בקרב הערבים והיהודים ככלל- ניתן לראות כי קיימים פערים בכל שלושת השנתונים הראשונים, כך שצעירים מהמגזר הערבי נבחנים פחות ולמעשה רק בשנתון האחרון מספרם גבוה יותר בשל העובדה שרובם אינם משרתים בצבא ולכן נבחנים בבחינה הפסיכומטרית מוקדם יותר. חשוב לציין כי מגמות הירידה בשיעור הנבחנים בשנתון האחרון בכל הקבוצות נובעות כנראה מכך שבגיל 19 שיעור ניכר מהצעירים טרם נבחנו בבחינה הפסיכומטרית.

באשר לציונים נמצא כי קבוצות הצעירים הערבים והאתיופיים הינן בעלות הציון הממוצע הנמוך ביותר כאשר בקרב מי שמוצאם מאתיופיה הממוצע נמוך משל הערבים. לצד זאת, ניתן לראות כי בשתי הקבוצות הללו ישנה מגמת עלייה של הציונים לאורך השנים. באשר לפיזור הציונים, ניתן לראות שהוא נמוך יותר בקרב הצעירים ממוצא אתיופיה, וכי יש מגמה כלשהיא של עליה בפיזור הציונים הן בקרב מי שממוצא אתיופיה והן בקרב הצעירים מהאוכלוסייה הערבית.

תרשים 3: נתוני פסיכומטרי לפי שנים וקבוצות מוצא

מקור הנתונים: מרשם נבחני הבחינה הפסיכומטרית - קבצים מהמרכז הארצי לבחינות ולהערכה

לוח 4: נתוני פסיכומטרי, לפי שנים וקבוצות מוצא

1998	1993	1990	1987	כל השנותנים		
140,278	129,519	128,077	127,418	525,292	סה"כ צעירים	כל הקבוצות
22,572	37,163	42,387	45,039	147,161	סה"כ נבחנים	
16.1%	28.7%	33.1%	35.3%	28.0%	נבחנים כאחוז מסך צעירים	
531.0	547.6	549.0	553.2	547.2	ממוצע	
112.5	115.0	113.6	112.2	113.6	סטיית תקן	
95,075	89,998	91,046	93,695	369,814	סה"כ צעירים	יהודים
11,271	26,200	31,997	35,550	105,018	סה"כ נבחנים	
11.9%	29.1%	35.1%	37.9%	28.4%	נבחנים כאחוז מסך צעירים	
572.6	578.0	574.7	575.6	575.6	ממוצע	
99.9	101.3	102.4	103.5	102.2	סטיית תקן	
39,391	33,900	30,456	26,110	129,857	סה"כ צעירים	ערבים
10,566	9,896	9,141	8,061	37,664	סה"כ נבחנים	
26.8%	29.2%	30.0%	30.9%	29.0%	נבחנים כאחוז מסך צעירים	
485.7	467.9	461.3	458.5	469.3	ממוצע	
109.0	112.7	108.5	100.3	108.6	סטיית תקן	
5,812	5,621	6,575	7,613	25,621	סה"כ צעירים	אחרים
735	1,067	1,249	1,428	4,479	סה"כ נבחנים	
12.6%	19.0%	19.0%	18.8%	17.5%	נבחנים כאחוז מסך צעירים	
544.9	542.8	533.0	530.7	536.6	ממוצע	
96.1	98.3	101.2	101.1	99.8	סטיית תקן	
16,222	15,873	17,480	21,656	71,231	סה"כ צעירים	מוצא ברה"מ
2,907	4,796	5,750	7,644	21,097	סה"כ נבחנים	
17.9%	30.2%	32.9%	35.3%	29.6%	נבחנים כאחוז מסך צעירים	
555.9	555.1	551.9	549.9	552.5	ממוצע	
100.6	102.1	103.2	105.8	103.6	סטיית תקן	
3,274	3,379	3,111	2,902	12,666	סה"כ צעירים	מוצא אתיופיה
143	445	487	482	1,557	סה"כ נבחנים	
4.4%	13.2%	15.7%	16.6%	12.3%	נבחנים כאחוז מסך צעירים	
471.4	453.5	437.2	431.7	443.3	ממוצע	
95.0	100.0	95.1	92.2	96.4	סטיית תקן	

מקור הנתונים: מרשם נבחני הבחינה הפסיכומטרית - קבצים מהמרכז הארצי לבחינות ולהערכה

השכלה גבוהה (אקדמית ועל תיכונית לא אקדמית)

הנתונים על השכלה גבוהה כוללים השתלבות בלימודים אקדמיים ועל תיכוניים מסוגים שונים והתעודה הגבוהה ביותר שהושגה.

בלוח הבא מוצגים נתוני ההשתלבות בהשכלה הגבוהה בקרב אוכלוסיית המחקר. ילידי 1998 לא מופיעים בלוח מכיוון שבגיל 19 סביר כי רובם טרם השתלבו בהשכלה הגבוהה. ככלל ניתן לראות כי רק כשליש (34.4%) מהצעירים השתלבו בלימודים על תיכוניות באוניברסיטאות או במכללות, כאשר כצפוי בשנתון המוקדם יותר ישנו שיעור גבוה יותר (40.4%) של מי שהשתלבו בהמשך לימודים ובשנתון המאוחר יותר, של בני 24 השיעורים הם של רבע בלבד (25.5%). עוד ניתן לראות כי ההשתלבות בהשכלה היא בעיקר באוניברסיטאות ובמכללות, בשיעורים דומים, ופחות באוניברסיטה הפתוחה ובמכללות האקדמיות לחינוך.

ההבדלים המגדריים הינם משמעותיים, כאשר יותר נשים ממשיכות להשכלה גבוהה ביחס לגברים בפער ניכר של כ-17% (43.1% לעומת 25.8%). בקבוצות המוצא בולט כי שיעור הערבים ושיעור מי שמוצאם מאתיופיה שמשתלבים בהשכלה הגבוהה הוא הנמוך ביותר. עוד בולט כי בעוד בקרב הצעירים הערבים מתוך המשתלבים בהשכלה הגבוהה, יותר צעירים לומדים באוניברסיטאות (8.3%), אצל הצעירים האתיופים יותר צעירים לומדים במכללות (7.3%).

לוח 5: נתוני השכלה גבוהה (אקדמית ועל תיכונית) לפי קבוצות מוצא ושנתוני לידה

לא המשיכו ללמוד	מכללות אקדמיות לחינוך	מכללות אקדמיות	אוניברסיטה פתוחה	אוניברסיטאות	המשיכו ללמוד	סה"כ צעירים		
252,723 65.6	16,050 4.2	47,061 12.2	19,522 5.1	49,658 12.9	132,291 34.4	385,014	סה"כ	אחוז
75,894 59.6	5,343 4.2	18,125 14.2	7,948 6.2	20,108 15.8	51,524 40.4	127,418	שנת לידה 1987	אחוז
80,346 62.7	5,822 4.6	17,073 13.3	6,904 5.4	17,932 14.0	47,731 37.3	128,077	1990	אחוז
96,483 74.5	4,885 3.8	11,863 9.2	4,670 3.6	11,618 9.0	33,036 25.5	129,519	1993	אחוז
144,756 74.2	2,728 1.4	19,024 9.8	8,844 4.5	19,743 10.1	50,339 25.8	195,095	מין זכר	אחוז
107,967 56.9	13,322 7.0	28,037 14.8	10,678 5.6	29,915 15.8	81,952 43.1	189,919	נקבה	אחוז
165,222 60.1	11,918 4.3	41,437 15.1	15,226 5.5	40,936 14.9	109,517 39.9	274,739	מוצא יהודים	אחוז
71,229 78.7	4,035 4.5	4,389 4.9	3,320 3.7	7,493 8.3	19,237 21.3	90,466	ערבים	אחוז
16,272 82.1	97 0.5	1,235 6.2	976 4.9	1,229 6.2	3,537 17.9	19,809	אחרים	אחוז
36,320	910	6,802	3,741	7,233	18,686	55,006	מוצא בריה"מ	

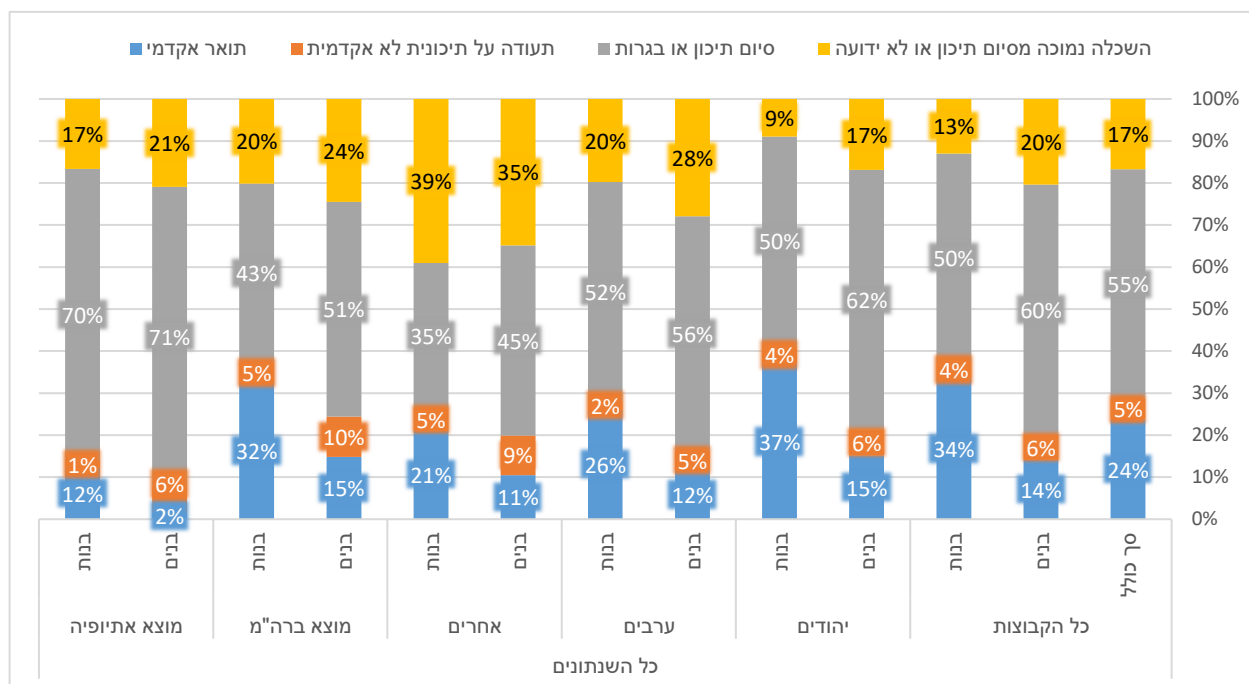
סה"כ צעירים	המשיכו ללמוד	אוניברסיטאות	אוניברסיטה פתוחה	מכללות אקדמיות	מכללות אקדמיות לחינוך	לא המשיכו ללמוד
	34.0	13.2	6.8	12.4	1.7	66.0
9,395	1,484	488	129	689	178	7,911
	15.8	5.2	1.4	7.3	1.9	84.2

מקור הנתונים: למ"ס: מרשם השכלה 2020

התעודה הגבוהה ביותר

התרשימים הבאים מציגים את הנתונים של שלושת השנתונים המבוגרים ביותר בגיל 27 באשר לתעודה האחרונה שהם השיגו לפי קבוצות מוצא וכן לפי שנתוני לידה. ככלל בולט כי ליותר נשים תואר אקדמי מגברים בכל קבוצות המוצא. לעומת זאת, לגברים יש יותר תעודה על תיכונית לא אקדמית. מהתרשים בולט כי השיעור של מי שמוצאם מאתיופיה להם תואר אקדמי הינו מזערי בעיקר בקרב הבנים ואף במגזר הערבי השיעור הינו נמוך במיוחד, גם כאן במיוחד בקרב הבנים. לעומת זאת, שיעור בעלי התואר האקדמי בקרב מי שמוצאם מברית המועצות הינו גבוה יחסית.

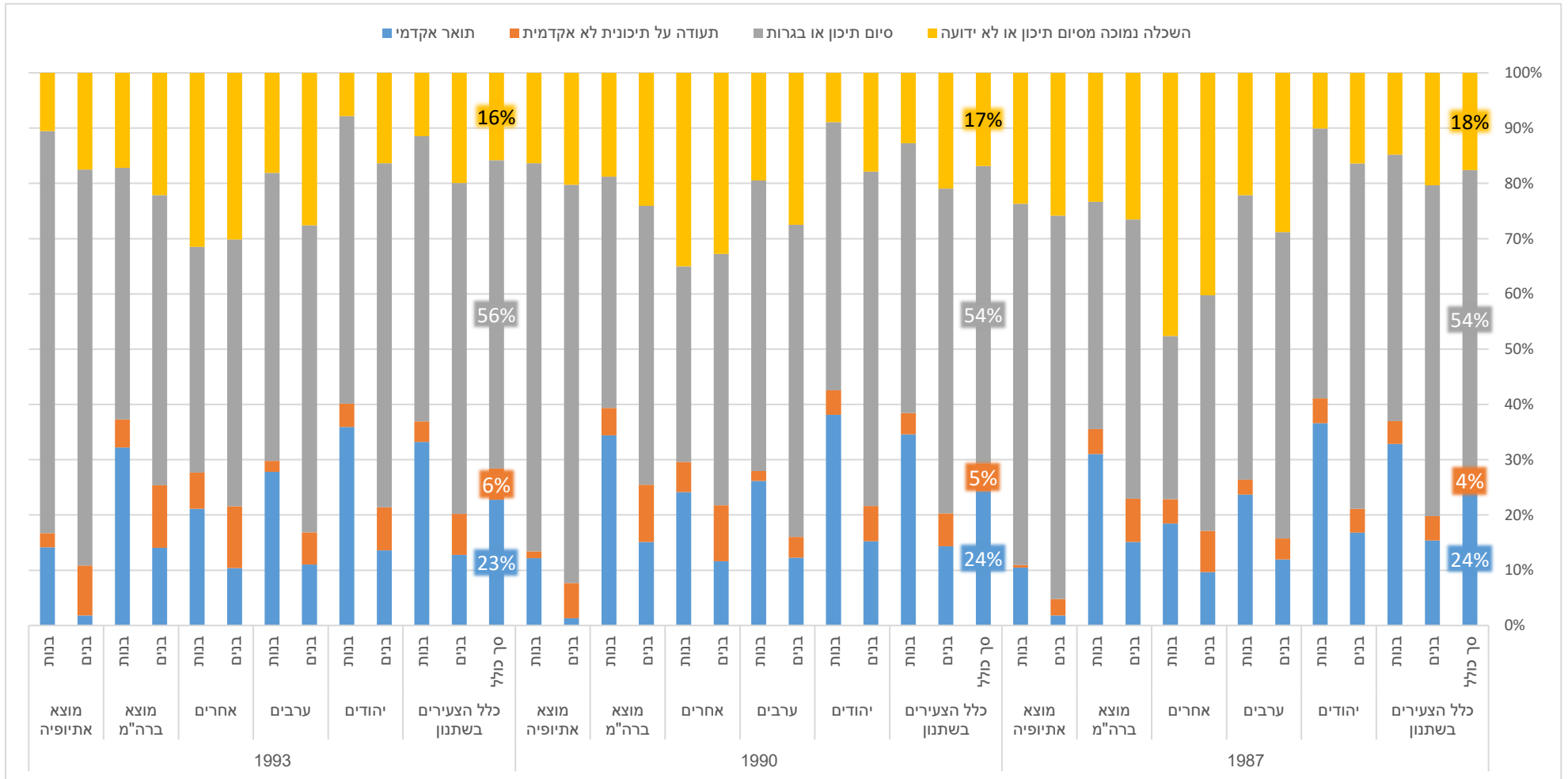
תרשים 4: התעודה הגבוהה ביותר בגיל 27 לפי מגדר וקבוצות מוצא

הנתונים אינם כוללים את ילידי 1998
מקור הנתונים: למ"ס: מרשם השכלה 2020

התרשים הבא מציג את הנתונים על התעודה האחרונה ביותר על פי שנתוני הלידה בגיל 27. ניתן לראות כי ככלל החלוקה בין סוגי התעודות השונות עקבית לאורך השנתונים בגיל זה. ניתן לראות עם זאת כי יש עליה בשיעור הנשים בעלות תעודה אקדמית בקרב מי שמוצאם מאתיופיה וגם בקרב הנשים הערביות. אצל הגברים אין מגמה זהה וכאמור שיעורם נמוך משמעותית משל הנשים. בקבוצות האחרות ישנן תנודות בשיעור בעלי ההשכלה הגבוהה אולם הן לא עקביות.

תרשים 5: התעודה האחרונה ביותר, לפי מגדר, קבוצות מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: מרשם השכלה 2020

השתלבות בעבודה והכנסה

הלוח והתרשים הבאים מציגים את נתוני ההכנסה בגיל 24 של שלושת השנתונים הבוגרים. חשוב לציין כי הנתונים מבוססים על נתוני מס הכנסה ולכן אינם משקפים את מי שעובד באופן לא רשמי ("בשחור"). בהסתכל על כל אחת מהשנים ניתן לזהות מגמה על פיה שיעור המועסקים גבוה במיוחד בקרב מי שמוצאם מאתיופיה, זאת ביחס לשאר הקבוצות. מנגד, ניתן לראות שיעורי תעסוקה נמוכים בעיקר בקרב קבוצת האחרים, אולם גם בקרב הערבים ומי שמוצאו מחבר העמים (על פי שכיחות). אחוזוני ההכנסה חושבו עבור כל שנתון הלידה בשנה בה מלאו להם 24 ביחס לכלל האוכלוסייה בישראל שעבדה בשנים בהן מלאו להם 24. לנוחות הקריאה, אחוזוני ההכנסה מוצגים בלוח כאחוז יחסי מהאוכלוסייה (לדוג' ב-1987 ישנו פחות מאחוז מיוצאי אתיופיה בשני עשירוני ההכנסה העליונים בעוד שהם מהווים 2.4% מכלל האוכלוסייה). מהלוחות והתרשים ניתן לראות את השיעור היחסי הנמוך של מי שמוצאם מאתיופיה בעשירוני ההכנסה הגבוהים והבינוניים והשיעור היחסית גבוה בעשירוני ההכנסה הנמוכים, וניתן לזהות מגמת עליה בשיעורם היחסי בעשירוני השכר. בקרב העולים מחבר העמים שכיחות יחסית גבוהה בעשירוני ההכנסה הגבוהים. חשוב לציין כי גם באוכלוסייה היהודית הכללית יש שיעור יחסי גבוה של אנשים בעשירוני ההכנסה הנמוכים שעשוי לנבוע מהשפעתם של שיעורי החרדים באוכלוסייה זו. בקרב האוכלוסייה הערבית ניתן לראות כי אמנם יש שיעור יחסית נמוך בעשירוני ההכנסה העליונים ביותר, אבל בעשירוני ההכנסה הבינוניים השיעור דומה לשיעורם באוכלוסייה.

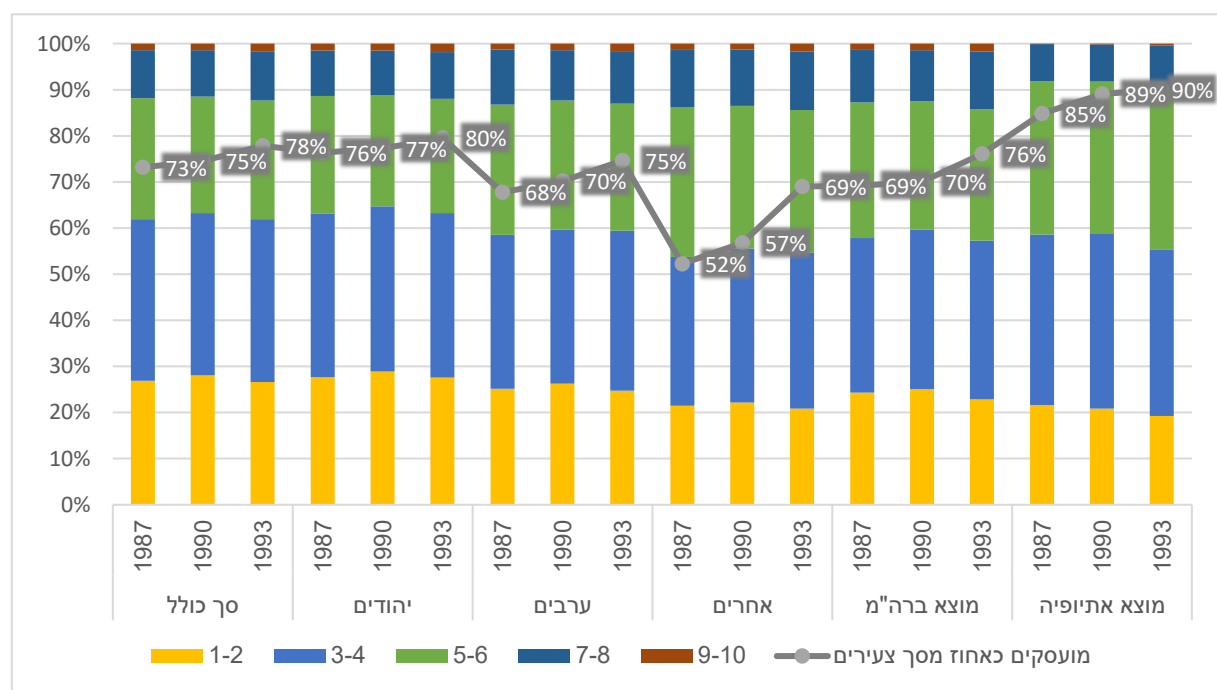
לוח 6: נתוני הכנסה בגיל 24

סך כולל		יהודים		ערבים		אחרים		מוצא בריה"מ		מוצא אתיופיה	
אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה
1987	סה"כ בקבוצה	100.0%	127,418	73.5%	93,695	20.5%	26,110	6.0%	7,613	17.0%	21,656
	מתוכם: מועסקים	73.2%	93,257	76.4%	71,581	67.8%	17,698	52.3%	3,978	69.3%	14,998
1987	1	100.0%	9,955	78.2%	7,789	18.3%	1,826	3.4%	340	14.5%	1,443
	2	100.0%	15,137	79.2%	11,991	17.4%	2,632	3.4%	514	14.6%	2,207
	3	100.0%	16,795	79.2%	13,308	17.0%	2,849	3.8%	638	15.0%	2,527
	4	100.0%	15,862	76.7%	12,164	19.2%	3,051	4.1%	647	15.8%	2,503
	5	100.0%	13,614	74.0%	10,081	20.8%	2,837	5.1%	696	17.5%	2,378
	6	100.0%	10,874	74.6%	8,116	19.9%	2,167	5.4%	591	18.6%	2,026
	7	100.0%	6,737	72.9%	4,911	21.7%	1,464	5.4%	362	17.8%	1,200
	8	100.0%	2,947	73.4%	2,163	22.0%	648	4.6%	136	17.2%	507
	9	100.0%	1,035	77.7%	804	17.9%	185	4.4%	46	16.2%	168
	10	100.0%	301	84.4%	254	13.0%	39	2.7%	8	13.0%	39
1990	סה"כ בקבוצה	100.0%	128,077	71.1%	91,046	23.8%	30,456	5.1%	6,575	13.6%	17,480
	מתוכם: מועסקים	74.5%	95,460	77.3%	70,345	70.2%	21,382	56.8%	3,733	70.1%	12,251
	1	100.0%	10,767	76.6%	8,248	20.4%	2,192	3.0%	327	11.2%	1,205
	2	100.0%	16,019	75.5%	12,099	21.3%	3,420	3.1%	500	11.7%	1,872
	3	100.0%	17,471	76.5%	13,367	20.1%	3,510	3.4%	594	12.2%	2,137
	4	100.0%	16,107	73.4%	11,828	22.5%	3,626	4.1%	653	13.0%	2,094
	5	100.0%	13,561	70.4%	9,549	25.1%	3,399	4.5%	613	13.8%	1,866
	6	100.0%	10,581	70.3%	7,438	24.6%	2,602	5.1%	541	14.7%	1,554
	7	100.0%	6,588	70.5%	4,642	24.8%	1,635	4.7%	311	14.1%	929
	8	100.0%	2,981	71.9%	2,144	23.2%	691	4.9%	146	14.2%	423
1993	9	100.0%	1,078	74.6%	804	22.0%	237	3.4%	37	12.5%	135
	10	100.0%	307	73.6%	226	22.8%	70	3.6%	11	11.7%	36
	סה"כ בקבוצה	100.0%	128,077	71.1%	91,046	23.8%	30,456	5.1%	6,575	13.6%	17,480
	מתוכם: מועסקים	74.5%	95,460	77.3%	70,345	70.2%	21,382	56.8%	3,733	70.1%	12,251
	1	100.0%	10,767	76.6%	8,248	20.4%	2,192	3.0%	327	11.2%	1,205
	2	100.0%	16,019	75.5%	12,099	21.3%	3,420	3.1%	500	11.7%	1,872
	3	100.0%	17,471	76.5%	13,367	20.1%	3,510	3.4%	594	12.2%	2,137
	4	100.0%	16,107	73.4%	11,828	22.5%	3,626	4.1%	653	13.0%	2,094
	5	100.0%	13,561	70.4%	9,549	25.1%	3,399	4.5%	613	13.8%	1,866
	6	100.0%	10,581	70.3%	7,438	24.6%	2,602	5.1%	541	14.7%	1,554

2.6%	3,380	12.3%	15,873	4.3%	5,621	26.2%	33,900	69.5%	89,998	100.0%	129,519	סה"כ בקבוצה
90.1%	3,044	76.1%	12,083	69.0%	3,879	74.6%	25,305	79.6%	71,621	77.8%	100,805	מתוכם מועסקים
2.0%	211	10.3%	1,105	3.0%	325	22.7%	2,449	74.2%	7,995	100.0%	10,769	1
2.3%	376	10.3%	1,658	3.0%	484	23.8%	3,819	73.2%	11,767	100.0%	16,070	2
2.8%	514	11.6%	2,116	3.4%	615	23.6%	4,318	73.0%	13,354	100.0%	18,287	3
3.4%	582	11.8%	2,040	4.0%	698	25.7%	4,450	70.3%	12,191	100.0%	17,339	4
4.3%	619	13.3%	1,933	4.6%	664	26.9%	3,910	68.6%	9,976	100.0%	14,550	5
3.7%	426	13.3%	1,518	4.7%	534	26.9%	3,068	68.4%	7,787	100.0%	11,389	6
3.1%	219	14.6%	1,023	5.0%	348	28.1%	1,971	67.0%	4,706	100.0%	7,025	7
2.4%	85	13.5%	483	4.1%	146	25.3%	903	70.6%	2,525	100.0%	3,574	8
0.9%	12	11.0%	148	3.8%	51	25.0%	338	71.2%	961	100.0%	1,350	9
0.0%		13.1%	59	3.1%	14	17.5%	79	79.4%	359	100.0%	452	10

מקור הנתונים: רשות המסים: קובצי הכנסות (שכירים ועצמאים) בשנים 2014 (עבור ילידי 1987), 2014 (עבור ילידי 1990) ו-2017 (עבור ילידי 1993)

תרשים 6: עשירוני הכנסה בגיל 24, לפי קבוצת מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: רשות המסים: קובצי הכנסות (שכירים ועצמאים) בשנים 2014 (עבור ילידי 1987), 2014 (עבור ילידי 1990) ו-2017 (עבור ילידי 1993)

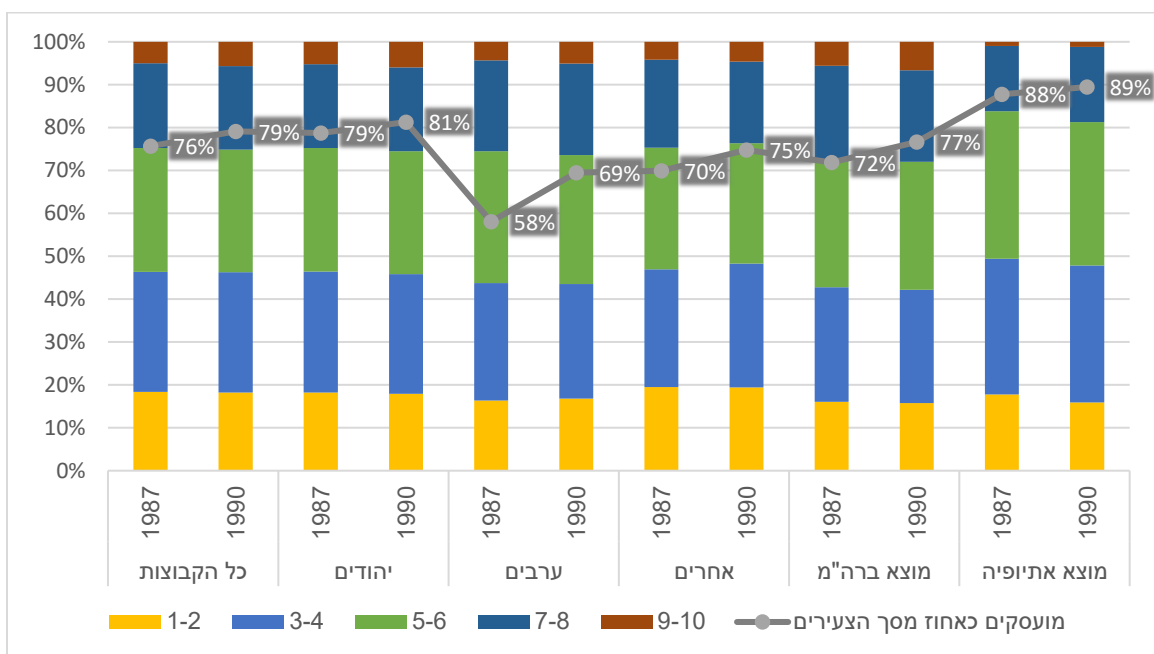
הלוח והתרשימים הבאים מציגים את נתוני ההכנסה של שני השנתונים המבוגרים ביותר, ילידי 1987 ו-1990 בגיל 27. המגמות זהות לנתונים שהוצגו לגבי התעסוקה וההכנסות בגיל 24.

לוח 7: נתוני הכנסה בגיל 27

סך כולל		יהודים		ערבים		אחרים		מוצא בריה"מ		מוצא אתיופיה	
אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה	אחוזים	צעירים באחוזון מסה"כ בקבוצה
סה"כ בקבוצה	100.0%	93,695	73.5%	26,110	20.5%	7,613	6.0%	21,656	17.0%	2,902	2.3%
	96,424	75.7%	73,751	78.7%	18,252	69.9%	4,421	58.1%	15,558	71.8%	2,548
מתוכם: מועסקים	100.0%	7,118	75.6%	1,446	20.3%	292	4.1%	1,000	14.0%	184	2.6%
	10,584	100.0%	8,047	76.0%	2,107	19.9%	430	4.1%	1,505	14.2%	269
1	100.0%	13,037	77.0%	2,448	18.8%	557	4.3%	1,902	14.6%	369	2.8%
	13,990	100.0%	10,769	77.0%	2,566	18.3%	655	4.7%	2,245	16.0%	438
2	100.0%	14,005	76.1%	2,681	19.1%	666	4.8%	2,293	16.4%	447	3.2%
	13,793	100.0%	10,607	76.9%	2,492	18.1%	694	5.0%	2,316	16.8%	428
3	100.0%	11,705	75.4%	2,298	19.6%	580	5.0%	2,069	17.7%	283	2.4%
	7,360	100.0%	5,558	75.5%	1,447	19.7%	355	4.8%	1,358	18.5%	106
4	100.0%	3,586	78.8%	2,824	78.8%	611	17.0%	151	4.2%	22	0.6%
	1,246	100.0%	1,049	84.2%	156	12.5%	41	3.3%	205	16.5%	2
5	100.0%	128,077	71.1%	30,456	23.8%	6,575	5.1%	17,480	13.6%	3,113	2.4%
	101,324	79.1%	73,977	81.3%	22,780	74.8%	3,733	56.8%	13,397	76.6%	2,785
6	100.0%	7,108	72.4%	1,686	23.7%	277	3.9%	830	11.7%	157	2.2%
	11,382	100.0%	8,146	71.6%	2,744	24.1%	492	4.3%	1,281	11.3%	286
7	100.0%	13,744	73.0%	3,134	22.8%	572	4.2%	1,700	12.4%	417	3.0%
	14,677	100.0%	10,599	72.2%	3,430	23.4%	648	4.4%	1,839	12.5%	473
8	100.0%	14,646	72.2%	3,382	23.1%	685	4.7%	1,925	13.1%	464	3.2%
	14,314	100.0%	10,611	74.1%	3,017	21.1%	686	4.8%	2,076	14.5%	466
9	100.0%	11,849	72.8%	2,619	22.1%	608	5.1%	1,690	14.3%	332	2.8%
	7,875	100.0%	5,797	73.6%	1,710	21.7%	368	4.7%	1,162	14.8%	157
10	100.0%	4,144	75.8%	847	20.4%	154	3.7%	619	14.9%	31	0.7%
	1,585	100.0%	1,297	81.8%	211	13.3%	77	4.9%	275	17.4%	2

מקור הנתונים: רשות המסים: קובצי הכנסות (שכירים ועצמאים) בשנים 2014 (עבור ילידי 1987) ו-2017 (עבור ילידי 1990)

תרשים 7: עשירוני הכנסה בגיל 27, לפי קבוצת מוצא ושנת לידה

מקור הנתונים: רשות המסים: קובצי הכנסות (עצמאים ושכירים) בשנים 2014 (עבור ילידי 1987) ו-2017 (עבור ילידי 1990)

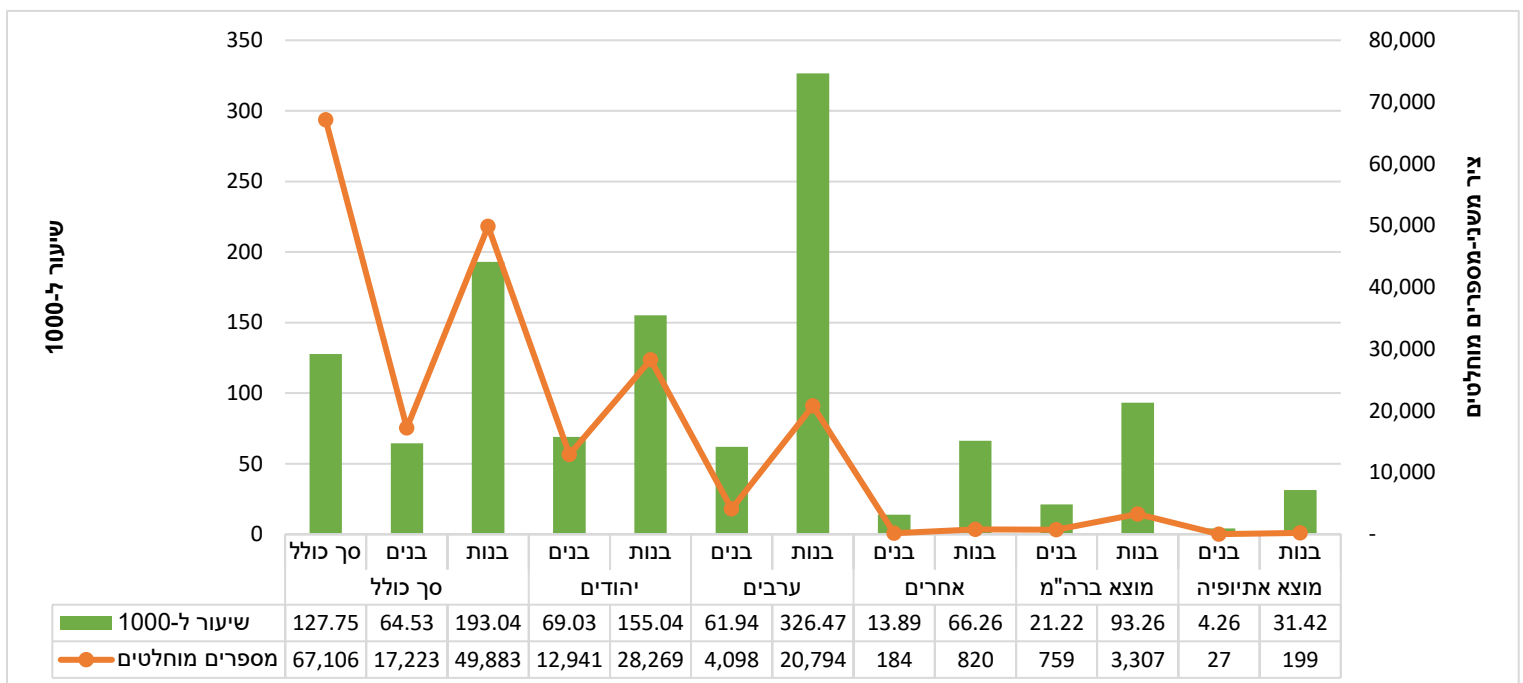
מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים

החלק הבא כולל מצב משפחתי ונישואין מוקדמים של הצעירים בבגרות, הורות, חד-הוריות וציון חברתי-כלכלי של יישוב מגורים.

מצב משפחתי של הצעירים בבגרות

התרשים הבא מציג את השיעור ל-1000 של נישואים בגילאי 18-20 לפי קבוצות מוצא ומגדר. כצפוי שיעור הנשים הנשואות בגילאים הללו גבוה יותר, אולם הפערים הם גדולים במיוחד בקרב הנשים מהמגזר הערבי, שם השיעור הינו למעלה מכפול משיעור היהודיות. בתוך קבוצות המוצא האחרות בולט במיוחד השיעור של מי שמוצאן מברית המועצות שנישאו בגילאים הללו.

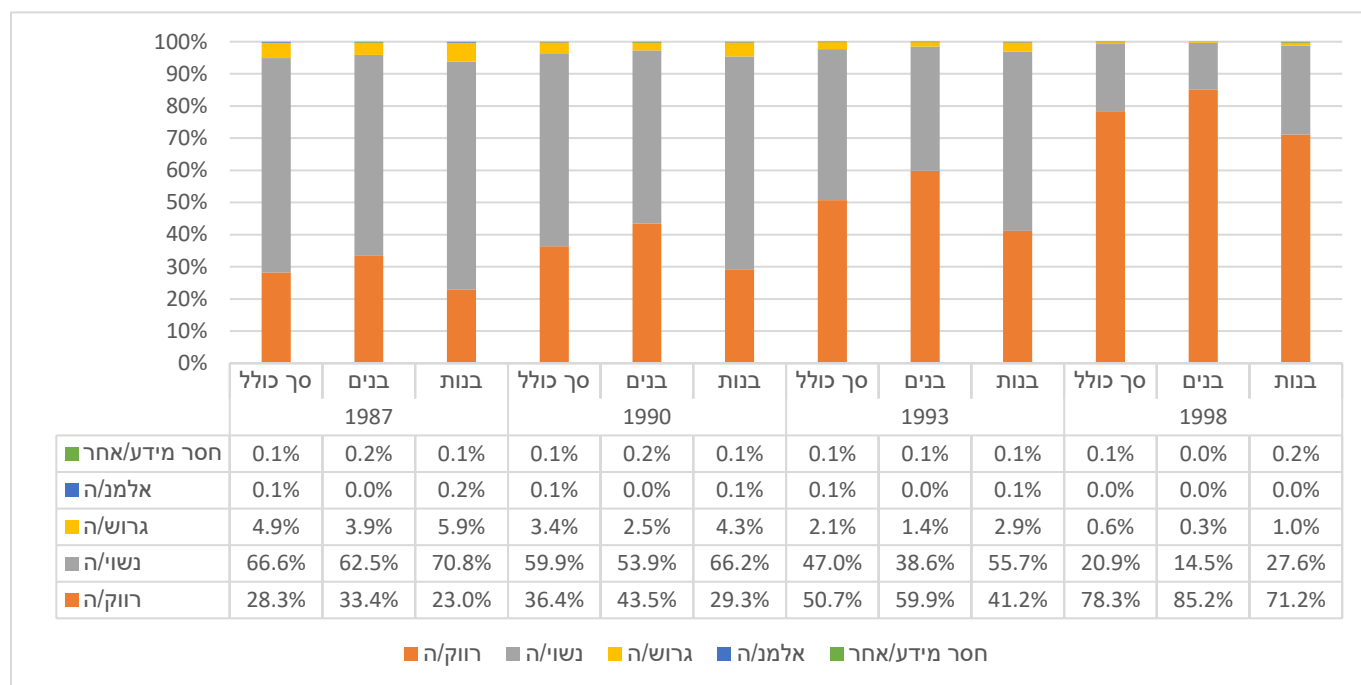
תרשים 8: צעירים/ות שנישאו בגילי 18-20 לפי קבוצות מוצא

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין עד אפריל 2022

התרשים הבא מציג את מצבם המשפחתי של הצעירים בשנת 2022. כצפוי שיעור הרווקים גבוה יותר בקרב ילידי 1998 ונמוך בקרב ילידי 1987 (85.2% לעומת 33.4% בהתאמה). באופן דומה גם אצל הבנות שיעור הרווקות ילדות 1998 גבוה יותר מאשר ילדות 1987 (71.2% לעומת 23% בהתאמה) ניתן לראות פער מגדרי משמעותי בין שיעורי הרווקים לנשואים, כך שבכל השנים שיעור הגברים הרווקים גבוה משמעותית משיעור הנשים ושיעור הנשואות גבוה יותר מזה של הגברים.

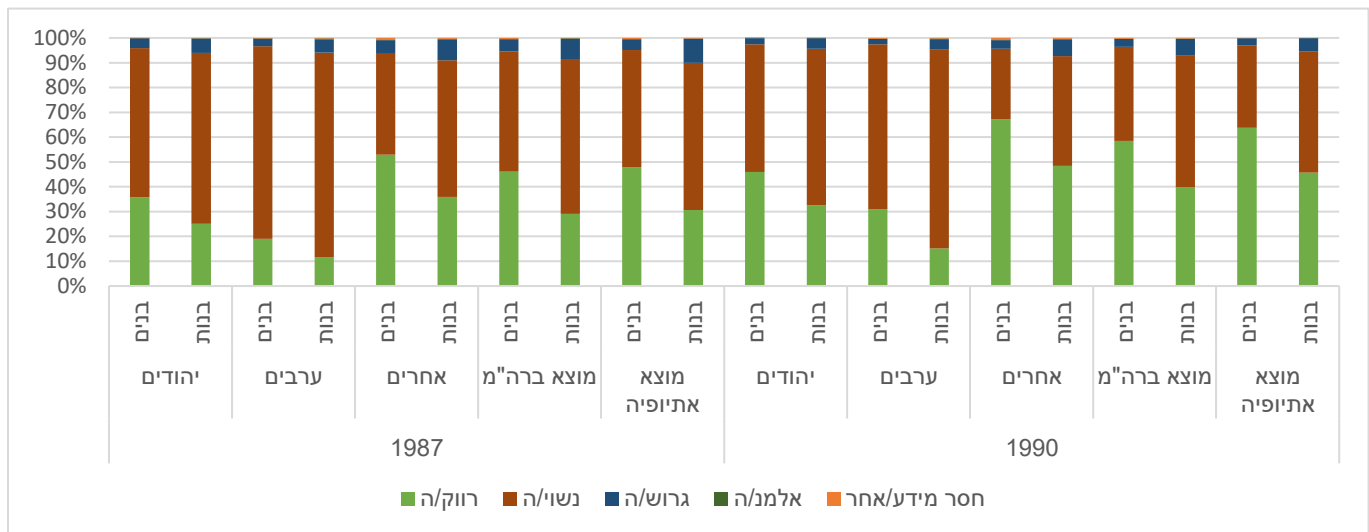
תרשים 9: מצב משפחתי של הצעירים בשנת 2022 על פי מגדר ושנתוני לידה

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין עד אפריל 2022

התרשימים הבאים מציגים את המצב המשפחתי של הצעירים על פי מגדר, מוצא ושנתון הלידה. מהתרשים הראשון המתמקד בילידי 1987 ו-1990 שהיו בשנת 2022 בני 32 ו-35 עולה כי שיעור הנשואים גבוה במיוחד בקרב הערבים ובעיקר בקרב הנשים. לעומת זאת, שיעור הרווקים הגבוה במיוחד הינו בקרב הגברים מקבוצת האחרים ולאחר מכן בקבוצת העולים מאתיופיה (בעיקר בקרב ילידי 1990). שיעור גירושין גבוה יחסית קיים בקרב הבנות בעיקר בשנתון 1987 בקבוצת המוצא מאתיופיה, האחרים ומברית המועצות לפי שכיחות.

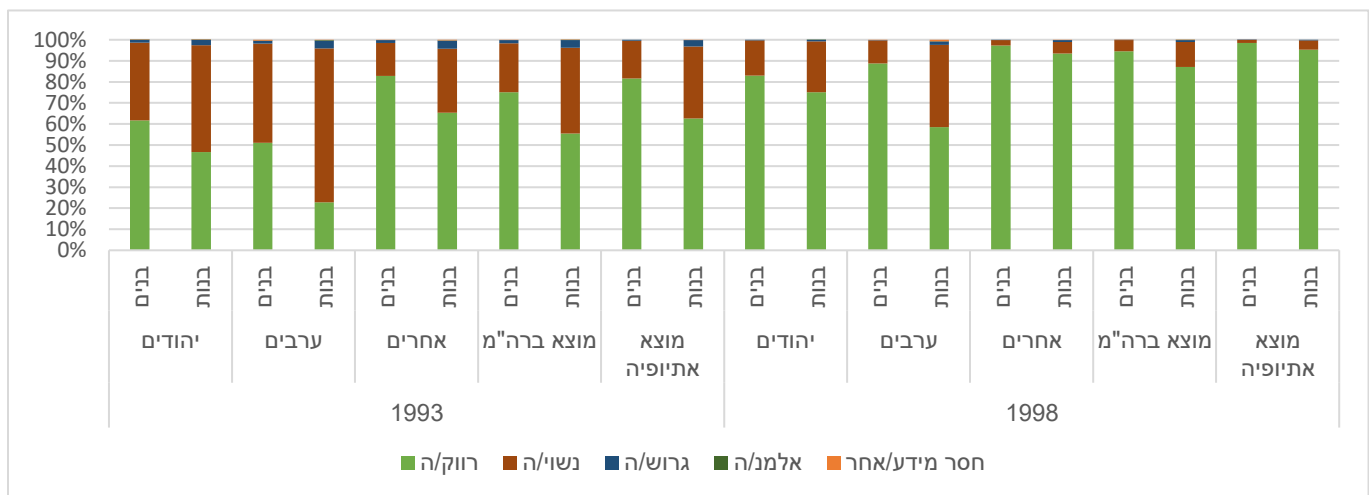
תרשים 10 : מצב משפחתי של צעירים בשנת 2022, לפי מגדר ומוצא לשנתונים 1987 1990

מקור הנתונים : רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין עד אפריל 2022

התרשים השני מתמקד בילידי 1993 ו-1998 שהיו בשנת 2022 בני 29 ו-24. כצפוי בשנתונים אלו בולט יותר שיעורם של הרווקים, בעיקר בשנתון האחרון. מהתרשים ניתן לראות עוד כי שיעור הצעירות הנשואות במגזר הערבי גבוה במיוחד בקרב ילידות 1993, כך ש-73% מהן נשואות ובשנתון 1998 39.2%. באופן דומה, גם שיעור הבנים הערבים הנשואים מילידי 1993 הוא הגבוה באופן יחסי ומהווה כמעט חצי מהם אולם לא כך הוא לגבי שנתון 1998, בו יש יותר יהודים נשואים המהווים כ-17% אחוז. בקבוצות האחרות ניתן לראות כי שיעור הבנות הנשואות שמוצאן מברית המועצות הוא הגבוה ביחס לשאר הקבוצות ולאחר מכן שיעור הבנות בקבוצת מי שמוצאן מאתיופיה לגבי ילידות שנת 1993. בקרב ילידות 1998, הבנות מברית המועצות נישאות בשיעור גבוה ביחס לקבוצות המוצא ובקרב הצעירות האתיופיות יש שיעור נישואים נמוך ביחס לשאר הקבוצות.

תרשים 11 : מצב משפחתי של צעירים בשנת 2022 לפי מגדר ומוצא לשנתונים 1993 1998

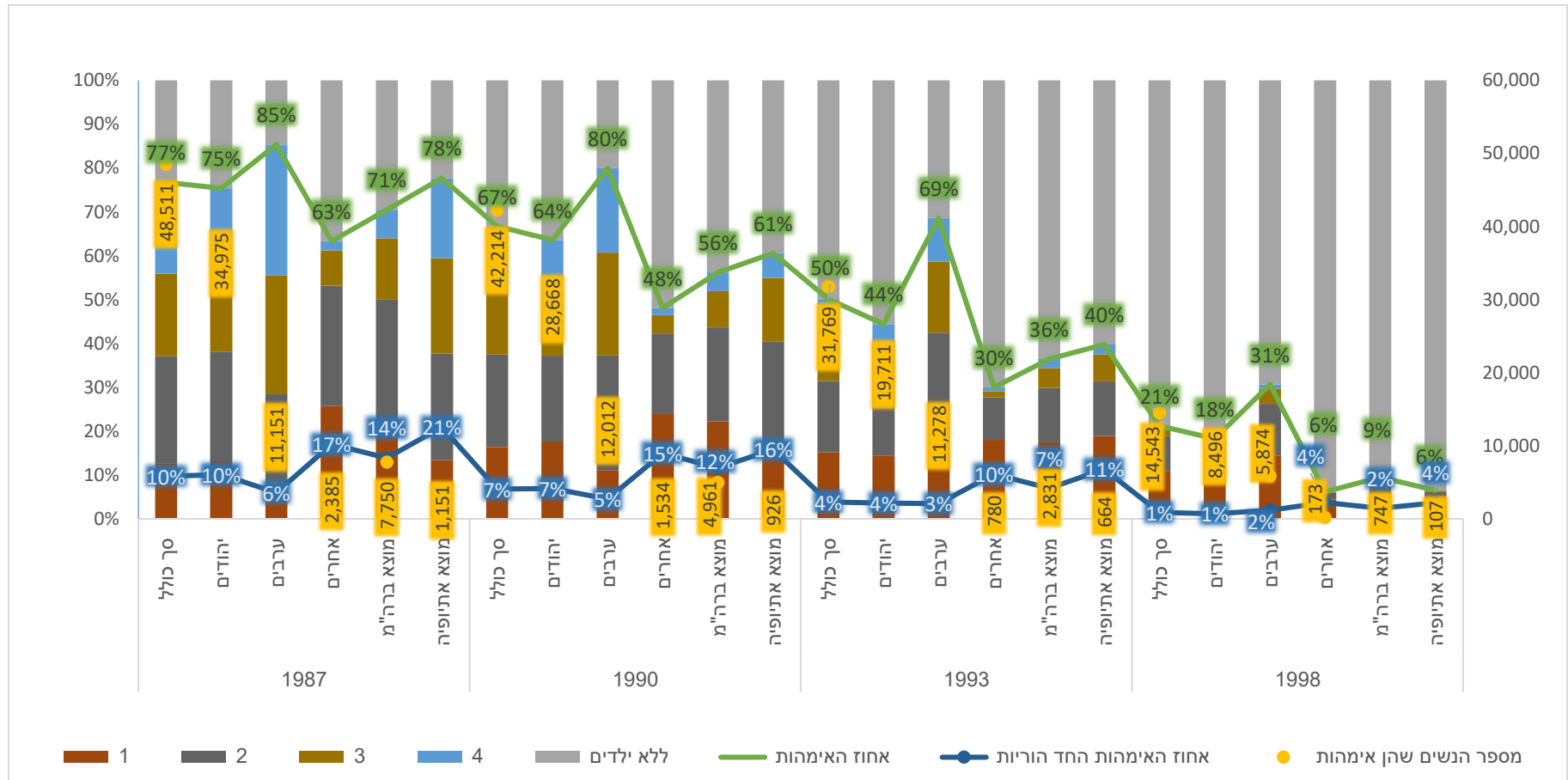
מקור הנתונים : רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין עד אפריל 2022

הורות

התרשימים הבאים מציגים נתונים על הורות לפי שנתונים בשנת 2022- כאשר השנתון הצעיר ביותר היו בני 24 והמבוגרים ביותר בני 35. הנתונים מוצגים בנפרד לנשים ולגברים. כצפוי כמגמה כללית ככל שהשנתון צעיר יותר שיעור גבוה יותר של צעירים אינם הורים לילדים. לצד זאת, ניתן לראות בכל השנתונים את השיעור הגבוה של מי שהינן אימהות בקרב המגזר הערבי ולאחר מכן של מי שמוצאן מאתיופיה (למעט השנתון האחרון בקרב מי שמוצאן מאתיופיה). עוד ניתן לראות את השיעור הגבוה של החד הוריות בקרב כל קבוצות העולות ביחס לערבים וליהודים בסך הכל, השיעור הינו גבוה במיוחד בקרב מי שמוצאן מאתיופיה למעט בשנתון האחרון. ככלל ישנה שכיחות גבוהה יותר של שלושה וארבעה ילדים במגזר הערבי לעומת שאר הקבוצות.

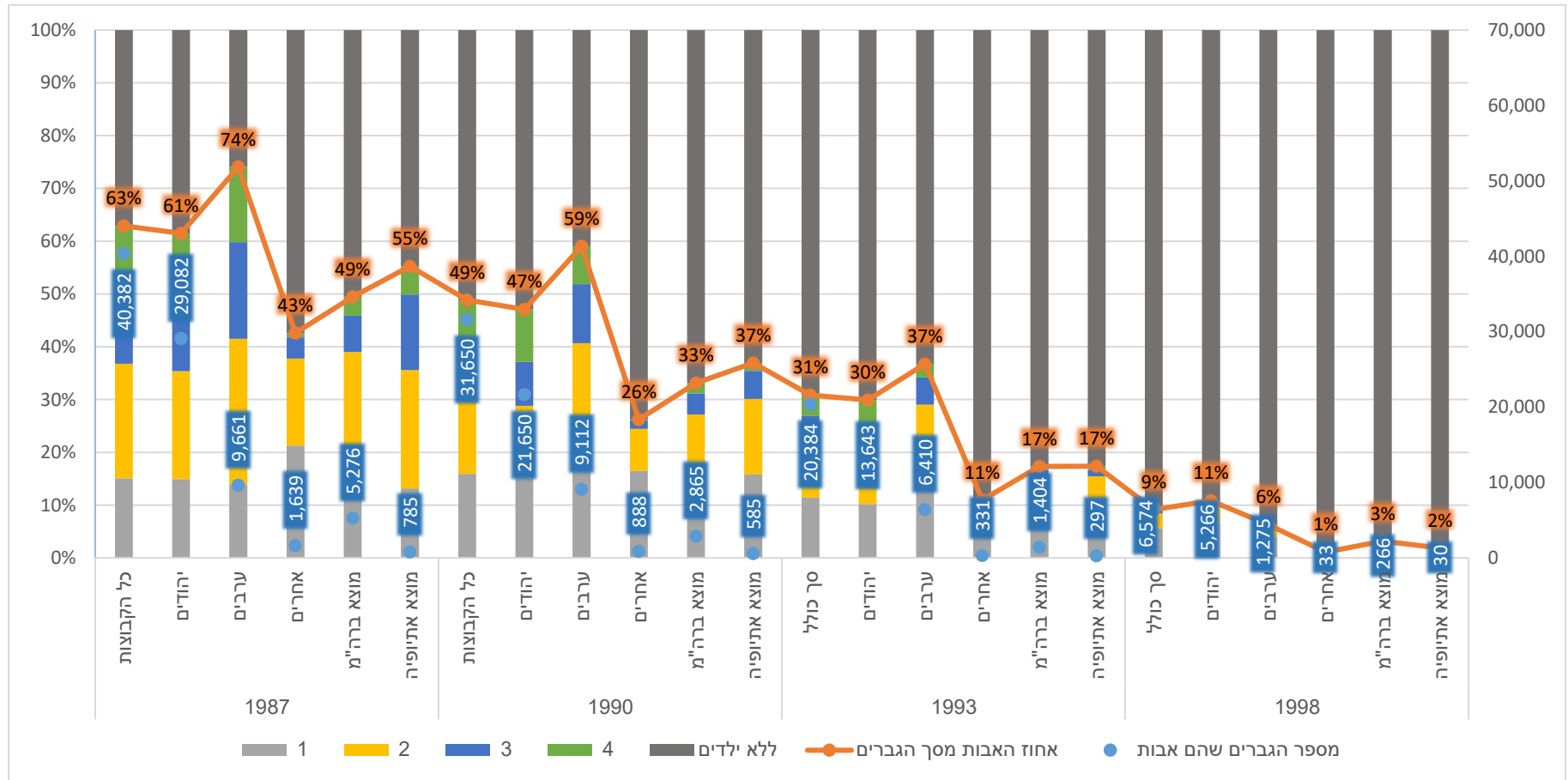
התרשים לאחריו מציג את הנתונים לגבי האבות. ככלל שיעור האבות בקבוצות המוצא והגיל השונות הינו נמוך משל הנשים. בדומה לנתונים על הנשים, גם כאן ניתן לראות כי השיעור הארי של האבות הינו של הגברים מהמגזר הערבי. נתון זה משתנה רק לגבי שנתון 1998, שם שיעור האבות היה גבוה יותר, זאת ככל הנראה כתוצאה מנישואים מוקדמים ולידת ילדים בגיל צעיר בקרב המגזר החרדי והדתי. בקרב קבוצות העולים, שכיחות האבות גבוהה בקרב מי שמוצאם מאתיופיה בשני השנתונים המבוגרים יותר.

תרשים 12: הורות של הצעירות בשנת 2022 לפי מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין עד אפריל 2022

תרשים 13: הורות של הצעירים בשנת 2022 לפי מוצא ושנתוני לידה

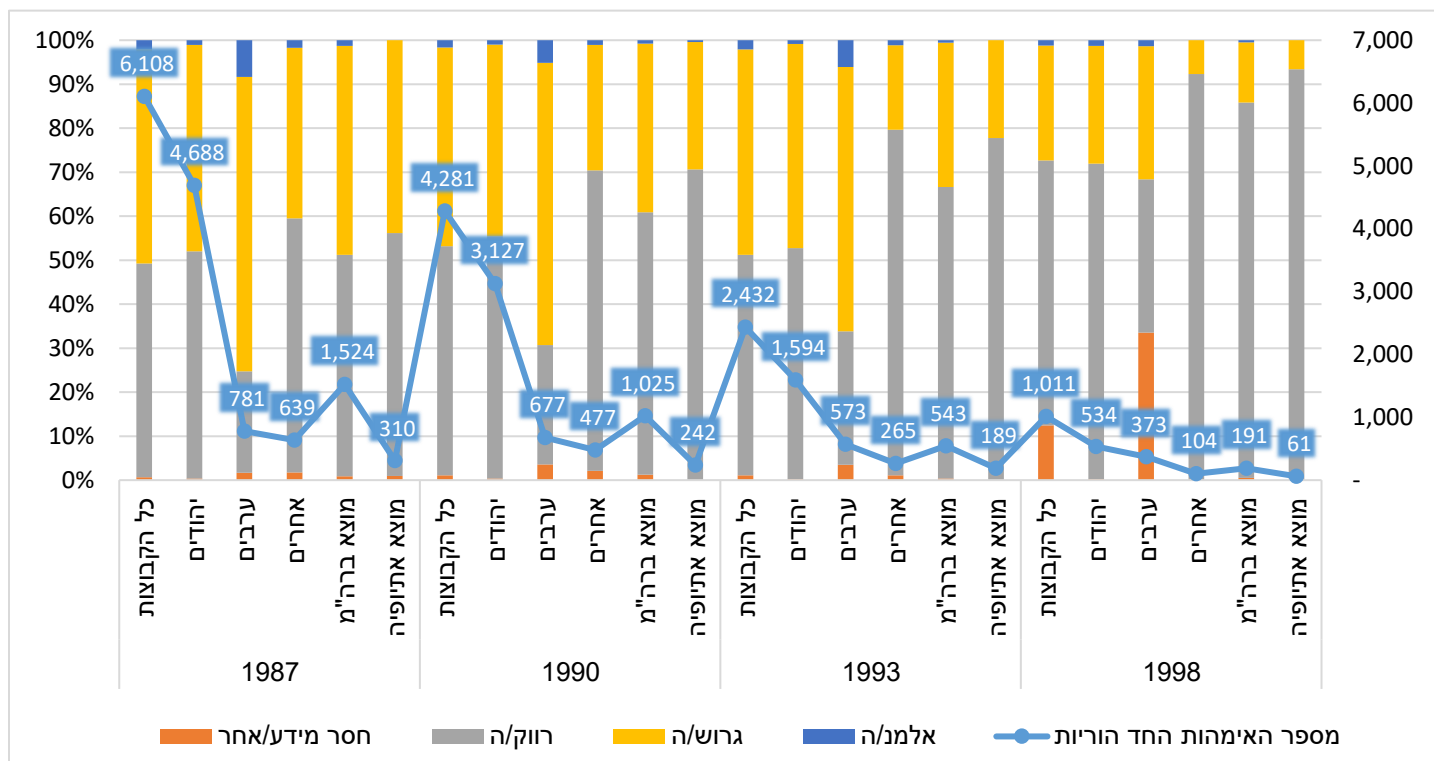

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין אפריל 2022

אימהות חד הוריות

התרשים שלהלן מציג את שיעורן של האימהות החד הוריות על בסיס המצב האישי ושנתוני הלידה. ניתן לראות כי בקרב מי שמוצאן מאתיופיה האימהות החד הוריות הינן ברובן רווקות ושיעורן היחסי עולה אף לאורך השנים. ממצא זה רלוונטי גם לשאר קבוצות המוצא בשנתון האחרון למעט האימהות הערביות אולם השיעורים בקבוצות אלו נמוכים יותר. לעומת זאת באוכלוסייה הערבית מדובר בעיקר בחד הוריות שהינן גרושות.

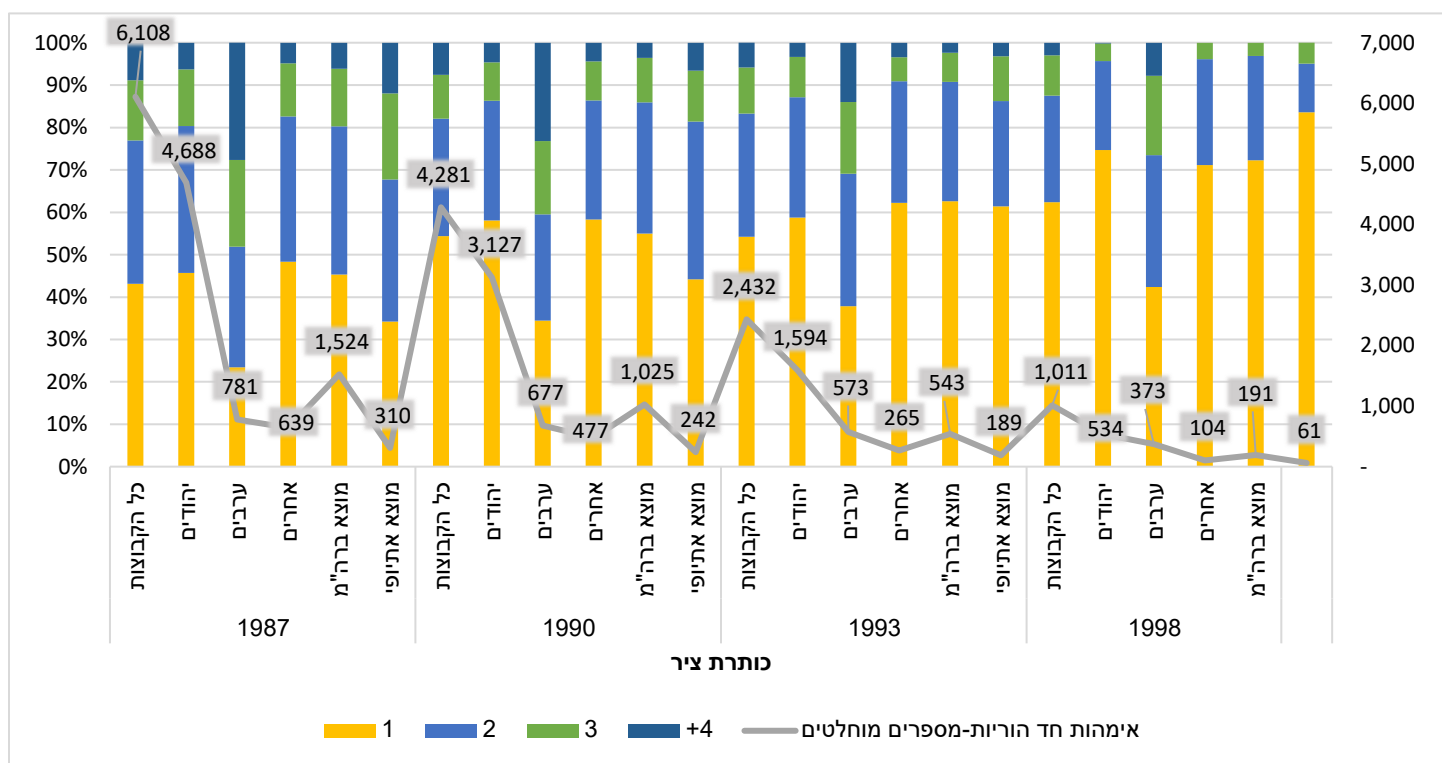
תרשים 14: אימהות חד הוריות לפי מצב אישי, מוצא ושנתוני לידה ב-2022

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין עד אפריל 2022

התרשים הבא מציג את מספר הילדים שיש לאימהות החד הוריות לפי שנים. כצפוי ככל שהשנים צעירות יש יותר אימהות לילד יחיד. עם זאת, גם בהסתכלות על השנתונים המבוגרים יותר ניתן לראות שבקרב היהודיות יש אחוז גבוה יותר של אימהות לילד אחד והשכיחות של מספר הילדים הולכת ופוחתת בשנתונים המאוחרים. לצד זאת, בקרב הצעירות הערביות ואלו שממוצאן מאתיופיה יש שכיחות גבוהה יותר של שני ילדים ומעלה והם מהווים יותר מ-50% בשני השנתונים הראשונים.

תרשים 15: אימהות חד הוריות מספר ילדים

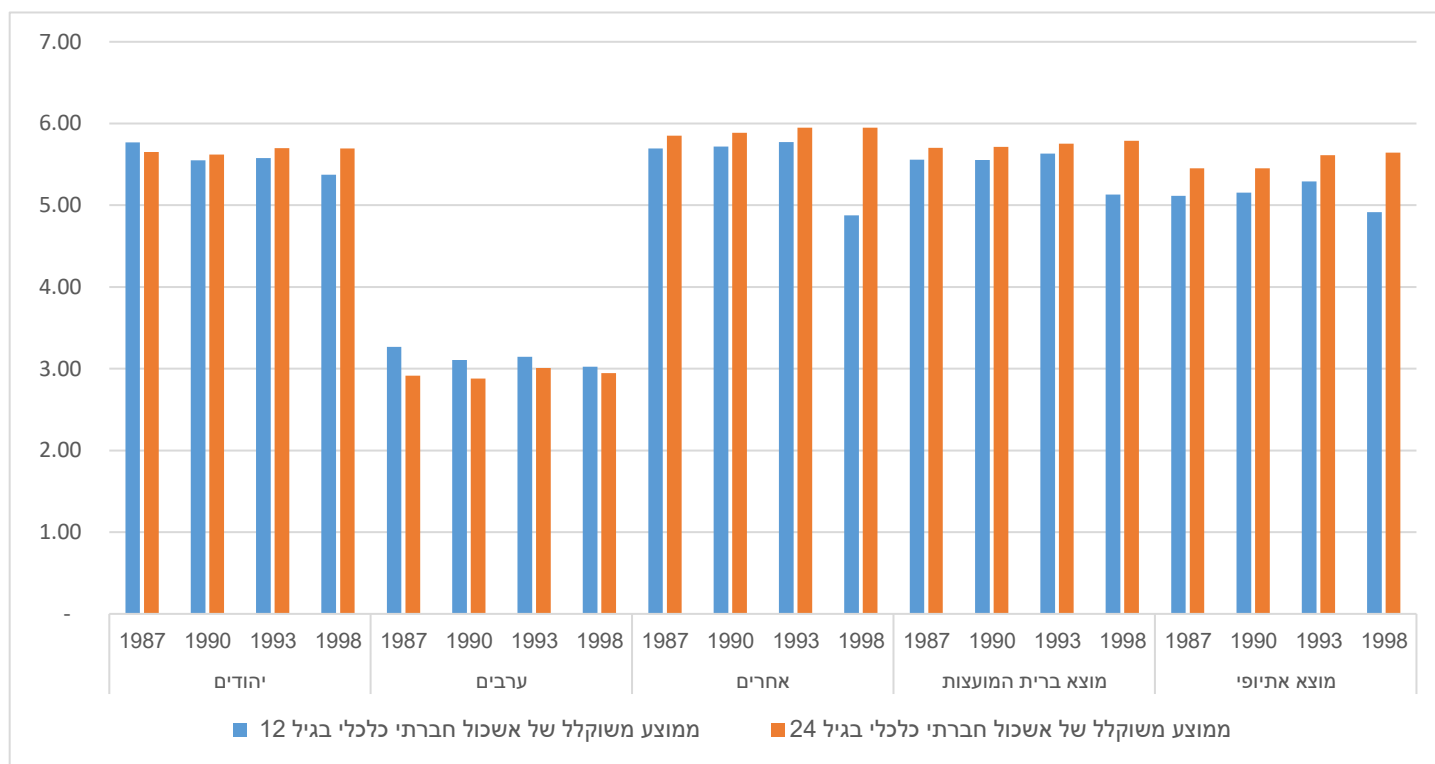

מקור הנתונים: רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין עד אפריל 2022

אשכול חברתי-כלכלי

התרשים הבא מציג את הנתונים של האשכול החברתי כלכלי על פי קבוצות מוצא וגיל- כלומר כאשר כל הקבוצות היו בני 12 ובני 24. כאן ניתן לראות כי לא רק שאין שיפור במוביליות של צעירים מהחברה הערבית, ישנה אף ירידה ממוצעת אף כי קטנה בכל הקבוצות כאשר הירידה הקטנה ביותר היא בקרב ילידי 1998. עוד ניתן לראות כי ככלל ישנה מגמה חיובית של מוביליות- כך שכלל שהשנתון מאוחר יותר יש פער חיובי יותר בין ממוצע הקבוצה בגיל 24 לעומת גיל 12. בקרב הצעירים שמוצאם מאתיופיה קיימת מגמת השיפור הגדולה ביותר בכל השנים, וכאמור הפער בין הממוצעים הינו הגדול ביותר עבור ילידי 1998. פער משמעותי במיוחד בשנתון האחרון קיים גם עבור קבוצת האחרים.

תרשים 16: אשכול חברתי כלכלי בשנת 2008 ו-2022 לפי קבוצות מוצא

מקור הנתונים: למ"ס: אפיון הרשויות המקומיות ודירוגן

מאפייני מעורבות במערכת הרווחה והרשעות כבוגרים

נזקקות בבגרות

הלוח והתרשים הבאים מציגים את שכיחות הנזקקות בבגרות, כאשר הסעיף השכיח ביותר, בדומה לנזקקות בילדות הינו תפקוד לקוי של ההורה או של הילד. הלוח מורה כי בניגוד לנתוני הנזקקות בילדות, בבגרות, נשים מוכרות יותר כנזקקות בהשוואה לגברים. כאשר התחומים בהם הפערים הם הבולטים ביותר הם עוני וקשיי הכנסה ותעסוקה ותפקוד לקוי של הורים או של ילדים. לצד זאת לתחום הסיבות הרפואיות והמוגבלות יש שכיחות גבוהה יותר בקרב הגברים וכן בתחום ההתמכרות והעבריינות.

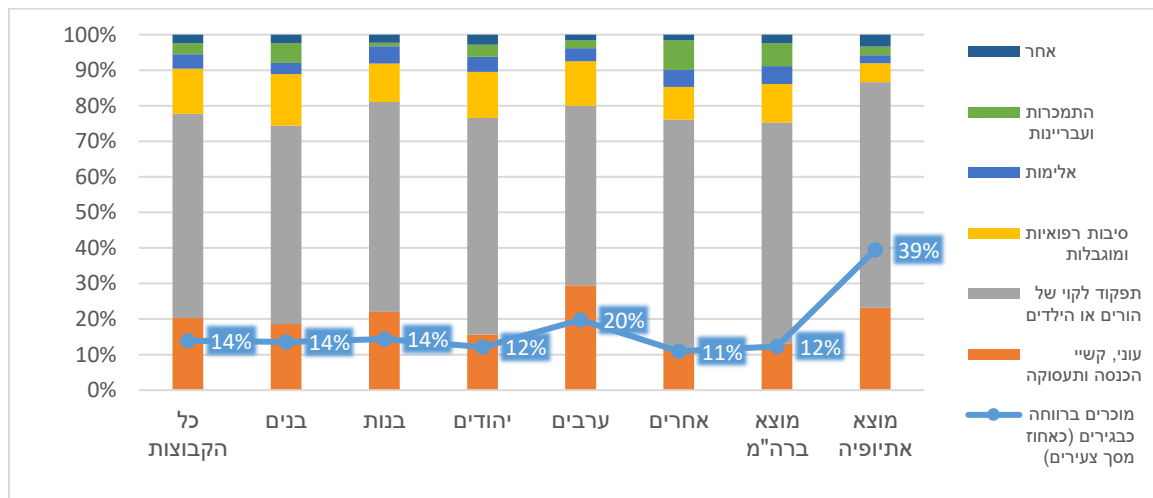
כאשר בוחנים את ההבדלים על פי מוצא, בולטת השכיחות היחסית הגבוהה של הנזקקות לסוגיה השונים בקרב צעירים מהמגזר הערבי כך שכ-20% מוכרים כנזקקים בהשוואה ל-12% אצל היהודים. בדומה לנתונים בילדות, הסעיף בו שיעור הנזקקות גבוה במיוחד (29.5%) הוא על רקע של עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה. שיעורי הנזקקות בקרב מי שמוצאם מאתיופיה גבוה במיוחד ביחס לכל שאר הקבוצות, כך שכ-40% מהם מוכרים כנזקקים, כאשר שני גורמי הנזקקות השכיחים ביותר הינם של של תפקוד לקוי של ההורים או ילדיהם (כ-64% לעומת 61% מכלל הנזקקויות אצל היהודים) ושל עוני וקשיי הכנסה ותעסוקה (כ-23% ביחס לכ-16% מכלל הנזקקויות אצל כלל היהודים). בקרב מי שמוצאם מברית המועצות, בולט שיעור גבוה יחסית של נזקקות על רקע של התמכרות ועבריינות (6.5% לעומת 3.4%) וכן על רקע של אלימות (5.1% בהשוואה ל-4.2% מהנזקקויות בקרב כלל היהודים).

לוח 8: שיעורי הנזקקות הצעירים בבגרות

מוצא אתיופיה	מוצא ברה"מ	אחרים	ערבים	יהודים	בנות	בנים	כל הקבוצות	
צעירים מוכרים ברווחה כבגירים								
4,999	8,777	2,798	25,664	44,853	37,101	36,214	73,315	N
39.5	12.3	10.9	19.8	12.1	14.4	13.6	14.0	אחוז מסך צעירים
סוג נזקקות של הצעיר								
1,160	1,146	330	7,567	7,003	8,162	6,738	14,900	N
23.2	13.1	11.8	29.5	15.6	22.0	18.6	20.3	עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה
3,173	5,467	1,801	12,964	27,348	21,914	20,199	42,113	N
63.5	62.3	64.4	50.5	61.0	59.1	55.8	57.4	תפקוד לקוי של הורים או הילדים
265	941	255	3,200	5,803	4,007	5,251	9,258	N
5.3	10.7	9.1	12.5	12.9	10.8	14.5	12.6	סיבות רפואיות ומוגבלות
112	445	133	947	1,887	1,804	1,163	2,967	N
2.2	5.1	4.8	3.7	4.2	4.9	3.2	4.0	אלימות
119	567	235	597	1,541	367	2,006	2,373	N
2.4	6.5	8.4	2.3	3.4	1.0	5.5	3.2	התמכרות ועבריינות
170	211	44	389	1,271	847	857	1,704	N
3.4	2.4	1.6	1.5	2.8	2.3	2.4	2.3	אחר

מקור הנתונים: ממשדד הרווחה והביטחון החברתי: קובץ נתוני יסוד

תרשים 17: נזקקות של הצעירים בבגרות על פי סוג הנזקקות וקבוצות מוצא

מקור הנתונים: ממשדד הרווחה והביטחון החברתי: קובץ נתוני יסוד

עמד לדין פלילי

הלוח והתרשים הבאים מראים את שיעורי ההרשעות בדין, כקטינים, כבגירים לגבי קבוצות היהודים, האחרים והערבים. בסך הכל, ניתן לראות כי שיעור המורשעים הינו פחות מחמישה אחוז, ומתוך שיעור זה הרוב עמדו לדין פלילי בבגרותם. שיעור הערבים שעמדו לדין פלילי גבוה משיעור היהודים, בעיקר

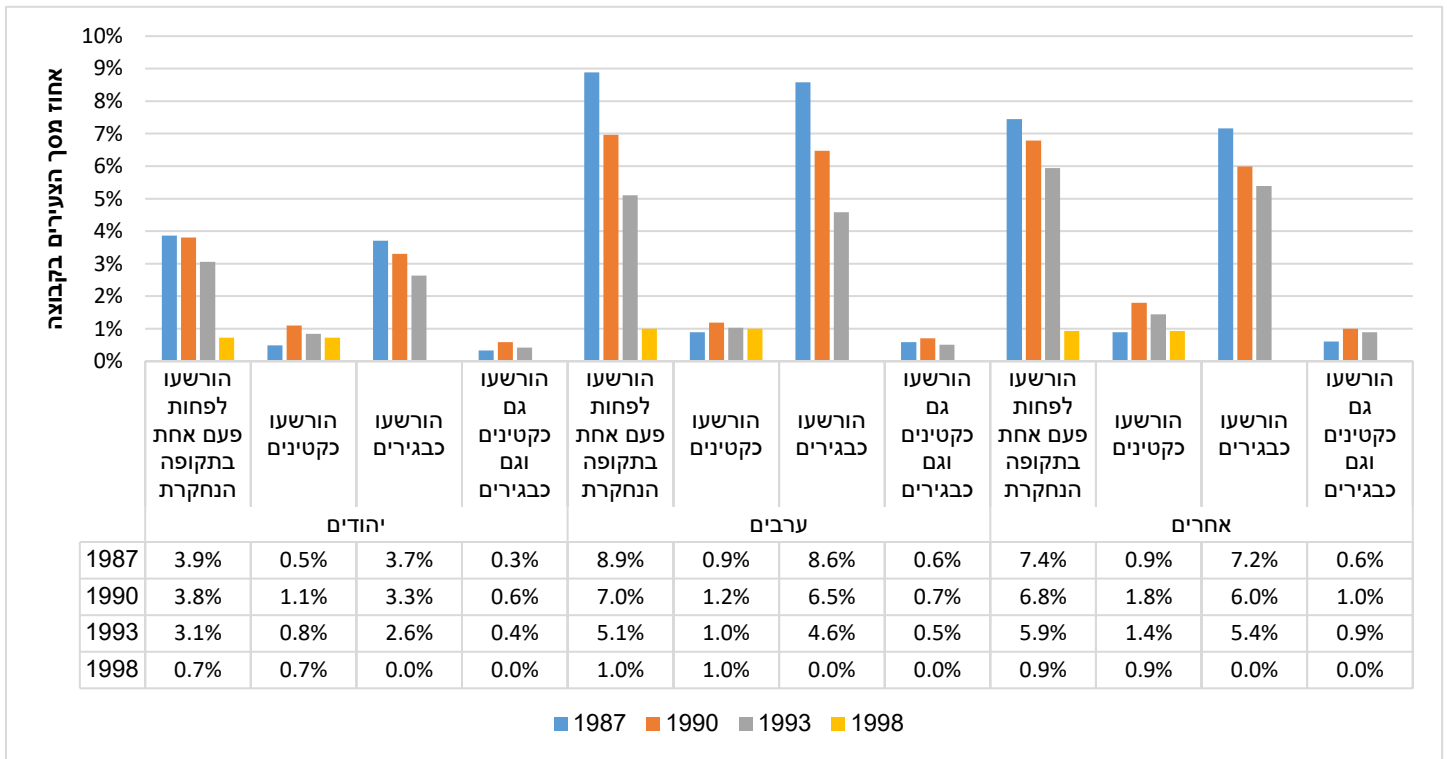
כבגירים ולפחות פעם אחת. שיעור האחרים לעיתים נמוך ולעיתים גבוה יותר משיעור הערבים. עוד ניתן לראות כי לרוב ישנה מגמת ירידה לאורך השנתונים בכל המדדים. מגמת הירידה המשמעותית הנראית בשנתון האחרונות נובעת מכך שילידי 1998, היו בני 19 בשנת 2017, ועל כן לא צברו מספיק שנות חשיפה בתחום זה. כמו כן, אין נתונים לגבי קבוצה זו על הרשעות בבגרות.

לוח 9: עמד לדין פלילי לפי שנתוני לידה וקבוצות מוצא

1998		1993		1990		1987		סה"כ		שנתוני לידה	
מספר	אחוז	מספר	אחוז	מספר	אחוז	מספר	אחוז	מספר	אחוז		
140,278	100.0%	129,519	100.0%	128,077	100.0%	127,418	100.0%	525,292	100.0%	סך הכול	סך אוכל' הצעירים
1,180	0.84%	4,983	3.85%	6,285	4.91%	6,803	5.34%	19,251	3.66%		עמדו לדין פלילי לפחות פעם אחת בתקופה הנחקרת
1,180	0.84%	1,235	0.95%	1,548	1.21%	792	0.62%	4,755	0.91%		עמדו לדין פלילי כקטינים
.		4,374	3.38%	5,587	4.36%	6,545	5.14%	16,506	3.14%		עמדו לדין פלילי כבגירים
.		626	0.48%	850	0.66%	534	0.42%	2,010	0.38%		עמדו לדין פלילי גם כקטינים וגם כבגירים
100,887	71.92%	95,619	73.83%	97,621	76.22%	101,308	79.51%	395,435	75.28%	יהודים	סה"כ
733	0.73%	2,919	3.05%	3,719	3.81%	3,916	3.87%	11,287	2.85%		עמדו לדין פלילי לפחות פעם אחת בתקופה הנחקרת
733	0.73%	806	0.84%	1,068	1.09%	491	0.48%	3,098	0.78%		עמדו לדין פלילי כקטינים
.		2,517	2.63%	3,221	3.30%	3,760	3.71%	9,498	2.40%		עמדו לדין פלילי כבגירים
.		404	0.42%	570	0.58%	335	0.33%	1,309	0.33%		עמדו לדין פלילי גם כקטינים וגם כבגירים
39,391	28.08%	33,900	26.17%	30,456	23.78%	26,110	20.49%	129,857	24.72%	ערבים	סה"כ
393	1.00%	1,730	5.10%	2,120	6.96%	2,320	8.89%	6,563	5.05%		עמדו לדין פלילי לפחות פעם אחת בתקופה הנחקרת
393	1.00%	348	1.03%	362	1.19%	233	0.89%	1,336	1.03%		עמדו לדין פלילי כקטינים
.		1,554	4.58%	1,972	6.47%	2,240	8.58%	5,766	4.44%		עמדו לדין פלילי כבגירים
.		172	0.51%	214	0.70%	153	0.59%	539	0.42%		עמדו לדין פלילי גם כקטינים וגם כבגירים
5,812	4.14%	5,621	4.34%	6,575	5.13%	7,613	5.97%	25,621	4.88%	אחרים	סה"כ
54	0.93%	334	5.94%	446	6.78%	567	7.45%	1,401	5.47%		עמדו לדין פלילי לפחות פעם אחת בתקופה הנחקרת
54	0.93%	81	1.44%	118	1.79%	68	0.89%	321	1.25%		עמדו לדין פלילי כקטינים
.		303	5.39%	394	5.99%	545	7.16%	1,242	4.85%		עמדו לדין פלילי כבגירים
.		50	0.89%	66	1.00%	46	0.60%	162	0.63%		עמדו לדין פלילי גם כקטינים וגם כבגירים

מקור הנתונים: משטרת ישראל

תרשים 18: הרשעות כקטינים וכבגירים לפי מוצא ושנתוני לידה

מקור הנתונים: משטרת ישראל

פרק 3: ניתוח רב משתני

בחלקים הקודמים הוצגו לוחות, המשווים בין מאפייני הצעירים על פי קבוצות מוצא, שנתוני לידה ולעיתים גם מגדר. בחלק זה מוצגים ניתוחים רב משתניים הבוחנים כיצד כלל משתני הרקע מבחינים בין צעירים שהשיגו הישגים שונים בתחומים השונים של השכלה, תעסוקה ועוד.

בניתוח רב משתני כלל מאפייני הרקע, מאפייני ההורים והמשתנים בילדות מהווים את המשתנים הבלתי תלויים, כאשר המשתנה התלוי ברוב הרגרסיות להלן הוא משתנה דיכוטומי- לדוגמה להיות זכאי לבגרות מול לא להיות זכאי. הניתוח מאפשר לנבא את הסיכוי של הצעירים להיות בקבוצת הזכאים לבגרות מול להיות בקבוצת הלא זכאים בהתבסס על כל אחד ממאפייני הרקע, מאפייני ההורים והמשתנים בילדות. מאחר והמחקר בוצע על אוכלוסייה גדולה הרוב המכריע של המשתנים הינם בעלי תרומה מובהקת למודל. לפיכך נדגיש בפירוט של הרגרסיות רק את המשתנים להם תרומה מרכזית למודל כפי שנמדד על ידי מדד ביטא. בנוסף, השנתון האחרון של ילידי 1998 לא הוכנס למודלים בשל העובדה כי בגילים ההישגים בבגרות אינם רלוונטיים עדין.

לוח 1 מציג את הסיכוי להיות בעל תעודת בגרות ובעל תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף. בעמודה הראשונה מופיע, בעמודה השנייה כתובות הקטגוריות של המשתנה. כאשר המשתנים הינם דיכוטומיים או קטגוריאליים ישנה קטגוריה מושמטת שהינה הקטגוריה אליה משווים הנתונים. כך לדוגמה בלוח הבא השנתונים משווים לקטגוריה המושמטת של 1993, לגבי המוצא קטגוריית ההשוואה היא יהודים אליה משווים הערבים והאחרים, במשתנה מגדר בן משווה לבת, לגבי הקשר עם ההורים המשתנה של אין קשר עם ההורים משווה למצב שיש קשר עם ההורים וכך הלאה. הלוח מציג את הערך של 'מנת יחס הסיכויים' – Odds Ratio (OR). המשמעות של ערך זה הוא המידה שבה הקטגוריות במשתנה מסוים שונות מבחינת ההסתברות שהן תהיינה שייכות לאחת הקבוצות במשתנה התלוי. בניתוח שלפנינו, מנת יחס סיכויים מעל לערך של 1 משמעותה שלמי שנכלל בקטגוריה זו יש סיכוי גדול יותר להיכלל בקבוצה של מי שלו תעודת בגרות או תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף בהשוואה לקבוצת ההתייחסות של מי שאין לו תעודת בגרות או תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף. מנת יחס הסיכויים נמוכה מ-1 פירושה שהסיכוי להיכלל בקבוצת מי שיש לו בגרות מלאה ובגרות בתנאי הסף נמוך יותר משל קבוצת ההתייחסות. ככל שמנת יחס הסיכויים של משתנה בלתי תלוי מסוים קרובה ל-1 המשמעות היא שמאפיין זה אינו מבחין בין מי שיש לו בגרות למי שאין לו או בין מי שיש לו בגרות העומדת בתנאי הסף למי שלא (כך ששתי הקבוצות דומות במאפיין זה).

מדד C המעיד על טיב ההתאמה ברגרסיה של זכאות לתעודת בגרות הינו 0.785 וברגרסיה של קבלת תעודת בגרות בתנאי הסף הוא 0.801. מדד הגבוה מ-0.6 מעיד על טיב התאמה טוב.

ברגרסיה בלוח מספר 1 נראה כי לגבי המאפיינים הדמוגרפים המוצא אינו תורם באופן מובהק ביחס למשתנים האחרים. משתנה שתורם מאד לסיכוי להיות בעלי תעודת בגרות ובעלי בגרות העומדת בדרישות הסף הוא האשכול הכלכלי חברתי בו גרים הצעירים, כך שכלל שהישוב בעל דרוג גבוה יש סיכוי גבוה יותר להשיג תעודת בגרות ויותר מזה תעודת בגרות העומדת בדרישות הסף. מאידך, משתנה שמקטין במידה רבה את הסיכויים להישגים אלו הוא נישואין כקטין.

באשר למאפייני מסגרת הלימודים נראה כי לימודים בבית ספר תעשייתי מנבאים באופן המשמעותי ביותר את הפחתת הסיכוי להיות בעלי תעודת בגרות ופחות מכך להיות בעלי תעודת בגרות

העומדת בתנאי הסף. זהו המשתנה המקטין ביותר את יחס הסיכויים. לצד זאת, המשתנה של טיפול על ידי קצין ביקור סדיר גם מקטין באופן משמעותי את הסיכוי להישגים הללו. בדומה, גם לימודים בחינוך המיוחד ובישיבה/מדרשה מקטינים את הסיכוי להשלים בגרות ועוד יותר מכך את הסיכוי להשיג תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף.

השכלת ההורים מגדילה באופן משמעותי את הסיכוי להיות בעלי תעודת בגרות ויותר מזה את הסיכוי להשכלה העומדת בתנאי הסף, כך שככל שההשכלה שלהם גבוהה יותר הסיכויים גדלים. השכלה גבוהה של האב מגדילה יותר את יחס הסיכויים להישגים הללו לעומת השכלת האם. נזקקות של משפחת הצעיר ברווחה כאשר הוא היה קטין מקטינה את הסיכויים להשגת בגרות ובגרות בתנאי הסף. מעורבות עם החוק, כלומר פתיחת תיק פלילי מקטינה את הסיכויים להשיג תעודת בגרות ואף את הסיכוי להשיג בגרות העומדת בתנאי הסף.

לוח 1: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי הישגים במערכת החינוך

עומד בתנאי הסף של האונ'			זכאי לבגרות			המשתנים	שם קבוצת המשתנים
Beta	רמת מובהקות	מנת יחס הסיכויים	Beta	רמת מובהקות	מנת יחס הסיכויים		
-0.0924	<.0001	0.699	-0.1102	<.0001	0.653	ילידי שנתון 1993	מאפיינים דמוגרפיים
-0.0719	<.0001	0.758	-0.0902	<.0001	0.707	ילידי שנתון 1987	
						ילידי שנתון 1990	
-0.0795	<.0001	0.750	-0.0978	<.0001	0.701	בת בן	
						יהודים	
-0.0562	<.0001	0.787	-0.0631	<.0001	0.765	ערבים	
-0.0747	<.0001	0.468	-0.0829	<.0001	0.430	אחרים	
0.00973	0.0001	0.948	-0.0128	<.0001	0.933	מוצא בריה"מ דור ראשון ושני	
0.00775	0.0027	0.905	0.0159	<.0001	1.226	מוצא אתיופיה דור ראשון ושני	
-0.0146	<.0001	0.854	-0.0256	<.0001	0.758	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האב לקטין	
-0.0379	<.0001	0.303	-0.0347	<.0001	0.335	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האם לקטין	
0.2083	<.0001	1.215	0.1681	<.0001	1.170	אשכול חברתי כלכלי של יישוב מגורים בהיות הקטין בן 12	
-0.1156	<.0001	0.104	-0.1069	<.0001	0.123	נישואין כקטין	
						למד בבית ספר בפיקוח משרד החינוך	מאפייני מסגרת הלימודיים
-0.4319	<.0001	0.019	-0.3839	<.0001	0.029	למד בבית ספר תעשייתי	
-0.1392	<.0001	0.422	-0.162	<.0001	0.366	למד בישיבה/מדרשה	
-0.1698	<.0001	0.225	-0.1265	<.0001	0.329	למד בחינוך המיוחד	
-0.3136	<.0001	0.204	-0.2929	<.0001	0.226	טופל על ידי קצין ביקור סדיר	
0.0191	<.0001	1.190	0.0423	<.0001	1.468	למד בפנימייה חינוכית	השכלת ההורים והבגיר
0.1763	<.0001	2.033	0.1507	<.0001	1.834	השכלה גבוהה של האב	
0.1743	<.0001	1.978	0.1369	<.0001	1.709	השכלה גבוהה של האם	נזקקות ברווחה של הקטין ו/או הוריו
-0.1474	<.0001	0.567	-0.1338	<.0001	0.597	משפחת הקטין מוכרת ברווחה	
0.00927	0.0041	0.955	0.00127	0.6629	0.994	נזקק ברווחה כקטין	מעורבות בפליליים של הילד או הוריו
-0.0143	<.0001	0.928	0.00652	0.0048	0.967	האב הועמד לדין פלילי	
-0.0101	<.0001	0.890	-0.0087	0.0002	0.904	האם הועמדה לדין פלילי	
-0.1653	<.0001	0.311	-0.1474	<.0001	0.354	נפתח לו תיק פלילי כקטין (תיק פ"א)	
-0.065	<.0001	0.302	-0.0614	<.0001	0.323	הועמד לדין כקטין	

לוח 2 מציג את המודל הלוגיסטי לניבוי הגיוס לצה"ל והשלמת שירות צבאי. מדד C המעיד על טיב ההתאמה הינו 0.827 לרגרסיה לניבוי הגיוס לצה"ל ו-0.899 לניבוי השלמת השירות. מבין המשתנים במודל המשתנה המשמעותי ביותר להגדלת הסיכוי להתגייס הינו המגדר, כך שלבנים סיכוי גבוה במיוחד להתגייס. לצד זאת, יש להם סיכוי נמוך יותר להשלים שירות צבאי באופן משמעותי ביחס לבנות ומדובר באחד המשתנים המפחיתים במיוחד את יחס הסיכויים. עוד נמצא כי ככל שהאשכול החברתי כלכלי גבוה יש לצעירים סיכוי גבוה יותר להתגייס.

לגבי המשתנים הקשורים ללימודים נמצא כי לימודים בישיבה או מדרשה מקטינים את הסיכוי להתגייס. עוד נמצא כי זכאות לבגרות ובגרות בדרישות הסף הם משתנים התורמים לסיכוי להתגייס וזכאות לבגרות גם תורמת לסיכוי להשלים שירות.

מתוך משתני השירות הצבאי, המשתנה שמקטין באופן ניכר ביותר את הסיכוי להשלים שירות צבאי הינו כצפוי עריקה. לעומת זאת, השלמת שירות של שנה אחת וקבלת היתר עבודה מגדילים את הסיכוי להשלים שירות צבאי.

לוח 2: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי גיוס לצה"ל והשלמת שירות צבאי

השלים שירות			גיוס לצה"ל			המשתנים	שם קבוצת המשתנים
Beta	מובהקות	מנת יחס הסיכויים	Beta	מובהקות	מנת יחס הסיכויים		
						ילידי שנתון 1993	מאפיינים דמוגרפיים
0.0739	<.0001	1.328	-0.0206	<.0001	0.924	ילידי שנתון 1987	
0.1277	<.0001	1.637	0.0138	<.0001	1.055	ילידי שנתון 1990	
						בת	
-0.1077	<.0001	0.675	0.5106	<.0001	6.377	בן	
						יהודים	
-0.00874	0.134	0.926	-0.0346	<.0001	0.733	אחרים	
-0.0389	<.0001	0.832	-0.0109	0.0004	0.948	מוצא בריה"מ דור ראשון ושני	
0.0142	0.0055	1.166	0.0423	<.0001	1.609	מוצא אתיופיה דור ראשון ושני	
-0.00751	0.1804	0.928	-0.00367	0.1796	0.964	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האב לקטין	
-0.0022	0.6421	0.917	-0.0225	<.0001	0.464	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האם לקטין	מאפייני מסגרת הלימודיים והישגים לימודיים
-0.0258	<.0001	0.970	0.2586	<.0001	1.317	אשכול חברתי כלכלי של יישוב מגורים בהיות הקטין בן 12	
0.00602	0.7276	13.372	-0.0816	<.0001	0.019	נישואין כקטין	
						למד בבית ספר בפקיח משרד החינוך	
-0.00478	0.2929	0.956	0.0499	<.0001	1.642	למד בבית ספר תעשייתי	
			-0.3674	<.0001	0.132	למד בישיבה/מדרשה	
-0.0004	0.9414	0.996	-0.0465	<.0001	0.667	למד בחינוך המיוחד	
-0.0466	<.0001	0.775	0.00693	0.015	1.037	טופל על ידי קצין ביקור סדיר	
-0.00725	0.1629	0.942	0.0602	<.0001	1.623	למד בפנימייה חינוכית	
0.104	<.0001	1.475	0.2984	<.0001	2.952	זכאי לבגרות	
-0.0102	0.4708	0.964	0.1981	<.0001	2.067	עמד בדרישות הסף של האוניברסיטה	השכלת ההורים והבגיר
0.000081	0.9919	1.000	0.0027	0.4022	1.010	השכלה גבוהה של האב	
0.0221	0.0047	1.085	-0.0405	<.0001	0.860	השכלה גבוהה של האם	נזקקות ברווחה של הקטין ו/או הוריו
-0.0318	<.0001	0.879	-0.068	<.0001	0.768	משפחת הקטין מוכרת ברווחה	
-0.0137	0.0437	0.930	0.0134	<.0001	1.072	נזקק ברווחה כקטין	
-0.0237	<.0001	0.874	0.0516	<.0001	1.349	האב הועמד לדין פלילי	מעורבות בפליליים של הילד או הוריו
-0.00719	0.1865	0.923	0.0145	<.0001	1.181	האם הועמדה לדין פלילי	
-0.0577	<.0001	0.650	-0.0301	<.0001	0.801	נפתח לו תיק פלילי כקטין (תיק פ"א)	
-0.0292	<.0001	0.524	-0.073	<.0001	0.257	הועמד לדין כקטין	מאפייני השירות בצה"ל
0.856	<.0001	814.201				שירת לפחות שנה אחת בצה"ל	
-0.0173	0.0007	0.829				חייל בודד	
-0.0588	<.0001	0.718				נפקד מצה"ל	
-0.2455	<.0001	0.168				ערק	
-0.0906	<.0001	0.625				נפקד או ערק	
-0.0734	<.0001	0.692				נכלא	
0.054	<.0001	1.351				סיוע כלכלי	
-0.0803	<.0001	0.668				הקלות תנאי שירות	
0.1382	<.0001	2.812				היתר עבודה	
-0.00593	0.2101	0.897				הלנת פרט	

הלוח הבא מציג את מודל הרגרסיה לניבוי רכישת בהשכלה על תיכונית, אקדמית או מקצועית. מדד C הינו 0.821. מבין המאפיינים הדמוגרפים נראה כי למגדר יש תפקיד משמעותי בניבוי הסיכוי להשתלבות בהשכלה, כך שלבנים ישנו סיכוי נמוך מבנות להשתלב בהשכלה על תיכונית. נישואין כקטין מקטינים את הסיכוי להשיג השכלה על תיכונית.

משתני ההישגים בתיכון הינם מנבאים חשובים להשתלבות בהשכלה על תיכונית, כאשר משתנה הזכאות לבגרות הוא המגדיל ביותר את הסיכוי להשתלב בהשכלה כזו ולאחריו המשתנה של זכאות לבגרות בתנאי הסף. בכיוון ההפוך טיפול על ידי קב"ס מקטין את הסיכוי לרכוש השכלה על תיכונית.

לוח 3: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי השכלה על תיכונית

שם קבוצת המשתנים	המשתנים	מנת יחס הסיכויים	מובהקות	Beta
מאפיינים דמוגרפיים	ילידי שנתון 1993			
	ילידי שנתון 1987	0.982	0.0871	-0.00479
	ילידי שנתון 1990	1.067	<.0001	0.0168
	בת			
	בן	0.455	<.0001	-0.217
	יהודים			
	ערבים	1.224	<.0001	0.0475
	אחרים	0.521	<.0001	-0.0641
	מוצא בריה"מ דור ראשון ושני	1.017	0.257	0.00309
	מוצא אתיופיה דור ראשון ושני	0.636	<.0001	-0.0352
	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האב לקטין	0.778	<.0001	-0.0231
	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האם לקטין	0.551	<.0001	-0.0189
	אשכול חברתי כלכלי של יישוב מגורים בהיות הקטין בן 12	0.999	0.835	-0.00063
מאפייני מסגרת הלימודיים והישגים לימודיים	נישואין כקטין	0.165	<.0001	-0.0919
	למד בבית ספר בפקוח משרד החינוך			
	למד בבית ספר תעשייתי	0.872	0.0005	-0.0148
	למד בישיבה/מדרשה	0.781	<.0001	-0.0399
	למד בחינוך המיוחד	0.606	<.0001	-0.057
	טופל על ידי קצין ביקור סדיר	0.567	<.0001	-0.1117
	למד בפנימייה חינוכית	1.182	<.0001	0.0184
	זכאי לבגרות	3.245	<.0001	0.3229
	עמד בדרישות הסף של האוניברסיטה	2.402	<.0001	0.2345
השכלת ההורים	השכלה גבוהה של האב	1.317	<.0001	0.0685
	השכלה גבוהה של האם	1.341	<.0001	0.075
נזקקות ברווחה של הקטין ו/או הוריו	משפחת הקטין מוכרת ברווחה	0.798	<.0001	-0.0586
	נזקק ברווחה כקטין	0.836	<.0001	-0.0359
מעורבות בפילייתם של הילד או הוריו	האב הועמד לדין פלילי	0.898	<.0001	-0.0206
	האם הועמדה לדין פלילי	0.942	0.0573	-0.00515
	נפתח לו תיק פלילי כקטין (תיק פ"א)	0.671	<.0001	-0.0565
	הועמד לדין כקטין	0.569	<.0001	-0.0306

לוח 4 מציג את מודל הרגרסיה לניבוי סיכויי הצעירים להיות מועסקים בגיל 24 ו-27. מדד C הינו נמוך ביחס לרגרסיות האחרות ועומד על 0.671 לסיכוי לעבוד בגיל 24 ועל 0.700 לסיכוי לעבוד בגיל 27. באשר למאפיינים הדמוגרפים עולה כי לצעירים ערבים סיכוי נמוך יותר להיות מועסקים בהשוואה לקבוצת היהודים והאחרים. משתנה נוסף המקטין את הסיכויים להיות מועסק בעיקר בגיל 24 הינו נישואין כקטין. מבין משתנה ההשכלה המשנה שמקטין את הסיכוי לעבוד בעיקר בגיל 24 אבל גם בגיל 27 הינו לימודים בישיבה או מדרשה. בכיוון ההפוך המשתנה שמגדיל את יחס הסיכויים במידה הרבה ביותר להיות מועסק בגיל 24 הינו זכאות לבגרות, והוא משפר גם את יחס הסיכויים להיות מועסק בגיל 27. עם זאת, בגיל 27 המשתנה שתורם יותר למודל ומגביר יותר את יחס הסיכויים להיות מועסק הינו השכלה על תיכונית.

לוח 4: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי תעסוקה בגיל 24 ובגיל 27

עבד בגיל 27			עבד בגיל 24			המשתנים	שם קבוצת המשתנים
Beta	מובהקות	מנת יחס הסיכויים	Beta	מובהקות	מנת יחס הסיכויים		
-0.0466	<.0001	0.845	-0.04	<.0001	0.856	ילידי שנתון 1993	מאפיינים דמוגרפיים
			-0.0293	<.0001	0.893	ילידי שנתון 1987	
						ילידי שנתון 1990	
0.0589	<.0001	1.238	-0.0149	<.0001	0.947	בת	
						בן	
-0.1281	<.0001	0.574	-0.1462	<.0001	0.537	יהודים	
-0.0537	<.0001	0.579	-0.0566	<.0001	0.562	ערבים	
-0.036	<.0001	0.825	-0.0317	<.0001	0.841	אחרים	
0.0344	<.0001	1.584	0.0423	<.0001	1.722	מוצא בריה"מ דור ראשון ושני	
-0.0343	<.0001	0.699	-0.0346	<.0001	0.687	מוצא אתיופיה דור ראשון ושני	
-0.0309	<.0001	0.386	-0.0336	<.0001	0.348	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האב לקטין	מאפייני מסגרת הלימודיים והישגים לימודיים
-0.0154	<.0001	0.986	-0.0218	<.0001	0.980	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האם לקטין	
-0.0778	<.0001	0.226	-0.0941	<.0001	0.159	אשכול חברתי כלכלי של יישוב מגורים בהיות הקטין בן 12	
						נישואין כקטין	
						למד בבית ספר בפקיח משרד החינוך	
0.0639	<.0001	1.801	0.0805	<.0001	2.099	למד בבית ספר תעשייתי	
-0.1695	<.0001	0.350	-0.2097	<.0001	0.272	למד בישיבה/מדרשה	
-0.0802	<.0001	0.256	-0.0397	<.0001	0.706	למד בחינוך המיוחד	
-0.0027	0.3685	0.985	0.0123	<.0001	1.065	טופל על ידי קצין ביקור סדיר	
0.0476	<.0001	1.550	0.0518	<.0001	1.601	למד בפנימייה חינוכית	
0.1685	<.0001	1.851	0.2123	<.0001	2.168	זכאי לבגרות	השכלת ההורים והבגיר
-0.0178	0.0133	0.935	-0.0347	<.0001	0.878	עמד בדרישות הסף של האוניברסיטה	
-0.0479	<.0001	0.825	-0.0545	<.0001	0.803	השכלה גבוהה של האב	
-0.0369	<.0001	0.866	-0.038	<.0001	0.862	השכלה גבוהה של האם	
0.239	<.0001	2.600				השכלה גבוהה כבגיר	נזקקות ברווחה של הקטין ו/או הוריו
0.0342	<.0001	1.143	0.0294	<.0001	1.120	משפחת הקטין מוכרת ברווחה	
-0.0106	0.0049	0.947	-0.0178	<.0001	0.915	נזקק ברווחה כקטין	
0.0235	<.0001	1.132	0.0226	<.0001	1.125	האב הועמד לדין פלילי	מעורבות בפליליים של הילד או הוריו
0.00174	0.5659	1.021	0.00641	0.0093	1.078	האם הועמדה לדין פלילי	
0.0462	<.0001	1.384	0.0663	<.0001	1.596	נפתח לו תיק פלילי כקטין (תיק פ"א)	
-0.0265	<.0001	0.613	-0.0244	<.0001	0.638	הועמד לדין כקטין	

לוח 5 מציג את מודל הרגרסיה לניבוי הנזקקות ברווחה מודל מדד C לטיב התאמה הינו 0.91. מהלוח נראה כי נמצאו בעיקר גורמי סיכון לעומת גורמים מגנים. באשר למשתנים הדמוגרפים בולט כי לילידי השנתונים המבוגרים יותר סיכוי גבוה יותר להיות מוכרים ברווחה, אולי כיוון שבשלב זה רבים מהם הופכים להיות בעלי משפחות. עוד נמצא כי לגברים סיכוי נמוך יותר להיות מוכרים כנזקקים בהשוואה לנשים. כמו כן, לצעירים ערבים סיכוי גבוה יותר להיות מוכרים כנזקקים.

באשר למאפייני מסגרת הלימודים לימודים בבית ספר תעשייתי מגדילים את הסיכון לנזקקות ברווחה, אולם יותר מכך לימודים בשיבה או מדרשה. עוד נמצא כי המשתנים להם התרומה המשמעותית למשוואת הרגרסיה הינם הנזקקות של ההורים כשהצעיר היה קטין או של הצעיר כקטין. גם מעורבותו של הצעיר בפלילים, בכל שנפתח לו תיק פלילי מנבאת את סיכוייו להיות מוכר ברווחה.

לוח 5: מודל לוגיסטי רב משתני לניבוי נזקקות ברווחה כבגיר

שם קבוצת המשתנים	המשתנים	מנת יחס הסיכויים	מובהקות	Beta
מאפיינים דמוגרפיים	ילידי שנתון 1993			
	ילידי שנתון 1987	2.968	<.0001	0.281
	ילידי שנתון 1990	1.751	<.0001	0.1454
	בת			
	בן	0.609	<.0001	-0.1368
	יהודים			
	ערבים	1.593	<.0001	0.1094
	אחרים	0.935	0.1053	-
	מוצא בריה"מ דור ראשון ושני	0.997	0.8985	-
	מוצא אתיופיה דור ראשון ושני	1.637	<.0001	0.0384
	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האב לקטין	1.093	0.0135	0.00818
	אין קשר במרשם האוכלוסין בין האם לקטין	1.047	0.6316	0.00145
מאפייני מסגרת הלימודיים והישגים לימודיים	אשכול חברתי כלכלי של יישוב מגורים בהיות הקטין בן 12	0.95	<.0001	-0.0546
	נישואין כקטין	1.383	<.0001	0.0166
	למד בבית ספר בפקוח משרד החינוך			
	למד בבית ספר תעשייתי	1.465	<.0001	0.0753
	למד בשיבה/מדרשה	3.113	<.0001	0.1293
	למד בחינוך המיוחד	1.343	<.0001	0.0325
	טופל על ידי קצין ביקור סדיר	1.153	<.0001	0.0155
	למד בפנימייה חינוכית	1.012	0.6497	0.00192
	זכאי לבגרות	0.804	<.0001	-0.0597
	עמד בדרישות הסף של האוניברסיטה	0.693	<.0001	-0.098
	השכלה גבוהה של האב	0.846	<.0001	-0.0415
	השכלה גבוהה של האם	0.802	<.0001	-0.0565
השכלת ההורים	משפחת הקטין מוכרת ברווחה	2.632	<.0001	0.2513
	נזקק ברווחה כקטין	18.51	<.0001	0.5849
נזקקות ברווחה של הקטין ו/או הוריו	האב הועמד לדין פלילי	1.198	<.0001	0.0347
	האם הועמדה לדין פלילי	1.196	<.0001	0.0154
	נפתח לו תיק פלילי כקטין (תיק פ"א)	1.696	<.0001	0.0749
	הועמד לדין כקטין	1.335	<.0001	0.0157
מעורבות בפליליים של הילד או הוריו				

סיכום ומסקנות

המחקר לעייל הציג תמונה מקיפה במיוחד על מצבם של צעירים בישראל בתחומי חיים שונים. הוא התמקד בארבעה שנתוני לידה המהווים אבני דרך במעבר לבגרות של צעירים ישראלים: גיל 19 (שירות צבאי), גיל 24 (לאחר השירות הצבאי כשרבים נמצאים בתחילת הלימודים האקדמיים), גיל 27 (לאחר השלמת התואר) וגיל 30 (השתלבות בכוח העבודה). המחקר הנוכחי נשען על התאוריה של ארנט (Arnett, 2004) שמדגישה כי תקופת הבגרות בהתהוות כתקופה המאופיינת באתגרים שונים הקשורים לגיבוש זהות של הצעירים. בתקופה זו, מצופה מהצעירים לעבור תהליכים שונים הכוללים לדוגמה רכישת השכלה, מציאת תעסוקה יציבה, זוגיות והקמת משפחה. לצד זאת, ארנט (Arnett, 2004) מצביע על קבוצות פגיעות שעבורן המעבר לבגרות עשוי להיות מורכב יותר זאת בשל הרקע ממנו הגיעו, כך שהאפשרות לחקירה בקבוצה זו מצומצמת (Arnett, 2007). ממצאי המחקר הנוכחי מצביעים באופן ברור על קבוצות פגיעות בחברה הישראלית, עבורן הרקע שבו גדלו מסביר את האתגרים אשר מקשים על הישגים חשובים בבגרות כגון השלמת שירות צבאי, רכישת השכלה, ותעסוקה.

מאפייני הרקע ומאפייני הצעירים בילדות

החל משלב הצגת האוכלוסייה ניתן לזהות את נושא הסיכון בו מצויות קבוצות מסוימות בשיעור הגבוה. כך לדוגמה מתוך הצעירים הנפטרים, 40% הינם מהאוכלוסייה הערבית. ההסברים לכך עשויים להיות רבים ומגוונים לדוגמה, העדר שירותי רפואה, העדר מודעות לצרכים רפואיים שונים וכן שיעורי האלימות בחברה הערבית הגובה קורבנות רבים. כל אלו, גורמים העשויים להיות מצומצמים משמעותית בהתערבות של מדיניות הולמת. מאפיין רקע נוסף המעיד על מצבי הסיכון של הצעירים בקבוצה זו הינו השיעור הגבוה ביחס לכלל הקבוצות של צעירים שאבותיהם עמדו לדין פלילי, שעמד על 23%. הנושא של מעורבות בפלילים והשלכותיו על דור העתיד של הילדים, עשוי להוות הסבר למצבם של חלק מהצעירים מהמגזר הערבי במחקר זה.

עוד נמצא כי שיעור הנזקקות כפי שמוגדר על ידי שירותי הרווחה של משפחות הצעירים באוכלוסייה הערבית גבוה ביחס ליהודים ושיעור גבוה במיוחד של למעלה מרבע מהמוכרים כנזקקים הינם על רקע של עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה, נתונים אלו מעידים על המצוקה הכלכלית החמורה של האוכלוסייה הערבית בישראל שבולטת לאורך עשורים רבים (פרגיון, 2018; דוח מבקר המדינה, 2019). לצד המצוקה הקשה שחוות האוכלוסייה הערבית ושיעורי הנזקקות הגבוהים, נמצא כי דווקא הטיפול בהם במסגרות של משרד הרווחה בקהילה ובמיוחד בשירותים החוץ ביתיים הינו בשיעור נמוך, זאת ביחס לשאר הקבוצות. נתון זה מעורר שאלה האמנם הצורך בקבוצה זו הינו נמוך ביחס לאוכלוסייה התשובה היא ככל הנראה לא. אלא העדר מענים בהיקף מספק לאוכלוסייה הערבית כפי שמעידים דוחות רבים (חאג' יחיא ועמיתיו, 2021; פרגיון, 2018; קורח וחושן, 2021) כולל דוח מבקר המדינה (2019), עשוי להסביר את הפער בין שיעור הנזקקות הגבוה לשיעור היחסית נמוך של מי שמקבלים שירותים במסגרות רווחה בקהילה ושירותים חוץ ביתיים.

בהמשך לכך, גם בתחום ההשכלה ניתן לזהות פערים משמעותיים של המגזר הערבי מול היהודי, שבאים לידי ביטוי בשיעור גבוה של המעורבות של קב"ס בקרב התלמידים הערבים. גם שיעור מי שלא השלימו י"ב במגזר הערבי כפול ביחס לשיעור בקרב היהודים ובהתאם שיעור המסיימים י"ב נמוך יותר במגזר הערבי. עוד ניתן לראות בקרב תלמידי י"ב, שיעור נמוך במיוחד של ניגשים לבגרות

שעומד על כ-62%, והפער בין שיעור הניגשים לשיעור הזכאים הינו גבוה במיוחד ועומד על 29%. כך, בקרב האוכלוסייה הערבית בסיום י"ב רק שליש זכאים לתעודת בגרות ורק כרבע הינם בעלי תעודה המאפשרת השתלבות באקדמיה (לעומת כ-51% אחוז וכ-44% בהתאמה אצל היהודים). כמו כן, גם בנתונים הכוללים זכאות לבגרות בשלב מאוחר יותר בהם נכללים גם מי שהשלימו בגריות, עדיין קיימים פערים משמעותיים של כ-17% למול האוכלוסייה היהודית, ורק בשנתון האחרון הפער החל להצטמצם. בדומה לממצאים אלו, גם באשר לאיכות הבגרות, ניתן לראות את ציוני התקן הנמוכים בבגרות באנגלית ומתמטיקה ואת השיעור הנמוך של הניגשים ל-5 יחידות באנגלית בקרב מי שמוצאם מהאוכלוסייה הערבית לעומת האוכלוסייה היהודית. נתון נוסף בתחום ההשכלה שעשוי גם הוא לשקף הסללה של האוכלוסייה הערבית למעמד הנמוך יותר בחברה, הינו שיעור הצעירים הלומדים בבתי ספר תעשייתיים. שיעור הערבים בקבוצה זו גבוה משמעותית משיעור היהודים. מעורבות קב"ס בקבוצה זו גם היא גבוהה ביחס לאוכלוסייה היהודית. כך, ניתן לראות כי באופן עקבי מצבם של צעירים ערבים בישראל בהיבטים שונים בחייהם בילדותם מצביע על הפערים הקיימים בינם לבין האוכלוסייה היהודית, אשר סביר כי רבים מהם נובעים מהקצאת משאבים מצומצמת לאוכלוסייה זו ככלל (חאגי' יחיא ועמיתיו, 2021; דוח מבקר המדינה, 2019) ובעיקר במערכת החינוך (וייסבלאי, 2017; חאגי' יחיא ועמיתיו, 2021; Arar, 2019).

הדוח מציג תמונת מצב קודרת גם לגבי מי שמוצאם מאתיופיה, שבדוח זה כללו את הדור הראשון והשני, כלומר עולים ובני עולים. ניתן לזהות את ההבדלים ביניהם לבין כלל האוכלוסייה בממדים רבים בתחום ההשכלה כבר בתיכון זאת בהתאם גם לממצאים קודמים שפרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2019). במחקר הנוכחי מצאנו כי מצד אחד, שיעור הניגשים לבגרות עד סוף כיתה י"ב בקרב מי שמוצאם מאתיופיה הוא גבוה במיוחד ועומד על 71%, זהה לשיעור הניגשים אצל היהודים. מנגד, הפער בין שיעור הניגשים לשיעור הזכאים בקבוצה זו הינו הכי גבוה מכל הקבוצות ועומד על 36.8% זכאים לבגרות בהשוואה ל-50.8% בכלל האוכלוסייה היהודית. יש לציין כי תמונה זו אינה שונה משמעותית ביחס לנתונים הכוללים את נתוני המשנה, כלומר אלו שכוללים גם את מי שהשלימו בגריות אחרי התיכון. נתון מדאיג עוד יותר הוא השיעור הנמוך של מי שעומדים בדרישות הסף להתקבל לאוניברסיטה, שהינו נמוך מכל קבוצות המוצא בסיום י"ב ועומד על חמישית בלבד ממי שמוצאם מאתיופיה. באשר לאיכות הבגרות, ניתן לראות את ציוני התקן הנמוכים בבגרות באנגלית ומתמטיקה ואת השיעור הנמוך של הניגשים ל-4 ו-5 יחידות במתמטיקה ול-5 יחידות באנגלית. נקודת האור בהקשר של ההשכלה הוא כי זיהינו מגמת שיפור בזכאות לבגרות בשנתונים האחרונים בנתונים הכוללים את נבחני המשנה וצמצום בפערים ביחס לכלל האוכלוסייה היהודית.

ממצאים נוספים בתחום ההשכלה מראים מעורבות גבוהה של קב"ס בקרב העולים מאתיופיה, של למעלה מ-30% ביחס ל-15% בכלל האוכלוסייה היהודית. גם שיעור המשולבים בחינוך מיוחד או בכיתת שילוב גבוה במיוחד בקבוצה זו- 13% אחוז לעומת כ-9% בכלל האוכלוסייה היהודית. בנוסף, ניתן לראות מגמה מדאיגה של הסללת תלמידים יוצאי אתיופיה לחינוך מקצועי, כך ששיעור הצעירים ממוצא אתיופי שלמדו בבתי ספר תעשייתיים כפול משל כלל האוכלוסייה היהודית. נתונים אלו מעלים חשש כי הטיפול הלקוי בעולים מאתיופיה הינו עקבי בהיבטים השונים של מערכת ההשכלה, ואף שקיימת הסללה שלהם אל מחוץ למערכת ההשכלה הכללית הן בתחום של החינוך המיוחד והן בחינוך

המקצועי. חשוב לציין כי אין בכוונתנו לפסול את חשיבותם של מסגרות חשובות אלו עבור תלמידים מסוימים הזקוקים להם, אולם כאשר הנתונים מצביעים על כך שקבוצת אוכלוסייה מסוימת מופנית למסגרות אלו בשיעור גבוה במיוחד, לא ניתן שלא לחשוש כי מדובר על אפליה על רקע גזעי ועל התייחסות מערכת החינוך לאוכלוסייה זו ככזו אשר מראש מצופים ממנה הישגים לימודיים נמוכים. לחילופין, ניתן להצביע על העדר התאמה של מערכת החינוך הכללית לצרכיה של קבוצה זו הדוחקת אותם מחוץ למסגרות הלימוד המקובלות.

בנוסף, הנתונים המדאיגים לגבי מי שמוצאם מאתיופיה עולים גם מתחומים אחרים אותם מציג הדוח. כך לדוגמה, קבוצה זו הינה בעל השכיחות הגבוהה ביותר כזו המוכרת כנוקת על ידי שירותי רווחה, ושיעור של יותר מחמישית מוכרים על רקע של עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה. בנוסף, כאשר בוחנים את נתוני הצעירים עצמם מוצאים כי הצעירים שמוצאם מאתיופיה טופלו בשיעור גבוה יותר מכל שאר הקבוצות במסגרות של הרווחה, ובשיעור יותר מכפול מכלל האוכלוסייה. אף כי כאשר מסתכלים על מי שטופלו במסגרות חוץ ביתיות נראה כי שיעור מי שמוצאם מאתיופיה נמוך יותר ביחס לשאר קבוצות המוצא, ממצא זה עשוי להיות בכך ששליש מהצעירים האתיופיים שהו במסגרות חוץ ביתיות של משרד החינוך. הנתונים המדאיגים הללו מיצרים תמונת מצב המעלה חשד כבד של אפליה והסללה של ילדים ממוצא אתיופי לטיפול על ידי מסגרות שונות. הסללה זו באה לידי ביטוי בהפניה למסגרות חוץ ביתיות שם שיעורם עצום ביחס לשאר הקבוצות, אך ניתן גם לראותם בשיעור מדאיג של הטיפול בהם במסגרות המצויות בקהילה, זאת בדומה לממצאיהן של וייסבלאי (2010) ורבינוביץ' (2017).

נתון נוסף העשוי להעיד אף הוא על האפליה שחווים צעירים אתיופים הוא שיעור התיקים הפליליים בקבוצה זו כקטינים- עד גיל 18, שהינו גבוה מכל קבוצות האוכלוסייה האחרות. ממצא זה עולה בקנה אחד עם ממצאי דוח מבקר המדינה (2021) המורים על אפליה מוסדית וגזענית כלפי אוכלוסייה זו שבאים לידי ביטוי לדוגמה בכך ששיעור המעצרים של קטינים יוצאי אתיופיה מכלל המעצרים של הקטינים בשנת 2019 היה 5.6%, פי 3.3 משיעורם באוכלוסייה.

בהקשר לכל אלו, ישנה ספרות נרחבת מצביעה אף על הקשר בין עוני ומצוקה כלכלית השכיחים בקרב האוכלוסייה הערבית והאתיופית למעורבות בפלילים (בן ברוך, 2021). בהקשר זה, נבקש להצביע על גישתה של קרומר-נבו (2015) הרואה בעוני הפרה של זכויות אדם שבאה לידי ביטוי הן באופן חומרי, במחסור בנגישות למשאבים חברתיים ובחוסר הזדמנויות שוות והן במחסור בנראות והכרה. גישתה של קרומר-נבו (2015) מתנגדת לגישה השמרנית, אשר רואה בעוני כבעיה אישית של הפרט הנובעת מהתנהלותו הלא תקנית ובכך מתעלמת מהמבנה החברתי הלקוי והחסר. בגישה המסורתית, תהליכים חברתיים רואים באנשים החיים בעוני "כאחרים" שתכונותיהם האישיות הלקויות הובילו אותם למצבים אלו (וייס, 2005). בניגוד לכך, לפי קרומר-נבו (2015) אנשים החיים במצבי עוני הם סוכנים פעילים, בעלי כוחות שמנסים בכל עת להיאבק בכל עת במבנה החברתי החסר. ניתן להניח כי על פי ראייתה של קרומר-נבו (2015) השיעורים גבוהים של מעורבות בפשיעה בקרב בני נוער שמוצאם מאתיופיה או במגזר הערבי מהווים תוצר של מאמציהם לנסות לצאת מתוך מציאות החיים הקשה שבה גדלו. על כן, ניתן לראות את עבירותיהם השונות על החוק כניסיון לקריאת תיגר על אי השוויון החברתי וניסיון להשמיע את קולם ומצוקתם כפי שניתן לראות פעמים רבות בקרב אוכלוסיות החוות

מצוקה ועוני (קרומר-נבו, 2015). ראייה זו מבקשת לראות את הסוכנות (Agency) של קבוצות אלו, בניגוד לגישות השמרניות שמתבוננות על נוער עובר חוק ככזה המתמודד עם בעיות אישיות המעידות על אישיותם הבעייתית.

ככלל ניתן לזהות כי מצבם של מי שמוצאם מברית המועצות הינו טוב בהשוואה לזה של מי שמוצאם מאתיופיה. לצד זאת, בקרב העולים מברית המועצות בלט כי בילדות שיעור גבוה יחסית לשאר הקבוצות של נזקקות הינו מבוסס על רקע של אלימות (אם כי חשוב לציין כי נזקקות זו אינה הבולטת ביותר). כך שעבור קבוצה זו ניכר ישנם מקורות נוספים למצוקה הדורשים מענים מותאמים. בנוסף, נתוני המחקר מורים על שיעורים גבוהים של מעורבות קב"ס בקרב הצעירים, וגם בקבוצה זו ניכר שיעור גבוה של צעירים במסגרות תמ"ת, אולם חשוב לציין כי קיימת מגמת ירידה בשיעורים במסגרות אלו לאורך השנים. הממצאים האלו עשויים להעיד על נטייה במערכת החינוך להסליל קבוצות מוצא מסוימות, מי שאינו יהודי או יליד הארץ, לחינוך מקצועי זאת בדומה לממצאיה של רבינוביץ' (2017) על האוכלוסייה האתיופית.

הממצאים בראיה מגדרית

ההבדלים המגדריים נבדקו רק באשר לחלק מהנתונים. הנתונים מעלים כי שיעורי הנזקקות גבוהים יותר במקצת בקרב הבנים בילדות. נתון זה עשוי לעלות בקנה אחד עם ממצאים קודמים על פיהם העובדה כי בנים מחצינים את מצוקתם, גורמת לכך שיהיו מוכרים ויקבלו מענה על ידי השירותים השונים (ברט ועמיתיו, 2013). בתחום ההשכלה ניתן גם לראות כי מצבן של הבנות חיובי יותר, ובא לידי ביטוי בכך ששיעור נמוך יותר ביחס לבנים היו בחינוך המיוחד, שיעור נמוך היו מעורבות עם קב"ס, שיעור גבוה מהן מסיימות ללמוד ובהתאם שיעור הבנים שלא משלימים לימודים גבוה יותר.

זאת ועוד, חלק מההיבטים היו רלוונטיים לנשים בלבד, כמו שיעורי הנישואים מתחת לגיל 18 אשר אצל הגברים היו זניחים. כאן כן זיהינו הבדלים על פי מוצא. כך לדוגמה נתון המעורר דאגה הוא השיעור הגבוה של הצעירות שנישאות מתחת לגיל 18 באוכלוסייה הערבית, שכן מדובר על פער עצום של 53 ל-1000 מול 2 ל-1000 באוכלוסייה היהודית. נתון זה מציג תמונה ראשונית על פגיעותן של נשים בתוך האוכלוסייה הערבית. בדומה, כאשר בוחנים את שיעור הנישואים בין גילאי 18 ל-20 נראים פערים עצומים בשיעור הנשים הנישאות בגילאים הללו במגזר הערבי, שהינו יותר מכפול, בהשוואה למגזר היהודי (326 לאלף ביחס ל-155 לאלף). כמו כן, נתון נוסף מדאיג הוא שיעור הלידות המוקדמות, לפני גיל 18, בקבוצות אוכלוסייה זו, שכן גם כאן הפער ביחס לאוכלוסייה היהודית הינו עצום, כך ששיעור הלידות אצל צעירות ערביות הינו קרוב ל-22 לאלף לעומת קרוב ל-2 לאלף באוכלוסייה היהודית. לצד זאת, ראוי לציין כי עם השנים קיימת מגמת ירידה במספר הלידות, כך שבשנתון של ילדות 1998 שיעור הצעירות הערביות שילדו לפני גיל 18 הינו פחות מחצי מזה של שנתון ילדות 1987, מגמה חיובית שחלה בתקופה של מעט יותר מעשור. חשוב להדגיש כי שיעור הפסקות ההריון בקבוצה זו עד גיל 18 ועד גיל 20 הינו נמוך מאד ביחס לכל קבוצות המוצא. סביר להניח כי ממצא זה נובע מתרבות והשתייכות דתית המתנגדת להפסקות הריון. עוד חשוב לציין כי בהתייחס לשיעורי הפסקות הריון בקרב נשים צעירות ככלל עד גיל 20 ניתן לראות מגמה חיובית של ירידה בין השנתונים בשיעור הפסקות ההריון, אשר יתכן ונובעת ממודעות לאמצעי מניעה.

מעניין לציין כי דווקא בקרב מי שמוצאן מאתיופיה אשר זוהו כקבוצה פגיעה בתחומי חיים רבים, הנתונים הינם יחסית מעודדים ומראים על שיעור נמוך במיוחד של מי שנישאות מתחת לגיל 18 וגם בין הגילאים 18 ל-20. לצד זאת, הנתונים הרבה פחות חיוביים ביחס ללידות מוקדמות לפני גיל 18 בקבוצה זו שהינם קרוב ל-5 לאלף ביחס לקרוב ל-2 לאלף בכלל האוכלוסייה היהודית. בנוסף, גם שיעור ההפסקות הריון בקבוצה זו עד גיל 18 ועד גיל 20 הינו גבוה ביחס לקבוצות המוצא האחרות. כך ניתן לציין כי גם בהתייחס להבדלים המגדריים אנו מזהים את קבוצת הנשים הערביות ואת קבוצת הצעירות שמוצאן מאתיופיה כקבוצות פגיעות. נשים אלו, לצד המוצא שלהן המהווה מצב חיים הגורם שהן תחווה אפליה ודיכוי אף מתמודדות עם המשמעות של היותן נשים בחברות מסורתיות. למצבי שוליות אלו יש השלכות על הדיכוי שהן חוות. ממצא זה תואם את המושג אליו התייחסנו בסקירת הספרות הנקרא הצטלבות מיקומי שוליים (Crenshaw, 1989; Collins, 2000).

מאפיינים בבגרות

המחקר בחן את מצבם והישגיהם של הצעירות והצעירות במספר תחומי חיים בבגרות אלו כללו היבטים שנוגעים לשירות הצבאי, רכישת השכלה על תיכונית, הכנסה ומצב משפחתי בבגרות וכן היבטים הנוגעים לנזקקות לשירותי הרווחה, מגורים באשכול חברתי-כלכלי והרשעות בדין. נדון להלן בממצאים המרכזיים.

שירות צבאי

אחד התחומים המרכזיים עבור צעירים וצעירות יהודיים הוא השירות הצבאי, כך שמי שאינו מתגייס או משלים שירות מלא עשוי לחוות בהמשך קשיים להשתלב בחברה, בתעסוקה ובהשכלה (זעירא ועמיתיה, 2012; לב ארי ועמיתותיה, 2016; נאון ועמיתיו, 2013; קרומר-נבו ועמיתיה, 2013). בהתייחס לכך, המחקר הנוכחי שם לעצמו למטרה לבחון כיצד אוכלוסיות מיוחדות מתמודדות עם המשימה של השירות הצבאי, והאם אכן "כור ההיתוך" כפי שמוגדר השירות הצבאי מצמצם פערים בין אוכלוסיות שונות בחברה הישראלית. הממצאים הורו כי צעירים שהינם חיילים בודדים מקבלים בשכיחות גבוהה יותר משאר החיילים מענים שונים כמו שירותי הלנה, היתרי עבודה וסיוע כלכלי. לצד זאת, ישנה שכיחות גבוהה של חיילים בודדים בקרב מי שיש להם קשיי הסתגלות וגם בקרב מי שנבדקו אצל קב"ן ולא זוהו אצלם קשיי הסתגלות. בנוסף, שיעור גבוה מהחיילים הבודדים משתחררים בשחרור מוקדם ושיעור נמוך מהם משרתים בקבע. כמו כן, מעטים משתלבים בקורס קצינים ושיעור נמוך אף מסיים אותו. כך גם לגבי יציאה לקורס פיקוד זוט. ניתן לומר כי הממצאים מעידים כי למרות המאמצים של הצבא לסייע לצעירים הללו במהלך השירות הצבאי, קבוצה זו עדיין חווה קושי משמעותי בשירות ונראה כי המעטפת שהצבא מציע אינה מספקת עבורם.

באשר לשירות הצבאי בולטים גם הפערים לרעת מי שמוצאם מאתיופיה, כך שנראה כי החששות שלהם מהשירות הצבאי כפי שנמצאו במחקר קודם מוצדקים (קוך-דבדוביץ', 2011). במחקר הנוכחי, נמצא כי אף ששיעור הגיוס שלהם גבוה מכל הקבוצות (68%), שיעור נמוך יחסית מהמתגייסים משלימים שירות צבאי (70%). עוד נמצא כי שיעור גבוה מהם מקבלים סיוע כלכלי (43%) וקיימת שכיחות גבוהה יחסית של נפקדים או עריקים קיים בקבוצה זו (34%). נציין כי בקבוצה זו ישנו גם שיעור גבוה של משרתות/ים בשירות הלאומי (15%), כך, ניתן לראות כי למרות שהאוכלוסייה הזו

מביעה מוכנות לתרום את חלקה בשירות המדינה, דבר המתבטא בשירותי גיוס ושירות גבוהים, בפועל מתגלים קשיים במהלך השירות בשיעור גבוה ביחס לשאר האוכלוסיות בחברה. כל אלו, מעידים על כך שהמענים הניתנים לאוכלוסייה זו במהלך השירות הצבאי אינם מספקים.

קבוצה נוספת שמתגלה כפגיעה בשירות הצבאי היא קבוצת האחרים. בקבוצה זו שיעורי נשירה גבוהים (19%), ושיעור לא מבוטל היה נפקד או עריק (20%). הנתונים שעשויים להסביר זאת הינו כי שיעור החיילים הבודדים הינו גבוה בקבוצה זו (17%), וכרבע מהצעירים מקבלים סיוע כלכלי (24%). חשוב עוד לציין כי שיעור הערבים שמתגייסים הינו נמוך מאד (4%). בקרב המתגייסים ניכר שיעור גבוה של צעירים המקבלים סיוע כלכלי (25%) ולמעלה מרבע (27.2%) שהם נפקדים או עריקים. לאור זאת, גם הנתונים על שתי הקבוצות הללו מצביעות כי ככל הנראה המסגרת הצבאית איננה מצליחה לתת מענה מספק לקבוצות החלשות בחברה, זאת למרות המענים הקיימים.

בהסתכלות על ההיבט המגדרי נראה כי התמונה חיובית יותר. מחד, בולטים שיעורים נמוכים משמעותית של נשים המגויסות לצה"ל, ממצא המוסבר בכך שנשים דתיות ברובן משרתות בשירות הלאומי. לצד זאת, בקרב הנשים המגויסות יותר משלימות שירות צבאי, ואף במהלך השירות הצבאי לנשים יש פחות בעיות משמעת מכל סוג. עוד חשוב לציין כי שיעור נמוך מהן הינן חיילות בודדות, דבר שאולי עשוי להיות מוסבר בכך שיותר גברים מגיעים לשירות צבאי כאשר משפחתם אינה חיה בישראל.

השכלה

בעוד שלגבי הצבא הצבענו על נתונים חיוביים נראה כי הפערים בין גברים לנשים בתחום ההשכלה עולים בבחינה הפסיכומטרית, כך לדוגמה למרות ששיעור גבוה של נשים נבחנות במבחן זה לעומת גברים והפער גדל לאורך השנים, הן עדיין מקבלות ציון הנמוך בממוצע בכ-40 נקודות מגברים. נתון זה תואם לדיון ער המתרחש בשנים האחרונות סביב ההסללה של נשים למקצועות הנחשבים "נשיים" כבר החל מגילאי בית הספר (Bell & Juvonen, 2020), זאת בשל תפיסות מגדריות סטריאוטיפיות בהן בניס נתפסים כיותר טובים בהשוואה לבנות במקצועות מדעיים ומתמטיים (מזרחי סימון, 2015; קריכלי-כץ, 2019; Makarov et al., 2019). יתכן כי הכוונה זו תורמת לפערים הלימודיים בתחומים מסוימים הבאים לידי ביטוי בבחינה הפסיכומטרית. לצד זאת, חשוב לציין כי מצאנו שיותר נשים ממשיכות להשכלה על תיכונית, ושכיחותן רבה יותר הן במכללות האקדמיות והן באוניברסיטאות. עם זאת, מחקרים מורים כי ייצוגן בקרב הקבוצה שאינה משולבת במעגלי השכלה, תעסוקה או הכשרה גבוה יותר מאשר גברים (קבוצה זו מכונה באנגלית - NEET-Not in Education, Employment or Training) (OECD, 2019).

ביחס להבדלים הקשורים למוצא, גם בתחום זה מצבם של מי שמוצאם מאתיופיה הינו גרוע ביחס לכלל האוכלוסייה. כך לדוגמה נמצא כי שיעור נמוך מתוכם ניגש לבחינה הפסיכומטרית, וכן שהציונים שלהם נמוכים משמעותית ביחס לאוכלוסייה היהודית והכללית (פער ממוצע של למעלה מ-100 נקודות). חשוב להדגיש בהקשר זה את השיח על אי ההתאמה של הפסיכומטרי לקבוצות ומגזרים שונים המתנהל במשך שנים רבות (ר' לדוגמה בן-אשר, 2020; וייסבלאי, 2017; כאהן-סטרבצינסקי ועמיתיו, 2016). ממצאי המחקר הנוכחי מחזקים אותו כאשר הם מראים את עומק הפערים. חשוב עוד לציין כי נתוני המחקר מורים על כך ישנה מגמת עליה בציונים של קבוצה זו בשנתונים האחרונים. היבט חשוב נוסף הינו הלימודים העל תיכוניים הינו ההשכלה העל תיכונית, הממצאים מורים כי שיעור מי

שממשיכים ללמוד הינו נמוך במיוחד באוכלוסייה האתיופית ואלו שממשיכים ללמוד לומדים בעיקר במכללות. בהתאם, שיעור בעלי התואר האקדמי אף הוא נמוך במיוחד בגיל 27 זאת בהשוואה לכלל האוכלוסייה. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם ממצאי מחקרים נוספים שנערכו בישראל (הכנסת, 2018; קריל ועמרייה, 2019).

באשר לאוכלוסייה הערבית, אף כי שכיחות הצעירים הערבים שנגשים לבחינה הפסיכומטרית ככלל תואמים לשיעורם באוכלוסייה הדבר נובע מכך שרובם אינם משרתים בצבא ולכן בשנתון האחרון רבים יותר מהם הספיקו להיבחן. כמו כן, הציון שלהם נמוך בכ-100 נקודות מזה של האוכלוסייה היהודית, זאת בדומה לממצאי דוח הכנסת (2018). בנוסף, שיעור הממשיכים ללמוד לימודים על תיכונים הוא כחצי בהשוואה למגזר היהודי. לצד שיעור נמוך של בעלי תואר ראשון, ניתן לראות כי שיעור הנשים המשלימות תואר ראשון עולה לאורך השנתונים.

חשוב לציין כי הפערים של הצעירים ממוצא אתיופי וצעירים ערביים בתחום ההשכלה העל תיכונית, אינם מפתיעים לאור הממצאים הנוגעים להשכלה שלהם בשלב התיכון (כאהן-סטרבצינסקי ועמיתיו, 2016). בישראל כבכל מקום אחר ברור כי הישגים בתיכון הינם מהותיים להשתלבות בהשכלה גבוהה. ההישגים נמוכים בשלב זה משמעם העדר תעודת בגרות או בגרות שאינה עומדת בתנאי הסף. אלו דורשים מסלול לימודים ארוך במיוחד לצורך השתלבות בלימודים על תיכונים (כאהן-סטרבצינסקי, 2017; לזרוס ומיעארי, 2015). משימה זו מורכבת במיוחד עבור אוכלוסיות המתמודדות עם עוני ומצוקה כלכלית כמו האוכלוסייה הערבית והאתיופית, זאת בהתאם לממצאי מחקרים קודמים המורים כי מי שמגיע מרקע סוציו אקונומי נמוך מתמודד עם קשיים וחסמים רבים לרכישת השכלה על תיכונית (Christofides et al., 2015; Finnie et al., 2015; Frempong et al., 2012; Hossain & Bloom, 2015; Ou & Reynolds, 2014).

הכנסה ומדדים כלכליים

המצוקה הכלכלית בולטת במגזר הערבי במסגרת הנזקקות לשירותי רווח גם בבגרות. הסעיף השני בשכיחותו בקבוצה זו הוא נזקקות על רקע של עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה, כפי שהיה גם בקרב משפחות המוצא וקמו שהוזכר לעיל. היבט נוסף המעיד על הפגיעות של המגזר הערבי הוא העובדה שלא קיימת מוביליות באשכול החברתי כלכלי אליו הם משויכים בין הגילאים 12 ל-24, אלא להפך ישנה אף ירידה באשכול אליו הם משויכים. עוד נמצא כי שיעור נמוך מאוכלוסייה זו עובדים (לכל הפחות מתיעוד מס הכנסה) וכי שיעור יחסי נמוך נמצא בעשירוני ההכנסה הגבוהים.

בדומה, גם אצל מי שמוצאם מאתיופיה בולטת שכיחות גבוהה של נזקקות לשירותי רווחה על רקע של עוני וקשיי הכנסה. לצד זאת, נתוני האשכול החברתי כלכלי, מצביעים על כיוון מעודד על פיו ישנה מגמה חיובית של שיפור באשכול החברתי כלכלי לאורך השנתונים. חשוב לציין כי אף כי שיעור המועסקים הינו גבוה במיוחד באוכלוסייה זו, שיעור נמוך מאוכלוסייה זו נמצא בעשירוני ההכנסה הגבוהים ושיעור גבוה יחסית בעשירוני השכר הנמוכים.

מצב משפחתי של הצעירים

אחד הגורמים המשמעותיים המייצרים פערים בין גברים לנשים הינו נישואים מוקדמים והורות. אחת הסיבות המרכזיות לכך הינה כי לרוב מצופה מצעירות למלא תפקידים שונים בבית, כבנות זוג וכאימהות המעכבים את אפשרותן לפיתוח אישי (מזרחי סימון, 2015), זאת בעיקר כאשר בוחנים

היבטים אלו בחיבור למצוקה הכלכלית עימה מתמודדת האוכלוסייה הערבית בישראל (Abu-Rabia-Quder, 2014; Abu-Saad et al., 2017). בתחום זה, נתוני המחקר הנוכחי מצביעים על פגיעותן של הנשים מהמגזר הערבי, כך ששיעור גבוה מהן נישא בגילאי 18 עד 20 (ואף בגילאים צעירים יותר כפי שצוין לעיל). בנוסף, שיעור גבוה מתוכן הינן אימהות כפי שנראה בכל השנתונים. כך לדוגמה בשנתון של ילדות 1998, 31% מהצעירות הן אימהות, זאת בהשוואה ל-18% בקרב היהודים, וככלל נראה כי לנשים הערביות יותר ילדים בהשוואה לצעירות היהודיות. מחקרים רבים מצביעים על כך כי בחברה הערבית התפקיד המרכזי המצופה מאישה מתייחס ללידת ילדים וטיפול בהם ובבית. כתוצאה מכך רכישת השכלה נוגדת לרוב את הציפייה המרכזית מהן (Abu-Rabia-Quder, 2014, 2017; Harel-Shalev et al., 2020). הספרות מצביעה עוד על הקושי של אימהות צעירות להשתלב בהשכלה ובתעסוקה ועל הסיכון שלהן להשיג רמות השכלה והכנסה נמוכות הקשורות בחיים בעוני (רפאלי ועמיתותיה, 2020, 2021; Johansen et al., 2007; Hallem & Creech, 2003; Ferri & Smith, 2003). הממצאים הנוכחיים מראים כי עבור נשים צעירות ערביות בישראל, מדובר בסיכון בשכיחות גבוהה בשל שיעורי הנישואין וההורות המוקדמים.

הנתונים מצביעים עוד על פגיעותן של הנשים ככלל במחקר באשר לשיעורי הנזקקות הגבוהים יותר לשירותי הרווחה, כך יותר נשים מוכרות כנזקקות, בעיקר על רקע של תפקוד לקוי של ההורים או הילד וכן על רקע של עוני וקשיי הכנסה ותעסוקה. זאת בניגוד לממצאים בילדות שם המגמה הייתה הפוכה כפי שצוין לעיל. עם זאת, בתחום ההתמכרות והעבריינות גברים מהווים 90% מבעלי הנזקקות. כאמור, לטענתנו יתכן כי שיעור הנזקקות הנמוך בילדות בקרב משפחות נשים נובע מנטייתן להפנים את מצוקתן בהשוואה לגברים (גור, 2015). הממצאים במחקר הנוכחי מעלים שאלה אם במידה והיה תהליך זיהוי המותאם למצבן ומצוקתן של הנשים כילדות, האם היה ניתן לצמצם את היקף ואף את שיעורי המצוקה שלהן בבגרות.

הצטלבות מיקומי שוליים

בניתוחים הרב משתניים ערכנו סידרה של רגרסיות לוגיסטיות וזיהינו מספר משתנים מרכזיים המסכנים את יכולת הצעירים להשיג הישגים שונים בבגרות. הישגים אלו כוללים תעודת בגרות, בגרות העומדת בתנאי הסף, להתגייס ולהשלים שירות צבאי, לרכוש השכלה על תיכונית ולהיות מועסקים, וכן בכיוון ההפוך להיות מוכרים כנזקקים ברווחה. לאור מדדי טיב ההתאמה הגבוהים שנמצאו נראה כי כלל המשתנים שנבדקו הינם משתנים חשובים ומשמעותיים לניבוי הסיכויים של הצעירים להשיג את ההישגים הללו בבגרות. עם זאת, בתחום התעסוקה המדדים היו חיוביים פחות, מה שמעיד על כך שיש לבחון משתנים נוספים התורמים לניבוי הסיכוי להיות מועסק.

בין המשתנים המסבירים נכללו משתנים המיצגים את מאפייני השוליות של הצעירים. בין השאר מצאנו במאפייני השוליות כי נישואין מוקדמים ומעורבות קב"ס בילדות הינם משתנים שקשורים לסיכויים נמוכים בתחום ההשכלה: לרכוש בגרות ובגרות העומדת בדרישות הסף וכן להשתלב בהשכלה על תיכונית. לימודים בבית ספר תעשייתי מנבאים גם הם הישגים נמוכים בתחום ההשכלה. נזקקות של משפחת הקטין ברווחה או הקטין עצמו וכן מעורבות בפלילים הייתה קשורה גם כן להישגים נמוכים בתחום ההשכלה ולסיכוי גבוה יותר להיות מוכר ברווחה כבוגר. היבטים אלו מראים כי בחברה הישראלית מי שמצוי במצב שוליים אחד עשוי בסבירות גבוהה גם להיות מעורב

במצב שוליים אחר, כלומר לצבור עוד מצבי שוליות בחיים אשר כאמור על פי התאוריה של הצטלבות מיקומי שוליים הינם מקבילים ויוצרים מצבי מצוקה ייחודיים. כך לדוגמה נניח כי כקטין הצעיר טופל על ידי קצין ביקור סדיר, לצעיר זה סיכוי נמוך להשיג בגרות ובגרות העומדת בתנאי הסף ולהשתלב בהשכלה על תיכונית. ממצאים דומים קיימים גם לגבי קטינים שמשפחתם הוכרה ברווחה בילדותם.

במחקר אף נבחנו גורמים העשויים להיות מאפיינים מגנים. חשוב להדגיש כי בין המאפיינים המגנים מצאנו כי השכלת הורים היא מנבא משמעותי להישגים שונים בתחום ההשכלה, בעיקר בהשכלה התיכונית. עוד מצאנו כי ההישגים הלימודיים בתיכון מנבאים סיכוי גבוה יותר להישגים שונים בבגרות כמו גיוס לצה"ל והשתלבות בהשכלה על תיכונית ותעסוקה בגילאי 24 ו-27. מגורים בישוב המצוי באשכול חברתי כלכלי גבוה גם הם מנבאים הישגים חיוביים בתחום ההשכלה.

הניתוחים הרב משתניים מצביעים לכן על סוגיה הנוגעת לצדק חברתי, בהקשר זה בולט הקושי ליצור מוביליות חברתית בחברה הישראלית. הממצאים הורו באופן עקבי כי למי שיש משאבים בילדות הן כאלו הנוגעים להשכלת הוריו הן להישגיו בלימודים והן למגורים ביישוב באשכול חברתי כלכלי גבוה יותר סיכוי טוב יותר להצליח בהיבטים שונים בבגרות. לצד זאת, מי שהיה כבר בסיכון בילדות, בין על רקע לימודי ובין על רקע אחר יתקשה מאד להשיג הישגים שונים בבגרות וצפוי להמשיך את המעגל של להיות מוכר ומטופל בשירותי הרווחה. בשל המקום החשוב של השכלה בניבוי היכולת של צעירים לצאת ממצבי שוליות כפי שמעידים מחקרים רבים וממצאי המחקר הנוכחי מחזקים אותם, נראה כי זהו ציר מרכזי להתערבות עם צעירים המצויים במצבי שוליות מרובה על מנת לסייע בחילוץ מעוני ולהגביר את המוביליות החברתית בישראל. התערבות זו חשובה במיוחד עבור צעירים אשר להוריהם רמות השכלה הנמוכות מהשכלה על תיכונית.

באופן מפתיע מאפייני המוצא תרמו לרוב פחות ממשתנים אחרים לניבוי ההישגים במודלים הרב משתניים ולעיתים התוצאות אף היו בכיוון הפוך למצופה. דבר זה עשוי להעיד על כך שכצפוי מה שמבחין בין ההישגים של אנשים ממוצא שונה אינו עצם המוצא אלא שאר המאפיינים השכיחים בקרב אנשים המצויים במצבים שוליים בחברה הישראלית, כמו הישגים נמוכים בהשכלה בתיכון והיותם מוכרים בשירותי הרווחה. לצד זאת, בלט כי הסיכוי של מי שמהמגזר הערבי להיות מוכר ברווחה ולהיות לא מועסק גדול משל היהודים והאחרים. ממצא זה מצביע על המצוקה עימה מתמודדת האוכלוסייה הזו, כאשר חשוב לשים לב כי הנזקקות המרכזית הינה על רקע של תפקוד לקוי של ההורים ושל הילדים ולא על רקע של עוני ומצוקה כלכלית הקיימת בשכירות גבוהה בקרב משפחות אלו. גם כאן עולה השאלה האם אכן קיימת שכיחות גבוהה של תפקוד לקוי באוכלוסיות אלו, או שמאחר ומשפחות אלו חשופות יותר לשירותי הרווחה על רקע מצוקתן הכללית הן חשופות יותר לפיקוח על התפקוד של ההורה והילד.

לסיכום, תאוריית "אי השוויון המצטבר" (Cumulative inequality theory) (Merton, 1988) יכולה לשמש אותנו בהסבר על מצבן של האוכלוסיות הערביות והאתיופיות. תאוריה זו, מנסה להסביר כיצד באופן עקבי מתפתח אי שוויון בין קבוצות באוכלוסייה. לטענת התאוריה, מערכות חברתיות שסובבות אותנו מייצרות אי שוויון באופן שיטתי באמצעות תהליכים דמוגרפיים ותהליכיים (Ferraro & Shippee, 2009; Jackson, 2015). הסביבה החברתית ואירועי החיים המוקדמים מהווים גורם משמעותי שישפיע על חייל. כך שמי שנולד לסביבה חברתית בעלת משאבים ונכסים כלכליים רבים

ימשיך להנות מכך גם בבגרותו, ולהפך. כך, התנאים בילדות הם אלו שמסבירים את תפקוד האדם בבגרותו (Jackson, 2015). לכן, ניתן לראות כי פערים כלכליים ממשיכים להתרחב עם הגיל ובכל תחומי החיים, כאשר פערים חברתיים משרתים את הקבוצות החזקות בחברה, הצוברות כוח על חשבון הקבוצות החלשות (Merton, 1988). ממצאים אלו תואמים את העקביות בה נמצאו פערים משמעותיים במצבם של הצעירים מהאוכלוסייה הערבית והאתיופית, ביחס לאוכלוסייה היהודית בילדות ובבגרות וכן את החשש הכבד שמעלים הממצאים על הדחיקה שאינה מקרית של אוכלוסיות אלו לשוליים החברתיים. דחיקה זו באה לידי ביטוי בכל אחד מהשלבים המרכזיים בחייהן, לדוגמה בתחומי ההשכלה בילדות, בצבא, בהשכלה העל תיכונית ובנזקקות לשירותי הרווחה בילדות ובבגרות.

הפערים שנמצאו במחקר הנוכחי אף מחזקים את התאוריה של בורדייה (Bourdieu, 1986), המדגיש את החשיבות של סוגי הון שונים ובעיקר של השכלה בגיל צעיר להשגת סוגי הון שונים בבגרות. בהתאם לתאוריה של בורדייה (Bourdieu, 1986), סביר כי מצבי העוני והקושי התעסוקתי במשפחה לא מאפשרים לאותם ילדים בחברה הערבית ויוצאי אתיופיה להתפנות ללימודים ולהשקיע בהם ואף המשפחות אינן יכולות להשקיע משאבים בילדיהן (לדוגמה בחוגים ושיעורי עזר), ובהתאם רמת ההשכלה שלהם ירודה יותר. הפערים הלימודיים מתחילים כבר מהיותם קטינים וגדלים ככל שעובר הזמן.

בהתאם המחקר הנוכחי מצביע על כך כי נדרשת תוכנית לאומית רחבה שתפעל בהיבטי החיים השונים לקידום שתי הקבוצות שזוהו כפגיעות ביותר, האוכלוסייה הערבית והאתיופית. יש צורך בבניית תוכנית שתפעל לקדם את ההישגים בהשכלה של הקבוצות הללו כקטינים וכבגירים, תפעל לשיפור ההשתלבות וההסתגלות לצבא, תשפר את המענים הכלכליים ושירותי הרווחה הניתנים למשפחות. שיפור ההישגים בהשכלה חשובה ביותר לקידום מוביליות חברתית. לצד זאת, חשוב מאד לזהות ולעקור מהשורש את מאפייני האפליה במערכת החינוך, במערכת הרווחה ובמערכת אכיפת החוק. כך נראה שבכל פן שבו מדינת ישראל מספקת שירותים לקבוצות אוכלוסייה שונות, נדרשת חשיבה מחדש על מתן המענים לקבוצות אלו כך שהפערים בינם לקבוצות האחרות אכן יצומצמו.

בנוסף, אף כי בממדים רבים מצבן של נשים טוב, המחקר מצביע על סיכוייהן של נשים להיות מוכרות יותר לשירותי הרווחה. עוד נמצא כי שתי קבוצות נשים מצויות בסיכון גבוה יותר, הן הצעירות הערביות והן הצעירות האתיופיות. חשוב להיות ערים להבדלים האלו, ובעיקר בהיבטים של הקמת ותכנון משפחה ולהציע מגוון רחב של מענים לצעירות הללו. מענים אלו צריכים להיות מופצים באמצעים השונים, וזאת על מנת שהנשים תהיינה חשופות אליהן בכל אמצעי. בו זמנית חשוב גם כי מענים אלו יאפשרו לקבל מענה באופן דיסקרטי שלא יסכן אותן מול משפחתן ומול הקהילה, בה הן חיות. כמו כן, ייתכן וזיהוי אופי הבעת מצוקתן כבר החל מילדותן יכול לסייע לבניית מענה מגדרי מותאם עבורן, זאת על רקע השיעור הגבוה שלהן המוכרות ברווחה בהשוואה לגברים בבגרותן.

רשימת מקורות

[illegible]

ווייסבלאט, א' (2010). השתלבותם של יוצאי אתיופיה במערכת החינוך. הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

וויסבלאי, א' (2017). *חינוך בחברה הבדואית: תמונת מצב*. הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

וורגן, י' (2009). *עוני והישגים לימודיים במערכת החינוך*. הכנסת מרכז המחקר והמידע.

ויטנברג, נ' (2018). *מגיתוק לשילוב: היבטים בחינוך ילדים ונוער בסיכון*. משרד החינוך.

וויסבלאי, א' (2017). *חינוך בחברה הבדואית: תמונת מצב*. נדלה מתוך: https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/cdb926ab-5a61-e711-80d5-00155d0a6d26/2_cdb926ab-5a61-e711-80d5-00155d0a6d26_11_10459.pdf

זעירא, ע', בנבנישתי, ר', ורפאלי, ת' (2012). *צעירים פגיעים בתהליכי מעבר לבגרות: צרכים, שירותים ומדיניות: דוח מחקר מסכם*. האוניברסיטה העברית בירושלים.

חדאד חאגי יחיא, נ., סייף, א., קסיר, נ. ופרגיון, ב. (2021). *מצב הרווחה בחברה הערבית עוני, מדיניות ממשלתית וחולשת הרשויות המקומיות*. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

חוק שירות ביטחון, תשמ"ו-1986.

חרמון, ר', פורת, ח', פלדמן, י' וקריכלי-קץ, ת' (2018). *אפליה תעסוקתית בישראל*. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

יקיר, א' (2019). *המדריך הירוק לתרומה חכמה: צעירים במצבי סיכון בישראל*. נדלה מתוך: <https://www.lamerhav.co.il/wp-content/uploads/2019/03/Greenbook-HE.pdf>

יתד (2020). *יתד: דוח שנתי 2020*. נדלה מתוך: <https://www.thejoint.org.il/wp-content/uploads/2021/04/%D7%A9%D7%A0%D7%AA%D7%99-2020.pdf>

כאהן-סטרבצינסקי, פ' (2013). *מעבר לעולם העבודה-סקירת ספרות*. אפשר-ביטאון לעובד הסוציאלי החינוכי, 23, 2-4.

כרם-גילה, י', ופרל, י' (2018). *בריאות צעירים בסיכון. פורום הארגונים למען צעירים בסיכון*. נדלה מתוך: https://645f8bd8-2c57-44f6-b39f-9c571a85b23f.filesusr.com/ugd/9aec2d_72db3fd1b1de479abda0b59c79acc7be.pdf

לב ארי, ל' וגץ, ש' (2011). *בחירות לימודיות של תושבי פריפריה ומרכז במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל*. המכללה האקדמית לחינוך אורנים, המכללה האקדמית עמק יזרעאל.

לב ארי, ל', ראזר, ס., בן יוסף-אזולאי, נ., ואדלר, ר. (2016). *מהדרה וסיכון להכלה ושילוב: בוגרי מסלולים ייחודיים בצה"ל בחיים האזרחיים*. מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית, 24(43), 59-85.

לוי, ד' וכאהן-סטרבצינסקי, פ' (2016). *השכלתם של בוגרי חסות לנוער ומבט לעתיד*. אפשר – ביטאון לעובד החינוכי-סוציאלי, 27, 24-26.

לזרוס, ע', ומיעארי, ס' (2015). *היש תרומה להשכלה? אי-הלימה בין השכלה לתעסוקה כיוצרת אי-שוויון בשכר*. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

למ"ס (2019). *הסקר החברתי 2019*. נדלה מתוך: <https://www.cbs.gov.il/he/publications/Pages/2019/%D7%A9%D7%A0%D7%AA%D7%95%D7%9F-%D7%A1%D7%98%D7%98%D7%99%D7%A1%D7%98%D7%99-%D7%9C%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-2019-%D7%9E%D7%A1%D7%A4%D7%A8-70.aspx>

מזרחי סימון, ש' (2015). *נשים בישראל: סוגיות מרכזיות*. ירושלים: מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

מייזלס, ע' (2005). *לקראת גיוס*. בתוך: ח. פלוס (עורך). *מתבגרים בישראל: היבטים אישיים משפחתיים וחברתיים* (עמ' 177-200). רכס.

מיעארי, ס' וחדאד-חאגי-יחיא, נ' (2017). *חוסר מעש בקרב צעירים ערבים בישראל*. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

מן, י' (2018). *אפליה מרובה בישראל – המלצות לשינוי מדיניות*. נדלה מאתר שדולת הנשים בישראל: <https://iwn.org.il/wp-content/uploads/2019/01/Intersectionality-IWN-December-2018.pdf>

מרגלית, י' (2019). *דואליזציה ומעמדות בשוק העבודה*. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

נאון, ד', כאהן-סטרבצינסקי, פ', ואזן-סיקרון, ל', הדר, י', וקונסטנטינוב, ו' (2013). *השתלבות צעירים בתעסוקה - משאבים, חסמים וצרכים: ממצאים עיקריים*. מאיירס-גוינט-מכון ברוקדייל.

סולימני-אעידן, י' (2016). *עובדי צעירים בסיכון בישראל: אתגרים וצרכים בליווי הצעירים במעבר לחיי בגרות*. אוניברסיטת תל אביב.

פוקס, ה' (2017). *השכלה ותעסוקה בקרב צעירים ערבים*. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

- פניגר, י', איילון, ח' ומקדוסי ע'. (2013). נגישות להשכלה גבוהה בקרב צעירים מהפריפריה החברתית בישראל. קרן גנדר.
- פרגיון, ב'. (2018). מבט לתעסוקת נשים ערביות בדואיות בנגב- דו"ח לרגל יום האישה הבינלאומי. פורום דו קיום בנגב לשוויון תעסוקתי. נדלה מתוך: <https://www.dukium.org/wp-content/uploads/2018/10/>.
- פרנקל, ב' (2019). שירות התעסוקה: צעירים יוצאי אתיופיה מתקשים למצוא עבודה. ויינט.
- קוך-דבדוביץ', פ' (2011). השתלבות יוצאי אתיופיה בצה"ל. הכנסת מרכז המחקר והמידע.
- קומס, מ', רפאלי, ת', אייל- לובלינג, ר' וחרמץ, ש'. (2018). מדד הצעירות - מבט על מצבי החיים של צעירות אשר השתתפו בתכניות מרכז רותם בין השנים 2008-2017. מרכז רותם ואוניברסיטת בן גוריון בנגב.
- קורח, מ' וחושן, מ' (2021). על נתוני ירושלים: מצב קיים ומגמות שינוי 2021. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.
- קטן, י' (2009). צעירים בישראל- בעיות, צרכים ושירותים- תמונת מצב ומבט לעתיד. משרד הרווחה, אגף בכיר למחקר, תכנון והכשרה.
- קרומר - נבו, מ. (2015). עבודה סוציאלית מודעת עוני: פרדיגמה חדשה לפרקטיקה עם משפחות בעוני. חברה ורווחה, כה (3), עמ' 301-321.
- קרומר-נבו, מ', מלכה, מ' ומרדכיב, ס' (2013). השירות הצבאי של חיילים וחיילות יוצאי קווקז: "כרטיס כניסה" לחברה הישראלית או שעתוק אתנו-מעמדי? סוציולוגיה ישראלית, י"ד (2), 338-313.
- קריל, ז' ועמרייה, נ' (2019). חסמים להשתלבות האוכלוסייה הערבית במערכת ההשכלה הגבוהה. אגף הכלכלן הראשי.
- קריכלי-כץ, ת' (2019). אי-שוויון מגדרי והפליה סטריאוטיפית — מחשבות בעקבות פסק הדין בעניין מירב נ' אי.די.אי. עיוני משפט, מב, 282-271.
- רבינוביץ', מ' (2017). שילוב תלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך. הכנסת, מרכז המחקר והמידע.
- רודינצקי, א' (2011). האוכלוסייה הבדואית בנגב מאפיינים חברתיים דמוגרפיים וכלכליים. יוזמת קרן אברהם.
- רפאלי, ת' (2015). תקופת ה"בגרות בהתהוות" בקרב בוגרי פנימיות בישראל: המשאבים האישיים והסביבתיים המנבאים תפקוד מסתגל ורווחה נפשית של בוגרי פנימיות כארבע שנים לאחר סיום השהות (חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה). ישראל, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- רפאלי, ת' (2021). דוח מחקר חסמים לתעסוקה בקרב צעירות במצבי סיכון. נראות, פורום ארגוני צעירות. אוניברסיטת בן גוריון בנגב.
- רפאלי, ת', קומס, מ', אלנאבולסי, ר', שומן-הראל, נ' וסולד, א' (2021). השכלה על תיכונית של נשים צעירות בהצטלבות מיקומי שוליים: חסמים ומשאבים. אוניברסיטת בן גוריון, המרכז האקדמי רופין.
- שבע, נ' (2020). אבטלה בקרב צעירים בעקבות משבר הקורונה. נדלה מתוך: https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/ab67685c-a59a-ea11-8105-00155d0aee38/2_ab67685c-a59a-ea11-8105-00155d0aee38_11_16209.pdf
- שנפלד, מ' (2015). היוצאים בשאלה – מנפילה בין הכיסאות להזדמנות אמיתית. גדיש, ט"ו.
- תובל- משיח, ר' וקורב, ע' (2018). בין גאווה לאשמה: התמודדות אימהות ישראליות לקראת גיוס בניהן הבכורים לשירות צבאי קרבי. חברה ורווחה, ל"ח (3), 536-509.
- Abu-Rabia-Queder, S. (2014). "Our problem is two problems: That you're a woman and that you're educated": Gendering and racializing Bedouin women experience at Israeli universities. *International Journal of Educational Development*, 35, 44-52. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijedudev.2012.09.001>
- Abu-Rabia-Queder, S. (2017). The paradox of professional marginality among Arab-Bedouin women. *Sociology*, 51(5), 1084-1100. <https://doi.org/10.1177%2F0038038516641621>
- Abu-Saad, I., Horowitz, T., & Abu-Saad, K. (2017). Confronting barriers to the participation of Bedouin-Arab women in Israeli higher education. *Literacy Information and Computer Education Journal*, 8, 2766-2774. <http://dx.doi.org/10.20533/licej.2040.2589.2017.0365>

- Achdut, N., & Refaeli, T. (2020). Unemployment and psychological distress among young people during the COVID-19 Pandemic: Psychological resources and risk factors. *International journal of environmental research and public health*, 17(19), 7163. <https://doi.org/10.3390/ijerph17197163>
- Alexander, K., Entwisle, D., & Olson, L. (2014). *The long shadow: Family background, disadvantaged urban youth, and the transition to adulthood*. Russell Sage Foundation.
- Arar, K. (2019). Understanding and implementing social justice leadership in Arab schools in Israel. *Planning and Changing*, 48(3/4), 195-214.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2007). Aging out of Care: Toward Realizing the Possibilities of merging Adulthood. *New Directions for Youth Development*, 113, 151-161.
- [Arnett, J. J. \(2014\). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.](#)
- Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 477.
- Arsani, A. M., Ario, B., & Ramadhan, A. F. (2020). Impact of education on poverty and health: Evidence from Indonesia. *Economics Development Analysis Journal*, 9(1), 87-96. <https://doi.org/10.15294/edaj.v9i1.34921>
- [Balestra, C., Boarini, R. & Toso, E. \(2018\). What Matters Most to People? Evidence from the OECD Better Life Index Users' Responses. *Social Indicators Research*, 136, 907-930. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1538-4>](#)
- Bell, D. N., & Blanchflower, D. G. (2011). Young people and the great recession. *Oxford Review of Economic Policy*, 27(2), 241-267. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grr011>
- Bell, A. & Juvonen, J. (2020). Gender discrimination, perceived school unfairness, depressive symptoms, and sleep duration among middle school girls. *Child development*, 91(6), 1865-1876. <https://doi.org/10.1111/cdev.13388>
- [Benbenishty, R.\(2008\). Israel. In M. Stein & E.R. Munro \(Eds.\). *Young people's transitions from care to adulthood: International research and practice* \(pp. 102-114\). Jessica-Kingsley.](#)
- [Benner, A. D., Boyle, A. E., & Sadler, S. \(2016\). Parental Involvement and Adolescents' Educational Success: The Roles of Prior Achievement and Socioeconomic Status. *Journal of youth and adolescence*, 45\(6\), 1053-1064. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0431-4>](#)
- Bourdieu, P. (1986). The force of law: Toward a sociology of the juridical field. *Hastings LJ*, 38, 805.
- Bozick, R., & DeLuca, S. (2011). Not making the transition to college: School, work, and opportunities in the lives of American youth. *Social Science Research*, 40(4), 1249-262. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2011.02.003>
- Bozzini, A. B., Bauer, A., Maruyama, J., Simões, R., & Matijasevich, A. (2021). Factors associated with risk behaviors in adolescence: a systematic review. *Revista brasileira de psiquiatria (Sao Paulo, Brazil : 1999)*, 43(2), 210-221. <https://doi.org/10.1590/1516-4446-2019-0835>
- Butler, R., & Muir, K. (2017). Young people's education biographies: Family relationships, social capital and belonging. *Journal of Youth Studies*, 20(3), 316-331. <https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1217318>
- Buzzeo, J., Marvell, R., Everett, C., & Newton, B. (2016). *Tackling unemployment among disadvantaged young people: Research for Centreport*. Institute for Employment Studies.
- Carcillo, S., Fernández, R., Königs, S., & Minea, A. (2015). *NEET youth in the aftermath of the crisis: challenges and policies: OECD social, employment and migration. working papers, no. 164*. OECD Publishing.

- Cardoso, P., & Marques, J. F. (2008). Perception of career barriers: The importance of gender and ethnic variables. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 8(1), 49-61. <https://doi.org/10.1007/s10775-008-9135-y>
- Christofides, L. N., Hoy, M., Milla, J., & Stengos, T. (2015). Grades, aspirations and post-secondary education outcomes. *Canadian Journal of Higher Education*, 45(1), 48 – 82. <http://dx.doi.org/10.47678/cjhe.v45i1.184203>
- Clayton, N. & Williams, M. (2014). *Delivering change Cities and the Youth Unemployment Challenge*. Centre for Cities.
- Collins, P. H. (2002). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Routledge.
- Craig, L., Powell, A., & Brown, J.E. (2016). Gender patterns in domestic labour among young adults in different living arrangements in Australia. *Journal of Sociology*, <https://doi.org/10.1177/1440783315593181> 52(4), 772-788.
- Daly, M. C., Buckman, S. R., & Seitelman, L. M. (2020). The unequal impact of COVID-19: Why education matters. *FRBSF Economic Letter*, 17, 1-5.
- De Marco, A. C., & Berzin, S. C. (2008). The influence of family economic status on home-leaving patterns during emerging adulthood. *Families in Society*, 89(2), 208–218. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.3736>
- Dela Cruz Fajarito, C., & De Guzman, R. G. (2017). Understanding Combat-Related PTSD Symptom Expression Through Index Trauma and Military Culture: Case Studies of Filipino Soldiers. *Military medicine*, 182(5), e1665–e1671. <https://doi.org/10.7205/MILMED-D-16-00216>
- Diemer, M. A., & Li, C. H. (2012). Longitudinal roles of precollege contexts in low-income youths' postsecondary persistence. *Developmental Psychology*, 48(6), 1686. <http://dx.doi.org/10.1037/a0025347>
- Etzion, D., & Romi, S. (2015). Typology of youth at risk. *Children and Youth Services Review*, 59, 184–195. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.10.017>
- Ferri, E. & Smith, K. (2003). Partnerships and parenthood. In E. Ferri, J. Bynner & M. Wadsworth (Eds.), *Changing Britain, changing lives* (pp. 132-105). Institute of Education.
- Finnie, R. (2012). Access to post-secondary education: The importance of culture. *Children and Youth Services Review*, 34(6), 1161-1170. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01.035>
- Frempong, G., Ma, X., & Mensah, J. (2012). Access to postsecondary education: can schools compensate for socioeconomic disadvantage?. *Higher Education*, 63(1), 19-32. <http://dx.doi.org/10.1007/s10734-011-9422-2>
- Furlong, A., & Cartmel, F. (2007). *Young people and social change: New perspectives*. McGraw Hill: Open University Press.
- Glennie, E. J., Dalton, B. W., & Knapp, L. G. (2015). The influence of precollege access programs on postsecondary enrollment and persistence. *Educational Policy*, 29(7), 963-983. <https://doi.org/10.1177/0895904814531647>
- Goldberg, s., Eliezer, M. & Yifrach, M. (2019). *An overview of Negev Bedouin graduate of higher education during 2002/3-2015/16*. Retrieved From: <http://mtamar.org.il/wp-content/uploads/PDF/graduate-internet-reserach.pdf>.
- Guerrero, G., Sugimaru, C., Cussianovich, A., De Fraine, B., & Cueto, S. (2016). *Education aspirations among young people in Peru and their perceptions of barriers to higher education*. Young Lives. education.
- Hadley, A., Ingham, R., & Chandra-Mouli, V. (2017). *Teenage pregnancy and young parenthood: effective policy and practice*. Routledge.
- Hallam, S., & Creech, A. (2007). *A review of the literature relating to the parental aspirations of teenage mothers*. CfBT Education Trust.

- Harel-Shalev, A., Kook, R., & Elkrenawe, F. (2020). Changing gender roles within conservative communities: An analysis of group interview narratives of Bedouin women. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 27(3), 486-
<https://doi-org.eres.qnl.qa/10.1093/sp/jxaa013509>.
- Hossain, F., & Bloom, D. (2015). *Toward a better future: Evidence on improving employment outcomes for disadvantaged youth in the United States*. MDRC.
- Idris M., Hussain S., Nasir A., (2020). Relationship between Parents' Education and their children's Academic Achievement. *Journal of Arts and Social Sciences*, VII(2), 82-92.
- ILO (2020). *Preventing exclusion from the labour market: Tackling the COVID-19 youth employment crisis*. Retrieved from: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/-ed_emp/documents/publication/wcms_746031.pdf.
- Inanc, H. (2020). Breaking down the numbers: What does Covid-19 mean for youth unemployment?. No. 3ba094f7d75b48dbb9b63e16a768cb7d). *Mathematica Policy Research*.
- Johansen, E. R., Nielsen, H. S., & Verner, M. (2020). Long-Term consequences of early parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 82(4), 1286-1303.
<https://doi.org/10.1111/jomf.12634>
- Jones, G. (2002). *The youth divide: Diverging paths to adulthood*. Joseph Rowntree foundation.
- Jones, G. (2005). Social protection policies for young people: A cross national comparison. In H. Bradley & J. van Hoof (Eds.), *Young people in Europe: Labour markets and citizenship* (pp. 41–62). Polity Press.
- Kaim, Z., & Romi, S. (2015). Adolescents at risk and their willingness to seek help from youth care workers. *Children and Youth Services Review*, 53, 17-23.
- Krumer-Nevo, M., & Komem, M. (2015). Intersectionality and critical social work with girls: Theory and practice. *British Journal of Social Work*, 45(4), 1190-1206.
<https://doi.org/10.1093/bjsw/bct189>
- LeCroy, C. W., & Anthony, E. (2009). *Youth at Risk*. Oxford University Press.
- Lindsay, S., & Ahmed, H. (2021). School and Employment-Related Barriers for Youth and Young Adults with and without a Disability during the COVID-19 Pandemic in the Greater Toronto Area. *Adolescents*, 1(4), 442-460.
<https://doi.org/10.3390/adolescents1040034>
- Lubin, G., Rubinstein, K., Burshtein, S., Barash, I., Afik, G., Fruchter, E., & Weiser, M. (2018). Suicide in the Israeli military: Case-controlled, prospective and retrospective study. *Israeli Journal of Psychiatry*, 55, 4-11.
- Luzzo, D. A., & McWhirter, E. H. (2001). Sex and ethnic differences in the perception of educational and career-related barriers and levels of coping efficacy. *Journal of Counseling and Development*, 79, 61-67. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01944.x>
- Ma, J., Pender, M., & Welch, M. (2016). *Education pays 2016: The benefits of higher education for individuals and society*. Trends in higher education series. College Board.
- Makarova, E., Aeschlimann, B., and H, W. (2019). The Gender Gap in STEM Fields: The Impact of the Gender Stereotype of Math and Science on Secondary Students' Career Aspirations. *Frontiers in Education*, 4(60).
<https://doi.org/10.3389/feduc.2019.00060>
- Mannon, S. E. (2018). Misery loves company: Poverty, mobility, and higher education in the post-welfare state. *Sociological Perspectives*, 61(2), 276-294.
<https://doi.org/10.1177/0731121418756043>
- McCreary Centre Society (2014). *Northeast : Results of the 2013 BC adolescent health survey*. The Author.

- McDonald, P., Pini, B., Bailey, J., & Price, R. (2011). Young people's aspirations for education, work, family and leisure. *Work, Employment and Society*, 25(1), 68-84.
<https://doi.org/10.1177/0950017010389242>
- Mergui, J., Raveh-Brawer, D., Ben-Ishai, M., Prijs, S., Gropp, C., Barash, I., & Jaworowski, S. (2018). Psychopathology of Israeli soldiers presenting to a general hospital emergency department: Lessons for the attending physician and psychiatrist. *The Israel Medical Association Journal: IMAJ*, 20(9), 561-566.
- Mihai, M., Titan, E., & Manea, D. (2015). Education and poverty. *Procedia Economics and Finance*, 32, 855-860.
[https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01532-4](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01532-4)
- Nikitas, A., Vitel, A-E., & Cotet, C. (2021). Autonomous vehicles and employment: An urban futures revolution or catastrophe?. *Cities*, 114, [103203].
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103203>
- O'Shea, S. (2016). Avoiding the manufacture of 'sameness': First-in-family students, cultural capital and the higher education environment. *Higher Education*, 72(1), 59-78.
<https://doi.org/10.1007/s10734-015-9938-y>
- Ou, S.-R., & Reynolds, A. J. (2014). Early Determinants of Postsecondary Education Participation and Degree Attainment: Findings From an Inner-City Minority Cohort. *Education and Urban Society*, 46(4), 474-504.
<https://doi.org/10.1177/0013124512447810>
- OECD (2012a). *Equity and quality in education: Supporting disadvantaged students and schools*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264130852-en>
- OECD (2012b). *Closing the gender gap: Act Now*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264179370-en>
- OECD (2016a). *Better Life Index (Edition 2016). OECD Social and Welfare Statistics*. OECD Publishin. <https://doi.org/10.1787/b1699f36-en>
- OECD (2018). *Equity in education – Breaking down barriers to social mobility*. PISA, OECD Publishin. <http://doi.org/10.1787/9789264073234-en>
- OECD (2019). "Israel" in *education at a glance 2019: OECD Indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/7bf7ad75-en>
- OECD (2020a). *The impact of COVID-19 on education insights from education at a glance 2020*. Retrieved From: <https://www.oecd.org/education/the-impact-of-covid-19-on-education-insights-education-at-a-glance-2020.pdf>
- OECD (2020b). *Executive summary in How's Life? 2020: Measuring Well-being*. OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/ea714361-en>
- OECD. (2016b). *Society at Glance 2016: OECD social indicators*. OECD Publishin.
- Ose, S. O., & Jensen, C. (2017). Youth outside the labour force—Perceived barriers by service providers and service users: A mixed method approach. *Children and Youth Services Review*, 81, 148-156.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.08.002>
- Parkinson, C. (2020). COVID-19, educational attainment, and the impact on American workers. *Monthly Lab. Rev.*, 143, 1.
- Phillips, C. J., Leardmann, C. A., Gumbs, G. R., & Smith, B. (2010). Risk factors for posttraumatic stress disorder among deployed US male marines. *BMC psychiatry*, 10, 52. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-10-52>
- Phillips, L. A., Powers, L. E., Geenen, S., Schmidt, J., Wings-Yanez, N., McNeely, I. C., & Bodner, C. (2015). Better futures: A validated model for increasing postsecondary preparation and participation of youth in foster care with mental health challenges. *Children and Youth Services Review*, 57, 50-59.
<http://dx.doi.org/10.1016%2Fj.childyouth.2015.07.010>
- Powell, A., Salignac, F., Meltzer, A., Muir, K., and Weier, M. (2018) *Background report on young people's economic engagement. Report for Macquarie Group Foundation*. Centre for Social Impact, UNSW.
- Productivity Commission. (2020). *Visual summary-Why did young people's incomes decline?*. Retrieved From: <https://www.pc.gov.au/research/completed/youth-income->

[decline#: ~: text=Wage%20income%20drove%20most%20of,by%20increased%20support%20from%20parents.](#)

Refaeli, T., Benbenishty, R., & Zeira, A. (2019). Predictors of life satisfaction among care leavers: A mixed-method longitudinal study. *Children and Youth Services Review*, 99, 146–155. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2019.01.044>

Refaeli, T., Eyal-Lubling, R., & Komem, M. (2019). Predicting high-risk situations among marginalized young women navigating towards adulthood: Protective and accelerating factors. *Women's Studies International Forum*, 77, [102278]. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2019.102278>

Robards, F., Kang, M., Luscombe, G., Hawke, C., Sanci, L., Steinbeck, K., Zwi, K., Towns, S., & Usherwood, T. (2020). Intersectionality: Social Marginalisation and Self-Reported Health Status in Young People. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21), 8104. <https://doi.org/10.3390/ijerph17218104>

Serneels, P., & Dercon, S. (2021). Aspirations, Poverty, and Education. Evidence from India. *The Journal of Development Studies*, 57(1), 163–183. <https://doi.org/10.1080/00220388.2020.1806242>

Shelef, L., Laur, L., & Fruchter, E. (2015). Characteristics of the suicidal soldier in the Israeli Defense Force-a review of literature. *Disaster and military medicine*, 1(1), 1–6. <https://dx.doi.org/10.1186%2F2054-314X-1-10>

Sick, N., Vilter, C., & Spaulding, S. (2019). *Young parents making their way: combining education and work while parenting. Research Report*. Urban Institute.

Silva, J. M. (2013). *Coming up short: Working-class adulthood in an age of uncertainty*. Oxford University Press.

Sironi, M. (2018). Economic conditions of young adults before and after the Great Recession. *Journal of family and economic issues*, 39(1), 103–116. <https://doi.org/10.1007/s10834-017-9554-3>

Sulimani-Aidan, Y. (2017). To dream the impossible dream: Care leavers' challenges and barriers in pursuing their future expectations and goals. *Children and Youth Services Review*, 81, 332–339.

Tamesberger, D., & Bacher, J. (2020). Covid-19 crisis: How to avoid a 'lost generation'. *Intereconomics*, 55(4), 232–238. <https://doi.org/10.1007/s10272-020-0908-y>.

The World Bank (2019). *The world bank report on education and learning 2019*. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/topic/education/overview>

Zeira, A. (2015) 'Listening to Young Alumni of Care in Israel: A Brief Note from Research about Successful Transitions to Adulthood', in J.K. Whittaker, J. Del Valle and L. Holmes (eds) *Therapeutic Residential Care with Children and Youth: Developing Evidence-based International Practice*, pp. 203–12. Jessica Kingsley.

Zervoudi, E. K. (2020). *Fourth industrial revolution: Opportunities, challenges, and proposed policies*. Industrial Robotics-New Paradigms.